

● *Dacii
cuceresc Florența*

● *PCR
își ucide creditorii*

● *Iubirile secrete
ale reginei Victoria*

magazin istoric

SERIE NOUĂ – IULIE 1997

ИЛИ ЕНРОСК

COPERTELE

Director – redactor-șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Revistă de cultură istorică
Anul XXXI – nr. 7 (364)
iulie 1997

ECHIPA REDACȚIONALĂ:

Secretar general de redacție:
Ioana Ursu

Redactori: Florentina Dolghin
(responsabil de număr),
Ioan Lăcustă, Dorin Matei,
Doina Pascu, Marian Ștefan

Secretar de redacție:

Theodor Lianos

Macheta artistică:

arh. Marian Oproiu

Corectura: Georgeta Apreoteșei,
Constanța Avram

Dactilo: Floarea Dragne,
Tudora Petre

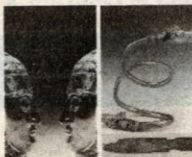
Consilier onorific:

Radu Ion Popescu

Editor: Fundația Culturală
Magazin Istoric

București, Piața Valter Mărăci-
neanu, nr. 1-3, sau prin Intra-
rea Victor Eftimiu, nr. 2 (fostă
Dr. Marcovici), etaj III, camerele
281, 285, 287, Sectorul 1, Oficiul
poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70711, Telefon: 615.09.91

Tipografia R.A.I. – „CORESI” –
București, director general Dumitru
Constantinescu; director comercial
M. Vlădeanu; director M. Soare

① ④ Austerul palat Strozzi din
Florența a găzduit vreme de trei luni
cea mai importantă expoziție inter-
națională de artă și civilizație daci-
că organizată vreodată. Reproduc-
cem coperta catalogului expoziției,
editat de grupul Electa (coperta ①);
coperta ④ – brățară răsucită spiralic (625 grame aur) din
tezaurul de la Băiceni (Cucuteni), sec. IV-III î.e.n. – sus;
aplică din aur, 48 cm lungime, sec. VI-III î.e.n., **tezaurul
de la Stâncești**, jud. Botoșani – jos (**Dacii cuceresc
Florența**, p. 8)

② În luna lui cupror, iulie, la 20 ale ei, se prăz-
nuiește **Sfântul proroc Ilie Tesviteanul**; icoană
pe sticlă, din sec. XIX, din Țara Oltului-Făgăraș
și care s-a aflat în colecția Ion Minulescu,
reproducere din albumul **Îcônes sur verre de
Roumanie**, de Cornel Irimie, Marcela Focșa,
Editura Meridiane, București, 1969

③ La aniversarea a 50 de ani de la urcarea
pe tron, în 1887, **regina Victoria**, care a dat
numele unei epoci din istoria Marii Britanii, era
sărbătorită cu mult fast de supușii săi (**Iubiri
secrete**, p. 82)

PLANȘELE

① ② ③ ④ Amintiri bucureștene în imagini de la începutul
veacului nostru păstrate în colecțiile de cărți poștale ale
Cabinetului de stampe de la Biblioteca Academiei Române.
Planșa ①. Fundația universitară Carol I, ulterior Biblioteca
Centrală Universitară, clădire grav avariată în decembrie 1989
și aflată în prezent în refacere (sus). **Ateneul Român** și
grădina din fața lui. **Planșa ②. Pasajul Român** (sus) și
edificiul **Băncii Naționale a României**. **Planșa ③. Gara
de nord** (sus) și **Bulevardul Elisabeta**. **Planșa ④. Calea
Victoriei** cu Café Royal, actualul hotel Capitol (sus) și **strada
Șelari**

Cartea dumneavoastră de istorie
în fiecare lună

SUMAR

iulie

1997

4 Forța conștiinței naționale

G. VÂLSAN

5 Taina rostirii la Dosoftei

Patriarhul TEOCTIST

ARHEOLOGIE ȘI EVENIMENT

8 Dacii cuceresc Florența

C. POPIȘTEANU

9 Universul celților din Transilvania

GR. ARBORE POPESCU

ÎN UMBRA MOSCOVEI

11 Destinul României între Stalin și Churchill

*Decembrie 1941: la
Kremlin ni se hotărâu
granițele postbelice*

V. ȘANDRU

16 Plenară cu fulgere și trăsnete

*În câteva ore, Hrușciov
neutralizează o
conjurație*

21 București - Moscova: gheață pe ambele maluri

*Gh. Gheorghiu-Dej
pierde încrederea în
modelul sovietic*

C. CRISTESCU

SUBIECTE OCOLITE

25 P.C.R. își uide creditorii

L. BETEA

28 Antonescu- Armata-Garda

P. OTU

34 America văzută de regina Maria

A. SILVAN-IONESCU,
E. BRĂTIANU

40 În pușcărie, pentru a fi lângă soț

*Peripețiile marchizului
de La Fayette, eroul
francez al Revoluției
americane*

MEMORIILE SECOLULUI XX

45 Odiseea unui american oarecare

C. POPIȘTEANU

46 Infiltrare la cel mai înalt nivel

A. JOLIS

52 Suntem niște ticăloși, domnule Brătianu

O privire amară asupra societății românești

C. RĂDULESCU-MOTRU

CHIPURI DIN TRECUT

59 Augustin Bunea
Prelatul ardelean și frații de peste Carpați

G. ȘTREMPEL

64 Franz Iosif – linul drum spre abis
Fiu obedient, soț iubitor, amant cu aprobare, suveran anacronic

I. BULEI

72 În misiune la București

I. DUCICI

74 Sprijinul și înțelegerea românilor
Emigrarea ilegală a evreilor în Palestina

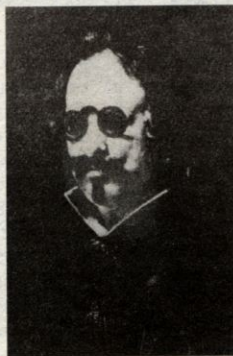
Ș. LEIBOVICI-LAIȘ

76 Agonia crucișătorului „Scharnhorst“

ASA VĂ PLACE ISTORIA?

79 Spion în Spania
veacului XVII

A. VĂDEANU

83 Iubirile secrete
ale reginei Victoria

F. DOLGHIN

86 O sfântă la modă

RUBRICI

88 În București,
acum 50 ani

I. LĂCUSTĂ

7, 15, 92, 94

Cărți sosite;

Rebus;

Dialog

51 Fondul
Proprietății de Stat

71 Au câștigat
2 000 000 lei
Concursul Magazin istoric 30

75 Fundațiile Internaționale
Constantin Brâncuși

MAGAZIN ISTORIC – 30 ANI

33 Ambasadorul
S.U.A. la București
A. MOSES

69 Prof. univ. dr.
J. TOPOLSKI
(Polonia)

93 Dr. în istorie
P. CERNOVODEANU

94 Mitropolitul
SERAFIM

Forța conștiinței naționale

Misterios, subtil și puternic fenomen această conștiință națională! Uneori îți vine să zici mai curând „subconștiință“. Căci o găsești într-o gradatie insensibilă, în care adesea intră în mare măsură partea subconștientă. E o formă complexă sufletească, în care poți afla cele trei subdiviziuni clasice ale psihologiei: raționament, sentiment și voință. O formă complexă cu mult subconștient, dar care se alimentează cu elemente constante, asimilate până la prefacerea lor în părți integrante ale sufletului național.

Dar uneori chiar termenul „național“ îți pare puțin expresiv. E un fel de pornire elementară, care se continuă tenace prin toate transformările și peste toate piedicile, chiar în viața individului izolat de masa națiunii. Pot să se schimbe stările sociale, credința, pământul și uneori chiar limba, și ea totuși rezistă. Și nu din îndărătnicie voită, nu printr-un raționament care a cumpănit și a ales o soluție, nu din dorința de mai bine a individului care uneori din cauza ei suferă și chiar dispare. Uneori nici iubirea elementară nu o doboară – câte scene tragice trebuie să fi adus războiul acesta în mijlocul căsnicilor alcătuite din neamuri în conflict. E ceva ireductibil. Cine cedează se simte un apostat chiar dacă niciodată nu i se face o dejană. E un mister învâluitor, tiranic fără să te silească, fără să vorbească, fără să arunce o privire.

Conștiința națională este deci o *forță* care se istovește foarte greu și foarte încet și numai după generații – dacă se istovește vreodată –, dar care uneori poate deveni atât de mare, încât contribuie într-o largă măsură la distrugerea organizărilor politice milenare și la crearea altor organizări pline de vigoare.

Dar nu numai atât. Ea este o forță sufletească în evoluție...

Dacă există o conștiință națională la poporul român nu mă întreb, cu toate că s-a afirmat și neexistența ei. Întâmplările din cei din urmă trei ani cred că nu mai dau drept nimănui să se îndoiască. Când o parte a acestui popor face jertfa a sute de mii de oameni pentru desrobirea celeilalte părți, când se întâmplă acte ca unirea Basarabiei, Transilvaniei și Bucovinei, când, după sacrificii supraomenești, acest popor poate duce un nou război cu victorie strălucită pentru apărarea unității sale și chiar apărarea intereselor mai mari europene, îmi pare că ceea ce pune Ernest Renan ca esențială condiție pentru o națiune se află în întregime îndeplinit: există și moștenirea comună a trecutului și mai ales consimțământul de a trăi în comun, precum și dorința de a face de aici înainte fapte mari în comun.

(*Conștiință națională și geografie*, București, 1921; fragmente)

Din soborul vrednicilor vlădici ai Bisericii noastre, din pronaosul frescelor seculare, din pridvorul tiparniței sale de la Iași, din galeria ctitorilor culturii românești, ne iese în cale Mitropolitul Dosoftei al Moldovei.

După trup fiu al ținutului sucevean, născut în 1624, iar după duh al sanctuarului monahal de la Probota, din 1648, când a primit numele de Dosoftei. Simțind chemarea tainică a rolului său în viața Bisericii, cu studii temeinice, și-a îndestulat seeta de cultură, mai întâi în Școala domnească din mănăstirea Trei Ierarhi, din Iași, și apoi la celebra Școală a Frăției Ortodoxe din Lvov. Cu o viață filocalică pe măsura monahismului vremii, la numai 34 de ani, Dosoftei este chemat, în 1658, să păstorească, pe rând, eparhiile Huși și Roman. În 1671 devine Mitropolit al Moldovei, până la 1686, când a luat drumul greu al pribegiei în pămant străin, în Polonia.

Aici, înconjurat de câțiva ucenici, a continuat o foarte bogată activitate teologică, literară și de traduceri, până la trecerea sa la viața cea veșnică, în 1693. Dacă mormântul său nu se mai cunoaște, zestrea osteneților sale, roade ale talentului său de versificator, traducător, scriitor și contemplator al adevărurilor celor mai presus de fire, constituie mărturie ale existenței și nemuririi acestui Părinte spiritual al poezilor

DIN VISTIERIA CREDINȚEI MITROPOLITULUI DOSOFTEI

TEOCTIST,
Patriarhul
Bisericii
Ortodoxe
Române

români de după el și Ctitor al limbajului liturgic prin *Liturghierul* tradus și tipărit la Iași la 1679 ca dar al limbii române, biruitoare în cultul Bisericii. Transliterat de către Mitropolia Moldovei în 1980¹, ca și *Psaltirea* în versuri, în 1974², aceste două cărți dau la iveală un întreg univers de frumuseți literare și tălmăcesc credințioșia cu care Biserica a păstrat fondul de cuvinte, încât ele pot fi folosite și astăzi, cu înțelesul liturgic al cuvântului.

Ierarh al harului înmulțit, cuget luminat, psalmist în graiul multimilor, osârdic tălmăci al izvoarelor grecești și slavonești, pentru a face „spre înțeles românesc lauda sfântă”, meșter iscusit al slovelor, paznic al dreptei credințe, al unui dumnezeiesc odor primit din Scripturi și din vistierile Sfinților Părinți, greu încercat printre străini și stins de dorul pămantului românesc, așa se profilează personalitatea creatoare a Mitropolitului Dosoftei, după datele vieții sale de păstor ierarh, cărturar. E datorită și grija noastră să-l readucem cu evlavie în rândul marilor figuri ale culturii românești și universale, în catapeteasma cinstitilor

supreme de care tineretul și noi înșine avem mare trebuință.

¹ Dosoftei, *Dumnezeiasca Liturghie*, 1679, Mitropolia Moldovei și Sucevei, Iași, 1980.

² Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, 1673, Mitropolia Moldovei și Sucevei, Iași, 1974.

Pe măsură ce anii trec, ei ni-l apropie parcă tot mai mult, chemându-ne să-l facem cunoscut, să-i dăm la iveală visteria credinței și talentului, care au rodit cu îmbelsugare în Biserica noastră, în sufletele fiilor ei și în Ortodoxia ecumenică. Prețuirea ce i se cuvine operei sale teologice și literare trece însă dincolo de persoana și timpul său, acoperind de cinstie Biserica și, deopotrivă, limba și cultura românească peste trei secole și jumătate. Fiecare din acestea a urcat prin el trepte noi, înscrind date memorabile legate

de *Psaltirea* sa în versuri, de sfintele cărți ale slujirii în românește — de la *Dumnezeiasca Liturghie* la *Octoih* și la *Viețile Sfinților*, la traducerea Sfinților Părinți în alte limbi folosite în Ortodoxie sau deslușind, la cererea Patriarhului Ioachim al Moscovei, învățătura ortodoxă despre taina prefacerii la dumnezeiasca Euharistie. Mitropolitul Dosoftei trebuie privit și ca un teolog de autoritate în aria largă a Ortodoxiei. Cu atât mai mult se cuvine să cinstim ierarhul înaripat cu gândul spre înălțimile duhului prin scris și trădă, cu cât împrejurările i-au fost lui Dosoftei vitrege și mijloacele puține.

Dar a privi doar în această lumină încununarea ce i se face de obicei acestui apostol al slujirii altarului și al versului înseamnă a scăpa din vedere valoarea mesajului său pentru vremea noastră. Fiind un mare exemplu, el ne este și un puternic îndemn. Poliglotul Dosoftei nu dispunea de circulația și schimbul de valori ce se face în secolul nostru. Tiparnița lui era un teasc greoi față de ceea ce oferă astăzi civilizația și tehnica modernă pentru răspândirea scrisului. Poezia noastră cultă, al cărei cititor este, dispune acum de subtilitățile de expresie și bogății poetice de

înaltă ținută. Cartea bisericească se află în pas cu finețurile limbii noastre literare. Izvoarele patristice traduse în românește, editate și reeditate, revarsă râuri de apă vie în gândirea teologiei și a culturii românești. De la Mitropolitul Dosoftei încoace, folosirea în scrierile sau cărțile bisericești a alfabetelor cirilice și eline constituie piese prețioase de colecții.

Sfânta lui răvnă și năzuințele, care îl ridică mai presus de lumea veacului său, rămânând pildă pentru noi toți cei din cînul arhieriei, purced din dumnezeiești

nească pretutindenea ce se află într-această limbă pravoslavnică" răzbat din fiecare rând, din fiecare imagine și expresie pornite din inimă. Truda „tâlcovanilor“, prinosul psalmilor „întorși“ în stihuri populare, toată tipărirea lui bisericească în românește își lămuresc și obârșia, și țelul prin aceste revelatoare împărțări.

Avem multe îndatoriri față de trecutul din care ne vorbesc asemenea suflete luminate de Duhul Sfânt. Dar una din cele dintâi este cunoașterea și meditarea paginilor

nemuritoare ale acestor părinți ai altarului și ai culturii românești. Nu numai pentru a-i cunoaște cum au fost, ci și pentru a înțelege cum trebuie să fim noi, spre a fi vrednici de ei. Acesta nu este un aspect, ci este rațiunea însăși pentru care stăm cu poetul și Mitropolitul Dosoftei în fața secolelor și a lumii, în numele a ceea ce însemnează spirit cultivat și putere de a înălța semenii să devină purtători de Dumnezeu, așa cum „Duhul vine într-ajutor slăbiciunii noastre“. (Romani, 8, 26)

Dacă revine tuturor îndatorirea să mediteze, sub rostul unei astfel de înțelegeri, asupra cinstirii ce se face Mitropolitului Dosoftei, nouă, slujitorilor Bisericii, cu atât mai mult. O consacrare, precum aceea de care s-a bucurat Ierarhul Bisericii noastre prin cinstirea lui de U.N.E.S.C.O. în 1974, ne îndatorează să reflectăm adânc la semnificațiile strădaniilor sale. E cât se poate de important că un ierarh român ne-a condus la înaltul for al înfrățirii în numele a tot ce are mai nobil ființa umană. Să luăm aminte, noi, slujitorii altarelor, dar și cînul celor înzeștrați cu darul cuvântului în viers, că numai „multă trudă și vriame îndelungată“ pot da și răspunsurile

Stema Moldovei într-o tipăritură a Mitropolitului Dosoftei: Viața și petrecerea sfinților, Iași, 1679

îndemnuri, păzite de el ca lumina ochilor. „Păstorul cel bun pune sufletul său pentru oi, apărându-le ca David și priveghindu-le ca Iacob și pormindu-le la pășuni bune și ape sănătoase“, scrie el în predoslovla de la *Dumnezeiasca Liturghie*. O asemenea unică mărturisire, din atâtea pe care ni le-a lăsat în paginile scrise de el, este de ajuns nu numai pentru a-l defini, dar și pentru a ne înțelege chemarea noastră. Ca și la înaintașul său, Mitropolitul Varlaam, duhul cucernic, afierosirea și vibrantele chemări „la toată seminția româ-

la chemările sfinte și cununa talentului pentru ceea ce împlinim într-o cultivare a spiritului.

Neobositul și pribeagul Mitropolit Dosoftei ne adevărește mereu că, în ogrorul Ortodoxiei noastre românești, cultura a aflat teren mănos. Ne-o confirmă și alți vlădici cărturari și apostoli ai culturii românești, ca Damaschin Dascălul, Chesarie, Antim Ivireanul, Iacob Putneanul și alții din jilțurile lor de păstorie, de asemenea, poligloți, slujitori ai tiparului, artiști și cuvântători de Dumnezeu. Ei au pus sufletul lor în tot ce au scris și au tradus, ridicând prestigiul tipografiei bisericești și dând limbii românești noi podoabe de sens și de stil, iar cuvântului descoperindu-i taina rostirii. E rândul fiecărei generații să-și împlinească răspunsurile. Una din căi este și această preluare a tradițiilor, această neprețuită moștenire a înaintașilor noștri, ca pe un „rod al duhului”. Îndemnul

ne vine cu stăruință, de peste veacurile trecute, de la acești străluciți înaintași ai noștri.

Din fericire, în cuprinsurile Patriarhiei noastre avem încă neprețuite comori ale strădaniei, talentului și spiritului strămoșesc. Datori suntem să le cercetăm, să le cunoaștem și să le păstrăm ca pe niște bunuri sacre cum și sunt. Cu acest smert gând am insistat și Dumnezeu ne-a ajutat să dobândim palatul Parlamentului, construit lângă pridvorul bisericii catedrale, pe locul Mitropoliei, între altele și pentru a organiza în spațiile generoase ale acestei clădiri Muzeul Spiritualității Ortodoxiei Românești. Oricine poposește la mănăstirile sau la bisericile maramureșene culege puteri înnoitoare, din ceea ce mărturisesc zidurile, locul fericit ales, frescele, broderiile și alte odore bisericești, din tot ceea ce soare duhul despre cele ce nu se pot nici vedea, nici pipăi. Aseme-

nea și la oricare din sfintele așezări mănăstirești, unde ne întâmpină nu numai odorele evlaviei străbune, ci și cele ale inspirației artistice, așa cum stăruie ele în pridvoare, în arhitectură, în culorile picturilor, în firul brodat, în lemn și în piatră, însuflețite de mâini îndemănate și gând curat ca și credința ostentivă a nitorilor. Cât de mari sunt aceste roduri înnoitoare de cuget, mărturisesc miile de opere în proză sau în vers care au preamărit viziunea plină de evlavie și de har a acestor anonimi ctitori.

Să purtăm gândurile noastre spre ceea ce Mitropolitul Dosoftei însuși a luat aminte. Făcând aceasta suntem lângă inima lui, în aceeași dragoste pentru comorile duhului, în același cult al valorilor spirituale. Urmându-i exemplul, e sporul de cinstire pe care i-l putem aduce. E prinosul nostru întreg, odată cu împărtășirile mesajului cu care înfruntă el veacurile. ■

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

● **ÎNVĂȚĂTURILE LUI NEAGOE BASA-RAB CĂTRE FIUL SĂU THEODOSIE** (transcriere, traducere în limba română și studiu introductiv de prof. dr. **G. Mihăilă**, membru corespondent al Academiei Române; cu o prefață de **Dan Zamfirescu**).

Editura Roza Vânturilor, București, 1996, 430 pp.: ediție facsimilată după unicul manuscris păstrat al unei cărți fundamentale a culturii române.

● **Ioan Hudiță – JURNAL POLITIC, 1 IANUARIE - 24 AUGUST 1944** (studiu introductiv și note de acad. **Dan Berindei**).

Editura Roza Vânturilor, București, 1997, 573 pp., 21 000 lei: însemnările zilnice ale fostului secretar general adjunct al P.N.T., ce au apărut sub forma unor fragmente, însoțite de comentarii, pentru prima oară în revista *Magazin istoric*.

Cartea poate fi procurată și la prețul de 12 000 lei direct de la *Editura Roza Vânturilor* sau prin mandat postal la adresa: București, Oficiul postal 22. Lămuriri suplimentare la telefoanele 211.07.98 și 637.39.61.

● **Prof. univ. dr. Gh. I. Ioniță – ROMÂNII DE DINCOLO DE ACTUALELE HOTARE ALE ȚĂRII.**

Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, 1996, 307 pp.: un subiect insuficient abordat în istoriografia română, în general, și în ultimii 50 ani, în special.

● **Ștefania Mihăilescu – TRANSILVANIA ÎN LUPTA DE IDEI.**

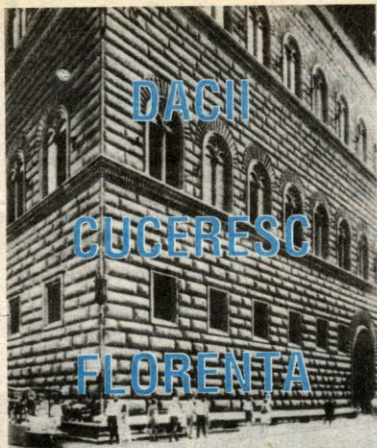
Silex, Casă de editură, presă și impariat, București, 1997, 240 pp. cu ilustr.: partea a doua și a treia a studiului consacrat controverselor din Austro-Ungaria privind statutul Transilvaniei.

● **Nicolae Kosiński – RĂZBOIUL NAVAL DE-A LUNGUL VEACURILOR, VOL. II.**

Editura ARA, București, 1996, 239 pp., 6 000 lei: partea I a volumului doi se oprește la anul 1713 și este consacrată epocii navelor cu vele și a artileriei cu ghiulele.

● **F. Brunea-Fox – ORAȘUL MĂCELULUI** (Prefață de **Z. Ornea**).

Editura Hasefer, București, 1997, 112 pp., 6 000 lei: reeditarea, cu sprijinul Consiliului pentru Minorități Naționale, a reportajului făcut rebeliunii legionare din ianuarie 1941.

După miezul nopții de 25 spre 26 martie 1997 am trăit un moment cu totul straniu. Într-o clipă mă aplec spre hotelul la care locuim, în preajma Florenței, unde fiecare pas mi se pare că măsoară cultura și istoria frumosului, am trecut din nou pe lângă Palazzo Strozzi. Și acolo unde îmi petrecusem ultimele două zile am văzut intrând câteva zeci de oameni. Erau turiști japonezi și americani care, atrași de marile postere ce dominau strada, pășeau în curtea medievală spre o întâlnire neștiută cu dacia.

După evenimentele zilei (o conferință de presă, o previzionare și vernisajul propriu-zis), mi s-a părut a fi o confirmare a tuturor aprecierilor ce fuseseră roștite de-a lungul zilei.

Vorbiseră despre daci primarul Florenței, domnul Mario Primicerio, și domnul Ion Caramitru, ministrul Culturii, domnul Leonardo Mondadori, președintele grupului Elemond, și domnul Riccardo Berti, directorul cotidianului *La Nazione*.

Se aflau la vernisajul celei mai importante expoziții internaționale despre arta și civilizația Daciei antice, organizată vreodată, toate notabilitățile din Florența și regiunea Toscana, iar din România, doamna profesor Zoe Petre, consilier prezidențial, domnul Gabriel Gafița, secretar de stat la Ministerul de externe, domnul prof. Radu Florescu, director general al Muzeului național de istorie din București, domnul Adrian Rădulescu, directorul Muzeului de istorie

națională și arheologie din Constanța, ambasadorii României la Roma și Vatican, respectiv domnii Mihai Grigorie și Ion Pan-crațiu Gheorghiu, doamna academician Zoe Dumitrescu Bușulenga, domnii Șerban State și Ion Calafeteanu, consilieri, domnul prof. I. Somodârlea de la Institutul de arhitectură, domnul Cristian Păunescu, secretar general al Băncii Naționale a României. Pentru câteva ore, au venit special Mariana Nicolesco și Radu Varia de la Monte Carlo, unde marea noastră artistă triumfă în spectacolul *Robert Devereux* la Opera monégasacă.

Profesorul Grigore Arbore Popescu, reprezentant al Consiliului Național al Cercetării Științifice din Italia, a făcut într-un chip desăvârșit oficiile de gazdă, așa după cum cu aceeași strălucire, eleganță și competență s-a ocupat de organizarea întregii expoziții și a superbului ei catalog. Am înțeles încă o dată efortul ce-l solicită inițierea și ducerea până la capăt a unei asemenea întreprinderi.

Cititorii noștri cunosc, desigur, antichitatea geto-dacă din paginile revistei. Pentru a fi accesibilă publicului italian și celui din întreaga lume, care străbate Florența, și-au unit eforturile, pe lângă Muzeul național de istorie, muzeele din Constanța, Piatra Neamț, Bacău, Roman, Slobozia, Râmnicu Vâlcea, Cluj Napoca, Alba-Iulia, Craiova trimițând în Italia, – prin grija Ministerului culturii – 854 de piese semnificative despre civilizația geto-dacă, începând cu obiecte de cult, de fier, de bronz, de argilă și până la celebrele noastre tezaururi. Logica și rafinamentul cu care sunt expuse toate aceste mărturii în elegantele vitrine din austerul palat Strozzi te fac să redescoperi propria istorie. Așa după cum studiile din catalog sunt un exemplu de literatură istorică europeană. De fapt, expoziția *Dacii* este o reconstituire științifică pe deplin credibilă pentru modernitatea lumii contemporane.

Un prieten italian mi-a spus că pentru zilele dintre 26 martie-29 iunie 1997 cel mai potrivit adagiu ar fi acesta: „Călătorile, de treci prin Florența, nu uita să-i vizitezi pe daci”.

După Florența, expoziția, aflată sub înaltul patronaj al președinților Oscar Luigi Scalfaro și Emil Constantinescu, va traversa peninsula, iar dacia vor debarca... la Trieste.

Cristian POPIȘTEANU
Florența, 1 aprilie 1997

În a doua etapă a culturii La Tène, subîmpărțită de arheologi după criterii funcționale, stilistice și cronologice, în perioadele B1 și B2 (400-250 î.Cr.), în lumea celtică se înregistrează importante schimbări culturale, iar expansiunea teri-

CELȚII ÎN

TRANSILVANIA

torială ajunge la apogeu¹. Cuceririle celtice (*Magazin istoric*, nr.4/1969, 8/1976) cuprind, în această perioadă, un teritoriu care se întinde din insulele britanice – la vest, până în Asia Mică – la est, și din Italia și Grecia – la sud, până în partea centrală și de nord a Germaniei. În Europa Centrală marile comunități tribale celtice își extind dominația de-a lungul întregului sec. IV î.Cr.

Pe teritoriul Boemiei și, ulterior, al Moraviei și Slovaciei, s-au stabilit triburile boilor, în timp ce la miazănoapte, în Câmpia Panonică, ajung triburile anarților și, mai jos, în jurul cotului Dunării, la nord de Budapesta, cele ale eraviscilor. În jurul anului 60 î.Cr. teritoriile grupărilor tribale celtice menționate mai sus sunt atacate de geții lui Burebista, care ocupă așezările fortificate mai importante, cum sunt Zemplin, Budapesta-Gellert, Zidovar.

În spațiul intra- și extracarpatic al regatului dac al lui Burebista, aceiași celți au exercitat, numai parțial în mod direct, un control militar și politic efectiv, cu interesante influențe culturale,

¹ Reproducem acest text din Catalogul *I Daci* al expoziției găzduite de orașul Florența.

În imagine: „Coiful de fier”, având în vârf șoimul cu aripile mobile, obiect descoperit la Ciumești (albia Someșului).

Prof. GRIGORE ARBORE POPESCU,
Consiliul Național al Cercetării
Științifice (Italia)

până pe la mijlocul sec. III î.Cr. Prezența lor pe actualul teritoriu al României este semnalată, pentru prima oară, în a doua jumătate a sec. IV î.Cr.

Pe la sfârșitul sec. IV î.Cr. și începutul secolului următor, se constată avansarea lor, mai mult sau mai puțin masivă, spre centrul Transilvaniei. Pe teritoriul de est și nord-est al munților Apuseni, în bazinul Tisei și al afluenților ei, autohtonii învinși făceau parte din triburile scite sau traco-ilirice, în timp ce pe cursul Mureșului erau așezate populațiile dacice și o mică comunitate de triburi.

Se pare că autohtonii au fost învinși în urma unor confruntări de mare intensitate. O confirmare în acest sens o reprezintă din inventarul mormintelor găsite în necropolele celtice documentate arheologic din Transilvania: abund armele și obiectele utile vieții cotidiene ale războinicului. În necropolele din Apahida,

Ciumești, Aradu Nou s-au găsit resturi de care de luptă, securi, coifuri și scuturi. În Transilvania celtii au pus sub control zonele cele mai fertile pentru agricultură și creșterea animalelor și au valorificat imediat minele de fier și argint.

Se presupune că, după o perioadă de ciocniri între pătura dominantă celtică și populația autohtonă a dacilor, între ele s-au stabilit raporturi de conviețuire: în zonele locuite prezența acestora din urmă este atestată de obiecte care, din punct de vedere stilistic și tehnic, aparțin perioadei

anterioare cuceririi.

Cultura materială a celor învinși era inferioară celei a cuceritorilor. Arheologic, s-a constatat un transfer firesc de forme și tehnici noi către populația dominată și comunitățile dace rămase autonome, ca urmare a unei probabile retrageri a populației spre zonele deluroase și de munte, mai fortificate. Autorii antici nu citează nume de triburi celtice stabilite în partea de apus a teritoriului României de azi. Confruntând informațiile furnizate în sec. I î.Cr. de Cezar (*De Bello gallico*) și sec. II d. Cr. de Ptolemeu (*Geografia*), se pare că în partea de est și de vest a Munților Apuseni s-au stabilit, în perioada despre care am vorbit, *anarții*. La sud, de-a lungul Dunării, este atestată arheologic prezența *scordiscilor*. Este probabil vorba despre o extindere a zonei controlate pe partea dreaptă a Dunării de puternica uniune tribală celtică a *scordiscilor*, aceiași care,

împreună cu membrii triburilor – consolidate în partea de nord-vest a actualei Bulgarii – și cu dacii, au pus în dificultate în sec. II î.Cr. întărirea pozițiilor romane la sudul marelui fluviu.

Puterea celților n-a depășit lanțul Carpaților. În deplasarea către est triburile lor au urmat cursul Dunării. Periculoasa lor coborâre spre sudul Peninsulei Balcanice, blocată temporar de Alexandru cel Mare și după aceea de Lisimah, a devenit imposibil de oprit la începutul sec. III î.Cr. Pentru Grecia ea s-a transformat într-un dezastru semnalat în anul 278 î.Cr. când au devastat și jefuit până și sanctuarele din Delfi. Regrupate parțial, dezordonat, către nord, câteva grupări au fondat, efermural regat Tylis, iar altele s-au reintors în Iliria, unde au regăsit o relativă omogenitate în jurul uniunii tribale a scrodisicilor care, după ce și-au consolidat puterea în zona cuprinsă între Sava și Dunăre, zădărniceau în continuare puterea romană în creștere.

Cercetările arheologice probează că civilizația adusă de celți în partea de vest a teritoriului actual al României a atins nivele tehnico-expressive superioare, în sec. III î.Cr. Necropolele celtice rareori cuprind un număr mai mare de 50-70 morminte. De la această regulă fac excepție numai două necropole, aceea de la Pișcolț (județul Satu Mare) și Fântânele (jud. Bistrița-Năsăud), care sunt formate din 150 morminte. Dacă la aceasta mai adăugăm și faptul că prezența celtă în partea de vest a României este atestată în peste 150 de așezări și necropole, avem o idee mai clară despre modul în care o populație războinică a controlat un teritoriu destul de

întins, folosind căile naturale de comunicație.

În comunitățile tribale celtice prezente pe teritoriul României se pare că diferențierile sociale n-au fost prea puternice. Inventarul mormintelor lasă de bănuț poziția specială pe care o aveau războinicii și, mai ales, anumiți șefi ai clanului înmormântați cu armele și veșmintele lor bogat ornamentate. Chiar și în mormintele soțiilor lor s-a găsit un bogat trusou funerar format din fibule, șiraguri, brățări, cordoane din lanțuri etc., totul la un loc cu ofrande depuse în vase de o calitate modestă, prelucrate prin strunjire. De notat ceramica autofonilor, găsită atât în așezările în care aceștia locuiau împreună cu celții cât și în așezările unde trăiau în mod autonom, ceramică, prelucrată încă manual.

Arheologii români au atras atenția, pe bună dreptate, că, deși cultura celților stabiliți în zonele transilvane aparține tipologic culturii celte central-europene și occidentale, anumite caracteristici sunt rezultatul unei „contaminări” produse prin impactul cu populațiile cu care au venit în contact. Chiar dacă în necropolele celtice, situate în partea de vest a României, s-au descoperit deseori morminte fie de înhumare, fie de incinerare în urnă, în majoritatea mormintelor ritualul este acela de incinerare într-o groapă, practică neuzuală la celții din Europa Centrală și de Vest, dar foarte comună la tracii din grupul cultural Szentes-Vekerzug.

În suita ceramicii celților stabiliți între Tisa și Carpați se regăsesc, în plus, tipologii greco-trace (broșe, cești etc.), care nu se află printre descoperirile celtice din Europa Centrală și de

Vest. În mormintele și așezările celtice din spațiul intracarpatic s-au găsit obiecte de lux de proveniență greacă certă, ceea ce nu exclude contactul – prin intermediul traco-geților – cu coloniile grecești de la Marea Neagră. Alte obiecte, descoperite în așezările și necropolele celtice din Transilvania indică limpede contactul cu populațiile gete, situate la nordul și sudul Dunării, și cu tracii din sud.

Dacă luăm în considerare și trăsăturile provenite din mediul dac se poate afirma că, începând din sec. III î.Cr., în lumea celtică stabilită în Transilvania, la est și vest de Apuseni, au fost asimilate o serie de aspecte culturale care au făcut din cultura celtică a epocii o cultură de avangardă. Fapt este că, după destrămarea efectivă a dominației celtice în zonă, în sec. II î.Cr., multe dintre aspectele ultimei faze a culturii celtice se vor regăsi în cultura materială a dacilor. Această „asociere” de tip cultural „sui generis” este sintetizată în expresia semnificativă a baterii monedelor. În lumea celtică din sec. III î.Cr. și chiar după aceea, au circulat monede care nu erau altceva decât imitarea unor monede grecești, a monedelor macedonene și a dinarilor republicani romani.

Deja, către sfârșitul sec. III î.Cr., se pare că celții stabiliți în partea de nord-vest a Dunării bătuseră împreună cu dacii, monede de argint, imitând tetradrahmele lui Filip al II-lea. Este vorba despre emisiuni care corespund tipului Tulghies – Mureșu-Mare. Acesta e un caz tipic de „mimesis”, care ne indică tendința de aliniere a culturilor care au stat la baza economiilor și culturilor mai evaluate. ■

În românește de
Gabriela GEROTA

● Dezvăluiri ● Dezvăluiri ● Dezvăluiri

DESTINUL POSTBELIC

AL ROMÂNIEI

ÎNTRE STALIN

ȘI CHURCHILL

VASILE ȘANDRU

● Delta Dunării – rezervată U.R.S.S. ● Washingtonul nu are nimic de obiectat
● Hitleriștii sunt în pragul Moscovei, iar Stalin împarte lumea ● Un alt protocol
aditional supus lui Churchill ● Pedepsă: 300 milioane dolari în 6 ani ● „Între
noi trei“

Literatura istorică recentă dezvăluie fapte noi privind desfășurarea celui de-al doilea război mondial și, în special, ceea ce se petrecea în culise între marii aliați din coaliția antihitleristă. Una dintre problemele principale ce a constituit obiectul negocierilor a fost stabilirea noii ordini postbelice în Europa și în lume, problemă care îi preocupa pe aliați și, în special, pe Stalin, chiar din primele luni ale războiului, când Germania era în plină ofensivă.

În aceste negocieri se afirmă explicit țelurile urmărite în război de U.R.S.S., în înțelegere cu Marea Britanie, printre care un loc vizibil l-a ocupat definirea soartei României în perioada postbelică.

O lumină nouă, reală, asupra planurilor conducătorilor Uniunii Sovietice și Angliei aduce recenta culegere de documente U.R.S.S și Problema germană. 1941-1949. Documente din Arhiva de

politică externă a Federației Ruse, ediție pregătită de Departamentul istorico-documentar al M.A.E. al Rusiei, cu participarea Centrului de studiere a istoriei contemporane din Potsdam și al cărei prim volum a apărut simultan, în toamna anului trecut, la Moscova și la Potsdam.

Așa cum precizează autorii acestui volum, „țelurile sovietice în război au fost definite de Stalin ținând seama de politica externă pe care a promovat-o el în 1939 și au fost declarate în timpul vizitei ministrului de externe britanic, Eden, la Moscova, în decembrie 1941: restabilirea graniței sovietice apusene existente până la 22 iunie 1941; asigurarea sferei de interese a U.R.S.S. în statele învecinate cu U.R.S.S. la apus; compensarea daunelor pricinuite de război și slăbirea pe o durată maximă de timp a potențialului militar german prin divizarea Germaniei în câteva state“.

„Noi preferăm aritmetica“

La 16 decembrie 1941, când linia frontului era la doar o sută de kilometri de Moscova, la prima lui întâlnire cu ministrul de externe britanic Anthony Eden, în prezența lui Molotov și a ambasadorelor I.M. Maiski (acreditat la Londra) și Stafford Cripps (la Moscova), Stalin a propus englezilor două proiecte de tratate: unul de asistență mutuală și celălalt privind...

„soluționarea problemelor postbelice“. După care s-a grăbit să anunțe și o anexă la acel ultim act: un „*protocol secret*, conținând schema generală a reorganizării frontierelor în Europa după război“. Nu e greu să ne înțelegem cu nici doi ani în urmă, la 23 august 1939, când la Tratatul de neagresiune germano-sovietic se adăugase celălalt protocol secret, care trasa frontierele unor state, între care și România, potrivit intereselor Germaniei și U.R.S.S. Se vede că Stalin căpătase gustul protocoalelor secrete.

La numai cinci luni de la agresiunea hitleristă deci, agresiune începută nefast pentru sovietici, și la mai bine de 40 de luni înainte ca Germania să fie înfrântă, comandantul suprem sovietic, ferm convins de victorie, adopta deja un ton inflexibil în discuțiile cu delegația engleză.

„Uniunea Sovietică, spunea el, consideră necesară restabilirea granițelor sale așa cum au fost în 1941, în ajunul atacului Germaniei asupra U.R.S.S. Aceasta include granița sovieto-finlandeză, stabilită prin tratatul de pace dintre U.R.S.S. și Finlanda din 1940, republicile

baltice, Basarabia și Bucovina de Nord... Mai departe, Uniunea Sovietică ar vrea ca România să aibă o alianță militară cu U.R.S.S., cu dreptul acesteia de a avea pe teritoriul României bazele sale militare, aeriene și navale. Suprafața

disprețuiește algebra. Algebra este o știință demnă de tot respectul lui, dar acum, în împrejurările concrete date, noi preferăm aritmetica. Hitler se împunează la fiecare pas cu tratatele pe care le încheie. De aceea va fi mult mai oportun să nu ne limităm la

declarații, ci să încheiem un tratat adevărat“.

Referitor la România, protocolul secret, prezentat oral de Stalin prevedea: „În privința României se recunoaște ca o necesitate: a) în scopul asigurării securității U.R.S.S. să se transfere Uniunii Sovietice teritoriul ocupat de Gurile Dunării cu cele trei brațe ale ei;

b) să se transfere României acele raioane ale Ungariei care sunt locuite majoritar de români.

Restabilirea în componența U.R.S.S. – în granițele de stat existente la 22 iunie 1941 – a Basarabiei și Bucovinei de Nord, ocupate de trupele Germaniei hitleriste și ale complicei ei, România.

Sigur de victorie

Germania, Italia, Ungaria, România, Finlanda trebuie să compenseze pierderile suferite de Anglia, U.R.S.S., Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, Grecia, Belgia, Norvegia, Olanda, ca urmare a atacului țărilor menționate mai sus“.

Rezultă cât se poate de clar că I.V. Stalin avea în vedere nu numai reocuparea de către U.R.S.S. a teritoriilor smulse prin ultimatumul din 26 iunie 1940, ci și anexarea Deltei Dunării.

În aceeași perioadă, când trupele germane se aflau în apropierea Moscovei, cercurile conducătoare sovietice acordau o atenție specială organizării postbelice nu numai în

Octombrie 1943, Moscova. Conferința miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii

României trebuie mărită întrucâtva la apus, pe seama Ungariei, în cadrul căreia trăiesc în prezent până la 1,5 milioane de români. Aceasta ar fi, de asemenea, o sancțiune suplimentară pentru Ungaria, din cauza rolului ei în război“.

În aceeași expunere Stalin a vorbit și despre necesitatea creării unor federații, în care să fie reunite statele europene mici, ca, de exemplu, o federație Polonia-Cehoslovacia, alta balcanică etc.

În cadrul acestei prime întâlniri sovieto-engleze de la Moscova nu s-a putut ajunge la un consens. Partea britanică a avut obiecții tocmai la recunoașterea granițelor U.R.S.S. din 22 iunie 1941. Eden a încercat să propună și el un text, dar „tov. Stalin a răspuns că textul propus de Eden seamănă foarte mult cu o declarație. Dimpotrivă, guvernul sovietic propune două tratate. Declarația este algebră – a punctat Stalin – în vreme ce tratatele sunt aritmetica simplă, practică.“

Noi dorim aritmetica, nu algebra și – cum, la această remarcă, Eden a zămbit cam în doi peri – tov. Stalin a adăugat că nu trebuie să se înțeleagă din cuvintele sale că el

Europa, ci și în Extremul Orient, unde U.R.S.S. urmărea să dobândească o poziție dominantă. Într-o notă confidențială adresată de adjunctul comisarului pentru afaceri externe S.A. Lozovski lui Stalin și lui Molotov, la 26 decembrie 1941, sunt prezentate propuneri privind pregătirea conferinței de pace pornind de la aprecierea că „rezultatul războiului este deja clar. Germania, Japonia, Italia și aliații lor vor fi zdrobiți”. Situația la viitoarea conferință de pace „va fi foarte complicată”, având în vedere că „patru mari puteri (Germania, Japonia, Italia și Franța) vor ieși din joc și problemele lor vor trebui rezolvate de U.R.S.S., Marea Britanie și S.U.A.”.

Se propune pregătirea minuțioasă și elaborarea a trei grupe de probleme: 1) „daunele financiare-economice provocate Uniunii Sovietice de Germania, Ungaria, România și Finlanda...”; 2) „Trebuie deja acum să gândim întreaga chestiune a granițelor noastre. Nu mai putem suporta ca navele de război japoneze să ne poată închide în orice moment accesul spre Oceanul Pacific... Niciun nu poate fi menținută vechea situație la mările Baltică și Neagră...”; 3) „Trebuie pregătită chestiunea modului de a face inofensivă Germania și țările aliate cu ea...”.

Volumul de documente din care extragem aceste puncte de vedere propuse reprezintă o extrem de bogată sursă de informare pentru cercetătorii celei de-a doua conflagrații mondiale, mai ales pentru cei interesați de luarea deciziilor la nivelul cabinetelor ministeriale. De

aceea vom urmări numai evoluția problemelor românești abordate în dialogul sovieto-englez, cu precizarea că, din când în când, Eden se simțea dator să amintească și opinia aliatului de peste Ocean sau posibilele stăneneli pe care le-ar fi creat acestuia o hotărâre sau alta adoptată de cei doi parteneri, fără consultarea americanilor.

Dacă, în decembrie 1941, Stalin își expusese doar opțiunea fermă pentru „aritmetică”, în aprilie anul următor (cu 9 luni înainte de Stalingrad), pentru că tot nu ajunsesse la un „tratat” care să îl mulțumească în ce privește România, el trimitea la Londra, prin ambasadorul său I. Maiski, un alt protocol, de data asta adițional, varianta restrânsă a celui secret, referitor la Finlanda, România, Belgia și Olanda. Lumea se

dintre U.R.S.S. și România, stabilit prin schimbul de note dintre guvernele sovietic și român, din 27-28 iunie 1940, și a luat parte împreună cu Germania la atacul perid împotriva U.R.S.S., se recunoaște necesar ca, alături de restabilirea granițelor sovieto-române în conformitate cu acordul menționat mai sus, Uniunea Sovietică și România să încheie un Tratat de asistență mutuală cu garantarea independenței României, în scopul asigurării securității ambelor țări și împiedicarea în perioada postbelică a încălcării păcii de către Germania în această parte a Europei”.

Într-o notă explicativă privind „acordul” dintre U.R.S.S. și România se arată că „este vorba despre acordul privind reunirea Basarabiei și a părții de nord a Bucovinei cu U.R.S.S., oficializat prin schimbul de note între guvernele Uniunii Sovietice și României din 26-28 iunie 1940”. După ce se reda pe larg conținutul notei ultimative sovietice, se afirma că „Guvernul regal al României a comunicat prin nota din 28 iunie 1940 acordul cu propunerile guvernului sovietic”.

În octombrie 1944, Churchill sosea la Moscova pentru a stabili pe o hârtiuță acordul procentajului

afla pe masa lui Stalin, sub creionul lui, deși bătălia de la Kursk, cotitura crucială în mersul evenimentelor în favoarea sovieticilor, aveau să aibă loc abia peste mai bine de un an. Dar Stalin știa sigur că el și coaliția din care făcea parte vor învinge. Trecuse din timp la treabă. Serviciile secrete își făcuseră datoria: îl informaseră pe „stăpân” de partea cui erau așteptate (Magazin istoric, nr. 10/1994).

Ce conținea deci protocolul adițional supus atenției lui Churchill?

„În legătură cu faptul că România, a încălcat acordul privind granița

Administrația Roosevelt nu se interesează de români

În anul 1943, în condițiile conturării tot mai vizibile a soartei războiului, în favoarea coaliției antihitleriste, tonul Moscovei devine tot mai vindictiv și mai inflexibil. Se pune deja problema creării noii puteri în România și a controlului asupra industriei ei petroliere, „drept pedeapsă pentru punerea ei la dispoziția Germaniei hitleriste”, se

menționa într-o notă diplomatică din 8 septembrie 1943. Sunt formulate principiile de bază ale ieșirii României din război: capitularea necondiționată; înapoierea «teritoriilor acaparate»; compensarea pagubelor pricinuite de război; pedepsirea celor vinovați.

Situații postbelice a României i se aduce și o precizare cu un caracter obiectiv: „Guvernul sovietic consideră ca nefiind pe deplin întemeiat așa-numitul arbitraj care a avut loc sub dictatul Germaniei la Viena, la 30 august 1940, privind transferarea către Ungaria a Transilvaniei de Nord” (notă datată 3 octombrie 1943, provenind de la V.G. Dekanozov, adjunct al ministrului afacerilor externe, și intitulată *În pregătirea constituirii de la Moscova a miniștrilor afacerilor externe*).

La capitolul *Ungaria* din aceeași notă, problema Transilvaniei se reia sub forma: „În ce privește teritoriul Ungariei, trebuie desprinse de la ea o parte din nord către Cehoslovacia, o parte din răsărit către România, unde trăiesc aprox. 1,5 milioane de români. Ar fi și o meritată pedeapsă pentru rolul jucat de Ungaria în acest război”.

Stalin n-avea a se teme de reacția americanilor. Maiski, ambasadorul de la Londra, aflase de la Eden cum era privită România peste Ocean: „În America, în general, există puțin interes față de această țară, iar în particular administrația manifestă slabă preocupare. România ca stat nu se bucură în S.U.A. de o reputație bună și de aceea americanilor le este destul de indiferent ce se va întâmpla cu ea după război. Eden a discutat tema României cu C. Hull (secretar de stat al S.U.A. - 1933-1944) și Sumner Welles (adjunct al secretarului de stat al S.U.A. - 1937-1943) și, referindu-se la negocierile noastre de anul trecut, a emis presupunerea că U.R.S.S., după toate probabilitățile, va dori să aibă cu România un pact de asistență mutuală și să dispună de baze militare pe teritoriul ei. Nici Hull, nici Sumner Welles nu au obiectat față de astfel de perspective.

Eden i-a întrebat, în continuare, pe interlocutorii săi ce gândesc ei în legătură cu viitorul Basarabiei? Amândoi însă au manifestat puțin interes față de această chestiune și Eden a rămas cu impresia clară că ei

nu vor obiecta serios împotriva includerii Basarabiei în U.R.S.S.

Relatând această parte a convorbirii sale, Eden a remarcat: «În general, administrația abordează multe probleme de politică externă din punctul de vedere al politicii sale interne. În S.U.A. există mari minorități naționale - poloneză și finlandeză - care au o pondere însemnată în alegeri. Această împrejurare influențează într-o măsură puternică atitudinea lui Roosevelt și a întregii sale administrații față de problemele țărilor menționate. În S.U.A. nu există însă o minoritate română mare. De aici slabul interes al administrației față de destinele României».

Începând din 1944 interesul Moscovei față de România s-a „diversificat”. Faza granițelor și teritoriilor fiind depășită, s-a trecut la cantumul reparațiilor ce trebuiau impuse Germaniei și aliaților ei, în cazul de față României.

Moscova dorea fixarea unor termene de plată cât mai scurte, ceea ce a provocat aprige dispute între Uniunea Sovietică și aliații occidentali. La 6 septembrie 1944, deci cu șase zile înainte de încheierea armistițiului dintre România și coaliția antihitleristă, ambasadorul englez Kerr a expediat lui Molotov un memorandum împotriva plății de către România a 300 milioane dolari în decurs de 6 ani. Situația, motiva Londra, atrăgea după sine crăul economic al României și neîndeplinirea de către ea a obligațiilor ce-i reveneau față de Marea Britanie și alte țări. „De fapt, rezuma Kerr, Britania ar ajuta România să plătească reparațiile”.

Ignorându-l pe al treilea

Cu numai trei săptămâni înaintea Conferinței de la Ialta, la 11 ianuarie 1945, Litvinov, adjunct al ministrului afacerilor externe, expedia lui Molotov și Vorosilov o foarte grăitoare notă, cu sigla *Strict secret*, privind *Blocurile și sferile de influență*. Documentul probează perfectă înțelegere sovieto-engleză, care a funcționat pe tot parcursul războiului și s-a exprimat în acordul procentajului. La încheierea lecturii volumului de documente amintit, cititorul rămâne exact cu această impresie: că

Stalin, de convenită cu Churchill, ignorându-l pe al treilea aliat, au încercat să-și împartă lumea între ei. Matematic, organizat, încă din 1941, pe principii „dai tu - dau și eu, pentru că Europa este a noastră. Cei de dincolo de Ocean să-și vadă de ale lor. Au destule”.

„Dacă Anglia și U.R.S.S. ar înclina spre stabilirea unor sfere sau zone speciale de securitate - se menționează în document - această problemă nu ar trebui discutată în prezența americanilor. Judecând după presă, opinia publică americană este foarte neliniștită de zvonurile despre blocuri și sferele de influență. Roosevelt personal, ca om realist, poate chiar că este conștient de inevitabilitatea apariției sferelor, zonelor sau blocurilor în Europa, dar, ținând seama de opinia publică, nu se hotărăște să-și dea în vreo formă sau alta consimțământul. Sub presiunea opiniei publice, el poate căuta să obțină vreo promisiune din partea Angliei și a U.R.S.S. să se abțină de la formarea blocurilor. În acest caz, am putea fi de acord să examinăm această problemă în trei, numai după un acord prealabil între noi și Anglia.

Întălnirea celor trei [de la Ialta] nu exclude convorbiri și în doi, adică între noi și Anglia. Dacă se consideră favorabil și potrivit momentul pentru astfel de convorbiri, atunci se poate porni de la schema conturată în nota Comisiei pentru pregătirea tratatelor de pace și a orânduirii postbelice *Cu privire la perspectivele și baza posibilă a colaborării sovieto-britanice*.

Sfera noastră maximă de interese sau, mai bine zis, zona de securitate, trebuie să includă Finlanda, Norvegia, Suedia, Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, România, Iugoslavia, Bulgaria și Turcia. În zona engleză de securitate pot fi incluse, neapărat, Olanda, Belgia, Franța, Spania, Portugalia și Grecia, cu menținerea, totuși, a tratatului nostru de alianță cu Franța. Zona neutră, în care ambele părți colaborează pe baze egale și se consultă reciproc permanent, o formează Danemarca, Germania, Austria, Elveția și Italia.

Anglia va contesta, probabil, intrarea în zona noastră a Norvegiei, Suediei, Turciei și Iugoslaviei, cerând extinderea zonei sale asupra Suediei, Norvegiei, Danemarcei și Italiei. Cele șase țări menționate vor

fi astfel obiectul târguielii și compromisului...

Obiectând împotriva sferelor de influență în Europa, americanii nu au deloc în vedere să renunțe la propria sferă de influență, care cuprinde, conform doctrinei Monroe, toată emisfera occidentală. Cum doctrina Monroe este o declarație unilaterală, S.U.A. n-ar refuza să obțină recunoașterea ei internațională. Ele pot obține aceasta cu ajutorul sistemului de acorduri Dumbarton-Oaks [încheiate în august-septembrie 1944 – *Magazin istoric*, nr. 6/1985]. Este absolut neîndoios că S.U.A. au în vedere ca unul dintre aceste acorduri să fie

cel panamerican. El poate conveni S.U.A., dar pentru noi nu ar fi prea favorabil, ca zona de securitate ce ne este rezervată să fie legată organizatoric de Organizația Internațională de Securitate și să se afle sub controlul acesteia. Nouă ni se pare potrivit ca crearea zonelor europene de securitate să fie rezultatul înțelegerii dintre noi și Marea Britanie, nu al unei hotărâri a Organizației Internaționale.

Îată ce ne aduce nou volumul de documente rusești față de ceea ce știam deja. În primul rând, o serie de precizări și detalii semnificative despre târguielile și compromisurile închepute încă din 1941 și încheiate

cu împărțirea lumii după cel de-al doilea război mondial, proces care a marcat și destinul României.

Oferă apoi o breșă în care răzbate o parte a imaginii intimității cercurilor înalte ale puterii, a mecanismelor prin care se iau în culise deciziile ce afectează soarta țărilor și națiunilor. Ar trebui să înțelegem că la acele nivele, în clipa în care se decupează frontiere, argumentele ce țin de drepturile istorice și de principiile de drept internațional nu mai au nici o valoare. Vor reuși oare transformările democratice din lume să înlăture măcar acum, în prag de secol și mileniu, aceste practici? ■

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

● **Dr. Gheorghe I. Bodea** – **PODUL DE SÂNGE** (prefață: dr. Adrian Moțiu; postfață: dr. Iuliu Andrei).

Editura Carpatica, Cluj-Napoca, 1996, 146 pp.: evenimente înșănăterate din toamna anului 1944, când, pe fondul înăltării trupelor române în Transilvania, s-au comis acte de terorism împotriva populației pașnice de către trupele horthyste.

● **Silviu Cerna** – **SISTEMUL MONETAR ȘI POLITICA MONETARĂ**.

Editura Enciclopedică, București, 1996, 238 pp.: apărută în Colecția „Biblioteca Băncii Naționale”, coordonată de prof. univ. dr. Mugur Isărescu, lucrarea își propune să prezinte sistemul monetar existent în economiile contemporane, în particular în România.

● **Col. Alexandru Manafu** – **CORIFEI AI INTENDENȚEI MILITARE ROMÂNE**.

Editura ROMFEL, București, 1996, 80 pp.: biografii ale unor ofițeri specializați în probleme de logică militară.

● **Gabriel Andreescu, Renate Weber** – **EVOLUTIA CONCEPȚIEI U.D.M.R. PRIVIND DREPTURILE MINORITĂȚII MAGHIARE**.

Centrul pentru drepturile omului Apador-CH, 62 pp.: ediție în limba engleză și în limba română a unui studiu consacrat programului U.D.M.R., urmărind evoluția lui.

● **Vlad Nistor** – **DESCRIBING THE END OF ROMAN BRITAIN**.

British Cultural Studies Research Centre, 1996, 158 pp.: o lucrare de istorie universală, privind sfârșitul civilizației romane din insulele britanice.

● **Vasile Dudaș** – **LEGIUNEA ROMÂNĂ DIN FRANȚA, 1918-1919** (Cuvânt înainte de prof. univ. dr. Vasile Vesa).

Editura Mirton, Timișoara, 1996, 156 pp.: fapte de glorie săvârșite pe câmpurile de luptă de voluntari români înrolați în unități militare franceze.

● **Ernest Volkman** – **SPIRONI. AGENȚII SECREȚI CARE AU SCHIMBAT CURSUL ISTORIEI** (traducere de Nicolae Arcan).

Editura Albatros, Editura Universal Dalsi, 1996, 502 pp., 15 000 lei: o carte despre un subiect ce pasionează pe mulți cititori, având următoarea împărțire: Cărțile, Dezertorii, Legende, Trădătorii, Maeștrii spionilor, Infamii, Unele mistere..., ...și câteva curiozități.

● **Prof. Viorica Popa** – **LICEUL MATEI BASARAB DIN BUCUREȘTI**.

Editura Pan-Arcadia, București, 1995, 238 pp. cu ilustr., 6 400 lei: monografie a unuiu dintre cele mai vechi licee din Capitală, la împlinirea a 135 ani.

● **Radu Cosașu** – **O SUPRAVIEȚUIRE CU OSCAR**.

Editura Hasefer, 1997, 192 pp., 12 500 lei: o culegere de nuvele despre arta de a supraviețui.

● **A. Gelu Doru Ilieș** – **EXTAZUL PUTERII**.

Editura Continent, 1996, 124 pp.: o carte care nu este nici o carte, nici o lucrare, potrivit părerii autorului și care are următoarele subdiviziuni: Marile complexe, Puterea, Ipostazele puterii sau frontierele invizibile.

● **GHID JURIDIC ȘI PRACTIC PENTRU ORGANIZAȚIILE NEGUVERNAMENTALE CU SCOP NELUCRATIV**.

SIC Press Group, București, 1996, 216 pp.: un foarte util îndreptar menit să ajute asociațiile să-și pună în practică structurile, respectând legislația română, oferindu-le un sprijin clar și concret în problemele legate de funcționarea lor cotidiană.

● **ROMANIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL AFFAIRS**.

Volum II, 1-2/1996, 320 pp.: publicația Institutului de studii internaționale reunește articole consacrate aniversării a 50 ani de la crearea O.N.U., problemelor integrării europene, unor evenimente diplomatice, cât și prezentarea unor publicații de specialitate internaționale.

Multe bancuri au circulat despre Nikita Hrușciov. Dar Ursul de la Kremlin n-a fost nici pe departe naivul din acele bancuri. Avea o inteligență pragmatică și vicleană. Iar odată ajuns la miere, greu s-a mai desprins de borcan. În iunie 1957, în numai câteva ore, a dejucat o conjurație ce i-ar fi putut fi fatală.

În vara anului 1957 Uniunea Sovietică se prezenta în fața lumii ca un grănit ce suferise o mare fisură, provocată chiar de primul comunist al țării, N.S. Hrușciov, prin celebra lui cuvântare despre cultul personalității lui Stalin, la Congresul XX al

P.C.U.S. (februarie 1956). Sistemul dominației comuniste începuse să scârțâie din încheieturi în țările europene. La Berlin avusese loc o răscoală, în Polonia începuseră mișcări anti-comuniste, Ungaria se răzvrătise în toamna anului precedent și tancurile Moscovei „curățiseră” străzile Budapestei.

Hrușciov plănuia reforme noi în economie, îndeosebi descentralizarea conducerii industriei, ceea ce i-a atras opoziția unor vechi tovarăși de partid: ministrul de externe Molotov, vicepreședintele Consiliului de Miniștri Malenkov și Kaganovici, cărora li s-a alăturat Bulganin, președintele Consiliului de Miniștri. KGB-ul, prin președintele lui, Serov, îl informase pe primul secretar al C.C. al P.C.U.S. despre un complot ce se pregătea. Nikita Hrușciov era deci avizat și a acționat în consecință.

La 4 iulie 1957 presa din toată lumea – occidentală și răsăriteană – a anunțat cu mare tam-tam excluderea, atât din Prezidiul C.C., cât și din C.C. al P.C.U.S., a grupului anti-

partinic Molotov, Malenkov, Kaganovici, printr-o hotărâre a Plenarei C.C. al P.C.U.S., ținută în ultima decadă a lunii iunie.

Dar cine avea acces pe atunci la secretele zeilor? Cine știa exact cum se țesuseră intri-

gile acestui com-

plot anti-Hrușciov de la Kremlin? La 40 de ani distanță, când toți protagoniștii lui fac conjurații în lumea de dincolo, putem afla povestea acestei Plenare. Ea este întocmită pe baza unei discuții de o oră și jumătate a lui Hrușciov cu ambasadorul Iugoslaviei la Moscova, V. Miciunovici, la 5 iulie 1957, și a materialelor Plenarei din iunie 1957, rămase până de curând secrete. Despre divergențele Hrușciov – opoziție primul secretar al C.C. al P.C.U.S. a relatat în amănunt și președintele Egiptului, Gamal Abdel Nasser, în timpul vizitei întreprinse de acesta la Moscova, în mai 1958.

Oleg Grinevski, autorul unui articol apărut de curând în *Literaturnaia Gazeta*, a auzit personal, din anturajul lui Hrușciov, cum s-a desfășurat această lungă plenară. Ceea ce știa el coincidea perfect cu documentele de arhivă, așa încât versiunea prezentată în revista amintită este demnă de toată credibilitatea.

COMLOT LA KREMLIN

Blitzkrieg contra primului secretar

Marti, 18 iunie 1957, Bulganin îi dă telefon lui Hrușciov, acasă, pe Colinele Lenin. Îi vorbește rece, în puține cuvinte. Îl suna chiar din cantina de la Kremlin, unde se afla majoritatea membrilor Prezidiului C.C. Toți îl rugău să convoace imediat Prezidiul C.C.

Hrușciov le răspunde că o să-l convoace ca de obicei, joi, și că oricum nu vede motive de urgență. Bulganin i-o trânteste scurt: „Noi cerem asta”. „Care noi?” „Grupul aflat aici la masă”. „Statutul partidului nu prevede convocarea Prezidiului pe baza deciziei unui grup de comenși. Ședința Prezidiului va avea loc ca de obicei joi”, replică sec Hrușciov.

Totuși Bulganin insistă și Hrușciov cade de acord să se întâlnească cu ei. În mica și confortabilă sală din Kremlin, unde mirosea a nisetur proaspăt și a salam scump, mesele sunt acoperite, ca întotdeauna, cu fețe de masă apretate, de un alb imaculat. Chelnerițele, cu fuste negre și șorțuri albe, plutesc, fără a-și face simțită prezența. Bulganin, Malenkov, Kaganovici, Molotov, Mikoian și Pervuhin – adică cea mai mare parte a membrilor Prezidiului – se află deja în jurul mesei.

Hrușciov intră, salută teatral de amical și ia loc.

Molotov, Malenkov și Voroșilov, luându-și cuvântul unul din gura celuilalt, încep să ceară hotărât să se convoace Prezidiul, pentru a dezbate în regim de urgență programul de aniversare a Leningradului. Hrușciov nu este de acord și invocă pretextul că trebuie să primească delegația de ziariști unguri. Așa că Prezidiul poate fi amănat pe a doua zi.

Imediat se aud strigăte: „De ce să-i primească numai ei pe ziariștii unguri? Vrem și noi!”

Hrușciov se arată surprins: „Prezidiul C.C. al P.C.U.S. să primească o delegație de ziariști unguri? O să rădă o lume în-

treagă”. Dar remarcă lui nu clintește pe nimeni. „Trebuie să mergem cu toții, și membrii plini și membrii supleanți ai Prezidiului”.

Hrușciov cedează. După întâlnirea cu ziariștii, hotărâsc cu toții să aibă loc ședința Prezidiului, care începe la ora 4 după-amiază. Malenkov propune să nu se discute numai programul pentru Leningrad, ci și... comportarea primului secretar N.S. Hrușciov. În sfârșit bomba explodează.

„De aceea – declară pe un ton aspru Malenkov – președinția trebuie acordată lui Bulganin”.

„Da – da! îl sprijină ceilalți. Trebuie să curmăm odată această practică greșită ca numai Hrușciov să conducă ședințele Prezidiului”, strigă cei din opoziție.

După mai bine de o oră de parlamentări, Hrușciov este de acord ca următoarea ședință să fie prezidată de Bulganin, dar să fie invitați și membrii absenți ai Prezidiului. Speră să schimbe raportul de forțe. În plus, trebuie să câștige timp.

După îndelungi altercații, hotărâsc să amâne ședința pentru a doua zi, 19 iunie. A doua zi, Prezidiul se adună la Kremlin, în fosta sală a Senatului, construită în timpul Ecaterinei cea Mare. La o masă lungă, acoperită cu postav verde, iau loc membrii plini și supleanți ai Prezidiului. În capul

În p. 16: când ești un lider de talia lui Hrușciov, multe faci și desfăci prin telefon – chiar și conjurații

Brefnev: de teamă a leșinat

mesei – pe locul președintelui, se află Bulganin.

El deschide atacul cu scop bine determinat – să-l destituie pe Hrușciov din postul de prim-secretar.

Primul ia cuvântul Malenkov, apoi Kaganovici, Molotov, Voroșilov, Bulganin. Altcuiva nu i se dă cuvântul. Este o tactică dinainte concepută. Un Blitzkrieg contra primului secretar. Mikoian îi șoptește lui Hrușciov la ureche. „Lasă-i să vorbească, să-și dea drumul la limbă”.

„Sub conducerea lui Hrușciov – spune Malenkov – s-au pierdut unitatea Prezidiului și a partidului. Este afectată conducerea centralizată a țării, fără de care nu putem avea o economie planificată”.

„Dar timpurile s-au schimbat – strigă Hrușciov. Uniunea Sovietică nu poate fi condusă dintr-un singur centru. Avem 200 000 de întreprinderi industriale și trăim în secolul atomului”.

Urmează o veritabilă brambureală. De care se folosește Kaganovici, care începe să citească după o hârtiuță. „Ce tot face Hrușciov, ce tot vrea? Cutreieră țara, se amestecă în toate, face singur politica externă”.

Ia apoi cuvântul Molotov, care începe cu acuza la adresa lui Hrușciov pentru greșeli serioase în politica externă.

„Liberalismul lui – declară el – a favorizat izbucnirea contra-revoluției în Ungaria. Acesta este rezultatul direct al politicii de descentralizare și al jocului cu libertățile democratice. Cedările față de Tito i-au stimulat pe unguri la răscoală”.

Mai departe. Un glas ridică problema abuzurilor KGB și cere destituirea generalului Serov. Hrușciov este învinuit că a ordonat montarea unor aparate de ascultare în apartamentele unor membri ai Prezidiului. Alții atacă campania lansată de el de a ajunge și întrece America la producția de carne, unt și lapte. „Asta-i curată înșelare a poporului”, se strigă.

Între toți se distinge cel mai drag prieten al lui Hrușciov, Șepilov, promovat chiar de el. El spune că Hrușciov se poartă necuvincios, consumă băuturi alcoolice și înjură de mama-focului. La întâlnirea cu președintele Finlandei se scărpinase la subsuori de parcă fusese asaltat de o armată de purici, ceea ce nu „cadrează” cu ținuta primului secretar al C.C.

Brejnev leșină

Hrușciov se ține tare, nu se pierde cu firea. Trece imediat la atac. Lui Bulganin îi spune verde în față: prost a fost, prost a rămas. Nu pricepe că echipa cu care s-a asociat se va descotorosi de el a doua zi după ce-l va îndepărta pe el, Hrușciov. Când Malenkov ridică problema deplasării la Leningrad, Hrușciov i-o taie scurt.

„Mai bine ți-ai vedea de treabă. Ar trebui să-ți fie frică să mergi acolo, doar ești stropit cu sângele nevinovat al comuniștilor leningradeni. Kuznețov și Voznesenski au fost împușcați și cu mâinile tale. Muncitorii din Petrograd or să te ia la întrebări!”

Malenkov se enfurie. „Asta-i obraznicie, tovarăși, strigă el. Auziți ce spune?”

Dar Hrușciov a trecut deja la Molotov. „Molotov vrea să ne concentrăm eforturile pe dezvoltarea industriei grele. Este o abordare învechită. Războiul s-a terminat demult, acum industria trebuie orientată spre producția de bunuri de larg consum. Poporul sovietic, care a apărut partidul, țara și revoluția, trebuie în sfârșit să poată trăi mai bine.

În probleme externe – continuă Hrușciov – Molotov preconizează o poziție strict defensivă,

or noi avem nevoie de o nouă diplomatie, activă. Molotov consideră că politica mea a dus la dezordine în Ungaria. Nu înțelege că lagărul socialist nu poate fi izolat de influența curentelor socialiste occidentale și de mișcările de eliberare națională. Noi trebuie să găsim mijloace politice de rezolvare a problemelor născute din această situație. Îmi pare rău că a trebuit să recurgem la metodele prin care am oprit desfășurarea evenimentelor din Ungaria. Dar n-am avut de ales.

În ce privește ascultările telefonice, trebuie să creăm o comisie specială pentru cercetarea acestui aspect. Dacă acuzația se va dovedi corectă, atunci cel care a ordonat operația trebuie să plătească cu capul. Dar asta nu-i decât fantezie, de care au nevoie cei din opoziție pentru a-l alunga pe Serov și a planta la KGB un om al lor, care să distrugă din arhive urmele participării lor la represiuni”.

Principala direcție a tacticii lui Hrușciov este a trage de timp și a împiedica Preziđiul să ia o hotărâre. Pentru el este clar că se află în minoritate. Îl sprijină numai Mikoian, Kirilenko și Suslov. Saburov, pe care a contat, trece de partea opozițiilor. De aceea raportul de forțe în Preziđiu este de 7:4 și nu pentru Hrușciov. E adevărat, membrii supleanți prezenți la ședință se pronunță toți în favoarea lui: Furțeva, Brejnev, Muhtidinov, Jukov, mai ales. Ei împrăscă opoziția cu cuvinte grele: grup antipartinic, complotiști, grupușul și declară că liderii lui au participat la represiunile staliniste.

Kaganovici, comisar al poporului din timpul lui Stalin, cunoscut pentru grosolănia lui, zbiară la Brejnev: „Și tu ce-ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala? Ești prea tânăr ca să ne înveți pe noi. Nu ți-a cerut nimeni părerea. Nu ți-a ajuns că ai stat la flotă”² la

vezi că te duci înapoi și nu te mai scoate nimeni de acolo!”

Leonid Ilici este un bărbat tânăr, bine făcut, cu o ținută militară. Dar i se întâmplă ceva cu totul neașteptat: se sperie atât de tare, încât leșină. Trebuie chemați medicii. Ei îl duc la spitalul de la Kunțevo și acolo stabilesc că a avut un atac de cord.

În această atmosferă, Preziđiul rămâne în ședință trei zile și trei nopți. A doua zi, 19 iunie, cu șapte voturi contra patru, se decide excluderea lui Hrușciov din Preziđiu și eliberarea sa din funcția de prim-secretar al C.C. Dar îndărătnicul Nikita nu se lasă. Declară hotărârea ilegală. Numai Plenara – organul suprem al partidului – poate decide.

Or tocmai de Plenară se tem opoziții. Așa că ei hotărăsc să schimbe tactica. Propun să-l lase pe Hrușciov în Preziđiu, să-i ridice doar funcția de prim-secretar și să stabilească o conducere colectivă: Molotov, Malenkov și Kaganovici. Suslov are pregătit postul de ministru al culturii, iar Bulganin trebuie să devină președinte al atotputernicului KGB.

„Tancurile, aduceți tancurile!”

Dar hrușcioviștii nu dorm. Și ei schimbă tactica: hotărăsc să nu mai trateze opoziția unitar, ci să o împartă în instigatori și păcăliți. Șefii sunt, fără îndoială, Molotov, Malenkov, Kaganovici și Șepilov, cel care li s-a alăturat. Ei trebuie loviți puternic, cu toată forța, cu cât mai tare, cu atât mai bine. Iar cei păcăliți, Vorșilov, Bulganin, Saburov, Pervuhin, sunt comuniști buni, cinstiți, dar trebuie să li se deschidă ochii, să vadă în ce companie proastă au fost atrași.

În cursul nopții, Mikoian, Jukov și chiar Hrușciov sună când la unul, când la altul dintre cei patru. La început trebuia nu merge. Dar a doua zi această tactică începe să dea roade. Membrii grupării Molotov cer să se re-

¹ Hrușciov se referă la A.A. Kuznețov, membru al P.C.U.S. din 1925, unul dintre organizatorii apărării Leningradului, în 1941-1944, și la celebrul economist N.A. Voznesenski, membru al P.C.U.S. din 1919, ambii acuzați în mod fals de „tendințe separatiste” (așa-zisa „Afacere Leningrad”) și executați în 1950.

² În 1953 Brejnev a fost locțiitor al șefului Direcției politice principale a armatei sovietice și flotei maritime militare.

nunțe la realizarea hotărârilor Congresului XX al partidului privind destalinizarea. Pe plan extern săgețile lor sunt îndreptate contra politicii de coexistență pașnică.

Lui Hrușciiov i se reproșează că „dă frâu liber republicilor, limitând în acest fel posibilitățile centrului”. Hrușciiov contratacă energic și ferm. Se împotrivesc adoptării oricărei rezoluții. Situația creată, spune el, trebuie analizată de Comitetul Central, care va hotărî totul.

Ca să tragă de timp își dă acordul să se creeze o comisie a Prezidiului, care să pregătească, chipurile, rezoluția Plenarei C.C. În vremea asta Kirilenko, Furțeva și Beliaev îi sună la telefon pe membrii C.C. din toată țara, convingându-i să fie de partea lui Hrușciiov.

Pe fondul acestei furtunoase agitații a adepților lui Hrușciiov, pasivitatea opoziției staliniste pare de neînțeles. Mult mai târziu, Kaganovici o va explica: între membrii Prezidiului existau relații foarte complicate. Singurul aspect care îi unea era refuzul reformelor lui Hrușciiov.

Grupul încearcă să câștige sprijinul armatei. Încă din 18 iunie Malenkov l-a chemat la el pe Jukov să-l convingă că Hrușciiov trebuie îndepărtat. Dar Jukov răspunde clar: „Armata este împotriva. Nici un tanc nu se va mișca de la locul lui fără ordinul meu”.

A doua zi, un grup de 20 membri ai C.C. cere să fie acceptat la ședința Prezidiului, care continuă aceleași interminabile dezbateri. De data asta Hrușciiov este acuzat că vrea să supună majoritatea minorității și să dezbină partidul. Bătrânul Vorosilov, înfu-

riat, urlă de-a binelea: „Tancurile! Aduceți tancurile aici!”.

La care mareșalul Jukov replică pe un ton liniștit:

„Uitați-vă la ușă. Acolo nu stau tancuri, ci membri ai C.C.”. Bulganin explică membrilor C.C. ce se întâmplă. El balmăjește câteva fraze incoerente și liderul de Komsomol Șelepin îl întreabă, motivând că asemenea explicații nu-i pot satisface pe membrii C.C. Bulganin îl împunge: „Ție trebuie să-ți dăm noi explicații, băiețas? Învăță mai întâi să porți pantaloni lungi!”.

Atunci Hrușciiov se aruncă și el în luptă. „Pentru ce sunt judecat eu și de cine? C.C. este singurul organ competent care poate și trebuie să rezolve asemenea probleme din partid”.

„Just, Nikita Hrușciiov – răsună un cor de voci, confuz deocamdată. Țineți-vă tare”.

Mai departe totul se desfășoară după scenariul conceput de Hrușciiov și de partizanii lui. Opoziția se rupe: „păcăliții” încep să se dezică de „instigatorii”. Focul patimilor se stinge. Apare teama: ce o să spună Plenara? Molotov și Malenkov nu se lasă însă. Lansează o nouă propunere: să pregătească și să prezinte la Plenară o unică rezoluție privind situația din partid, care ar soluționa toate divergențele. Vicleanul Mikoian propune imediat să se constituie o comisie pentru elaborarea unei asemenea rezoluții.

Se declanșează din nou o discuție aprinsă.

Dar, de data asta, în a patra zi de ședințe neîntrerupte, apare declarația celor 93 de membri ai C.C., cu solicitarea ca Prezidiul să vină la Kremlin, în fața C.C., și să explice ce se petrece.

Atunci opozițiștii cedează, în sfârșit, și Prezidiul ia hotărârea: să nu se constituie nici o comisie de elaborare a rezoluției și să fie însărcinat Suslov să informeze Plenara.

La Plenară, fraiele sunt deja în mâinile lui Hrușciiov. Raportul despre situația în partid este întocmit de Suslov, tovarășul lui, care juca deja rolul de „eminentă cenușie”. La drept vorbind, el nu fusese niciodată un susținător înfocat al ideilor lui Hrușciiov, dar pe Malenkov nu-l iubea nici atât. După război, Suslov fusese reprezentantul lui Stalin în Lituania. Atotputernicul Malenkov trimisese la Vilnius o comisie de partid să-i verifice activitatea. Aceasta nu găsisese acolo un criminal. Suslov reușise să ascundă repede represiunile din Lituania, dar trăsese o frică zdravănă.

La baie – nu, dar cu Ribbentrop – da

Încep dezbaterile în Plenară. Ele continuă neobișnuit de multe zile – o săptămână întreagă, din 22 până în 29 iunie. Toți vorbitorii îl sprijină cu tărie pe

Nikita Hrușciiov și câțiva dintre tovarășii săi: Bulganin, Malenkov, Kaganovici, Suslov

Hrușciov. Molotov o ține pe a lui: „Tovarășii Hrușciov și Bulganin au fost de curând în Finlanda. Acolo, la una dintre primiri, după un pahar și o discuție mai lungă, la ora trei noaptea, președintele Republicii Finlanda i-a invitat la baie pe tovarășii Hrușciov și Bulganin. Trebuie să precizez că tovarășul Bulganin a procedat corect și nu s-a dus, a refuzat, dar tovarășul Hrușciov s-a dus la baie cu președintele Finlandei, la ora 3 din noapte și a rămas acolo până la 6 dimineața”.

Începe o lungă discuție despre baie: dacă este permis liderilor sovietici să meargă la baie cu străinii, să stea acolo goi în fața acestora, cu atât mai mult când aceștia nu sunt comuniști, ci burghezi. Șeful KGB, Serov, ministrul culturii, Mihailov, și aproape fiecare dintre cei care iau cuvântul afirmă că se cuvine să se meargă la baie cu străinii. Numai încăpățânatul de Molotov o ține una și bună: „Este nedemn”.

Atunci Aristov, membru supleant al Prezidiului, îi trănțește o contraacuzatie ucigătoare. „Deci să mergi la baie cu președintele Finlandei prietene este nedemn pentru un comunist, dar să te întâlnești cu ministrul fascist Ribbentrop e demn?” Discuțiile în Plenară se transformă tot mai mult în reglare de conturi. Este condamnat în special Șepilov. În timp ce vorbește, Beliaev strigă: „Cine ești d-ta, tovarășe Șepilov? Din sală se aude: „Un nemeric”. Șepilov, ca și cum nu înțelege subtextul întrebării, începe să se explice: „Tata a fost muncitor. După ce am terminat Institutul, am plecat în Iakuția ș.a.m.d.”

Numărul nu reușește însă. În toate felurile i se spune lui Șepilov în Plenară: cameleon, intrigant, prostituat. Este acuzat și că are un carnețel în care își notează cine, când și ce a spus despre Hrușciov, Voroișilov și alți lideri.

Ca urmare, Voroișilov, Bulganin și alții încep să-și facă autocritica. Și Malenkov își recunoaște câteva greșeli. Numai Molotov nu iese din îndărătnicia lui. Se înțelege că în acele condiții n-are sens ca Hrușciov să se răfuiească cu ei. El este un tactician șiret, n-are chef să dezechilibreze barca. Mai mult, întreține o manevră politică complicată, încearcă să-l scoată basma curată pe Voroișilov. Le spune tovarășilor săi de drum: „Voroișilov este un om bătrân, nu mai este în stare de nimic. Dar este convins că e un tânăr comunist. Nici măcar n-a sesizat când a fost tras pe sfoară. Pentru noi numele lui Voroișilov este important. Are greutate politică. De aceea trebuie scos din rândurile opoziției”.

Chiar dacă Hrușciov este foarte supărat pe Bulganin, acesta rămâne totuși tovarășul lui de luptă, președinte al Consiliului de Miniștri. Plenară îi cere demisia în cuvinte extrem de dure, dar Hrușciov reușește să-i convingă pe membrii C.C.

Plenară își încheie lucrările la 29 iunie, însă rezoluția sa va fi publicată în presă abia la 4 iulie, adoptată în unanimitate. Molotov cel încăpățânat tot nu cedează. „Ce să-i faci?, comentează Hrușciov. A fost și a rămas un adevărat lider”. Grupul antipartinic Molotov-Malenkov-Kaganovici, împreună cu Șepilov, care li s-a alăturat, este înfierat. Toți sunt excluși din componența Prezidiului C.C. și din C.C. al P.C.U.S. Ceva mai târziu, vor fi înlocuiți și din toate demnitățile de stat.

Luând cuvântul în Prezidiu, apoi la Plenară C.C., mareșalul Jukov citează numeroase documente de arhivă care demonstreu participarea lui Malenkov, Kaganovici și Voroișilov la represiunile din anii '30, '40 și începutul anilor '50. El citează pagini întregi din dosare de arhivă. Din ele reiese că nu Beria, ci Malenkov

a fost figura-cheie a acelor răfuieți sângeroase.

Aceste documente ar fi putut ajunge la Jukov fie de la Hrușciov, fie de la șeful KGB, Serov. În primul caz, ele ar face parie din arsenalul de intrigi politice ale lui Hrușciov, pentru discreditaarea adversarilor. Dar dacă ele au parvenit lui Jukov direct de la Serov și fără știrea lui Hrușciov, lucrurile se complică. Hrușciov se putea teme că urma el pe lista KGB, după Malenkov. Totul era un avertisment pentru el. În replică, Malenkov a remarcat că așa au fost vremurile. Trebuia să semnezi anumite documente, de voie sau de nevoie, și, probabil, și Jukov a semnat. „Nu, n-o să găsiți asemenea semnături ale mele. Oricât ați scormoni de adânc în documentele acelor vremi”, i-o taie scurt Jukov.

În rezoluția Plenarei nu apare nici un cuvânt despre participarea lui Malenkov; Kaganovici și Voroișilov la represiunile în masă. Mai mult, Voroișilov și Bulganin nici nu sunt amintiți în acea rezoluție. Ei păstrează vechile poziții atât în partid, cât și în stat. În schimb, compoziția Prezidiului sporește la 15 membri.

În final se spune că rezoluția a fost votată, cu o singură excepție: Molotov. Nici unul dintre opozanții lui Hrușciov nu este exclus atunci din partid. Pătrunde un curent puternic de sprijinitori ai lui Hrușciov: Furțeva, Kozlov, Jukov, Brejnev etc. Tuturor li se dă de lucru. Molotov – ambasador în Mongolia; Kaganovici – director al Combinatului de potasiu din Solikamsk. Malenkov – director al hidrocentralei Ust - Kamenogorsk, de pe Irțiș; Șepilov primește o funcție pe linie de sindicat, într-un oraș din Asia Centrală. ■

Adaptare de
Florentina DOLGHIN

DECEMBRIE 1963. BIROUL POLITIC SE INTERESEAZĂ DE SITUAȚIA DIN U.R.S.S.

C. CRISTESCU

Celebra „Declarație de independență” din aprilie 1964 a luat prin surprindere pe corespondenții de presă acreditați la București. Ea fusese pregătită într-un secret deplin. Așa cum arată documente intrate de curând în circuitul istoriografic, ideea unei linii politice independente față de Moscova s-a conturat treptat în mintea lui Gheorghiu-Dej. După împăcarea cu Tito, retragerea trupelor sovietice din România (Magazin istoric, nr. 4, 5/1995) și vizita la New York, la sediul O.N.U., a urmat criza rachetelor (Magazin istoric, nr. 2/1995). Atunci, liderul Partidului Comunist din România a realizat pe deplin cât de puțin reprezenta țara în fruntea căreia se afla – și în general țările-satelit ale Moscovei – în planurile Kremlinului.

Documentul pe care îl vom comenta în paginile ce urmează ne dezvăluie și un alt aspect. Gh. Gheorghiu-Dej începuse să își piardă încrederea în modelul sovietic. Falimentul politicii agraie a lui Hrușciov, lipsurile de tot felul pe care le înregistra societatea sovietică îi generează o evidentă neîncredere în soluțiile predicate de la

Kremlin. Sigur, de aici și până la acceptarea ideii că sistemul ca atare era greșit se întinde un drum pe care Gheorghiu-Dej nu l-a parcurs vreodată. Și nici nu rezultă din acest document – sau din altele de acest gen – că ar fi putut vreodată să accepte, de exemplu, că lipsa pâinii sau cozile la alte bunuri de larg consum – fenomene pe care le privea critic în societatea sovietică – s-ar fi datorat la noi colectivizării forțate sau industrializării fără noimă. Certe sunt sentimentul lui de profundă neîncredere față de Moscova și suspiciunea pe care i-o provoca „preluarea” românilor aflați în delegație sau la studii în U.R.S.S.

Poziția singulară a României în cadrul Tratatului de la Varșovia – de care a făcut mai apoi atâta caz Ceaușescu, atribuindu-și în exclusivitate meritul ei – a fost gândită și creată în intervalul 1958-1964. Un moment l-a constituit și ședința Biroului politic al P.M.R., din ziua de 26 decembrie 1963, la care a fost invitat și N. Guină, ambasadorul României la Moscova, pentru a prezenta o informare privind situația internă politică și economică din U.R.S.S.

● Pâine neagră și cleioasă în cetatea comunismului mondial ● Mitul grânarului sovietic spulberat ● Recoltând prin zăpadă ● La etichete noi, prețuri noi ● Ce bine era pe vremea lui Stalin! ● Moscova crede în prelucrări

Avioane cu aur contra grâu

Una dintre „realizările” cu care s-a lăudat constant comunismul a fost „caracterul științific” al „operei de edificare a societății socialiste”. În domeniul agriculturii, de exemplu, rezultatul „conducerii științifice” a fost, pe lângă înfometarea regulată a populației, transformarea unor țări ce asigurau înainte cu grâne întreaga Europă în importatori constanți de cereale.

În 1963 mai erau încă în România localități în care pâinea se distribuia pe cartelă. În acest context, Gheorghiu-Dej se întreba cum de era posibil ca o țară precum U.R.S.S. să importe grâu. „Este ceva de neînțeles” – exclama liderul român.

O bună parte a ședinței a fost consacrată analizei cauzelor situației respective. Brambureala care domnea într-o economie presupus planificată până în cel mai mic detaliu era evidentă. La sfârșitul anului 1963 nu existau date oficiale privind recolta strânsă. „În tabelul prezentat de tov. Hrușciov la plenară s-au dat cifre oficiale și acolo se spune: ajidaieni! [corect: ojidamei, așteptat – C.C.], adică ne așteptăm. Deci în decembrie, când deja căzuse zăpada, se spune ne așteptăm”. Sigur, se lua în calcul și faptul că sovieticii încercau să mai taie din elanul reprezentanților unor țări din C.A.E.R. care „permanent cereau cereale”. Dar situația era, evident, catastrofală.

Este un lucru știut astăzi că politica agricolă a lui Hrușciov a reprezentat un dezastru. Agricultură a fost practică mai ales prin metode extensive. În Kazahstan, spre exemplu, s-au făcut desțeleniri fără un studiu prealabil asupra grosimii stratului vegetal și fără să se asigure perdele de protecție contra vânturilor. În Siberia, desțelenirile fuseseră făcute fără să se țină cont de perioadele de vegetație, de coacere și de recoltare a cerealelor. „Acesta le-a mers un an – spunea N. Guină. Au defrișat, a fost într-un an o perioadă mai

îndelungată și a avut posibilitatea să se coacă”, au strâns grâu. N-au presupus că într-un an pot avea un timp mai călduros și al doilea an nu pot avea. An de an în R.S.F.S.R. producțiile medii sunt scăzute datorită acestor suprafețe care sunt cultivate cu grâu pentru cereale și care până la urmă merge ca furaje pentru vite... au fost situații când dacă au putut recolta 30-40% și bobul era în lapte, iar restul, a venit iarna, ninsoarea, au băgat coasele și a mers la furaje”.

În Ucraina, cultura tradițională a grâului fusese înlocuită în bună măsură cu porumb. „Acum, la Plenară, chiar Hrușciov a declarat că s-a greșit punându-se porumb în sudul Ucrainei” – remarcă unul dintre participanții la ședința Biroului politic din decembrie 1963, Leonte Răutu.

Discuția liderilor comuniști români a coborât până la detalii. Ei se interesau și ce fel de pâine se mânca în U.R.S.S. Iar ambasadorul Guină îi informa: „Pâine există numai în Moscova, Leningrad și Kiev, pâine albă în care este băgată făină de porumb din acela alb din care se fac floricelele. De asemenea, mai există niște chifle. Grosul îl constituie pâinea neagră, dar și aceasta, de pildă, în Moscova este amestecată cu făină de secară. În provincie nu există decât pâine neagră, nu se găsește pâine albă. Oamenii sunt foarte nemulțumiți pentru că probabil în pâinea neagră se bagă făină de mazăre sau orz. Pâinea aceasta nu se coace în întregime, la mijloc rămâne cleioasă. La cantinele studențești precum și la cantinele muncitorești pâinea se dădea gratis, iar acum se dau câte trei felii de pâine pentru care se plătește în plus. La magazine pâinea nu se dă în cantități prea mari. Acest lucru îl motivează prin faptul că țărani cumpără pâine neagră pentru a hrăni vitele”. Pentru grâu importat, sovieticii trimisese 200 tone de aur în Elveția și Franța. În plus, „au plecat avioane cu aur

escortate de avioane militare la Londra – informa N. Guină. La aeroport au fost de față și oameni de-ai noștri și au văzut. Nu știm cât au trimis în Anglia”.

Trei salarii pentru un palton

Pe lângă consecințele directe, situația grea din agricultură avea repercusiuni serioase și asupra industriei ușoare. „Lipsa de produse agro-alimentare duce la rămanerea în urmă a dezvoltării industriei ușoare cantitativ și calitativ și la creșterea prețurilor, care, de asemenea, creează nemulțumiri la populație”. În continuare, membrii Biroului politic erau informați că din creșterea de 58% înregistrată de producția industrială, „pondera de 80-90% o are energia electrică, gazul, petrolul, mineritul, fonta, oțelul, produse care în cea mai mare parte merg la export și nu contribuie direct la ridicarea nivelului de viață al populației”. Să se fi gândit ambasadorul nostru la Moscova și la celebrele lozinci: „Să dăm țării mai mult cărbune!” (sau oțel) și la faptul că nici cărbunele, nici oțelul nu se puteau mânca?

Produsele de larg consum, atâtea câte se găseau, erau de foarte proastă calitate. În cazul televizoarelor, deși garanția acordată era de un an de zile, după numai șase luni de la vânzare 60% dintre aparatele produse într-o singură întreprindere trecuseră printr-un atelier de reparat. „La unele aparate tehnice au schimbat marca ca să le poată mări prețurile... La confecții, care sunt de o calitate mizerabilă, au numai la paltoane și costume mărfuri nevândabile în valoare de un miliard de ruble. S-au apucat să facă confecții din stoffe grele, scumpe... Omul care are posibilitatea să cumpere aceste mărfuri nu le cumpără că sunt demodate, iar oamenilor săraci nu le convine. Cel cu bani puțini ar accepta el moda veche, dar nu poate să le plătească”. Răspunzând

unei întrebări puse de Gheorghiu-Dej, ambasadorul Guină arăta că un astfel de palton costa 240-250 ruble, în vreme ce media de salarizare pentru muncitorii calificați era de 80 ruble pe lună.

În general, nivelul de viață scăzuse cu 20%, categoriile cele mai afectate fiind medicii și profesorii. Deși acestora li se promisese în repetate rânduri o sporire a salariilor, nu se făcuse nimic. Lumea era tot mai nemulțumită. „Prin faptul că sunt cozi la toate produsele, la cozi se fac diferite comentarii și se spun anecdote. Diplomații se duc la coadă și află totul, află care este atmosfera în rândul populației”. Și, așa cum se întâmplă de obicei la cozi, ideea dominantă era că pe vremea lui Stalin era mai bine, pentru că atunci se găsea pâine, se măreau salariile, „în timp ce în ultimii ani salariile au rămas aceleași și prețurile s-au ridicat”. N. Guină enumera și o serie de manifestări de protest. „Au fost o serie de nemulțumiri la Leningrad, la uzinele «Putilov», legate de problema salarizării, a normelor, a aprovizionării. Au fost și alte nemulțumiri la Leningrad, care au devenit publice. Cunoaștem acest lucru din surse sigure. De asemenea, la fabrica de camioane «Lihaciov» din Moscova au fost nemulțumiri. La Baku, acum 6-7 săptămâni, a fost atașatul nostru militar, pentru că avem acolo 42 elevi, și a povestit că la un moment dat le-a pus santinelele pe motiv

„Asta am vrut să spun, să vedeți mentalitatea cadrelor de răspundere”. Ea era aceeași, peste tot, în regimul comunist: da în 99,98%

Criza alimentară a început cu transformarea socialistă a agriculturii. Un afiș de propagandă care încuraja pe țărani să îl alunge pe chiaburi.

Imaginea unei piețe din Moscova

În p. 21: în preajma lansării „Declarației de independență” față de Moscova, conducerea partidului comunist se interesa de situația din U.R.S.S. și multiplica contactele cu China (în imagine, delegația română însoțită, la 16 martie 1964, dintr-o vizită în R.P. Chineză, întâmpinată de conducerea superioară; de la stânga la dreapta: Alexandru Drăghici, Gheorghe Apostol, Ion Gheorghe Maurer, Nicolae Ceaușescu, Chivu Stoica și ultimul din dreapta, Gheorghe Gheorghiu-Dej)

că ei vor să țină adunare U.T.M. fără să admită participarea unui reprezentant al școlii... oamenii care muncesc mai ales în industria petroliferă, un grup de 300 oameni, au făcut demonstrație, pe problema pâinii; au devastat două magazine, le-au jefuit și au fost ceva arestări... La Odessa, de asemenea, am primit o știre că ar fi avut loc o demonstrație a muncitorilor, oamenii ieșind cu tabloul lui Hrușciov și cu pâine în mână”. Ce măsuri luaseră sovieticii pentru a rezolva problemele alimentare? „Făina, zahărul și macaroanele să se dea pe fabrici ca să se evite cozile și vor să facă același lucru și cu pâinea”.

Tactica lui Hrușciov

Ambasadorul Guină menționa și o altă caracteristică a stilului comunist: minciuna. Sigur, el o prezenta ca pe un fapt izolat și, evident, doar din lumea sovietică. Astfel, el cita cazul unui chimist, Baicacov, care, într-o discuție, comentase planul lui Hrușciov de a spori producția de îngrășăminte (în așa fel încât în 1970 să poată aplica aceeași cantitate la hectar ca și americanii!) drept o nebulie. „Băieții noștri, după pleneră, în primul rând au vrut să citească expunerea lui Baicacov. De unde! Vine cu elogii la adresa planului. Asta am vrut să vă spun – sublinia Guină –, să vedeți mentalitatea cadrelor de răspundere”. Tot în cadrul planului amintit mai sus, sovieticii importaseră două fabrici de uree, una de la olandezi, alta de la englezi. Atunci când Hrușciov a vizitat-o pe prima și i-a felicitat – „uite, ați învățat foarte bine!” – cei prezenți nu au avut curajul să îi spună că era din import, nu producție autohtonă.

Ambasadorul Guină știa și despre conflictul existente la nivelul conducerii sovietice. Pe Hrușciov „îl vezi că nu mai e acela de altă dată, așa volubil... ceva îl frământă”. Avuseseră loc ciocniri între liderul sovietic și Suslov, în urma cărora cel din urmă dispăruse din viața publică de trei luni de zile. Hrușciov recusesse la o tactică pe care o mai aplicase: „ar fi ridicat din nou problema că a îmbătrânit și nu mai poate face față, dar

Prezidiul nu i-a aprobat. Cred că el cere să fie eliberat pentru că știe că Prezidiul nu are curaj să-i aprobe și în plus ține să se consemneze în procesele verbale că el a cerut, dar nu i s-a aprobat să se retragă”.

Din cele spuse de Dej pe marginea informării ambasadorului nostru la Moscova se pot deduce două lucruri. În primul rând, o totală neîncredere față de Moscova. O și spune în câteva rânduri. „Ar trebui să se facă un studiu cât mai aproape de realitate, să folosiți datele care ne stau la îndemână, să vedem ce s-a întâmplat”. Sau: „eu l-am primit pe tovarășul Jegalin [ambasadorul U.R.S.S. la București - C.C.], mi-a spus unele detalii cum s-a desfășurat Plenara și printre altele îmi spune: la noi lucrurile merg foarte bine, magazinele sunt pline, este o abundență, sunt produse, lumea este bine dispusă”.

Al doilea aspect, ce poate fi mai curând intuit, este maniera, mult prea pozitivă pentru un lider comunist, angajat în luptă cu capitalismul, în care se referă la experiențele occidentale. Ba spune că de multă vreme americanii cultivă grâu an de an pe același loc și cu bune rezultate, ba se referă la modalitatea în care aplică ei îngrășămintele, ba merge chiar mai departe: „trebuia să fim atenți cu atelierele acestea de creație. Ce ne trebuie nouă să facă aceste desene pe care la rândul lor le iau din revistele care apar în străinătate. Nu este mai bine să folosim aceste case de creație din străinătate în folosul calității produselor noastre?”

Când caldă, când rece

Citind procesul verbal al ședinței din 26 decembrie 1963 a Biroului politic, înțelegi mai bine cum s-a conturat „Declarația de îndepărtare” din aprilie, anul următor. Căci pe lângă prezentarea - așa sumară, totuși - a neajunsurilor din U.R.S.S., N. Guină s-a referit și la încordarea din relațiile noastre cu sovieticii.

Două erau motivele care contribuiau la respectiva situație. În

primul rând, opoziția Bucureștiului față de așa-zisul plan Valev, prin care se încerca „specializarea” fiecăreia dintre țările socialiste exclusiv într-un anumit domeniu al producției. România ar fi trebuit să își dezvolte capacitățile agricole, renunțând la dezvoltarea industriei, produsele din acest domeniu urmând să fie procurate la schimb din alte țări socialiste. Refuzul categoric al lui Gh. Gheorghiu-Dej de a accepta un asemenea plan îl nemulțumise pe Hrușciiov. Fără să pomenască nominal România, în discursul rostit la 7 noiembrie 1962 el se referise la „unii care încă nu înțeleg necesitatea diviziunii internaționale socialiste a muncii, specializarea și chiar cooperarea”. La nivel neoficial, „prelucrările au mers pe linia de a duce în eroare populația că noi n-am fi de acord cu specializarea și cooperarea, că noi am face anumite greutăți în cadrul C.A.E.R.”. La solicitarea lui Gheorghiu-Dej de a afla amănunte despre „prelucrări”, s-a încheiat următorul dialog:

„*Tov. N. Guină*: Toate prelucrările sunt dirijate de organizația de partid a reprezentanților sovietici la C.A.E.R. Deci nu a funcționarilor sovietici internaționali din C.A.E.R., ci a reprezentanței.

Tov. Gh. Gheorghiu-Dej: Dar cine îi trimite?

Tov. N. Guină: Asta se organizează prin Comitetul Central”.

Și tot el adăuga: „Noi am avut cazuri să identificăm o serie de conferențieri de-ai lor. Am luat pe tovarășii de la noi și spuneau că nu sunt la C.A.E.R. și după aceea am văzut că erau din reprezentanța sovietică. Există o secție nouă care s-a creat la Comitetul Central, care se ocupă special cu probleme economice, probleme de relații dintre Uniunea Sovietică și țările socialiste. De asemenea, aceștia înstrănsă legătură cu cei de la Comitetul orașenesc de partid fac toate aceste prelucrări... Concret s-a discutat vara aceasta despre Combinatul de la Galați, ce vă

trebuie vouă combinatul acesta, combinatul trebuie să fie acolo unde există fier, cocs sau minereu”.

Este interesantă și reacția lui Dej: „Va să zică așa, profesorii aceștia ne prelucrează. N-au mai încetat?” Și adăuga: „Dacă am fi avut un băiat bun și îndrăzneț, mie mi-ar fi convenit să vorbească la institut [Institutul de relații internaționale - C.C.], ca să audă toți. Nu aș fi dezvoltat vreo teorie în contradictoriu, ci m-aș fi referit cum se procedează în capitalism, despre relațiile dintre țări capitaliste dezvoltate și țări slab dezvoltate”.

În sfârșit, al doilea motiv al discordiei îl constituia poziția adoptată de București în conflictul dintre Moscova și Beijing.

Ca o concluzie generală asupra relațiilor româno-sovietice, ambasadorul Guină spune: „S-ar putea spune că anul acesta [atitudinea față de noi - C.C.] a fost când caldă, când rece, a evoluat după desfășurarea evenimentelor, când atenție prea multă față de noi, mai ales până la consfățuire, atenție oarecum exagerată, dar în același timp și unele înțepături... A fost iarăși un moment oarecum nepăcut... când a fost tov. Sălăjan în vizită, atașaii militari din țările occidentale au făcut o legătură între vizita delegației noastre și plecarea lui Malinovski¹ în concediu în Ungaria”.

Astăzi putem spune cu certitudine că vremea relațiilor calde între Moscova și București trecuse. ■

¹ Malinovski, Rodion Iakovlevici (1898-1967), mareșal al Uniunii Sovietice (1944), membru al P.C.U.S. din 1926. În timpul războiului a comandat trupe ale mai multor armate, ale Fronturilor sudic, sud-vestic, 3 ucrainean și 2 ucrainean. În vara lui 1945 a comandat trupele Frontului Baikal în timpul operațiunii de nimicire a armatei japoneze la Kwangtung. În 1947-1956 a fost comandant suprem al trupelor din Orientul Îndepărtat; apoi, comandant al trupelor de uscat (1956-1957). Din 1957 a devenit ministru al apărării al U.R.S.S. Membru al C.C. al P.C.U.S. din 1956 și deputat al Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 1946.

Schițe pentru o istorie a mentalităților comuniste

În Magazin istoric, nr. 3/1997, T.A. Pokivallova contura, prin date inedite provenind din arhive sovietice, ajutorul financiar acordat de Moscova Partidului Comunist din România, în anii 1939-1940.

Iată, în cele ce urmează, câteva date privind finanțarea P.C.d.R., după desființarea Cominternului, în 1943. Ele au fost extrase din voluminosul „dosar Pătrășcanu”, aflat în Arhiva

Serviciului Român de Informații, și oferă interesante perspective istorice și etice: corelarea informațiilor privind subvenționarea P.C.d.R. cu „recunoștința” clasei muncitoare, prin reprezentanții săi, după cucerirea puterii în stat, față de cei care au subvenționat partidul; de asemenea, metamorfoza suferită de unii dintre „prietenii și tovarășii” partidului în „dușmani de clasă” și aruncarea lor la „lada de gunoi a istoriei”.

„RECUNOȘTINȚA” PARTIDULUI PENTRU CEI CARE L-AU SUBVENȚIONAT

LAVINIA BETEA

● Konrad Specht, alias Konrad, Sergiu, Leonin sau Corneliu ● Moisil și Sadoveanu refuză, iar Țuțu îi dă afară ● Poduri dentare, coroane și dinți ● „11 vite umane au fost aduse la tăiere” ● „Să dovedească el, anchetatul, că n-a făcut spionaj!” ● Oameni puși în frigări

Cine a finanțat?

Remus Koffler (născut în 1902, de profesie funcționar comercial) s-a înscris în partid în 1930, sub numele de Konrad Specht (Konrad, Sergiu, Leonin, Corneliu – nume conspirative utilizate). În perioada decembrie 1940 - aprilie 1944, când la conducerea partidului s-a aflat Ștefan Foriș (*Magazin istoric*, nr. 4/1997), Koffler a fost instructor al C.C., membru supleant, apoi membru plin al C.C. și al Secretariatului, secretar al Comisiei Centrale Financiare și responsabil pentru ziarul ilegal *România liberă* din partea C.C. al P.C.d.R.

Arestat în decembrie 1949, sub acuzația de a fi contribuit la provocarea, susținerea și continuarea războiului împotriva U.R.S.S., de a fi fost agent provocator al Siguranței burghezo-mosieresti și agent al serviciului de spionaj englez, Koffler a fost condamnat

la moarte, sentința fiind executată la interval de o jumătate de oră de cea a lui Lucrețiu Pătrășcanu, în noaptea de 17/18 aprilie 1954.

De la arestarea sa și până la proces, Koffler a dat anchetatorilor sute de declarații. Foarte interesantă este o listă care precizează identitatea celor care au finanțat P.C.d.R. după desființarea Cominternului, precum și sumele cu care a contribuit fiecare. „Aceste date – preciza el – sunt foarte aproximative din cauză că-mi lipsesc socotelile pe două luni și nu-mi amintesc exact cifra întrebunțat”. Dar iată tabelul:

„1943: ing. Calm. – 8 400 000; ing. Berm. – 7 000 000; ing. Stef. – 2 000 000; ing. Sandor – 1 700 000; ing. Ilovici – 700 000; Mayer – 800 000; Ad. – 400 000; Vexler – 450 000; Reinharz – 500 000; ing. Popp – 400 000; Textila – 3 600 000.

1944 – până la 23 august: ing. Calm. – 12 000 000; ing. Berm. – 3 400 000 + 1 000 £; ing. Stef.

– 6 100 000; ing. Sandor – 1 050 000 + 100 £; ing. Prager – 3 300 000; Aușnit – 7 500 000; Textila – 7 400 000; Ad. – 800 000; ing. Popp – 500 000; Mayer – 600 000; ing. Ilovici – 600 000”.

La ce folosea conducerea P.C.d.R. acești bani în condițiile în care activitatea sa, ca de altfel orice activitate politică, era interzisă de regimul dictatorial? Într-o declarație datată 9 martie 1950, Koffler răspunde și la această întrebare: „Din cheltuielile totale ale C.C. al partidului, pentru case conspirative se cheltuiau în anii 1941-1944 aproximativ 25% în care se cuprind chirii, mobilier, ajutor gazdelor. Pentru activiștii centrali se cheltuiau 15-20% cu aproximație, în care se cuprindea: salarii, ajutor boală, medicamente și ajutor pentru îmbrăcăminte. Apărarea în procese și ajutarea închisorilor [a celor închiși – n.n.] mergeau din fondurile «Apărării [Patriotice]». Aceasta prima de la

partid diferența de care avea nevoie în afară de fondurile ei. Această diferență însuma aproximativ 10-15% din cheltuielile partidului”.

De ce a finanțat?

Istoria reală și cea oficială a partidului comunist prezintă puține zone de congruență. Este greu de imaginat astăzi poziționarea P.C.d.R. la periferia frământărilor politice românești, după ce timp de cinci decenii a fost impusă imaginea sa de „stegar al luptei antifasciste” și campion al luptei pentru dreptate socială și eliberare națională”. Și totuși, în realitate, cum declara Koffler, abia în 1942 au început tratative pentru crearea unei opoziții antifasciste. La sfârșitul lui 1942, Ștefan Foriș a redactat o scrisoare prin care propunea constituirea Frontului Unic Muncitoresc (FUM). În ianuarie 1943, a prezentat-o liderului social-democrat Constantin Titel Petrescu, dar acesta a refuzat-o, motivând că „de la comuniști nu are voie să primească nimic”.

Iuliu Maniu a refuzat și el, în 1943, intrarea P.N.Ț. în Comitetul Național de Eliberare, preconizat de comuniști în conformitate cu linia imprimată de Moscova tuturor secțiilor sale, după desființarea Cominternului.

Un episod prezentat de istoriografia și manualele de istorie de până în 1989 ca „moment reprezentativ al Frontului Patriotic Antihitlerist, inițiat, organizat și condus de P.C.R.” – memoriul intelectualilor adresat în aprilie 1944 „dictatorului Ion Antonescu de 65 slujitori ai școlii superioare românești și membri ai Academiei Române” are, de asemenea, ca substrat aceeași realitate semnificativă. O relatează, în fața anchetatorilor Belu Zilber, alt „illegalist cu vechi state de serviciu în mișcarea comunistă”, condamnat la muncă silnică pe viață în „procesul Pătrășcanu” (vezi pentru prima oară în *Magazin istoric*, nr. 7-12/1990, 1-3/1991 și 8, 9/1996). Din declarația sa reiese că nici măcar în acele momente din primăvara lui 1944, în care finalul războiului era previzibil, P.C.d.R.

nu-și sporise capitalul de prestigiu în ochii opiniei publice a țării: „Textul pentru pace al universităților – declara Belu Zilber – a fost făcut la propunerea profesorului de geometrie Vranceanu. (Moisiș a refuzat, în final, să semneze, spunând că i-e frică...)” Deși am utilizat toate bătăile (Vișoianu, Al. Țosetti etc.) nu am reușit să convingem să semneze pe cei de la Institutul Cantacuzino și pe Mihail Sadoveanu (acesta pretextase că memoriul este greșit adresat lui Antonescu, trebuia adresat regelui), pe Gusti (acesta n-a dat afară), Hulubei etc... Tov. acad. Stoilov a spus: «Am impresia că aici s-au amestecat comuniștii. Cu ăștia nu știi niciodată ce iese»...

În condițiile în care, așa cum declară și alți ilegalisti, P.C.d.R. nu putea face rost nici măcar de patru tipografi pentru a tipări *România liberă*, cine erau cei care aveau interesul să subvenționeze partidul comunist? Răspunsul îl găsim într-o altă declarație a lui Koffler: „Toate fondurile erau de la evrei, deoarece oricând puteau surveni măsuri antievreiești”.

Acestor interese etnice, care vizau o posibilitate de contracarare a practicilor naziste, se alăturau interesele economice exprimate de către industriași Al. Ștefănescu, ing. Popp, Max Ausnit (care-i promisese lui Gheorghiu-Dej subvenții pentru partid în lagărul de la Târgu Jiu), legați prin firmele pe care le reprezentau de capitalul englez și american. Iar în fruntea listelor de subscripție, centralizate de Koffler, se află comuniștii evrei: Emil Calmanovici și Jacques Berman.

Alte vremuri, alte interese

Unii dintre cei înscrși pe lista prezentată de Koffler au avut intuiția salvatoare de a părăsi România la puțină vreme după „eliberare”. Alții se vor întâlni, în calitate de martori sau de inculpați, în „procesul Pătrășcanu”. Invinuiți de „crimă contra păcii”, „conspirație antistatală”, „spionaj în favoarea englezilor și ameri-

canilor”, „agenți ai Siguranței burghezo-mosierești”, R. Koffler, E. Calmanovici, J. Berman, Al. Ștefănescu, Al. Popp au fost incluși, prin declarații mincinoase, într-o conspirație diabolică măs-luită. Victime ale atmosferei „războiului rece” (Al. Ștefănescu sau ing. Popp), ale luptei dintre clanurile politice din conducerea P.C.d.R. (R. Koffler și L. Pătrășcanu), ori ale unor nefericite împrejurări (cazul lui J. Berman, E. Calmanovici), foști susținători financiari ai partidului au suportat din plin „recunoștința” tovarășilor ajunși la putere și virtuțile moralei proletare.

În 1948, ing. Popp, fost director general al Societății Reșița, a fost condamnat la muncă silnică pe viață pentru „complot antistatal”, astfel că pentru cei din „Iotul Pătrășcanu” servește ca martor. Cazul lui Al. Ștefănescu este tipic pentru destinul „tovarășilor de drum”, așa cum a fost el desemnat de morala comunistă. Cotat ca exponent al capitalului englez din România (bunăoară fabrica sa de postav de la Craiova avea 70% capital englez) și bine cunoscut în cercurile politice pentru contribuția pe care o avusese la mijlocirea legăturilor dintre frunțașii P.N.Ț. și reprezentanții puterilor aliate, în 1944, prin filiera Cairo, în vederea ieșirii României din război, a fost arestat în 1948 ca rezident al serviciului de spionaj englez din România. Condamnat la patru ani închisoare, în timpul detenției a fost implicat în „ancheta Pătrășcanu” în urma unei declarații a legionarului Iosif Costea, care îl acuză de intenția de organizare a unui atentat împotriva Anei Pauker. Atentatul urma, apoi, să fie prezentat opiniei publice ca o inițiativă a lui Lucrețiu Pătrășcanu, cauzată de neînțelegerile sale cu Secretariatul C.C. al P.C.d.R.

Până în momentul desfășurării procesului, lui Al. Ștefănescu nu i s-au adus la cunoștință intențiile organizatorilor cu privire la rolul ce-i fusese rezervat: „șeful bandei de spioni și complotiști”. Momentul este descris în 1955 de E. Calmanovici, într-unul din numeroasele memorii redactate în

închisoare: „Niciodată, în nici unul din procesele înscenate de burghezia reacționară, nu au fost călcate în picioare mai brutal, nu s-a manifestat cu cinism o fățărnicie mai crasă ca în procesul înscenat lui Pătrășcanu și celorlalți 10 arestați [e vorba de primul lot - n.n.]. În atmosfera aceasta de abator, unde 11 vite umane au fost aduse la tăiere, din care 9 comuniști, a fost totuși un moment când s-au descrețit frunțile și sala a fost scuturată de câteva cascade de hohote de râs: și anume când actul de acuzare a vorbit de ședința prezidată de agentul britanic Ștefănescu în casă și cu oameni pe care nici nu-i cunoștea. Ștefănescu, bătrân, abia tinându-se, a sărit cu spontaneitate și vioiciune, strigând că nu a fost vreodată în acea casă și cu acei oameni. Zilber, autorul acestei invenții [el a colaborat cu anchetatorii în perfectarea regiei procesului - n.n.] se învârtea pe scaunul lui, râzând în hohote, ca un copil care e mândru că a făcut o poză”. Stenografele din timpul procesului reflectă uluirea lui Al. Ștefănescu: „Contra hitleriştilor aş fi colaborat şi cu dracu”; „Nu am făcut parte din nici un partid pentru că nu am făcut nici-odată politică”; „N-am luat parte la nici o acţiune complotistă şi nu cunosc pe nici una dintre persoanele care au fost menţionate în actul de acuzare. S-au menţionat nume, s-au menţionat case, dar nu cunosc pe nici una”, a declarat el, sincer şocat de acuzaţiile ce i se aduceau.

A fost condamnat la muncă silnică pe viaţă şi confiscarea totală a averii. Printre bunurile confiscate după pronunţarea sentinţei, în mod inexplicabil pentru oricare dintre accepţiunile umanismului, se află şi „un pod dentar de aur cca 20 krt, format din 2 coroaane şi dinţi turnaţi, o coroaană plină cu ciment; doi dinţi simpli met. comun cu un dinte alb şi plăcuţe aur”. (Asemenea menţiuni de confiscare de proteze şi lucrări dentare confecţionate parţial sau total din metale preţioase am

întâlnit şi în dosarele altor condamnaţi din „lotul Pătrășcanu”, fapt ce pledează pentru ipoteza extragerii lor după pronunţarea sentinţei, ele fiind destinate, așa cum precizează inventarele, „sectorului valorificării unor bunuri ale statului”).

Alexandru Ștefănescu a murit în închisoare, în februarie 1956. Drept cauză a decesului este menționată o boală cardiacă.

„Punerea în probă”

Dintre foștii susținători ai P.C.D.R. a supraviețuit închisorii ing. Jacques Berman, condamnat în procesul din aprilie 1954 la 10 ani muncă silnică și confiscarea averii. Berman cotizase cu sume importante pentru P.C.D.R. încă din 1933, dar în partid se înscrise abia în 1940, când bunurile sale îl desemnau drept unul dintre evreii bogați din București: un bloc de 12 apartamente, o casă cu trei apartamente, alte 6 apartamente, 20% din acțiunile Societății Banloc. Toate aceste bunuri le-a donat partidului în perioada 1944-1947. După 1944 a fost folosit ca specialist în construcții, printre alte funcții de răspundere fiindu-i încredințată și aceea de inginer-șef al șantierului Casei Scânteii.

J. Berman a fost arestat în 1952 și silit să joace rolul de spion și unealtă a capitalismului mondial. În ancheta ordonată de Ceaușescu în anii 1967-1968, Berman a avut prilejul să descrie metodologia de regizare a proceselor politice staliniste, reprezentate la noi de „procesul Pătrășcanu”. Relevant în acest context sunt și declarațiile foștilor anchetatori, care mărturisesc incapacitatea surstragerii de la „obiectivele urmărite de anchetă”. Când unul dintre ei raportează șefului ierarhic că nu poate găsi dovezi de spionaj, ordinul superiorului este: „Să dovedească el, anchetatul, că nu a făcut spionaj!”

„Dovada” se obținea, în limbajul anchetei, prin „punerea în probă” a celui anchetat. Peste ani, Berman descrie astfel „punerea în probă”: „Eram interogat toată ziua: dimineața, după-masa, seara, noaptea. Eram bătut în fiecare zi: o dată, de 2 ori, de 3 ori pe zi; cu bastonul de cauciuc, cu pumnul, cu palma, cu picioarele... După aceea mi-au spus că este arestată și soția mea și eu am crezut, mai ales că mi-au dat unele detalii, fără însemnătate de altfel, din viața mea particulară pe care nu le puteam ști decât de la dansa... În 17 decembrie 1952 am fost luat din celulă și legat la ochi. Ca de obicei am fost coborât într-o pivniță unde simțeam o lumină puternică, zgomote de lanțuri, căderi de greutate etc. Am fost dezbrăcat complet și apoi instalat într-un fel de frigare, cu capul și picioarele legate de niște fiare, iar mâinile legate cu niște frânghii aspre care provocau mari dureri la încheieturi. Am început a fi întors pe frigare, întoarceri care îmi provocau dureri groaznice și amețeli grozave, apoi, întors cu fundul în sus, mi s-au tras, cu niște lopeți late, metalice, zeci de lovituri”.

Relațiile anchetat-anchetator se sustrag logicii relațiilor lumii reale. „Că ești vinovat sau nu, nu are nici o importanță, spuneau anchetatorii. Căzul Pătrășcanu este o problemă de stat și tu trebuie să susții această problemă”. Revoluționarul fiind considerat, în etica profesiei sale, capital de sacrificiu dacă partidul o cere, atunci când Berman a „început să colaboreze”, anchetatorii îl laudă: „Partidul apreciază tot ce spui și este mulțumit de atitudinea ta, așa că tu care pretinzi că ai fost un bun comunist, trebuie să fii mulțumit că în acest fel ajută partidul!”

La „bunul comunist” Berman și sacrificiile sale, finalizate cu executarea a 8 ani închisoare, nu se vor referi în nici un fel concluziile publice ale anchetei din 1967-1968. ■

(Va urma)

Septembrie 1940 - ianuarie 1941

ARMATA ÎN „STATUL NAȚIONAL LEGIONAR“: PRELIMINARII

PETRE OTU

Garda de fier a avut simpatizanți în rândurile militarilor? Cum s-au înarmat legionarii? Cât timp și de ce i-a tolerat Antonescu? Când și cum s-a declanșat conflictul?

„Un ofițer nu poate executa un ordin care dezonorează epoletul său și pe acela al întregii instituții. Un ofițer nu se poate face asasin din ordin. Dacă are caracter, el refuză să se mânjească astfel. Dacă toți ar fi avut această educație și mentalitate, nu am fi ajuns la prăbușirea țării. Din lipsă de caracter am prăbușit totul în această țară. Există o lege care face răspunzător pe subaltern chiar și pe ofițeri – dacă nu atrage atenția superiorului său, fie el și ministru – când comite o ilegalitate și ia parte la o astfel de acțiune... Crima nu se poate ascunde sub teoria enunțării de slugă a ordinului și, sub splendoarea epoletului, se murdărește acest epolet“.

Dacă, așa cum am văzut în numărul trecut, Ion Antonescu a adoptat, cu trecerea timpului, o atitudine tot mai fermă în raporturile cu legionarii, spre a feri armata de influența de subminare a acestora, la fel s-a manifestat și față de încercările unor militari de a se implica în politică. Iar cazul generalului Alexandru Filitti a fost, din acest punct de vedere, edificator. Generalul Filitti era unul dintre ofițerii care au avut un anume rol în timpul represiunilor antilegionare din septembrie 1939 și, pe această bază, fusese obligat să demisioneze din armată, suportând în plus și ostilitatea vădită a legionarilor. La începutul lunii decembrie 1940, pe fondul adâncirii conflictului dintre Antonescu și legionari, generalul A. Filitti a adresat o scrisoare conducătorului statului prin care cerea

reabilitarea și reîncadrarea în cadrele active. Totodată, el își oferea serviciile în acțiunile împotriva Gărzii de fier, ca unul care avea „experiență“ în domeniu. În scrisoarea de răspuns citată în deschiderea articolului, Antonescu refuza să dea curs cererii și „sugestiilor“.

Conștient însă că avea nevoie de concursul și fidelitatea armatei, Ion Antonescu a căutat să-și apropie corpul de ofițeri și alte categorii de militari. Deși în primele zile de guvernare a scos din armată 11 generali¹, considerați de el vinovați de dezastrul țării, conducătorul statului a anunțat că nu va mai face alte demiteri de ofițeri. De asemenea, cu diferite ocazii a subliniat rolul și importanța oștirii în viața poporului român. „Azi mai mult ca oricând – afirma într-un discurs rostit la Cercul Militar din București în ziua de 17 octombrie 1940 – națiunea întreagă își pune cu drept cuvânt toată nădejdea, toată siguranța și tot respectul în corpul nostru ofițeresc și în armata noastră“. Pe aceleași coordonate s-a înscris și decizia luată la sfârșitul lunii decembrie 1940 de a șterge datoriile ofițerilor făcute la Casa Oștirii, ceea ce a contribuit la o anumită consolidare a situației lor materiale.

¹ Este vorba despre generalii: Florea Țenescu, Constantin Ilasievici, Gheorghe Argeșanu, Ion Ilcușu, Gheorghe Mihail, Grigore Corniciu, Victor Dombrowschi, Ion Bengliu, Gheorghe Licanu, Constantin Atanasescu și amiral Petre Bărbăncanu.

Calea confruntării

O altă situație care a nelineștit conducerea armatei și a adâncit conflictul dintre Antonescu și Garda de fier a fost înarmarea legionarilor, realizată pe diverse căi: însușirea armamentului aflat la autoritățile de stat sau la diferite întreprinderi, preluarea lui de la fabricile de armament, dezarmarea gardienilor publici și a jandarmilor, import etc. La 3 decembrie 1940, de pildă, Divizia 10 infanterie, dislocată în nordul Dobrogei, a raportat că Prefectura județului Tulcea a luat 4 puști mitraliere și 4 000 cartușe de la Fabrica „Talpa” pe care le-a predat organizației legionare județene. Informat despre situație, Antonescu i-a destituit pe prefectul județului și pe directorul fabricii, ordonând Marelui Stat Major să emită un ordin circular în acest sens.

La 4 decembrie 1940, M.St.M. a difuzat în armată Ordinul nr. 14 658, prin care dispunea ca tot armamentul automat aflat asupra stabilimentelor industriale, repartizat pentru apărarea antiaeriană, să fie înapoiat unităților militare. Totodată, sesizat de marea număr de arme aflate în posesia populației civile, îndeosebi a legionarilor, și de incidentele care aveau loc, M.St.M. a cerut, la 15 decembrie 1940, Ministerului de interne ridicarea lor. Încercând amânarea problemei, ministerul a răspuns că o asemenea hotărâre nu poate fi luată decât de „conducătorul statului”. Trei zile mai târziu, la 18 decembrie 1940, generalul Antonescu a dispus strângerea tuturor armelor și munițiilor existente la populație și la instituțiile civile și depozitarea lor la Târgoviște. Ordinul a fost practic neglijat de organizațiile legionare, deoarece până la 11 ianuarie 1941 nu depuseseră armele decât prefecaturile Timiș și Prahova și polițiile din Caracal și Lugoj.

Pe baza ordinului generalului Antonescu, la 31 decembrie 1940, M.St.M. a cerut mișcării legionare să-i comunice numărul armelor repartizate organelor din

subordine, să precizeze unde se găsesc depozitate armamentul și muniția și cine răspunde de păstrarea lor; M.St.M. solicita, de asemenea, un tabel cu personalul din mișcarea legionară ce posedă permis de port-armă. Și această cerere a rămas însă fără răspuns.

În prima parte a lunii ianuarie 1941, înarmarea legionarilor s-a intensificat, armamentul provenind fie din import, fie de la diverse întreprinderi (cazul Fabricii „Astra” din Arad, care, la 13 ianuarie, a împrumutat mișcării legionare 19 pistoale automate).

Concomitent, legionarii n-au încetat propaganda în rândurile oștirii și intimidarea militarilor. Astfel, au continuat acțiunile de defăimare a corpului ofițeresc, de ridicare a unor cadre fără știrea autorităților, de răspândire a manifestelor în unitățile militare etc. În plus, indivizi îmbrăcați în cămașă verde opreau soldații ce erau în concedii și permisi și le rupeau biletele de voie, îndemnându-i să nu se mai întoarcă la unități. De asemenea, legionarii au cerut concentrațiilor să nu mai dea curs ordinelor de chemare, fapt ce a dus la creșterea numărului de absențe, care, la Divizia 1 infanterie a ajuns, în luna decembrie 1940, la un procentaj de 45%. S-au încurajat și nemulțumirile ostașilor concentrați față de condițiile de viață și de prelungirea duratei menținerii

lor sub arme. De exemplu, 50 de soldați, contingent 1939, din Regimentul Centrului de Instrucție al Artileriei, aflați sub arme, au adresat la 13 decembrie 1940 o reclamație colectivă conducătorului statului, cerând desconcentrarea lor. Organizatorul acțiunii fusese un fruntaș, legionar, care promisesese camarazilor săi că mișcarea legionară va rezolva favorabil cererea lor. Investigațiile au scos la iveală și faptul că respectivul caporal se prezentase la unitate, din concediu, în cămașă verde, aducând cu el o solicitare din partea poliției legionare prin care se cerea lăsarea lui la vatră, ca fiind încadrat acolo. Soldații au fost pedepsiți, iar legionarul trimis în judecată.

A continuat și „războiul” salutarilor, unii legionari acordând semnele exterioare de respect în mod ostentativ numai ofițerilor germani, evitând asemenea gesturi față de cei români.

Toate aceste fapte arătau o stare de criză profundă, momentul confruntării apropiindu-se. De altfel, la 17 ianuarie 1941, N. Pătrașcu, secretarul general al mișcării legionare, a ținut o cuvântare la Academia Comercială din București în fața șefilor de cuiburi. El arăta că raporturile dintre Antonescu și mișcarea legionară sunt încordate, dar că „armata tânără e cu noi, ne vom

În p. 28: 8 noiembrie 1940: marile serbări legionare de la Iași – tribuna oficială ...

... și o formațiune a tineretului hitlerist (Hitlerjungend) defilând cu acel prilej

baricada în instituții și vom trage cu armele de la ferestre". Evenimentele se precipitau, conflictul devenind iminent. În viziunea celor două tabere aflate în dispută, Ion Antonescu și mișcarea legionară, armata trebuia să aibă un rol determinant.

Influență legionară în armată?

Multe opinii exprimate în istoriografie până acum au oscilat între două extreme: una a afirmat că armata a rămas complet imună față de ideologia și activitatea Gărzii de fier; a doua, de sorginte legionară, a apreciat că armata a aderat în bună măsură la doctrina și acțiunile mișcării, dar că Ion Antonescu, sprijinit de o serie de generali, a reușit în final să determine participarea ei la înăbușirea rebeliunii.

Apreciem că ambele sunt simplificatoare și nu reflectă situația reală. Problema este încă destul de dificilă și, după opinia noastră, în stadiul actual al cercetării este greu să avansăm aprecieri și concluzii cât de cât ferme. Totuși, anumite sublinieri se pot face.

Garda de fier nu a avut un program coerent și încheiat în toate articulațiile sale față de instituția militară, diferite segmente și componente ale mișcării venind cu orientări și soluții dispartate și chiar contradictorii. Așa cum am precizat, retorica legionară a promovat unele idei ce reflectau nevoi reale ale armatei (îmbunătățirea dotării, a instruirii, a vieții militarilor, întronarea cinstei, corectitudinii și a competenței profesionale, sporirea capacității combative, înlăturarea elementelor corupte și promovarea ofițerilor tineri etc.), altele aveau un caracter „revoluționar”, fiind respinse de militari (alegerea comandanților, „înlăturarea ierarhiei”, subordonarea armatei partidului de guvernământ etc.). De menționat faptul că legionarii i-au precedat, într-un fel, pe comuniști, care, după al doilea război mondial, au militat pentru „o armată a poporului”.

Interesant de semnalat este și faptul că legionarii s-au adresat anumitor categorii de soldați, cu precădere ofițerilor tineri și elevilor din școlile de ofițeri și subofițeri, ofițerilor de rezervă și soldaților concentrați. În schimb, ofițerii superiori, corpul de comandă în general, erau priviți cu ostilitate, fiind considerați apărători ai vechilor regimuri și posibili adversari. De altfel, legionarii l-au și acuzat pe Ion Antonescu deoarece a menținut în activitate unele elemente „compromise”, cerând înlăturarea lor din funcții și din armată.

În septembrie 1940, armata română, în stare de mobilizare, număra peste un milion de oameni și, evident, printre ei se găsea și un număr de legionari și simpatizanți ai acestora. Chiar înainte ca mișcarea legionară să ajungă la guvernare, unii ofițeri, în special de rezervă, au aderat sau simpatizat cu ideile ei. Din Senatul legionar, înființat la începutul lunii ianuarie 1929, au făcut parte de-a lungul anilor un număr de ofițeri de rezervă, dintre care amintim pe generalii Băgulescu, Dona, Trandafirescu, Ghenea, Economu, colonelii Malamuceanu, Polihroniade ș.a. Unele cadre militare chiar au candidat pe listele mișcării în alegerile din 1937: colonelul Ștefan Zăvoianu – la Brăila și București, colonelul Vasile Pipelescu – la Fălciu și Lăpușna, căpitanul Emil Siancu – la Cluj. Fenomenul nu devenise însă foarte îngrijorător, fapt rezultat și din situațiile statistice trimise de organizația regională Suceava către centrala Partidului „Total pentru țară” (cum se chema Garda de fier din decembrie 1934) în iunie 1937. Potrivit statisticii înaintate, în județ existau 179 cuiburi ce cuprindeau 1 517 legionari și 1 505 simpatizanți, dintre care numai doi erau ofițeri.

O anumită aderență la mișcarea legionară s-a constatat și la unele cadre active, printre cele mai cunoscute nume fiind generalul Dumitru Coroană, colonelul Octav Vorobchievici, căpitanul Mircea Tomescu etc.

Dominantă era neîncrederea

Din septembrie 1940 eforturile s-au multiplicat, ajungându-se chiar la constituirea unor cuiburi legionare în armată. Organele contrainformative militare raportau că la aeronautică, comandorii Ceașu și Lintes au organizat un cuib format din 9 ofițeri. În cercurile de conducere ale mișcării se discutau modalitățile de constituire a unor astfel de organizații, conturându-se două variante – constituirea cuiburilor formate numai din militari sau încadrarea militarilor în cuiburile organizate în garnizoane. Era preferată ultima soluție, dar o hotărâre definitivă n-a fost luată.

Asemenea situații au fost înregistrate și în alte unități militare și comandamente, fapt care l-a îngrijorât pe Ion Antonescu care a emis suita de dispoziții amintite mai sus. De altfel, aceste ordine și precizări arătau explicit faptul că unele cadre și ostași activau în cuiburi sau simpatizau cu Garda de fier. Fenomenul a fost recunoscut și de Ion Antonescu la convocarea din 28 noiembrie 1940 a comandanților de mari unități. „Sunt informat – declara conducătorul statului român – că disciplina în armată lasă mult de dorit, mai ales în ceea ce privește pe unii ofițeri mici și chiar soldați, care sunt și activează ca legionari”.

Într-un document întocmit de Marele Stat Major, după înăbușirea rebeliunii, se constata că armata a constituit un obiectiv important al acțiunii Gărzii de fier: „Uzând abil de puritatea ideilor naționaliste [legionarii] și-au recrutat simpatizanți, fie prin contact direct fie indirect (soție, copii, rude)... Prezența în rândurile armatei a legionarilor, ofițeri de rezervă și trupă, a înlesnit convertirea și adeziunea la mișcarea legionară a numeroși ofițeri și subofițeri tineri”.

O imagine asupra gradului în care Garda de fier a reușit să pătrundă în masa de militari o oferă anchetele ordonate de Marele Stat Major după înăbușirea rebeliunii,

pentru depistarea celor care au simpatizat sau aderat la mișcare. La sfârșitul lunii februarie 1941, Armata 1, dislocată în sudul Transilvaniei, a raportat 6 militari ca membri activi ai mișcării legionare, care au și fost trimiși în judecată (1 sublocotenent, 3 subofițeri, 1 sergent, 1 soldat). Numărul simpatizanților, puși sub o atentă supraveghere, se ridica la 170 militari activi, din care numai 2 erau ofițeri superiori (lt. col. C. Marinescu din Regimentul 13 călărași și maiorul Radu Coman din Regimentul 96 infanterie). La Armata 4, dispusă în Moldova, Divizia 14 infanterie nu avea asemenea cazuri, Divizia 7 doar 3 simpatizanți (2 sublocotenenti și 1 subofițer), iar Divizia 8 raporta pe lt. col. Adrian Biju, comandantul Regimentului 17 artilerie, care la reînnumirea osemintelor căpitanului mișcării, Corneliu Zelea Codreanu, ținuse o cuvântare. În timpul rebeliunii, ofițerul fusese pus la dispoziția Armatei 4 și ținut sub observație. De asemenea, Regimentul 8 vânători consemna existența a 6 soldați simpatizanți, dar care în cursul rebeliunii nu s-au manifestat.

Statisticile Inspectoratului General Tehnic al Armatei arătau 5 ofițeri simpatizanți (3 căpitani și 2 locotenenti). Dintre aceștia o situație deosebită a avut-o locotenentul inginer Vicențiu Bujoreanu, de la Astra-Brașov, care în noaptea de 21/22 ianuarie a fost rănit pe șoseaua Brașov-Bod pe când se găsea într-o mașină cu legionari, ce nu s-a supus somajilor armatei.

Situația la Regiunea 1 aeriană se prezenta astfel: 6 ofițeri inferiori activi simpatizanți, 4 ofițeri de rezervă simpatizanți, 3 subofițeri simpatizanți, 1 soldat membru activ și 2 simpatizanți.

Din cele prezentate rezultă că ponderea aderenților mișcării legionare în armată nu era prea ridicată, dar fenomenul exista și nu poate fi eludat.

Documentele cercetate relevă și faptul că la mijlocul lunii septembrie 1940, o parte din ca-

drele permanente sau de rezervă nutreau anumite speranțe că se vor lua măsuri de îmbunătățire a stării armatei. Exista, cu alte cuvinte, un „orizont de așteptare” destul de larg.

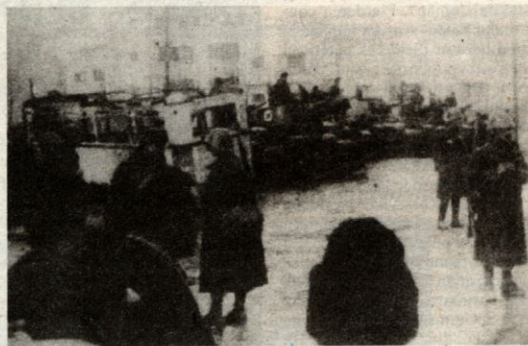
Antonescu între „verde” și „kaki”

Treptat însă, capitalul de simpatie și adeviune de care mișcarea legionară s-a bucurat a început să se erodeze, datorită imixtiunilor în activitatea unităților militare, apelurilor și acțiunilor de nerespectare a valorilor și ierarhiei ostășești, jignirilor aduse unor cadre militare, jafurilor, dezordinilor și crimelor săvârșite de legionari, în special cele din zilele de 26-27 noiembrie

intenția Gărzii, lansată în mediile militare, de a pune problema înscrierii ofițerilor și subofițerilor în legiune pentru a-i putea avea în subordine și a-i educa conform programului ei. Ideea, preluată de la germani, a avut darul de a-l infuria pe Ion Antonescu, care a sesizat urmările practice ale acestei propuneri.

În zilele ce au urmat asasinatelor de la Jilava, Strejnic și Snagov, organele contrainformative militare au raportat adânci frământări în rândul cadrelor. De exemplu, în garnizoana Dadilov (Mihai Bravu) nemulțumirea ofițerilor și a trupei era mare, evenimentele generând neliniște și revoltă.

De asemenea, comportarea legionarilor față de militarii germani din țară contrasta vizibil cu

București, ianuarie 1941: infanteriști și tancuri pe Șoseaua Bonaparte, asigurând paza Președinției Consiliului de Miniștri în timpul rebeliunii legionare

1940. Impunerea unor măsuri vexatorii, cum ar fi, de pildă, interzicerea căsătoriei ofițerilor și subofițerilor cu femei provenind din rândul minorităților și trecerea în rezervă a celor care se găseau într-o astfel de postură, situație ce afecta sute și sute de cadre militare etc., a contribuit, de asemenea, la scăderea popularității Gărzii în armată.

După cum am arătat, în rândul ofițerilor s-a răspândit ideea că Ion Antonescu îi va subordona mișcării legionare. Ea pornea de la

cea față de ofițerii români. Membrii Gărzii de fier au cultivat insistent ideea că ei sunt preferații lui Hitler și ai Germaniei, nescăpând nici un prilej de a marca acest lucru. Au lansat chiar zvonul că germanii intenționau să preia comanda efectivă a trupelor, urmând ca legionarii să aibă rolul de comisari politici. S-a ajuns astfel la numeroase incidente între ofițerii români și militarii germani care aveau ca punct de pornire atitudinea față de legionari. În consecință, s-a născut o ostilitate

surdă împotriva dispozițiilor lui Ion Antonescu, mulți ofițeri, în-deosebi cei superiori, cerându-i „să se hotărască odată între uniforma armatei și cămașa verde”.

Cunoscând situația, Antonescu a ajuns să interzică de o manieră imperativă amestecul legionar în armată și implicarea militarilor în politică. Explicațiile acestei schimbări de atitudine? În primul rând, Antonescu era militar prin formație, încât unele prevederi programatice și acțiuni ale mișcării legionare veneau în contradicție cu valorile și principiile proprii sale cariere. Ca militar, Antonescu nu putea să asiste imposibil la suprema discipolului și ierarhiei în instituția de care era intim legat. În al doilea rând, și lucrul acesta este foarte important, în tranșarea conflictului cu legionarii, sprijinul armatei era esențial pentru „conducătorul statului român”. Pierderea controlului asupra armatei implica în mod necesar pierderea puterii în stat, miza principală a conflictului cu legionarii. În al treilea rând, menținerea coeziunii și capacității de luptă a armatei era extrem de importantă pentru păstrarea ființei de stat a României, confruntată cu o situație deosebit de grea. Amintim în această idee presiunile deosebite exercitate de Uniunea Sovietică pe linia Prutului și a Dunării, faptul că trupele sovietice au ocupat, în toamna anului 1940, patru ostroave de pe brațul Chilia, fără ca Germania (prin dictatul de la Viena din 30 august 1940, garantase integritatea teritorială a României) să poată împiedica acest lucru. Ba mai mult, în cadrul discuțiilor din Comisia Dunării, desfășurate în toamna anului 1940, diplomația germană părea să aibă o atitudine favorabilă față de cerințele sovietice, neglijând interesele românești.

Din acest punct de vedere interesul personal al lui Ion Antonescu de a tranșa în favoarea sa rivalitatea cu legionarii se suprapunea peste unul mult mai important, fundamental – menținerea statului român, chiar așa ciuit cum rămăsese el după tragica vară a anului 1940. În plus,

intruziunile legionarilor riscău să compromită planurile de modernizare și restructurare ale armatei, inițiate de Ion Antonescu imediat după preluarea puterii.

Toate acestea l-au determinat pe Antonescu să rămână credincios armatei, instituție căreia îi aparținea și pe care a căutat să o protejeze de influențele nocive, să-i mențină coeziunea și capacitatea de luptă. În preajma declanșării rebeliunii, Ion Antonescu avea controlul asupra armatei, legionarii nereușind să o atragă de partea lor, lucru recunoscut chiar de unii militanți ai mișcării. Preotul Ștefan Palaghia, autor al unei cunoscute istorii a legiunii, afirmă că una din greșelile cele mai mari ale lui Horia

Sima a fost că „nu și-a apropiat armata, ba chiar și-a îndepărtat-o, el nefiind capabil să polarizeze oameni superiori”. Memorialistul îi mai reproșează că n-a știut să profite de dizidențele și de nemulțumirile create de către Ion Antonescu în rândul oștirii, că n-a acționat după un plan precis, pierzându-se într-o atitudine ambiguă și lipsită de perspectivă.

Fidelitatea armatei, coroborată cu sprijinul acordat de Hitler, i-a permis lui Ion Antonescu să li-chideze rebeliunea legionară și să elimine mișcarea legionară din viața politică a țării, „statul național legionar” fiind abrogat la 14 februarie 1941. ■

CENTENAR ION GHICA

„În tinerețe el a apucat o țară necunoscută de lume și călcată în picioare de cei puternici. Ajuns în vârsta bărbăției el, cu cei mai aleși ai neamului, cu mână vânjoasă, a rupt lanțurile care țineau națiunea încătușată și cu înțelepciune și pricepere a lucrat să redea românilor o patrie – care multora se părea pierdută”. Astfel rezuma Dimitrie A. Sturza rolul jucat de Ion Ghica în istoria națională.

La 100 ani de la moartea sa, Academia Română și Fundația „Ion Ghica” au organizat în ziua de 5 mai, în aula din Calea Victoriei, o sesiune omagială. Desfășurată sub înaltul patronaj al președinției României, ceremonia a inclus și dezvelirea unui bust al celui care a fost Ion Ghica în fața sediului Fundației, din strada Nicolae Iorga nr. 1.

La invitația acad. Virgiliu N. Constantinescu, doamna Zoe Petre, consilier prezidențial, a citit mesajul adresat de președintele Emil Constantinescu. Obiectivele viitoare și realizările de până acum ale Fundației „Ion Ghica” au fost prezentate de domnul Eric Bartha.

Au vorbit apoi acad. Dan Berindei (despre Ion Ghica, făuritor și martor al istoriei României), acad. Nicolae-N. Constantinescu (gândirea economică a lui Ion Ghica), ambasador Nicolae Micu (diplomatul), dr. Georgeta Penelea-Filitti (guvernator al insulei Samos), Gheorghe Mihăilă, membru corespondent al Academiei (scriitorul) și prof. Vasile Bogza (Ion Ghica și tranziția la societatea modernă).

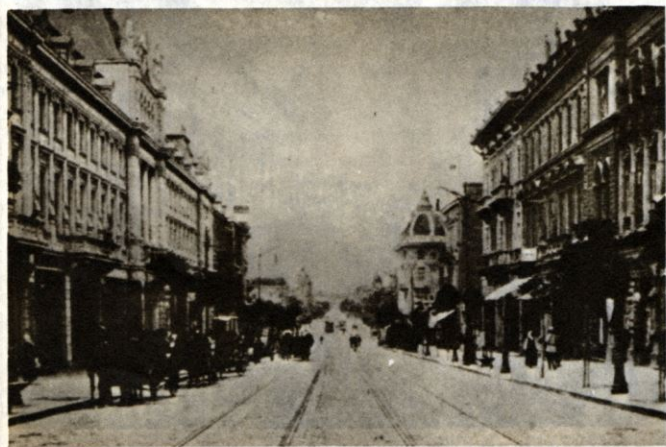
Cu același prilej, a avut loc la Biblioteca Academiei Române vernisajul expoziției „Ion Ghica”.

Album istoric

ALFRED MOSES, ambasadorul Statelor Unite ale Americii

Publicăm răspunsul Excelenței Sale la întrebarea „Ce rol acordați istoriei în cadrul relațiilor bilaterale?”.

Vă mulțumesc pentru invitația de a colabora în paginile *Magazinului istoric*, o revistă care este o valoroasă sursă de informații despre România pentru învățații și oamenii care iau decizii politice din America. Întrebarea pe care mi-ați adresat-o este incitantă. Situate la distanță în spațiu și afectate de dificultăți de comunicare și călătorie, Statele Unite și România au avut, până la sfârșitul secolului trecut, doar contacte minime. Ceea ce nu înseamnă că ele nu au existat. O mână de români curajoși au luptat de partea unioniștilor în Războiul civil american. Dar asemenea oameni cu spirit de aventură erau rari și în nici una dintre țări nu se știau prea multe lucruri despre cealaltă.

Se spune că un membru al Parlamentului român ar fi afirmat într-o cuvântare, în ultima parte a secolului trecut, că România pierduse poziția de lider al producției mondiale de petrol în favoarea „unei noi țări numite Statele Unite ale

Americii“. Indiferent dacă povestea este adevărată sau nu, ea dovedește necunoașterea generală care domnea între cele două popoare, chiar dacă relațiile diplomatice fuseseră stabilite între cele două țări după ce România își câștigase independența în 1878.

Competitoare în comerțul internațional cu cereale în cea mai mare parte a secolului XVIII și la începutul secolului XIX, Statele Unite și România au împărțit și interese comune: nevoia unor piețe libere pentru producția lor agricolă și a protecției față de concurența străină pentru a-și dezvolta industria proprie. Relațiile comerciale datează din anii '60 ai secolului trecut, când Statele Unite au deschis un consulat la Galați. În timpul primului război mondial, ambele țări au luptat de partea Aliatilor. După război, președintele Woodrow Wilson, respectându-și promisiunile făcute României atunci când aceasta intrase în război, în 1916, și potrivit principiilor auto-determinării, a sprijinit dreptul românilor din Transilvania, Bucovina și Basarabia de a se reuni cu frații lor din Moldova și Țara Românească într-o Românie unită.

În prima parte a acestui secol, mii de români au emigrat în Statele Unite, căutând o slujbă mai bună. Ei și urmașii lor s-au concentrat mai ales în marile centre industriale, precum Detroit, Cleveland și Chicago și au contribuit în mare măsură la dezvoltarea industriei americane. După cel de al doilea

război mondial, românii care fugeau de comunism au căutat refugiu în Statele Unite, alăturându-se conaționalilor lor deja stabiliți în țara noastră. Mulți și-au păstrat cetățenia română și pot participa la procesul electoral din România; și într-adevăr o mare parte a lor a votat pentru opoziție în 1996.

Dacă urmărești astăzi rețeaua Internet, descoperi româno-americani din a patra și a cincea generație, care își coboară originea până la Ucea de Sus, Făgăraș și Porumbacu de Jos și care fac un lobby activ pe lângă Congres și președintele Clinton pentru a susține interesele României.

Pe durata dictaturii lui Antonescu, relațiile dintre cele două țări s-au înrăutățit. În vremea celui de-al doilea război mondial, avioanele americane au bombardat câmpurile petrolifere de la Ploiești de unde se aprovizionă mașina de război germană. În perioada comunistă care a urmat, relațiile au fost reținute, deși s-au dezvoltat, însă nici una dintre țări nu avea încredere deplină în cealaltă. Pe de o parte, Statele Unite au salutat refuzul României de a păși pe urmele Uniunii Sovietice, dar pe de altă parte au criticat aspru opresiunea comunistă din țară.

După revoluția din 1989, relațiile s-au îmbunătățit continuu, ajungând acum la un istoric punct maxim, cu un nivel neatins încă de cooperare în toate domeniile, bazată pe interese reciproce și valori împărțite în comun.

Revistele mondene de astăzi ne dau informațiile cele mai picante despre voiajurile princiare. Într-o vreme când o călătorie regală până la Balcic constituia un eveniment, vizita reginei peste Ocean a produs de-a dreptul senzație. A și rămas doar o senzație. Ce impresii a notat suverana în jurnalul personal?

În toamna anului 1926, regina Maria a efectuat o călătorie în America (Statele Unite și Canada). Motivul principal l-a constituit invitația pe care i-a adresat-o Consiliul Director al Muzeului de Artă Maryhill din Goldendale, statul Washington, de a participa la inaugurarea „Sălii românești” din cadrul acestei instituții.

Regina Maria a sosit în America pe data de 18 octombrie 1926. Suverana României era însoțită de doi dintre copiii săi, Ileana și Nicolae. Regele Ferdinand n-a făcut deplasarea, fiind reținut în țară de deschiderea Parlamentului în luna octombrie. Din suită făceau parte doamnele Irina Procopiu și Simona Lahovary (Magazin istoric, nr. 4, 5/1974), col. Gh. Athanasescu – adjutant regal, Constantin Laptew, prof. I.C. Petrescu, domnișoara Ida Marr – guvernanta principesei Ileana, și Albert Tirman din conducerea muzeului amintit. Curând suita s-a mărit cu reprezentanții părții americane sau persoane cunoscute reginei: Stanley Washburn (reprezentantul guvernului american), col. John Carroll (șeful trenului pus la dispoziția înalților oaspeți), agentul secret Kenyon, însărcinat cu securitatea personală a oaspeților, Loie Fuller și Constance Lily Morris, vechi prietene ale reginei, soțul celei din urmă, Ira Nelson Morris, fost ambasador al Statelor Unite în Suedia.

STATELE UNITE

VĂZUTE DE O REGINĂ

ADRIAN SILVAN-IONESCU

Vizita a fost intens mediatizată și în toate sensurile. Amintim că The North American Alliance Press căpătase exclusivitatea publicării unor articole scrise de regina Maria, 20 la număr, contractate anticipat; au apărut în periodicul The World din New York și în alte ziare afiliate la asociația sus-menționată. Să spunem și că în anul următor, în România și S.U.A., au apărut două lucrări: C. Constante – Călătoria M.S. Reginei Maria în Statele Unite. Cum a fost primită M.S. Regina în America... și Constance Lily Morris – On Tour with Queen Marie (În călătorie cu regina Maria).

Foarte interesante sunt însă însemnările inedite din jurnalul reginei Maria, mai ales pasajele conținând păreri sale personale despre modul de viață american, despre oamenii pe care i-a întâlnit. Sunt pagini cunoscute doar în anturajul restrâns al familiei regale, la întoarcerea în țară,

când regina citea, seara, impresiile pe care le consemnase. „Jurnalul american” – redactat în limba engleză – se află la Arhivele Naționale ale României, Direcția Arhiva Istorică Centrală, Fondul 307 – Casa Regală – Regina Maria personale, dosarele III 158 și III 159/1926.

În continuare, ne-am propus să pătrundem și noi în intimitatea acestor însemnări ce revivie secvențe de viață americană de acum 71 ani.

Regină și femeie

Europeană prin educație și mentalitate, regina Maria are totuși marea capacitate de a se detașa de propria-i condiție, iar relațiile sale par uneori făcute de o terță persoană, observator imparțial. Spirituală, cultă, cu o inteligență remarcabilă, ea își punctează paginile cu multă ironie și autoironie. De pildă, nu își ascunde preocuparea pentru vestimentație, în dorința de a fi cât mai plăcută și de a-și impresiona gazdele. Nu-și ascunde nici slăbiciunea pentru bijuterii. Aflată la New York, vizitează magazinul de bijuterii al firmei Cartier, fiind primită chiar de patronul acesteia: „Cartier a fost fermecător. Avea o broșă cu smaralde și diamante de primă calitate că mi-a lăsat gura apă”. La banchetul judecătorului Gary din Philadelphia observă imediat că doamna Hearst, soția marelui magnat de presă R. Hearst, poartă un set de bijuterii Cartier, iar la dineul de gală din același oraș o cunoaște pe doamna Stotesbury care avea „bijuterii cu adevărat regale”, în vreme ce, la selectul banchet de la Drake Hotel din Chicago o impresionează doamna McCormick, fiica milionarului John D. Rockefeller, „o doamnă inteligentă dar extrem de urâtă, cu cele mai superbe smaralde care trebuie să fi aparținut, cu siguranță, familiei imperiale ruse”. Și, continuându-și ideea, notează: „Era multă lume și, dar puține femei realmente frumoase”.

Regina e foarte interesată de aspectul ei. Toatele achiziționate la Casa Patou din Paris trebuie să-i pună în valoare distincția și frumusețea dar și să impresioneze prin fastul și strălucirea regală. Pentru momentul debarcării la New York, notează ea, „m-am îmbrăcat cât am putut de atrăgător, într-o rochie Patou de culoarea vinului și o haină de catifea bordată cu blană închisă și o pălărie potrivită, care nu îmi ascundea fața”. Vrand să impresioneze și la dineul de la Casa Albă se îmbracă strălucitor: „M-am făcut cât am putut de elegantă în rochia

Patou brodată și cu pelerina aurie și albă – am purtat diadema cu perle și diamante și marele cordon [al Coroanei României]”. Pentru banchetul oferit de Societatea prietenilor României la Hotelul Waldorf-Astoria notează că s-a înveșmântat cu „o minunată rochie argintie pe catifea neagră, la care am prins un fel de «manteau de cour» de culoare albastru-păun, astfel pentru a arăta regină din cap până-n picioare. Adăugați la aceasta diadema mea rusească cu safirele uriașe aranjate într-un fel nou, inventat de mine”. La banchetul oferit de primarul din Philadelphia s-a prezentat într-o toaletă roșie, iar în ziua de 10 noiembrie, la Denver, s-a „îmbrăcat elegant, în alb curat, cu toate perlele”. La Chicago a fost rugată să-și pună „toate bijuteriile și să arăt în întreaga mea strălucire spre a onora Chicago, care nu vrea să stea cu nici un chip în urma New York-ului. Asta am și făcut”.

Dar dacă așa voia ea să se înfățișeze, să vedem cum era primită și primită de americani. Peste tot, buchete uriașe de flori, în camera de la hotel, în tren sau pe vapor. Apoi cadourile, multe și diverse, până la sabie de onoare și gradul onorific de locotenent colonel al Regimentului 106 infanterie din Brooklyn, de la brățara de jad cu un bizon de aur agățat de ea (oferită de municipalitatea din Buffalo), la blănurile de vulpi negre și argintii.

Americanii o flatează cu complimente ușoare dar pline de admirație și curtoazie. Așa procedează oamenii de rând care o așteaptă pe trotuar sau în fața hotelului, cât și cei din înalta societate. „Americani – notează ea – spun amabilități fermecătoare și totdeauna își exprimă aprecierea pentru tine în vorbe simple: ești frumoasă, te ador, ești lucrul cel mai înfrumătos pe care l-am văzut vreodată, am tânjit după această zi, au auzit totul despre tine și te iubesc, ești minunată, ești cea mai dulce femeie care a existat vreodată, nimeni nu este ca tine, ești regală și democratică”.

„Vânătoarea” fotoreporterilor

Toată lumea dorea să-i fie prezentată și să dea mâna cu regina României. Acest protocol al strănerii mâinii o obosește și recunoaște că după o jumătate de oră începe să se uite spre ușă, pentru a vedea câți mai sunt: „Și, în general, mai sunt încă mulți, mulți”. Strănerile de mână sunt viguroase: „Îți apucă mâna într-o dureroasă strânsoare, dureroasă în special după prima sută sau două” de persoane. De vreo două ori a trebuit să întrerupă acest ritual, așa cum a făcut la Regimentul 106 infanterie sau la Yachting Club din Seattle, dar se temea să nu jignească pe cineva. La întrevvedere cu scriitorii și ziariștii din New York, pe 24 octombrie, a ajuns la limita puterilor, dar a reușit să depășească momentul critic: „Mă aștepta o altă corvoadă: o recepție enormă dată pentru toată presa și scriitorii. Mi-au fost prezentați sute și sute până am amețit, dar după aceasta, deși eram gata să mă prăbușesc, am strâns dinții și, într-o cameră prea mică din hotel, am primit aproape 300 de oameni pe care îi adunase Buchman pentru a mi-i prezenta și am făcut aceasta pentru a nu dezamăgi, dar am ajuns aproape la capătul puterilor”.

Este impresionată de elocința gazdelor: „...Ce înzeștrați vorbitori pot fi americanii! Uimitor!” Plăcerea și obstinația lor pentru discursuri e asemănătoare cu a ardelenilor noștri: „Ei vorbesc cu aceeași mare plăcere și stăruință ca în Transilvania”.

Eficiența tipic americană o resimte pe propria-i piele. Și iată cum. Întreg programul vizitei fusese prestabilit. Îi displace că totul a fost conceput cu atâtă strictețe și nu are posibilitatea să se eschiveze sau să modifice ceva: „S-a pus stăpânire pe tine și tot ce se presupune că ai să faci este pregătit dinainte și intri în program fără libertatea de a rezista arhi-eficienței americane”. Sau în alt loc: „Nu-mi este lăsat timp să răsuflex, totul este potrivit pentru mine, aranjat dinainte și zorit, cu

sufletul la gură, să îndeplinești programul, totul deja trasat pentru tine și, cu toată energia, trebuie să încerci a trăi conform lui și a ține pasul“.

Publicitatea americană iarăși este ceva deosebit. O deranjează, ba chiar o sperie prin indiscreția ziariștilor care vor să afle totul: viață intimă, intrigi și scandaluri. „Nimic – notează ea – nici cea mai mică mișcare nu se poate face fără publicitate“. „Aici nimic nu rămâne confidențial și presa pune stăpânire pe orice curent, favorabil sau ostil, și îl folosește pentru sau împotriva ta, în conformitate cu dispoziția lor“. Deși presa îi inspiră atâta teamă nu-și poate reprimă admirația: „Aici în America toate știrile de presă sunt atât de desăvârșit făcute încât fiecare informație zboară ca pe aripi și chiar și cel mai mărunț om, în cel mai neînsemnat loc, a citit tot ce s-a întâmplat sau este pe punctul să se întâmple, aproape la aceeași oră; habar n-am cum o fac. Dar aceasta este desființarea totală a oricărei forme de intimitate“.

Dar cel mai tare pare să o deranjeze „vânătoarea“ fotoreportajelor. Cei din Chicago, în mod special. „Sosirile în America sunt pur și simplu uluitoare pentru că imediat cazi în mâinile fotografilor care stau în șiruri formidabile, blocând drumul și străfulgerând asupra ta lumini îngrozitoare care fac un zgomot teribil și te orbesc, astfel că un timp după aceea nu vezi decât pete de culori zigzagând în fața ochilor... Aici în America, fotografii este omniprezent, fiind mână în mână cu presa...“

Politiști, detectivi și agenți secreți

În America sunt însă multe alte lucruri ce se desfășoară la alte dimensiuni și după alte reguli.

O impresianu parăzile militare, cum a fost și această revistă a cadeților de la Academia militară West Point

La inaugurarea Muzeului de Artă Maryhill din Goldendale...

...și la Chicago, în drum spre monumentul lui Lincoln

În p. 34: mulțimea pe străzile orașului New York o întâmpină pe regina României

Neobișnuită să fie păzită cu atâta strășnicie, regina a fost intimidată de redutabilul sistem de securitate ce fusese pus în mișcare cu ocazia vizitei sale; polițiști călări sau motorizați și agenți secreți foiau tot timpul în jurul ei. Cu timpul s-a obișnuit însă. Polițiștii erau amabili, prietenoși și îndatoritori. Chiar și tăcutul și omniprezentul agent secret Kenyon. «Ești atât de înghesuit de polițiști și detectivi, ca într-un vis urât; nu-i vezi dar ei stau lângă tine, te urmează peste tot, sunt membri ai grupului, iau parte la conversație. Au devenit prietenii cei mai apropiați ai lui Nicky, el totdeauna vorbește cu glumește cu ei... Cea mai deconcertantă pentru ideile noastre europene este paza atentă pe care mi-o menține poliția. Am un detectiv, anume Canion [sic!] atașat al Departamentului de Stat; el mă urmează îndeaproape, ca un câine, merge în automobilul meu oriunde merg și se află chiar printre oaspeți când primesc orice număr de oameni. Are o figură uscată, nos-

timă, cu un ochi pătrunzător dar comic și, în general, mestecă tot timpul gumă».

Sofisticata societate înaltă americană din marile orașe se deosebește de aceea din provincie care – deși nu mai puțin bogată – pare mai simplă, mai naivă, mai neobișnuită cu protocolul. O amuză, de pildă, incongruențele vestimentare. Primarul din Vancouver, pe lângă faptul că a ținut un discurs deplorabil, mai purta și veșminte nepotrivite: frac, vestă neagră încheiată până sus și papillon negru, când ar fi trebuit o vestă albă, decoltată, și papillon alb. La Minneapolis, primarul s-a prezentat în uniformă militară, căci redingota și jobenul i se păreau prea elegante și burgheze: Bunul ei prieten Charles J. Vopicka, fostul ministru american în România între 1913-1920, pe care îl decorase cu Ordinul „Steaua României”, era atât de încântat de distincția primită încât o purta tot timpul la gât, indiferent de ținută și totalmente neregulamentară. „Bătrânul Vopicka își

poartă Marele Cordon al [Stelei] României zi și noapte. Panglica roșie și albastră el o drapează ca pe un jabou în jurul gâtului, indiferent dacă este în redingotă sau în ținută de seară. Morris a încercat odată să-i spună, cu tact, cum și când poartă el panglica, dar dragul Vopicka a explicat, absolut zămbitor și în acea engleză ciudată a lui: «O, dragul meu, așa este mult mai drăguț!». Această naivitate este irezistibilă!”

Altă casă, alte obiceiuri

Nici președintele Calvin Coolidge nu-i iertat de pana ascuțită a reginei. „Președintele – scrie ea – este un omuleț subțire, uscat, cu o față ca de ceară, cunoscut pentru muțenia lui. Vorbește în propoziții scurte, ca și când vorbele ar fi dureroase pentru el. Gura – o creștătură închisă, nasul lung și subțire, părul un fel de roșu-auriu. Este ființa cea mai seacă, cea mai tăcută și mai neemotivă care s-a născut vreodată, dar cu toate

1926

ELIZA BRĂTIANU

Este anul în care regina Maria a efectuat vizita sa în S.U.A., dar și cel în care sănătatea regelui Ferdinand a dat semne de gravă deteriorare. Este și titlul unei scurte însemnări datorate Elizei Brătianu. Fragmentul pe care îl reproducem vede și el pentru prima oară lumina tiparului. El ne arată cum au fost receptate cele două evenimente – vizita reginei Maria în S.U.A. și boala regelui Ferdinand – în sferele înalte ale politicii românești.

Mulțumim doamnei Safta Varlam pentru că ne-a pus la dispoziție acest text; domniei sale îi aparține și versiunea românească, originalul fiind redactat în limba franceză.

M. ȘT.

În primăvara aceluia an, soțul [I.I.C. Brătianu] și fratele meu [Barbu Știrbei] au observat paloarea marcată a regelui și faptul că slăbea. Au hotărât amândoi să vorbească cu regina, neavând nici unul încredere în cunoștințele doctorului Romalo, pentru a-i sugera să se cheme în consultație și alți medici și pentru început să se adreseze și celui alt medic al

Palatului, doctorul Mamulea, care fusese medicul regelui Carol I.

Pentru a menaja susceptibilitățile doctorului Romalo și pentru a se evita scenele care era obișnuit să le facă (regina spunea: „Este așa de gelos, întotdeauna trebuie menajat, ne iubește așa de mult”) s-a hotărât ca dr. Mamulea să-l examineze pe rege fără prezența confratelui său.

acestea are un fel de licărire în mișii lui ochi pătrunzători și, uneori, în colțul gurii sale cu aspect neînduplecat ceva ce-ar semăna cu un vâr îndepărtat al zămbetului. Totuși, în ciuda tuturor acestora, președintele mi-a fost simpatic”.

Dar iat-o pe europeană regină comentând protocolul de la Casa Albă. Primul lucru care o sochează este distanța pe care vrea protocolul să o impună între președinte și oaspeții săi. Aceștia nu sunt primiți de gazdă cum se obișnuiește în Europa. Președintele își face apariția după sosirea musafirilor, care au fost lăsați să aștepte. Apoi, gazda este cea care se ridică și pleacă, lăsându-și oaspeții în grija aghiotanților. Regina notează, după prima întrevvedere: „De fapt, *noi* nu am considera acesta un mod politic de a primi oaspeții, dar este ceremonialul lor și am aderat la el cu strictețe”. Nici la dîneul oficial lucrurile nu s-au schimbat, părăndu-i-se chiar mai ciudate decât la

întîlnirea anterioară. După sosirea musafirilor, președintele și-a făcut apariția, braț la braț cu doamna Coolidge; i-au salutat și, apoi, tot împreună cu soția și înaintea celorlalte persoane prezente, s-a îndreptat spre sufragerie, unde perechea prezidențială a luat loc în două jilțuri mai înalte decât ale mesenilor fiind serviți primii. Copiilor săi, intrigați de aceste maniere, regina le-a spus: „Aceasta este, desigur, foarte diferit de protocolul nostru european și ai mei au privit chiorăș, pentru că, dacă cineva nu are simțul umorului, președintele nu este simpatic. Dar le-am spus: «Fiecare om acasă la el cu obiceiurile lui; mi-a fost arătată toată reverența necesară în concordanță cu *ideea* lor despre aceasta, de aceea sunt perfect mulțumită. Obiceiurile lor nu sunt ca ale noastre, asta-i tot!»”. Dar dacă obiceiul locului nu a putut fi schimbat pentru oaspeții români, atunci a fost rîndul acestora să-i

scoată pe americani dintr-ale lor: principesa Ileana, stînd lângă președinte, a reușit să-l smulgă din muțenia-i caracteristică și chiar să-l înveselească, iscîndu-i zămbetul prin conversația ei, fapt ce a amuzat întreaga asistență.

În ciuda acestor inadvertențe de ceremonial, inteligența vie a reginei o ajută să înțeleagă semnificația fiecărui element, ceea ce o face să noteze cu evidentă satisfacție: „În nici o monarhie nu am fost primită mai regește și nici mai solemn și nu am avut recepții mai colosale ca în fiecare loc din America”. „Americani, în inimile și mintea lor, au făcut din mine un fel de erou și în această calitate sunt primită de o națiune care divinizează eroii. Sunt uluită și adesea mă simt umilită în fața gradului de virtuți pe care ei cred că le am și pe care le place să le onoreze”.

Obșnuită din copilărie cu marțialitatea britanică, apoi cu aceea de la curțile europene, regina Maria

A constatat o malfunctionare a intestinelor, presupunând chiar o tumoare malignă și a comunicat reginei că trebuie consultat un specialist în rectoscopie, dr. Bensaude din Paris. Regele, trebuind să meargă în Franța pentru o cură la Bagnolles-de-l'Orme, părea ușor de realizat această consultație, la trecerea sa prin Paris.

Regina a propus dr. Romalo să nu piardă ocazia unei asemenea consultații, la care doctorul a ripostat pe un ton glumeț: „Unde ne îndreptăm? Iată că femeile frumoase se amestecă acum și în medicină”. Regina, preocupată înainte de toate să-și realizeze *ideea* fixă de a merge în S.U.A., idee frînată întotdeauna de bărbatul meu, câștigase de partea ei pe generalul Averscu și nu se mai gîndea decât la pregătirile plecării. A venit chiar la Flórica pentru a se justifica într-o discuție cu bărbatul meu care i-a reiterat toate obiecțiunile care i le prezentase anterior, adăugînd că sosirea ei în Statele Unite fără rege – soțul ei – ar fi sever judecată; despre sănătatea regelui nici o vorbă.

Curînd s-a văzut rezultatul refuzului doctorului Romalo de a-și consulta confracții. Indispozițiile regelui continuau și se agravau. Dr. Romalo a hotărât să recurgă la o analiză care

s-a făcut la Sinaia de către un obscur necunoscut și s-a declarat că pacientul suferea de un diabet grav.

Regele a plecat la Paris. Dr. Romalo avea o singură preocupare, aceea de a obliga pe rege să vadă pe principele Carol. Nu a fost consultat dr. Bensaude, iar dr. Lable, după o foarte superficială examinare, a confirmat diagnosticul de diabet al doctorului Romalo și a recomandat o cură la Vichy. Fără a se face analize – sub pretextul unor hemoroizi, doctorul din Vichy a prescris dușuri ascendente. Rezultatul a fost dramatic, aceste dușuri provocînd o gravă hemoragie, urmată de o sincopă, iar regele s-a dus la Sinaia extenuat, starea lui înrăutățindu-se din zi în zi.

În octombrie, dr. Romalo fu cuprins de panică și, în sfîrșit, se adresă colegului său, dr. Mamulea, nu pentru a-i cere părerea, ci pentru a-l ruga să-l înlocuiască, el trebuind să plece din țară, nevastă-sa fiind bolnavă.

Dr. Mamulea, constatînd prezența unei tumori maligne în rectum, a comunicat ministrului Palatului, dl. Hiott, că regina trebuie rechemată imediat și că trebuie chemați de urgență cei doi specialiști în materie – doctorii Bensaude și Hartman – și că trebuie prevenit

este fermecată de onorurile militare cu care este primită la New York, la Arlington, la Cimitirul militar și la Academia militară, la West Point ș.a.m.d. Îi plac fanfarele, este flatăată de faptul că i se dă posibilitatea să se adreseze prin radio națiunii americane. Pentru ea americanii sunt un constant obiect de mirare: „Sunt nemăsurat de formalisti și protocolari în pofida libertății și naturaleții lor. De asemenea au o bună dispoziție care e foarte molipsitoare. Amestecul de libertate, drepturi, democrație este curios combinat cu o dragoste de ceremonie și ordine perfectă și păstrarea strictă a detaliilor, interesante de studiat. Studiez tot timpul foarte interesată și atentă, uimită de mărimea oricărui lucru, de eficacitatea lor, de clădirile, de instalațiile lor, dar, de

asemenea, și de rivalitățile puternice și geloziile aproape copilărești. De altfel, ei sunt un uluitor amestec de eficiență, maniere bune, ospitalitate și o anumită grosolanie care iese la iveală la un moment dat, grosolană copilului, a primitivului și, totuși, am găsit infinit mai multă politețe și amabilitate decât întâlnești în general în țările europene”.

Americanii au cucerit-o prin firescul comportării, ea simțindu-se atrasă de tot ceea ce a adunat în Lumea Nouă genialitatea ome-

nească: „Americani sunt oameni ciudați. Devotați, cu un rar simț al prieteniei, sunt constructori, inventatori, muncitori, zămisliitori, dar în multe privințe sunt încă uimitor de needucați. Bucuria și emoția, plăcerea și furia sunt stămite repede, iar când sunt mișcați nu li se pare ciudat să plângă, bărbați și femei la fel. Sunt ca niște copii mari și nu-și supraveghează emoțiile și pasiunile, ca britanicii calm”.

Toate acestea și multe altele, asupra cărora n-am zăbovit din lipsă

de spațiu, au făcut-o pe regina Maria să noteze de câteva ori în finalul „jurnalului său american”: „Sunt tristă că plec... Îmi pare rău că plec...” Iar ca o concluzie finală a tuturor însemnărilor sale din această călătorie nu ezită să afirme: „Da, am iubit America și am fost fericită acolo”. ■

Academia navală din Annapolis, de la stânga la dreapta: principesa Ileana, prințul Nicolae, regina Maria și comandantul Academiei

imediat președintele Consiliului de Miniștri, generalul Averescu.

Hiott – așa cum mi-a povestit ulterior – a rămas siderat, dar s-a lăsat convins de către dr. Romalo că, având în vedere starea dezasperată a regelui, trebuia susținut echilibrul său moral, care, la venirea intempestivă a medicilor străini, putea fi zdruncinat și, deci, trebuia renunțat la convocarea lor. Dr. Mamulea și-a susținut punctul de vedere și a spus: „Datoria mea este de a face un raport președintelui de Consiliu, așa cum am învățat că trebuie când este vorba despre sănătatea șefului statului”.

În urma acestei discuții, domnii mai sus citați au hotărât să meargă împreună la Averescu. Ambii medici și-au dat părerea. Președintele Consiliului i-a ascultat și a răspuns:

– Am auzit o pledoarie sentimentală și un aviz științific. Mă raliez avizului științific.

miteți că starea sa este dezasperată?

– Am mințit atunci, a îndrăguit dr. Romalo. Generalul a sărit și s-a îndreptat asupra doctorului (Hiott, de la care dețin aceste detalii, a crezut că vrea să-l lovească):

– Ar trebui să vă arestez și să vă închid, a strigat, dar mi-e milă de părul dvs. alb!

Au venit Bensaude și Hartman. Mulțumită lor, viața suveranului a fost prelungită câteva luni; operat la timp – fără cura de la Vichy – s-ar fi putut prelungi viața cu câțiva ani.

Dar suveranii sunt mai puțin bine îngrijiți decât mulți dintre supușii lor. Ambianța lor le falsifică cunoștințele cele mai elementare și în cazul acesta cine îl putea lămurii? Regele iubea pe dr. Romalo și avea încredere în el. Regina vroia, înainte de toate, să meargă în America. ■

– Și dv., a adăugat întorcându-se către dr. Romalo, când ați mințit? Acum o săptămână, când mi-ați afirmat că starea regelui nu era gravă, sau acum când ad-

Prieteni americani încearcă zadarnic să îl salveze pe eroul european al revoluției lor. În schimb, reușesc să îi elibereze soția și copiii. Care, surprinzător, cer să i se alăture în temniță pentru a fi împreună. O poveste adevărată.

AMERICA NU L-A UITAT PE LA FAYETTE

Destinul lui Francis Huger și cel al marchizului de La Fayette s-au intersectat în două rânduri.

Prima verigă în lanțul evenimentelor care îi vor pune față în față pe bogatul aristocrat francez și pe tânărul american necunoscut a fost ziua de 13 iunie 1777. Atunci marchizul, având doar 19 ani, a debarcat lângă Georgetown, Carolina de Sud. Se îndrepta spre Philadelphia pentru a-și oferi serviciile Congresului. Silas Deane, un agent secret trimis la Paris pentru a obține provizii și ajutor pentru revoluția americană (vezi *Magazin istoric*, nr. 1-6/1976), promisesse baronului de Kalb și mai multor nobili francezi posturi în „Armatele Statelor Generale din America de Nord”.

Grupul cu care călătorea La Fayette a hotărât să nu se îndrepte direct spre Charleston, înainte de a ști dacă orașul, aflat atunci sub blocada engleză, căzuse în mâinile inamicului. Primul popas l-au făcut în casa unui patriot local, maiorul Benjamin Huger.

Familia Huger a fost trezită de puternice bătăi în ușă. Temându-se de o descindere engleză, ei au blocat ferestrele și au refuzat să deschidă ușa. În cele din urmă, au priceput cine erau vizitatorii și maiorul Huger, nepot al unui comerciant hughenot care emigrase în Carolina de Sud în 1685, le-a oferit un refugiu sigur. Oaspeții au rămas două zile și o noapte în casa lui Huger.

Mai târziu, maiorul Huger i-a însoțit pe noii veniți la Charleston. De acolo, vizitatorii au pornit spre Philadelphia. Curând după sosire, în iulie 1777, Congresul Continental i-a numit pe La Fayette și Kalb generali-maiori. Pe atunci, fiul maiorului Huger, Francis, avea doar 3 ani.

Mesaj cu cheie

La Fayette a servit cu cinstă cauza revoluției americane – aprecia Alexandra Lee Lewin, într-un articol consacrat acestui subiect, din revista *American History Illustrated*. A luptat și a fost rănit la Brandywine și a luat parte la dezastrul de la Valley Forge. S-a luptat la Mountmouth și s-a distins în campania de la Yorktown, primind din partea Congresului o recunoaștere oficială a serviciilor aduse. La Fayette și-a câștigat o mare

admirație pentru bravura și iscusința militară dovedite și a devenit prietenul pe viață al lui George Washington.

Mai târziu, când a izbucnit Revoluția franceză (*Magazin istoric*, nr. 7/1979), La Fayette s-a numărat printre protagoniști. În decembrie 1791 au fost formate trei armate pentru a ataca Austria. La Fayette a primit comanda unei unități. S-a opus ulterior sporirii influenței partidului iacobin și intenționa să-și folosească în ultima instanță armata pentru restaurarea unei monarhii con-

stituțională. În august 1792, Adunarea Națională a Franței l-a declarat trădător. A fugit la Liège. Acolo însă considerat unul dintre promotorii revoluției, a fost capturat și reținut ca prizonier, mai întâi în închisorile prusace și apoi în cele austriece.

Francis Huger avea cam 6 ani când tatăl său, luptând cu un regiment de pușcași, a fost ucis la asediul orașului Charleston. Doi ani mai târziu, mama lui Francis, Mary Kinloch-Huger, l-a trimis pe băiat în Anglia, la o școală publică.

După ce și-a terminat pregătirea, el a studiat medicina la Londra sub îndrumarea lui John Hunter, un chirurg cunoscut.

Francis a vrut să călătorească în Europa, în ciuda războiului care o răvășea, purtat între Franța revoluționară și coaliția europeană. În primăvara lui 1794, el a trecut pe continent și a făcut parte pentru mai multe luni din personalul medical al armatei britanice din Flandra.

De la Anvers, Huger a călătorit la Viena, unde l-a întâlnit într-o cafenea pe dr. Justus Erich Bollman, de 25 ani, originar din Hanovra, care vorbea fluent engleza.

Huger i-a destăinuit întâmplător lui Bollman cum La Fayette își găsisse adăpost în casa lor mulți ani înainte. La rândul lui, Bollman l-a întrebat despre America, instituțiile sale și oamenii săi. Huger a menționat că era doritor să-și găsească un tovarăș de călătorie pentru Anglia înainte de a porni spre casă. Ar dori Bollman să-l însoțească?

Temându-se probabil că Huger era un agent, Bollman a ezitat. Dar o săptămână mai târziu, doctorul l-a vizitat pe Huger la locuința din

Viena și i-a dezvăluit informații surprinzătoare. El i-a spus americanului că știa unde era întemnițat La Fayette, în Olomouc, oraș în Moravia, și că era implicat într-un plan pentru a-l ajuta pe eroul francez să evadeze.

La Olomouc, Bollman făcuse cunoștință cu dr. Haberlein, chirurgul închisorii. Simulând boala, Bollman i-a cerut lui Haberlein să-l trateze.

Curând a devenit suficient de prieten cu chirurgul pentru a obține confirmarea că La Fayette era în închisoare și a-i cere să-i ducă un mesaj. Pe un petec de hârtie Bollman a notat numele mai multor prieteni americani din Londra care se interesaseră de sănătatea generalului. În completarea listei de nume era o propoziție fără importanță aparentă, care cerea generalului, după citirea mesajului, „să-l pună pe foc“. Chirurgul, fără să bănuiască ceva, a dus mesajul aparent nevinovat lui La Fayette, care a interpretat

corect ultima propoziție. Rămas singur în celulă, francezul a ținut hârtia lângă flacăra unei lumânări.

Sub influența căldurii, un mesaj secret, scris cu suc de lămâie, a devenit vizibil, informându-l despre planurile de salvare ale prietenilor săi.

Un „h“ în minus

Mai târziu, La Fayette l-a convins pe Haberlein să-i ducă în dar o carte mică lui Bollman. Într-un mesaj scris tot cu suc de lămâie pe marginea unei pagini, prizonierul a sugerat să fie ajutat să evadeze atunci când era scos la aer într-o trăsură deschisă, o concesie acordată la fiecare două zile din cauză sănătății sale precare. La Fayette a explicat că de obicei era însoțit numai de un caporal și un vizitior greoi. „Mergem pe rute diferite“, scria el, „uneori pe drumuri secundare și nu ne întoarcem mereu pe același traseu; dar mergem întotdeauna o leghe sau două de oraș. Îl voi amenința pe micul caporal laș cu spada lui; nu-mi va fi greu deloc să sar apoi pe un cal“.

După ce i-a comunicat lui Huger planul, Bollman i-a cerut sprijinul

La Fayette a ținut hârtia lângă flacăra unei lumânări și sub influența căldurii a apărut mesajul secret

în îndrăzneția încercare. Americanul a acceptat imediat. A văzut atunci momentul — a explicat el mai târziu — „de a întoarce un serviciu unui om care făcuse atât de mult pentru eliberarea țării mele, care o ajutase să-și obțină independența de care mă bucuram acasă... dorința mea era să redau libertății și prietenilor săi un om nefericit”.

La sfârșitul lui octombrie 1794, Huger și Bollman, dându-se drept un tânăr englez nobil și tutorele acestuia, au părăsit Viena cu o mică trăsură și doi cai de călărie. Au pretins că porneau într-o expediție botanică și geologică. Servitori și bagaje ocupau trăsura, în timp ce cei doi nobili călăreau.

În dimineața de 8 noiembrie, dată stabilită pentru tentativa de salvare, Huger și Bollman au urmărit trăsura. Curând, faetonul s-a oprit, iar La Fayette și caporalul au coborât.

Tinerii, nerăbdători, au dat pînții cailor. După cum se va vedea, ar fi fost mai bine să lase caii să meargă la trap ușor. Când La Fayette a auzit tro-păitul, a apucat mânerul spadei caporalului și a încercat să o tragă din teacă. Caporalul însă, în loc să fie paralizat de teamă, a apucat lama cu ambele mâini și când au sosit salvatorii, cei doi bărbați se luptau pentru spadă. Bollman a descălecat rapid și a întins frâul calului său lui Huger, care însă nu a putut să-l apuce. Însăpăimântat de larmă, calul a făcut o mișcare laterală, chiar când Huger s-a întins după frâu, și a fugit în galop.

Între timp, caporalul îl apucase pe La Fayette de gât și cum Bollman s-a năpustit asupra lui, soldatul a căzut, trăgându-l pe La Fayette deasupra. Bollman l-a ținut pe caporal la pământ și i-a îndesat o batistă în gură.

Vizitiul faetonului nu a încercat să intervină, dar soldatul

Americanii au acționat nu numai pentru eliberarea generalului francez, dar și pentru cea a soției sale, întemnițată la Brioude, împreună cu alte „doamne aristocrate”, la 14 noiembrie 1793.

La 27 mai 1794, doamna Adrienne Noailles de La Fayette, în vârstă de 35 ani, a fost mutată de la Brioude la închisoarea La Petite Force din Paris. Două săptămâni mai târziu, a fost din nou transferată, de această dată la Le Plessis. Culmea ironiei, această închisoare fusese odată o școală de băieți, unde învățase și soțul ei. Câteva săptămâni mai târziu Adrienne a aflat că mama, sora și bunica ei fuseseră ghilotinate.

Morris, numit reprezentant diplomatic al Statelor Unite în Franța în 1792, i-a fost de mare folos lui Adrienne. Morris era singurul reprezentant al unei țări străine care rămăsese la post în timpul domniei Terorii. Când i s-a comunicat pericolul în care se găsea doamna de La Fayette, el a scris comisarului francez pentru afaceri externe, subliniind că executarea soției lui La Fayette ar putea avea un efect negativ asupra relațiilor franco-americane. El a argumentat că englezii ar putea folosi execuția marchizei drept dovadă a situației intolerabile din Franța.

Scrisoarea a salvat-o probabil pe Adrienne de ghilotină pentru că Republica Franceză, cu dușmani în toată Europa, nu-și permitea să offenseze pe singurul aliat, chiar lipsit de putere și îndepărtat cum era. Deși influența reprezentantului american a salvat viața lui Adrienne, el nu a putut să obțină și eliberarea ei.

Atitudinea nedisimulată de ostilitate a lui Morris față de revoluție i-a ofensat pe oficialii guvernamentali francezi, care au cerut în cele din urmă rechemarea lui. A fost înlocuit de James Monroe, un partizan măturisat al Franței, care a sosit la Paris la 2 august 1794. Monroe a fost bine primit de Convenția Națională și a putut astfel să o ajute mai bine decât Morris pe Adrienne.

La 28 iulie, mulți prizonieri au fost eliberați, în urma asasinării lui Robespierre. Cu toate acestea, încarcerarea lui Adrienne a continuat. Singura schimbare în situația ei a fost un transfer la 27 octombrie de la Le Plessis la o închisoare-spital, unde a beneficiat de un tratament mai bun, hrană și adăpost.

Monroe și soția lui, Elizabeth, s-au hotărât să trezească simpatia publică pentru doamna de La Fayette. Elizabeth, o femeie brună, atrăgătoare, a cerut vizitiului să o ducă la închisoarea-spital din strada Amandiers. La poarta închisorii s-a strâns o mulțime curioasă. Cei ce priveau doreau să știe ce căuta acolo trăsura și cui aparținea. Când au aflat că era o reprezentantului diplomatic american, a cărui soție venise să o viziteze pe doamna de La Fayette, mulțimea a devenit nerăbdătoare. Temnicerul a adus-o atunci pe Adrienne afară, pentru a se putea întâlni cu Elizabeth. Mulțimea a urmărit emoționată vizita și știrea s-a răspândit curând în tot Parisul. Dar eliberarea lui Adrienne nu a venit imediat.

A trebuit să mai îndure iarna 1794-1795, în timpul căreia a suferit cumplit de frig. În fine, la 22 ianuarie 1795, a fost eliberată din închisoare, după 16 luni de când fusese întemnițată prima oară.

Cea dintâi vizită a fost la familia Monroe, pentru a le mulțumi. A mai cerut o favoare reprezentantului diplomatic american. Era dornică, a spus, să i se alăture soțului ei în închisoarea de la Olomouc. Oare ar putea el obține pașapoarte pentru ea și cele două fiice? În fond, soțul ei era cetățean american prin adopțiune. Dacă ar fi părăsit Franța în secret, ar fi fost considerată emigrantă, deci erau absolut necesare documente oficiale.

Monroe i-a promis ajutorul pentru obținerea pașapoartelor și i-a spus că țara lui o va sprijini financiar. Un an mai devreme, Congresul Statelor Unite alocase 24 000 de dolari pentru generalul La Fayette, care refuzase până atunci plata pentru serviciile sale în armata americană. Și președintele Washington trimisese bani ca un dar personal.

La 9 septembrie 1795, Adrienne și cele două fiice, Anastasie și Virginie, s-au imbarcat la Dunkerque pentru Hamburg, pe un vapor american. La Hamburg, consulul american a emis un permis de călătorie în Austria pentru doamna Motier of Hartford, Connecticut, un stat în care fusese naturalizat soțul ei. Propriul nume ar fi trezit suspiciuni.

La sosirea în închisoarea Olomouc, Adrienne a fost șocată de aspectul soțului ei. Deși avea doar 38 ani, îmbătrânise incredibil. Și Adrienne se schimbase. Privățiunile vieții de închisoare lăsaseră urme. Anastasie, în vârstă de 18 ani, și Virginie, de 13, s-au alăturat părinților lor în închisoare. Adrienne și soțul ei puteau acum corespunde cu rudele și prietenii. Una din primele scrisori necenzurate pe care doamna de La Fayette a scris-o din închisoare a fost adresată dr. Erich Bollman, în care îi mulțumea, lui și lui Francis Huger, tânărul din Carolina de Sud, pentru încercarea de a-l salva pe iubitul ei soț.

Abia Napoleon a obținut ca prizonierii din Olomouc să fie puși în libertate. După multe discuții și întârzieri din partea oficialilor guvernamentali austrieci, actele necesare au fost expediate.

La 19 septembrie 1797, porțile fortăreței s-au deschis pentru prizonieri, cinci ani după întemnițarea lui La Fayette de către austrieci și doi ani după ce soția și fiicele lui îi împărtășiseră de bunăvoie soarta.

Eliberarea a făcut senzație atât în Europa, cât și în America. Romanticii au fost atrași de istoria doamnei de La Fayette, soția devotată, care părăsise închisoarea franceză pentru a împărtăși soarta soțului ei într-una austriacă. Povestea veridică de dragoste reprezenta un material perfect pentru romane sentimentale.

Marchizul în pușcăria de la Olomouc, la reîntâlnirea cu familia

care călărea în spatele trăsurii a tășnit spre oraș strigând și fluturându-și chipiul pentru a da alarma.

Huger i-a dat lui La Fayette calul său, o pereche de pistoale și bani și i-a spus: „Duceți-vă la Hoff“, adăugând că el sau Bollman îl va urma. Dacă Huger ar fi vorbit franțuzește, rezultatul ar fi fost poate altul. La Fayette, neobișnuit cu numele satului – și fără să perceapă aspirarea sunetului „h“ – s-a gândit că i se spune în englezește „să pornească“. Așa încât a încălecat și s-a îndepărtat.

Între timp, un trecător prinseese calul fugit și l-a înapoiat pentru câteva monezi. Huger și Bollman au încălecat, dar, neobișnuit cu sarcina dublă (i se dăduse lui La Fayette calul antrenat să care doi călăreți), acesta s-a cabrat violent, aruncându-i jos pe amândoi. Bollman era amețit și Huger a avut nevoie de mult timp în încercarea de a-l ajuta. A prins apoi calul care păștea în apropiere.

Ca prin urechile acului

Deja fusese dată alarma. Soldații ieșeau din fortăreață și mulțimea de pe drum privea la cei doi tineri străini. Era zi de piață și drumul era plin de căruțe, trăsură, și oameni. Huger a insistat ca tovarășul lui să ia singurul cal și să plece. El a pornit pe jos cât a putut de repede, în aceeași direcție, dar soldații l-au ajuns curând pe american și l-au dus la Olomouc.

La Fayette, care voia să se îndrepte spre frontieră, a ajuns la o intersecție și a greșit drumul. În apropiere de Sternberg, un sat aflat la 30 de mile, calul său era epuizat. Când a oferit unui țărăn o mare sumă de bani pentru a-l călăuzi și a-i da un alt cal, acesta a devenit bă-

nuitor. Curând, La Fayette a fost înconjurat de soldați și dus în fața unui magistrat. Franzeul și-a păstrat totuși prezența de spirit și a declarat că era într-o călătorie de afaceri și că rătăcise drumul. Magistratul a ezitat până când unul din spectatorii din sala Tribunalului a strigat: „Cred că este generalul La Fayette“. Curând, La Fayette a fost dus și el în închisoare.

Bollman a ajuns singur în satul Hoff și, după ce a așteptat o vreme, a luat diligența și a trecut în Silezia. Pentru un timp a întârziat la frontieră sperând că La Fayette a scăpat. După câteva zile a fost arestat și predat austriecilor care l-au întemnițat la Olomouc.

S-au scurs cam trei luni de interogatorii zilnice până când autoritățile au hotărât că Huger și Bollman nu complotaseră și trebuiau judecați mai curând pentru încercarea de a „lua cu forța o garnizoană militară“. Au urmat ameliorări în tratamentul prizonierilor. Huger a fost mutat într-o celulă de deasupra nivelului solului și lanțurile i-au fost lungite. După trei luni, i-a fost permis să se plimbe singur în curte, la anumite ore. S-a îmbunătățit și mâncarea și, o dată sau de două ori pe săptămână, la rația sa de pâine uscată și apă era adăugată o bucată de carne, un os de berbec sau supă.

Bollman, în celula de deasupra lui Huger, reușise să

ascundă câțiva bani când fusese arestat. Cu ei, a mituit un temnicer care să transmită un mesaj al lui Huger către Thomas Pinkney, reprezentantul diplomatic american la Londra. Biletul, datat 5 ianuarie 1795, spunea: „Bollman e în lanțuri și nu ni se permite să ne vedem. Nu ne uitați“.

În timpul captivității lui Huger, prietenii și rudele sale au încercat să determine guvernul Statelor Unite să facă ceva pentru el. Secretarul de stat, Timothy Pickering, a răspuns unei întrebări la 16 septembrie 1795 arătând că Statele Unite nu au reprezentant diplomatic în Imperiul habsburgic și, de aceea, președintele Washington nu cunoaște un canal prin care să fie făcute eforturi pentru eliberarea lui Huger. Washington a încercat să-l ajute pe prietenul său La Fayette scriind o scrisoare confidențială împăratului german, cerând ca lui La Fayette să i se permită să revină în America în condițiile și cu restricțiile pe care majestatea sa le-ar stabili. Dar fără folos. În final, Huger și Bollman au fost judecați și condamnați la o lună de închisoare în plus, cu lanțuri ușoare, însoțită de muncă la lucrări publice. Spre sfârșitul lunii iulie 1795, cei doi prizonieri au fost eliberați și expulzați de pe teritoriul austriac. Deși mai slabi și mai triști, cei doi

tineri erau încă sănătoși, după aproape opt luni de arest sever.

Curând după eliberarea sa, Huger s-a întors în America. La Philadelphia a fost invitat să cineze cu președintele la o mică petrecere familială. Huger a descris oaspeților ororile din temnița de la Olomouc și, după cină, Washington a vorbit despre încercarea de eliberare a prietenului său La Fayette. Președintele a spus că urmărise cu mare interes întreaga tentativă și dorise să aibă succesul pe care îl merita.

La Fayette a continuat să fie reținut ca prizonier de stat. Vor mai trece cinci ani până la eliberarea lui.

Când La Fayette a vizitat pentru ultima dată Statele Unite, în 1824, a fost copleșit cu baluri, banchete, onoruri și daruri. Francis Huger l-a întâlnit la New York. Nici unul nu-și mai amintea cum arăta celălalt, pentru că se întâlniseră doar pentru câteva clipe pe câmpul de lângă Olomouc. La Fayette l-a informat pe Huger că cei doi salvatori scăpaseră ca prin urechile acului părăsind orașul de îndată ce fuseseră eliberați. Imediat după ce trecuseră frontiera – i-a spus La Fayette – a sosit un ordin de la Viena de a anula sentința curții și a-i reține pe cei doi pentru o nouă judecată. Hotărârea acelei curți nu ar mai fi fost la fel de îngăduitoare. ■

**Adaptare de
Victor ANGELESCU**

UN GÂND PE LUNĂ

„Ce este fascismul? Este socialismul care s-a eliberat de democrație“.

Charles Maurras, scriitor francez

Memoriile secolului XX

„Cu siguranță că această carte reprezintă cu mult mai mult decât memoriile unui om. Socotindu-l pe Bert Jolis unul dintre participanții activi la aproape toate marile evenimente ale secolului XX, avem dreptul să ne întrebăm cât de corectă este afirmația sa de a nu fi fost decât un «martor oarecare». Dacă așa ar fi fost, atunci de ce nu au existat mai mulți oameni ca el, mai mulți asemenea «martori obișnuiți»? Nu am nici o îndoială că întreaga istorie a secolului nostru atât de furtunos ar fi fost în mare măsură diferită dacă simțul său de responsabilitate istorică și angajarea sa morală ar fi fost împărtășite de mai mulți contemporani“.

Vladimir Bukovsky

ODISEEA UNUI AMERICAN OARECARE

Având drept fundal istoria, amintirile autorului (reunite în volumul *A Clutch of Reds and Diamonds – A Twentieth Century Odyssey, East European Monographs Boulder, Distributed by Columbia University Press, New York, 1986*) au darul să facă mai inteligibile cititorului câteva trăsături ale vieții Statelor Unite. Sunt luminate rând pe rând drepturile și libertățile omului în America, generozitatea reală cu care Statele Unite au venit în ajutorul Europei de trei ori în acest veac, modul în care acționează sistemul democratic american, siguranța opțiunilor individuale.

Experiențele personale ale autorului au forță generalizatoare. Pacifist în adolescență, american cu o educație britanică și european cu o inventivitate americană, domnul Albert Jolis a parcurs rapid drumul de la simpatizant al non-violenței și socialiştilor fabieni, la adversar al nazismului și comunismului. Ofițer de informații al armatei americane pe fronturile celui de-al doilea război mondial, Bert Jolis – cum îl numesc prietenii – s-a angajat fără ezitare în timpul războiului rece în activitatea de denunțare publică a expansiunii și opresiunii regimurilor comuniste. Putem considera drept crezul lui Jolis aceste cuvinte ale sale: „Convingerea personală că înfrângerea comunismului este la fel de importantă ca și înfrângerea nazismului, dacă noi dorim să

păstrăm civilizația occidentală, a fost farul meu călăuzitor de-a lungul întregii mele vieți de adult“. Albert Jolis mărturisește în cartea sa (distinsă cu premiul Fundației Culturale Magazin Istoric „Gheorghe I. Brătianu“ pentru carte străină, premiu oferit de frații Lia Ioana și Tudor Ciplea) că din cauza orientării greșite a puterilor occidentale, țările Europei Centrale și de Est au fost părăsite în voia dominației sovietice, iar el a fost considerat un „uliu“, un extremist, pierzându-și mulți, foarte mulți prieteni. Dar a fost fericit să se întâlnească în acțiunea sa cu oameni ca George Orwell și Arthur Koestler, care nutreau aceleași convingeri.

Istoria i-a dat dreptate acestui călător prin odiseea secolului XX, secolul totalitarismului, cum îl definește.

Om cu o solidă platformă în lumea de afaceri americană și internațională, combatant ferm și curajos al cauzei libertății și democrației, Albert Jolis ni se relevă prin acest volum un intelectual rafinat. Stilul său extrem de sugestiv și precis, în același timp, portretistica sa ce include asemenea nume ca Lydia Tolstoy, Sir Stafford Cripps, Gary Cooper, Allen Dulles, Bill Donovan, William J. Casey – ultimii trei conducători ai serviciilor secrete americane – Bokassa, Vladimir Bukovsky și mulți, mulți alți oameni celebri, în sfârșit, originalitatea

vieții sale ne obligă să-l felicităm pe fiul său, Alan, care l-a determinat ca la 85 de ani să-și scrie memoriile.

Poate că o încununare a vieții acestui „martor oarecare“, cum se autonumește, găsim în scrisoarea pe care la 23 octombrie 1985 Ronald Reagan i-o trimitea de la Casa Albă lui Albert Jolis, secretar trezorer al lui The American Foundation for Resistance International, mulțumindu-i pentru efor-

turile datorite nobilei cauze a libertății și democrației. Să-i mulțumim și noi acum într-o Românie liberă, angajată după 1989 pe calea Noii Democrații, pentru cartea din care – cu aprobarea autorului – publicăm câteva fragmente.

Primele pagini pe care Magazin istoric le prezintă cititorului sunt din cel de-al doilea război mondial.

Cristian POPIȘTEANU

Operațiunea Rupert

ALBERT JOLIS

Ferma a fost locul unde toți noii recruți din OSS erau inițiați și dobândeau instrucția de bază în misterele complicate ale jocului informațiilor. Nu era deloc o fermă, ci o proprietate luxuoasă în ținutul cailor, Virginia, lângă Washington, DC.

Eram repartizați în clădirea principală, în condiții nu foarte diferite de standardele unui hotel de cinci stele. „Facultatea“ era constituită în cea mai mare parte din ofițeri ai armatei britanice. Eram învățați cu coduri secrete, scrierea invizibilă, urmărirea unui suspect, cum să scapi de „o coadă“, ordinea de bătaie (aceasta include înțelegerea structurii armatei germane și cum să identifice unitățile ei componente), cum să-ți fabrici o acoperire, contacte secrete, lansări cu parașuta și, ei bine, toată lumea a citit romane de spionaj pentru a ști ce am învățat.

Până la urmă, a venit momentul să traversez Oceanul. Nu ne-am bucurat de luxul de a dispune de prea mult timp în alegerea ținutelor informative și în planificarea misiunilor. Orice ocazie era luată din zbor, iar misiunile erau desfășurate în funcție de cum dictau împrejurările și șansa. Într-o zi, un membru al echipei mele a adus un rus alb de vreo 20 de ani. Vorbea fluent franceza, germana și puțin engleza, dar

înfățișarea sa elegantă și manierele sale elevate nu erau decât un luciul gros ce acoperea o natură de golan șmecher, de la marginea societății. Numele lui era Iuri Vinogradov și, fără să mai adauge nimic, și-a oferit simplu și direct serviciile ca agent american. Am fost tentat pe loc să-i arăt ușa, dar nu am făcut-o. „Omul ăsta este un scrântit, un ticălos sau un agent dublu?“ m-am întrebat. Iuri mi-a spus povestea lui. Părinții fugiseră în Germania după revoluția rusă și el se născuse și crescuse în Berlin. Explicația lui despre cum a reușit să evite să fie recrutat în armata germană mi s-a părut foarte dubioasă, dar l-am lăsat să continue. Armata roșie înaintând spre est și Parisul fiind eliberat, îmi explica el, era clar cum va sfârși războiul și era hotărât să termine de partea câștigătorilor. Avea în minte un plan.

Nu era neobișnuit ca un rus alb să aibă contacte în Berlin, printre reprezentanții diferitelor naționalități ce încercau să își dobândească independența față de Uniunea Sovietică (ucraineni, tătari, uzbeki, cazaci, kirghizi, armeni, georgieni). Naziștii exploataseră aceste elemente pe când armatele lor avansau în teritorii

sovietic, încurajându-le să creadă că vor câștiga independența totală după o victorie germană. Ei erau grupați sub auspiciile *Ostministerium-ului*, condus de Alfred Rosenberg. Eram monitorizați și de Sicherheitsdienst, cunoscut ca SD, serviciul secret german, o formație selectă, de elită, bucurându-se de putere și prestigiu mai mare decât Gestapo. Unul dintre prietenii lui Iuri, un georgian pe nume Mihail Kedia, era angajat în SD în funcția de „consultant“ (informator, agent). Avea relații apropiate cu unii dintre membrii serviciului. Cu ajutorul lui Mihail Kedia, Iuri a reușit să fie recrutat de SD pentru o misiune specială. Obiectivul lui era să ajungă în Franța și apoi să strângă informații privind strategia și intențiile Aliaților, atât pe termen scurt, cât și după război. Trebuia apoi să revină la Berlin. Urma să se descurce singur pentru a ajunge acolo.

Așa cum povestea Iuri, totul mi se părea o afacere de amatori. Probabil că SD ajunsese într-o situație disperată. Dar Mihail Kedia și Iuri aveau un alt scop secret, necunoscut SD-ului. Să obțină ajutor de la Aliați pentru a evita capturarea conducătorilor etnici de către armata roșie, care înainta.

Iuri ne propunea acum să devină agent american, adică

un agent dublu, fiind perfect conștient de consecințe. Nu am crezut nici un cuvânt din ceea ce mi-a spus. Suna prea ciudat. Nu ținea, iar încrederea afișată de Iuri nu făcea decât să-mi sporească bănuielele.

Apoi am început să mă gândesc. Instrucțiunile OSS privind alegerea obiectivelor informative cereau penetrarea în profunzime a Germaniei. Și cât de adânc putea pătrunde cineva mai mult decât cartierul general al SD din Berlin? Ce țintă! OSS nu avea nici un agent în Berlin în acea vreme. Desigur, e un agent dublu, mi-am zis. Și ce dacă? Nu o să capete de la noi nici o informație valoroasă pentru naști.

Am hotărât să acord atenție acestui personaj și i-am spus că îi vom examina propunerea. Primul pas a fost să îl mut la baza noastră de la St. Germain-en-Laye.

Au urmat pregătirile pentru misiune. Numele ales a fost „Operațiunea Rupert”. Am aranjat ca Iuri să fie primit la Cartierul General Suprem al Aliților, unde i-au fost furnizate informații „utilizabile”. Ele sunau impresionant și păreau plauzibile, dar erau alese cu grijă, încât să nu ne facă rău.

Oaspete la Baden-Baden

Odată întors la Berlin, misiunea lui Iuri era să adune orice informație posibilă despre planurile naziste pentru rezistența finală, inclusiv redutele din munții Bavariei. El urma să stea acolo cât se putea de mult; când simțea că se apropie sfârșitul și înainte ca armata roșie să intre în Berlin, să aranjeze evadarea lui Mihail Kedia, împreună cu ceilalți lideri etnici ruși. Urmău să își croiască drum până la granița Elveției și să treacă dincolo, ca refugiați. I-am spus lui Iuri că îi voi aștepta. Iuri avea să se întoarcă

singur prin liniile americane și să se prezinte apoi la mine.

Problema comunicațiilor era dură. Am considerat prea periculos să îi dau un radio. Germanii l-ar fi dibuit imediat. Până la urmă am plănuit un sistem de anunțuri la mica publicitate care trebuiau să apară în două cotidiane. Dacă vroiam să îi trimit un mesaj lui Iuri, plasam un mesaj codat care să sune nevinovat în *Neue Zürcher Zeitung*, prin biroul OSS din Elveția. Ziarul se găsea la chioscurile din Berlin. „Dacă Iuri voia să mă contacteze, avea de făcut același lucru în *Berliner Morgenpost*, care se găsea în Elveția. Amândoi trebuia să citim ziarele zilnic.

Să muncești la mesaje cifrate pentru a acoperi orice eventualitate și, în cazul lui Iuri, să le înveți pe de rost, era o sarcină grea.

Eram acum gata să pornim. Următorul pas era să îl infiltrăm printre linii. După consultări cu specialiștii OSS, am stabilit că punctul de infiltrare cel mai bun era în sectorul Armatei 7, în Vosgi. Aici, în toamna lui 1944 Armata fusese oprită de încăpățănata rezistență germană și de noroi, în apropierea frontierei germane, lângă Epinal.

Procesul infiltrării consta în trecerea agentului prin trei „case sigure” cu ajutorul fermierilor francezi curajoși. Iuri urma să se mute în fiecare noapte din casă în casă și în ultima dimineață să treacă prin liniile germane. Nyle și cu mine l-am însoțit la prima casă. Fermierul ne-a primit fără nici un cuvânt. I-am luat mantaua și pelerina lui Iuri, i-am strâns mâna, l-am îmbrățișat în liniște și am plecat.

Restul poveștii l-am aflat abia mai târziu.

În a treia zi, Iuri a părăsit ultima casă sigură și a pornit spre liniile germane. A fost somat de o santinelă germană. I-a dat parola pe care o știa de la

SD și i-a cerut soldatului să-l conducă la ofițerul de informații cel mai apropiat. Soldatul l-a trimis la postul de comandă al companiei. Acolo a fost chestionat de ofițerul comandant, dar Iuri a refuzat să îi dea vreo informație. A insistat că nu putea vorbi cu nimeni la nivelul companiei și a cerut să fie dus la comandamentul diviziei. A fost evident convingător, căci un maior l-a însoțit într-o mașină oficială la comandamentul diviziei din Strasbourg. Pe drum mașina a fost lovită de un bombardier american. Maiorul a fost rănit mortal, dar Iuri și soferul nu au avut nici o zgârietură.

Ofițerul SD de la Strasbourg nu a prea înghițit povestea lui Iuri și l-a trimis direct la Baden-Baden, unde se afla comandamentul SD pentru Europa de Vest. Aici oameni din SD l-au interogă în cele mai mici amănunte. Vroiau să știe totul despre vizita lui la Paris, date, ore, locuri, mijloace de transport. Erau în mod special interesați de amplasamentul și mișcările unităților aliate în zona prin care tocmai trecuse. Iuri era pregătit. Unitatea OSS din cadrul Armatei 7 i-a dat informații exacte, dar răsuflate, pe care putea să le divulge. Iuri a fost apoi prezentat șefului SD pentru Europa de Vest, Standartenführer Bichler, care l-a felicitat călduros. Iuri aproape că a devenit o celebritate. El era primul om din SD reîntors după căderea Parisului și colegii săi erau nerăbdători să afle vești din capitala Franței. Iuri le-a spus ceea ce ei vroiau să audă și anume că de la plecarea germanilor Franța fusese preluată de comuniști. Standartenführer Bichler l-a invitat pe Iuri să rămână în Baden-Baden ca un oaspete al SD, lucru pe care l-a făcut pentru trei zile. În acest timp a luat parte la bărfele din interiorul SD, care puteau oferi informații foarte valoroase.

Căutau comitetul de recepție

La Berna, Elveția, ofițerul OSS Gary van Arkel a început să pieptene cotidianul german *Berliner Morgenpost*. La rubrica anunțuri a găsit unul pentru cameră mobilată. Recunoscând codul, s-a grăbit în camera de comunicații și mi-a trimis un mesaj la Paris. Trecură 8 zile de când îl lăsasem la prima fermă „sigură”. După sosirea la Berlin, Iuri a închiriat o cameră pe Eisenacherstrasse 10. Ziua următoare, înainte să reușească să se prezinte la SD, a fost luat de Gestapo pentru interogatoriu. O cunoștință l-a zărit și știind că a lipsit din oraș, l-a turnat. Iuri solicita să fie lăsat să ia contact cu SD, dar Gestapoul l-a reținut pe motiv că i-ar verifica povestea. Rivalitatea dintre cele două servicii a făcut ca acest proces să dureze foarte mult.

Până la urmă Iuri s-a prezentat la SD. Au fost impresionați de informațiile pe care el le-a furnizat. Au fost încântați să audă povestea sa despre condițiile din Paris și gradul în care comunismul prelua puterea în Franța. El a exagerat acest fapt deliberat, știind că îi va ridica valoarea în ochii lor. Așa a fost.

SD l-a înrolat ca agent pentru secțiunea de spionaj sovietic. Să plănuia ca Iuri să se întoarcă la Paris să spioneze printre emigranții ruși din vest. I s-a dat un act de la SD, permis port-armă și uniformă SD. Și-a petrecut următoarele săptămâni antrenându-se pentru întoarcerea la Paris, fără să scape în tot acest timp ocazia de a afla tot ce se putea despre funcționarea internă a SD, organizarea și personalitățile acestuia.

Ordinul de a se întoarce la Paris întârzia și asta i-a dat posibilitatea să strângă informațiile dorite de noi. A cultivat

surse profitabile, inclusiv o femeie numită Maria Frankenstein, care era o prietenă apropiată a soției lui Hermann Göring și care cunoștea persoane înalte din comandamentul lui Heinrich Himmler.

După ce a fost pe punctul să plece de două ori și, inexplicabil s-a renunțat tot de atâtea ori, Iuri a conchis că a doua misiune în Franța nu va mai avea loc. Lunile au trecut. Era în martie 1945. Armata roșie avansa spre Berlin. Conducătorii mișcărilor etnice erau tot mai agitați din cauza iminentei căderi a orașului. Iuri a hotărât că este timpul să execute ultima fază a misiunii sale. Și-a chemat prietenul, pe Mihail Kedia, și i-a spus să formeze un grup și să plece spre granița elvețiană. Fiind sub patronajul *Ostministerium*-ului, ei se bucurau de o pseudorecunoaștere diplomatică, având o relativă libertate de mișcare.

Pentru Iuri nu a fost la fel de ușor. El se afla sub ordinele SD-ului și avea nevoie de un document pentru deplasare. Încă o dată, prietenul l-a ajutat. Mihail Kedia dispunea și de alte contacte, cu Abwehrlul, informațiile militare germane.

La 8 aprilie 1945, fără să anunțe SD-ul, Iuri a părăsit Berlinul cu o carte de identitate și documente de călătorie de la Abwehr. Înainte de a face asta, a dat un anunț codificat în *Berliner Morgenpost*, cum era înțelegerea.

Punctul de întâlnire cu liderii naționalităților din U.R.S.S. era la Geneva. Ca militar nu aveam voie să intru legal în Elveția. OSS prevăzuse acest impediment. O bază OSS intermediară fusese stabilită la Annemarse, un sat din partea franceză a graniței. M-am dus în uniformă și m-am schimbat în haine civile. Ofițerul OSS de acolo, Paul Mellon, avea pașaport diplomatic, iar mașina lui dispunea de numere diplomatice. La invitația lui, m-am suit în portbagajul mașinii.

Pe cea mai liniștită dintre străzi Paul a oprit mașina, a deschis portbagajul și am sărit afară, puțin cam țeapăn. Mi-a zis la revedere, mi-a urat noroc și a dispărut într-o secundă.

Nu aveam nici o idee unde mă găsesc. Nu eram obișnuit cu orașul. Nu aveam acte la mine. Întâlnirea fusese fixată la Hotel d'Angleterre, un hotel șters dar totuși elegant de pe

1944. În Franța eliberată

malul lacului. În timp ce stam în picioare încercând să-mi dreg poziția, am auzit un sunet inconfundabil de tropăit de cizme ce se apropiu. Nu se vedea nimic. Apoi, deodată, au apărut de după colț, la un bloc depărtare. O scurtă privire și am înghetă de frică. O grupă de soldați germani. Dumnezeule, am murmurat, e o greșală oribilă. Am intrat într-un gang, în timp ce ei se apropiu. Când au ajuns aproape, m-am liniștit. Nu erau germani, erau elvețieni. Dar aceleași uniforme gri, aceleași pelerine, aceleași pas de marș, nu chiar pas de gască, dar destul de asemănător încât să mă păcălească. Nu m-au învrednicit cu vreo privire și au trecut mai departe.

Am găsit drumul spre Hotel d'Angleterre și am intrat în holul impunător. Tavan aurit, candelabre ornate. O scară îngustă ducând la recepție. Oaspeții și patronii erau prin jur, bând ceai, conversând. Singurul nume pe care îl știam era Mihail Kedia. L-am sunat în cameră și mi-a spus în germană că el și prietenii lui vor coborî imediat.

„Nu, nu! — am tipat îngrozit. Vin eu sus, nu e bine să ne întâlnim jos“. Georgianul nici nu a vrut să audă. A insistat ca să ne întâlnim jos. Eram distrus, la gândul că întâlnirea are loc în public. Am fumat și m-am agitat la piciorul scării, încercând să-mi imaginez cine era de vină pentru această nereușită idioată. Am ajuns la concluzia că trebuie să fi fost eu. Apoi, ușa liftului din capul scării s-a deschis și am rămas holbat. Din cei șapte membri ai delegației, doar unul purta haine vestice. Ceilalți erau îmbrăcați într-un asortiment de fesuri, robe largi, pantaloni și caftane. Au coborât solemn scările privind dincolo de mine, căutând comitetul de recepție.

„Doar atât?“

Nu aveam nici cea mai vagă idee cum arată Mihail Kedia, dar m-am apropiat de cel în costum vestic. Era georgianul, un om masiv, musculos, blond, aproape de 45 ani. Când m-am prezentat, s-a uitat la mine cu o dezamăgire evidentă, dar și-a revenit repede, a afișat un rânj, mi-a strâns mâna și a făcut o plecăciune. Ceilalți l-au urmat și s-au înghesuit în jurul meu zâmbind și vorbind exaltați în limbi pe care nu le puteam înțelege. Cățiva cunoșteau germana.

Camerista, băiatul de serviciu, chelnerii, care fără nici un dubiu că lucrau pentru informațiile elvețiene, au privit cu interes, ca să nu vorbim de patroni și invitați.

I-am șoptit lui Kedia, la ureche: „Trebuie să ieșim de aici“. El a părut perplex, dar până la urmă a fost de acord. Ne-am retras toți sus și ne-am înghesuit în camera lui.

Conducătorii etnici sunt considerați colaboratori naziști prin definiție. Dar nu păreau așa. Nu erau naziști, nu știau nimic despre național-socialism, nu erau sofisticați din punct de vedere politic. Știau doar că urăsc imperialismul sovietic și doreau independență pentru popoarele lor. Germania le-a promis asta, dar cu jămătate de gură. Au înțeles că acum Germania fiind învinsă și sovieticii învingători, singura lor șansă erau Statele Unite. Mai mult, erau convinși că americanii și sovieticii vor ajunge la război în viitorul apropiat.

Ei considerau că eu eram trimis special cel puțin al generalului Eisenhower, dacă nu chiar al președintelui, imputernicit să reprezinte Statele Unite în numele lor. Mi-a fost foarte greu să îi calmez, dar am reușit. Faptul că i-am adus cu picioarele pe pământ a fost

dureros. Erau cu toții conștienți că dacă ar fi rămas în Berlin ar fi murit. Dar acum ce planuri aveau Aliații pentru ei și mișcarea lor?

Nu am putut să le dau prea multă speranță. Le-am expus alternativa realistă. Să rămână în Elveția, unde ar putea până la urmă să primească domiciliu. Sau ar putea rămâne în umbră pentru câteva zile, în timp ce aranjez transferul lor la centrul de interogare al armatei americane în Germania ocupată, unde cunoștințele lor despre *Ostministerium*, *Sicherheitsdienst*, *Abwehr* și alte organizații naziste s-ar dovedi valoroase.

După acest episod tragicomic, m-am dus la Allen Dulles, șeful stației OSS din Elveția. Dulles era nerăbdător să îi vadă pe liderii etnici afară din țară cât mai repede, nevrând să aibă probleme cu autoritățile elvețiene. Am încercat să-l conving că acești oameni erau importanți, că nu ar trebui să permitem să fie folosiți pentru o interogare scurtă și apoi să fie îndepărtați.

L-am îndemnat să recomande ca ei să fie transferați în Statele Unite, pentru ca potențialul lor pe termen lung să fie păstrat și să nu permită să fie expulzați în Germania, unde i-ar aștepta o soartă nesigură. Allen Dulles era mai puțin entuziast. Nu arăta mai mult interes în scenariul postbelic decât alții.

Cum totul se petrecea sub jurisdicția sa, el avea autoritate. Eram prea mic să comand. Frustrat și dezamăgit, am simțit că se dădea cu piciorul unei ocazii extraordinare.

Am rămas în Geneva câteva zile, în timp ce personalul OSS sub îndrumarea lui Allen Dulles a făcut pregătirile pentru extrădarea liderilor etnici în Germania. Într-o zi, John Clark, unul dintre membrii echipei, văzându-mă că stau fără să fac

nimic, m-a invitat la o plimbare. A fost o călătorie de la Geneva la Berna. În Berna s-a oprit într-o fundătură liniștită și mi-a zis să aștept în mașină în timp ce el a intrat pe poarta unei case oarecare. După vreo zece minute a ieșit. „Totul e în regulă, ne putem întoarce la Geneva acum”, a spus.

Complet dezorientat, l-am întrebat „Ce s-a întâmplat?” „Oh – mi-a răspuns – avem un operator radio la etajul de sus al acestei clădiri. Tocmai i-am transmis un mesaj lui Wally, omul nostru acoperit din Milano, pentru a-l transmite generalului Karl Wolff, comandantul trupelor germane din Italia de nord. Conține termenii noștri pentru capitulare”.

„Doar atât?” am suspinat, uimit de enormitatea acestei informații.

Dispărut fără urmă

Am revenit la Geneva în liniște. Mă gândeam la nefericirea pe care mi-o produsese tratamentul liderilor etnici ruși. Ce se întâmplă cu Allen Dulles, vedeta recunoscută a informațiilor americane, m-am întrebat. Nu-și dă seama de valoarea potențială a acestor oameni. Ce pierdere. Războiul cu Germania s-a terminat, slavă Domnului. Nu trebuie să fii un geniu pentru a ști că Uniunea Sovietică va fi problema noastră numărul unu de acum încolo. Aceste gânduri nu mi-au făcut bine. Îmi hrăneau doar exasperarea și întâreau adevărul că nu pot face absolut nimic.

După câteva zile, formalitățile de extrădare fiind complete, liderii etnici au fost transferați într-o tabără a Crucii Roșii în orașul Hoechst, Germania, acum ocupat de armata S.U.A. Acolo au fost supuși interogatoriului de rutină al armatei. În pofida eforturilor mele, nu am putut

obține alte informații privitoare la soarta lor și nu pot decât să presupun că am fost până la urmă prinși în năvodul repatrierii sovietice și împușcați.

La 15 aprilie 1945 am primit un mesaj de la biroul de informații al Armatei 9 de la Maastricht, Olanda. Dețineau un om care pretindea că aparține unității mele. Iuri Vinogradov a avut noroc, dar fusese cât pe ce să o încurce. Reușise să meargă spre vest, către liniile americane. Dar acolo a intrat în conflict și a înfruntat cel mai mare pericol de când pătrunsesse în Germania, cu șase luni înainte. În timp ce se apropia de liniile americane, parola pe care i-am dat-o inițial s-a dovedit ineficace. Soldați iritați au tras în el. Miraculos, nu a fost atins și a reușit să se predea. Dar ofițerul de informații a refuzat să-i accepte povestea și l-a închis. După ce a reușit în final să îi convingă pe cei de la Armata 9 să-mi

trimită un mesaj, a ajuns la baza St. Germain-en-Laye. Era de nerecunoscut. În locul agentului încrezut, mândru pe care îl cunoscusem, vedeam un tip rătăcit, speriat. Nu l-am forțat cu întrebări, i-am dat două zile să-și revină, să se odihnească, să mănânce, să doarmă. Apoi ne-am așezat și am avut o discuție lungă, detaliată. A durat câteva zile. Avea multe informații folositoare să ne dea.

Când s-a terminat, l-am întrebat pe Iuri ce vrea să facă. Dacă dorea să plece în Statele Unite, am zis că îl voi ajuta. Dar nu voia să plece nicăieri. L-am propus pentru o decorație. Nu cred că a primit-o vreodată.

Iuri a mai rămas cu noi, la baza OSS, câteva luni. Apoi într-o zi a dispărut fără vreun cuvânt în Paris. Nu am mai auzit de el de atunci. ■

(Va urma)

Traducere de
Florin ȘURCAN

MITROPOLITULUI PETRU MOVILĂ

Î.P.S. dr. NESTOR VORNICESCU, mitropolitul Olteniei, membru de onoare al Academiei Române, publică două micromonografii consacrate celui ce a fost mitropolitul Petru Movilă al Kievului, sanctificat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ucrainene în luna decembrie 1996 (*Magazin istoric*, nr. 12/1996).

Viața îmbunătățită, nevoințele duhovnicești și ortodoxia neîndoelnică ale Sfântului Mitropolit Petru Movilă al Kievului și a toată Ucraina (București, 1996, 88 pp.) reprezintă primul volum al colecției *Izvoare și interpretări istorice*, publicată de Comisia Națională Română de Istorie Ecclesiastică Comparată, cu sponsorizarea Asociației Ecumenice a Bisericilor din România.

Cealaltă lucrare, *Sfântul Mitropolit Petru Movilă* (Craiova, 1996, 110 pp.), a apărut „sub binevoitorul patronaj al domnilor Valentin Păunescu, director general al cotidianului *Curierul Național*, și profesor Eugen Arnăutu, director general al S.C. Internațional S.A.”.

Ambele volume – în frumoase straie tipografice – conțin un bogat material ilustrativ, evocator al vieții și operei Sfântului Mitropolit născut pe pământ românesc și care a fost unul dintre citorii vieții spirituale din Răsăritul și Sud-Estul european.

FONDUL PROPRIETĂȚII DE STAT INSTITUȚIE ABILITATĂ DE LEGE PENTRU A PRIVATIZA SOCIETĂȚILE COMERCIALE CU CAPITAL DE STAT

Activitatea Fondului Proprietății de Stat în anul 1997 s-a desfășurat având drept coordonate orientările și strategiile de privatizare, cuprinse în Programul guvernamental de privatizare, care luau în considerare a condiționalităților convenite între Guvernul României și organisme financiare internaționale F.M.I. și Banca Mondială.

Principalele direcții în care s-a acționat în această perioadă sunt:

- selectarea și oferirea pentru privatizare, prin publicarea în *Monitorul Oficial al României*, partea a IV-a, și în presă a circa 50 societăți comerciale pe săptămână, din toate sectoarele de activitate;

- accelerarea finalizării documentațiilor de privatizare și privatizarea rapidă a societăților comerciale (AGROMEC, SERVAGROMEC) și prestatoare de servicii pentru agricultură și a societăților comerciale ale căror acțiuni se vând prin licitație. Finalizarea pregătirilor în vederea declanșării ofertei publice de acțiuni pentru primele societăți comerciale cu performanțe economice semnificative;

- oferirea pentru privatizare a tuturor societăților comerciale din categoria a III-a prin atragerea investitorilor potențiali, a atenției deosebite acordându-se atragerii investitorilor străini;

- monitorizarea evoluției principalilor indicatori economico-financiar ai societăților comerciale și selectarea celor care înregistrează pierderi;

- continuarea privatizării societăților comerciale prin vânzarea de active la nivelul societăților comerciale, prin mandatarea reprezentanților Fondului Proprietății de Stat în Adunarea Generală a Acționarilor în vederea vânzării în cotă de până la 30% din valoarea tuturor activelor;

- adaptarea structurii organizatorice și promovarea unor echipe manageriale la nivelul Fondului Proprietății de Stat central și filialelor sale teritoriale, pentru a răspunde prompt și într-o manieră profesională exigențelor noii etape a procesului de privatizare.

Pe primele cinci luni ale anului 1997 au fost privatizate un număr de 778 societăți comerciale, totalizând un capital aferent acțiunilor vândute de peste 600 miliarde lei în care își desfășoară activitatea peste 75 000 salariați, acestea reprezentând o creștere de 65% a ritmului de privatizare față de aceeași perioadă a anului trecut.

Din numărul total de societăți comerciale privatizate, 694 societăți sunt mici, 72 sunt societăți mijlocii și 12 sunt societăți mari.

O atenție specială a fost acordată derulării procesului de privatizare prin lichidare a societăților comerciale care

au înregistrat pierderi deosebite și care sunt cuprinse în acordul FESAL și ASAL încheiat cu Banca Mondială.

În acest sens, au fost selectate 10 societăți comerciale din sectorul industrial și 20 societăți comerciale din sectorul de creștere a porcilor și păsărilor, a căror listă a fost dată publicității.

În vederea derulării programului de privatizare și demararea procesului pe piața de capital (NASDAQ), Fondul Proprietății de Stat beneficiază de consultanță de specialitate din partea Băncii Mondiale și a Agenției Americane de Dezvoltare (USAID).

Pentru derularea unor programe de privatizare prin atragerea de investitori străini în sectoarele metalurgie, construcții de mașini, prelucrarea și industrializarea lemnului, celulozei și hârtiei, Fondul Proprietății de Stat beneficiază de consultanță de specialitate din partea unor firme de renume cum sunt: CREDITANSTALDT, WASSERSTEIN PERELLA, CHARTER HOUSE și SOCIÉTÉ GÉNÉRALE.

În vederea fructificării unor importante oportunități de afaceri și asigurării asistenței tehnice și juridice, Fondul Proprietății de Stat, împreună cu Agenția Română de Dezvoltare, a deschis recent un important centru de afaceri la World Trade Center.

De asemenea, s-a deschis, sau sunt în perspectivă, centre de promovare a ofertelor Fondului Proprietății de Stat și Agenției Române de Dezvoltare în unele centre importante ca: Salonic, Barcelona, Londra, Bruxelles.

În etapa următoare Fondul Proprietății de Stat va acționa pentru:

- continuarea și accelerarea ritmului privatizării societăților comerciale din toate categoriile;

- declanșarea ofertei publice de acțiuni pe piața de capital pentru un lot de societăți comerciale cu rezultate semnificative;

- finalizarea pregătirii și lansarea privatizării de societăți comerciale pe piața extrabursieră FESAL;

- finalizarea programului de privatizare și trecerea la privatizarea efectivă a Băncii Române pentru Dezvoltare;

- finalizarea privatizării prin lichidare a societăților comerciale convenite în programele FESAL și ASAL;

- preluarea în portofoliu a acțiunilor societăților comerciale rezultate în urma transformării unor regii autonome și supunerea acestora procesului de privatizare;

- realizarea restructurării societăților comerciale incluse în programele speciale aprobate de Guvern; reorganizarea a 100 de foste IAS-uri pentru divizarea în unități funcționale mai mici și oferirea lor spre vânzare.

SUNTEM NIȘTE TICĂLOȘI, DOMNULE BRĂTIANU

*„Poporul român
aparține
prin condiția
sa sufletească
la tipul
democrației apusene“*

C. RĂDULESCU-MOTRU

Referindu-se la notațiile sale memorialistice, C. Rădulescu-Motru (1868-1957) scria la 7 iunie 1947: „Cititorul va putea găsi în însemnările mele, dacă nu învățăminte pe care să le urmeze, greșeli și zbuciumuri sufletești pe care să le evite“.

Intitulate Revizuirile și adăugirile pe care experiența celor 75 ani împliniți mi-a impus să le fac la cele publicate și trăite de mine și de oamenii din timpul meu. Începute la 2/15 februarie 1943, mărturiile sale se păstrează – în 75 de caiete – la Cabinetul de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române și cuprind perioada anilor 1943-1952.

După cum cititorii noștri au putut constata din episoadele publicate în numerele anterioare, 4-6/1997, ale revistei, acest jurnal, încă inedit în ansamblul său, este o impresionantă frescă atât a vieții societății românești din anii '40-'50, cât și a unor evenimente și personalități politice, istorice, culturale de la sfârșitul secolului trecut și din prima jumătate a veacului nostru.

O ediție integrală a acestei valoroase opere memorialistice este în curs de tipărire la Editura Floarea Darurilor din București, sub îngrijirea d-lui prof. Dinu C. Giurescu (coordonator) și a d-nelor Rodica Bichis, Lia Ioana Ciplea și Gabriela Dumitrescu.

Prezentăm un ultim fragment din însemnările anului 1947. Între ele și referiri la „Planul Marshall“. Conceput de generalul George Marshall, secretar de stat la Departamentul

de stat al S.U.A. (împreună cu Dean Acheson, William A. Clayton, George Kennan și Averell Harriman), acest plan viza ajutorarea statelor europene pentru refacerea lor economică de pe urma distrugerilor celui de-al doilea război mondial.

U.R.S.S. a refuzat participarea la program, antrenând în refuz și statele aflate sub influența sa, între care și România (pe larg despre aceasta, revista noastră a scris în nr. 11/1992).

C. Rădulescu-Motru analizează cu luciditate poziția României față de „Planul Marshall“, din perspectiva omului de cultură și gânditorului atașat valorilor civilizației apusene și cu măhnirea patriotului de a vedea cum țara pierdea șansa redresării economice și a comuniunii cu Occidentul, fiindu-i sortit să rămână în spatele Cortinei de fier, în blocul țărilor dominate de Moscova.

Citite după cinci decenii, gândurile cărțurului își păstrează actualitatea, constituindu-se în acel îndreptător de „greșeli și zbuciumuri“ pe care istoria le aduce în fața contemporaneității.

În transcrierea selectivă a textului, am păstrat particularitățile stilistice ale originalului, adoptând normele ortografice actuale. Pentru cursivitatea textului, nu am mai marcat prin trei puncte întreruperile de text. Intervențiile explicative din paranteze drepte și notele de subsol ne aparțin.

• Când va fi lovitura de stat • La cină – ridicării și ceapă • Arestări de 10 Mai
 • Soarele și buletinul de vot • Regele trece pe străzi pustii • Răscruțul destinului
 • Lista lui Vișinski • Între socialismul apusean și cel răsăritean • „Rău este că am rămas în Europa de Răsărit...”

1947

2 mai. Ziua de ieri n-a adus la îndeplinire nici unul din zvonurile care circulaseră în ajun. Cele mai multe din aceste zvonuri s-au amânat însă pentru 10 Mai. La 10 Mai are să fie așadar lovitura de stat, în urma căreia să avem un guvern pur comunist și alipirea la Rusia!

După informațiile date de Radio (București și Londra), ziua de 1 Mai a fost serbată cu mult fast peste tot. Serbarea a fost interzisă numai în Grecia. Socialismul prin urmare este în vâdit progres. În Europa, fără discuție. Este acesta și un progres de civilizație? Sub numele de socialism se înțeleg multe organizații politice, unele contradictorii altora.

Se înțeleg comunismul rusesc și laborismul englezesc, deopotrivă, deși între ele este diferența care există între rus și englez. Rusul, ieșit din stepă, fără simțul proprietății și al distincției, englezul crescut în tradiția proprietății și gentleman prin instinct. Englezul care disprețuiește pe omul ce nu știe întrebuința furculița și cuțitul la masă, iar rusul care nu cunoaște la masă decât lingura pe care o și poartă cu dânsul la cizmă.

Ce asemănare să fie apoi între socialismul apusean, respectuos de libertatea fiecărei cetățean, și socialismul răsăritean al popoarelor rusești, trăite până de curând într-un regim polițienesc?

3 mai. Un mare număr de intelectuali bucureșteni au drept mâncare de cină câteva ridicării și ceapă. Încă bucură dacă ridicării și ceapa le pot mânca cu pâine și nu cu mămăligă rece.

Perspective de îmbunătățire, foarte slabe. Seceta continuă. Ajutor din partea Americii exclus. Generalul Marshall a declarat ritos la Moscova, și declarația lui a fost apoi repetată de guvernul Statelor Unite, că pentru popoarele supuse influenței comunismului rusesc americanii n-au nici un ajutor de dat.

Agenții Moscovei din guvernul României persistă totuși să se cramponeze la cârma statului. Ei au ordin să stea la guvern și vor sta. Fiindcă dacă nu vor sta, vor fi împușcați de stăpânii lor cu siguranță, pe când, dacă vor sta, poporul român, răbdător cum este, poate le va ierta. Ceva mai mult, poate le va găsi scuze, crezându-i că au stat fără voia lor.

4 mai. Astăzi temperatura rece și vânt dinspre Răsărit. Să fi ploaut în Moldova? Să fi ploaut în Rusia? Ar fi bine, chiar dacă a ploaut în Rusia, căci altminteri suntem pierduți. Rușii sunt în stare să ne mănânce de vii, dacă Ucraina nu va coace recoltă de grâu.

8 mai. Acum, în ajunul ratificării tratatelor de pace, acest guvern [dr. P. Groza] nu găsește altceva mai bun de făcut decât să înmulțească arestările membrilor din partidele de opoziție. Astfel, în ultimele zile, au fost arestați profesorii Gr.T. Popa, fostul decan al Facultății de medicină, și Victor Slăvescu, profesor la Academia de studii comerciale.

Teama că la 10 Mai vor fi manifestări din partea studenților a motivat aceste arestări, cei doi profesori fiind în mod excepțional iubiți de studenți. Pentru a legitima arestările, guvernul acuză pe toți cei arestați că fac fascism, nazism și alte bazaconii.

Adică toți cei ce nu gândesc pe placul comuniștilor sunt expuși a fi închiși și arestați. Războiul contra Germaniei a avut, prin urmare, drept rezultat înlocuirea totalitarismului rasist prin totalitarismul comunist.

Profesorul I. Răducanu, coleg cu Victor Slăvescu la Academia de științe comerciale, îmi comunică, privitor la Slăvescu, că pretextul invocat de guvernul comunist pentru arestarea lui Slăvescu este că la cursul său acesta ar fi spus: „Etalonul de aur este tot așa de solid constatat ca măsură de valorificare monetară în viața economică, cum este și Soarele în sistemul planetar. Etalonul de aur nu poate fi scoborât în rândul celorlalte măsuri, cum nu poate fi nici Soarele scoborât pe buletinele de vot” (aluzie la semnul Soarelui întrebuințat de partidul comunist în trecutale alegeri din noiembrie 1946). I. Răducanu mi-a adăugat că săliile de cursuri sunt înșesate de spioni, care stau în serviciul partidului comunist.

Pe profesorul Gr.T. Popa se pare că guvernul n-a reușit să-l aresteze, casa lui fiind apărată de studenții mediciniști. Pretextul arestării ar fi conferința ținută zilele trecute de prof. Gr.T. Popa la Ateneul Român, conferință în care arăta superioritatea religiei creștine asupra celei iudaice.

10 mai. Zece Mai, zi de sărbătoare națională în calendarul oficial, zi de doliu în anii petrecuți sub ocupația rusească, după armistiștiul de la 23 august 1944. Anul acesta, din cauza prea văditei mizerii în care se află țara, Zece Mai va fi serbat fără nici un fast. Cântarea preoților de la

Mitropolie, o paradă de câteva păpuși militare și alta nimic. Sărbătoarea se va face în mod sobru prin școli, unde tânăra generație va auzi de pe buzele profesorilor, învinețitorilor de foame, cât de strălucită este situația României, după ce trădând pe germani s-a unit cu rușii, pentru a fi jefuiți și umiliți de aceștia.

Tânăra generație va auzi cuvinte pompoase, spuse însă fără convingere, pentru ca de îndată să le și uite, rămânând doar cu impresia că tot ce se spune astăzi este o prefăcută minciună. Iar mâine, după ce tânăra generație va trece prin minciuna comunismului moscovit, care va fi soarta României? Va fi România întărită, reacționând contra comunismului, sau va fi strivită? N-am curajul de a-mi continua gândurile.

În seara zilei de 10 Mai, Radio New York anunță că ziarul *New York Times* publică o corespondență din București, din care guvernul Statelor Unite află că Partidul Național-Tărănesc din România a înaintat reprezentantului Statelor Unite din București un memoriu în care sunt divulgate arestările făcute de guvernul Groza și toate terori-zările exercitate de dictatura comunistă instalată de ruși în România. Din această corespondență, ascultătorii radioului american sunt informați că în România sunt vreo trei sute de fruntași din partidele opoziționale închiși în lagăre. Din Partidul Social-Democrat independent [condus de C. Titel-Petrescu] sunt 53.

În cursul zilei, toate stradele prin care a trecut regele Mihai au fost evacuate de trecători, așa că regele n-a putut auzi nici un strigăt contra guvernului Groza.

14 mai. Colaborarea dintre Statele Unite ale Americii și Sovietele rusești este cu puțință, afirmă generalissimul Stalin, într-un interviu, dacă este dorința

CHESTIA ZILEI

Bucureștean 1947

Caricatură din Adevărul

acestor două părți, căci așa cum a putut fi colaborare în timpul războiului, așa poate fi și în timp de pace. Cele două sisteme de organizatie economică vor rămânea față în față și din experiență se va arăta care este sortit a fi primit de viitorime.

Cuvinte înțelepte, numai dacă n-ar fi la mijloc și o altă dorință, de care nu vorbește generalissimul Stalin, anume ambiția fiecăreia dintre părți să-și vadă sistemul său economic ca fiind cel mai potrivit viitorimii! Căci dacă această ambiție există, atunci rivalitatea dintre cele două sisteme va provoca din nou războiul. Rusia, ambiționând să arate că sistemul comunist este cel mai potrivit viitorimii, va atășa greva și răcoala în Statele Unite, iar Statele Unite, din aceeași ambiție, vor boicota și persecuta țările cu regim comunist.

16 mai. Ieri după discursul de deschidere a sesiunii generale a Academiei Române, ținut de președinte, d. Andrei Rădulescu, discurs de ocazie și cu totul șters ca originalitate, și după citirea raportului anual asupra mersului Academiei, dl. conservator al Bibliotecii, d. I. Nistor, s-a crezut dator să aducă la cunoștința

membrilor broșurile apărute la Budapesta în săptămâna sărbătorilor de prietenie româno-maghiară. Surăsuri și semne de întrebare din partea membrilor.

Colegul din secția istoriei, Silviu Dragomir, a risipit pe dată îndoielile auditoriului. Silviu Dragomir făcu cunoscut că pe când apar broșuri de patriotism, istoricii și literații de seamă maghiari continuă propaganda în scopul de a dovedi că populația românească este venită în Transilvania în urma constituirii statului maghiar. Volume numeroase, redactate cu un aparat științific și având probe documentare, sunt răspândite în acest scop în cercurile culte europene în același timp cu broșurile de prietenie româno-maghiară!

Silviu Dragomir recomanda ca și intelectualii români să aibă patriotismul maghiarilor și să se ocupe de rezolvarea problemei istorice a continuării vieții românilor în Dacia. Ne îndoiim că recomandarea lui Silviu Dragomir va fi auzită și realizată.

26 mai. Ziarele publică știrea că Nichifor Crainic, dispărut fără urmă înainte de condamnarea lui la moarte, pronunțată de Tribunalul Poporului, a fost descoperit în nordul Transilvaniei, ascuns la un preot.

Vișinski a publicat însă în *Pravda* că Sovietele desființează pedeapsa cu moartea. Ce vor face acum comuniștii noștri din București? Noi, la Academie, l-am epurat [pe Nichifor Crainic] după intervenția personală a lui Petru Groza. Gala Galaction i-a și luat locul de câteva zile.

4 iunie. Butoiești¹. În conacul Butoieștilor mă așteaptă o

¹ La 28 mai 1947, C. Rădulescu-Motru a părăsit Capitala, instalându-se la conacul său de la Butoiești, jud. Mehedinți. „Viața în București - notează el - a devenit așa de scumpă, că nu mai este de întârziat”. Va reveni în București la 2 martie 1949.

monotonie îndelungată. Prietenii și rudele cu greu mă pot vizita, ei fiind copleșiți de grijile și nevoile lor. Aparatul de radio (Telefunken) ce mi-a fost dăruit în 1945 de nepotul meu Leonid Sobinevski îmi stă din ferice la dispoziție. Îl ascult regulat la orele 14.45, emisiunea din Londra; la 18.10, emisiunea din New York; la orele 22.00, emisiunea București, adică emisiunea filialei Moscovei.

7 iunie. Truman voiește să gonească foamea din România, pe când Stalin voiește ca prin foamete să ocupe România. Pacea nu se câștigă prin tehnica prin care se câștigă războiul.

12 iunie. Începe să-mi slăbească tragerea de inimă pentru continuarea acestor însemnări zilnice. Nu le mai văd rostul.

Revizuri și Adăugiri presupun oarecum o viață socială ordonată, la care individul să contribuie cu o revizuire sau adăugire, pe când viața socială a românilor de astăzi este lăsată la voia întâmplării.

Măine, dacă rușii vor izbui cu politica lor, românii vor pierde legătura politică și culturală cu trecutul lor, iar dacă vor izbui anglo-americanii cu politica lor de expansiune, ei vor forma o mică filială a capitalismului apusean. În ambele cazuri

suveranitatea lor națională va fi desființată. Valul internaționalismului îi va înghiți, fie că vor izbui rușii, fie că vor izbui anglo-americanii! Ce rost să aibă însemnările mele?

Este drept că între cele două pericole – internaționalismul rus și internaționalismul anglo-american – este de preferat acesta din urmă, fiindcă acesta mai lasă oarecare nădejde românilor într-o even-

tuală renaștere națională; dar pentru împlinirea acestei nădejdi, însemnările mele zilnice vor da, vai!, un ajutor prea neînsemnat.

La care tip de democrație aparține poporul român? După părerea mea, poporul român aparține prin condiția sa sufletească la tipul democrației apusene, fiindcă în majoritatea membrilor săi domină în mod lămurit tendințele individualiste, așa precum au observat încă de multă vreme numeroși publiciști români.

Dar chestiunea alegerii tipului de democrație nu se hotărăște de români numai decât după constituția lor sufletească. Acesta ar fi cazul, dacă românii ar fi liberi să-și aleagă după voia lor tipul democrației. Se poate însă ca ei să nu aibă libertatea de a-și alege forma de democrație, ci să primească forma democratică impusă de o putere străină. Adică să aparțină tipului de democrație carele va fi impus. Atunci nu va fi vorba de o alegere liberă, ci de supunere la forma de democrație care convine puterii stăpânitoare.

Atunci poporul român va avea democrația care convine intereselor stăpânului, iar nu constituției lui sufletești. Va fi

el alipit Rusiei, și deci guvernat de Moscova, democrația lui va fi comunismul rus. Va fi el subjuga politicii capitaliste a statelor apusene, democrația lui va fi anticomunistă, așa după cum eu cred că cere în bună parte și constituția sa sufletească. În tot cazul, în momentele de față, poporul român stă la un răscruciu al destinului său.

17 iunie. Academia de științe din Moscova a distins pe mai mulți savanți străini cu onoarea de a-i proclama ca membri ai săi. Aceștia aparțin însă numai țărilor cu guverne comuniste, sau în care luptă pentru a ajunge la guvern partide comuniste întreținute direct de guvernul din Moscova. Astfel au fost aleși savanți din Polonia, Ungaria, România, Bulgaria, Iugoslavia, Iran, India.

De la noi a fost ales dr. C. Parhon, președintele Asociației A.R.L.U.S. (Alipirea României la Uniunea Sovietică). Fără îndoială, lista celor aleși a fost predată Academiei de științe de către dl. Vișinski, adjunctul ministrului de externe moscovit, decorat el însuși cu această ocazie cu decorația „Stalin”. Între d-nul C. Parhon și Vișinski a și urmat un schimb de telegrame cu felicitări reciproce.

19 iunie. Absurditatea pe care o implică în sine ideea că poporul se poate conduce prin sine însuși, idee cuprinsă în orice concepție a democrației, s-a dovedit în multe ocazii. Dar nici o altă ocazie n-a dus dovedirea acestei absurdități la atâtă evidență, cum este desti-

Regele Mihai și generalul Susaikov, locuitorul președintelui Comisiei Aliate (sovietice) de Control; fotografie din revista elvețiană L'Illustration

nată să o ducă ocazia din zilele noastre, ocazie provocată de propunerea ministrului de externe al Statelor Unite din America, dl. Marshall.

Acest reprezentant al guvernului din Washington a propus ca țările europene să-și facă un plan de reconstrucție economică pe care să-l realizeze cu ajutorul financiar al Statelor Unite din America, aceasta fiind spre folosul atât al Europei, cât și al Statelor Unite. Nimic mai rațional decât propunerea lui Marshall. America împrumută, fiindcă altfel n-ar avea clienți pentru surplusul său de bogăție, iar Europa se împrumută, fiindcă altfel nu poate scăpa de mizeria ce o apasă.

Dificultățile încep din faptul că atât America, cât și Europa țin să respecte legea democrației, adică să supună propunerea lui Marshall la aprobarea poporului. Poporul din fiecare țară, ca suveran, trebuie să aprobe propunerea, dacă este ca ea să ia ființă. Propunerea prin urmare trebuie în așa chip să fie motivată pentru ca ea să fie adoptată de popor. Poporul își are însă preferințele lui în aceea ce privește motivarea unei propuneri ce este de adoptat. El cere argumente care să impresioneze imaginația. Înainte de toate, el cere să fie măgulit, divinizat chiar.

Pentru America, țara care dă un împrumut, lucrul este ușor. Poporul de aici poate fi măgulit, până la divinizare, spunându-i-se că el stă în fruntea civilizației, că el conduce politica mondială. Ce se poate spune însă popoarelor care iau un împrumut? Că ele sunt sărace? Că sunt nevoite să primească conducerea Statelor Unite din America? Greu de admis. Între aceste dacă se găsească unele de mărimea Rusiei, având la cârmă lor încă

Traian Săvulescu, ministrul agriculturii

oameni cu veleități de giganti, ca Stalin, cum să li se vorbească acestora de sărăcie și de nevoia de a primi conducerea Statelor Unite din America? Este așa ceva cu putință?

Cum să se realizeze propunerea lui Marshall cu aprobarea atât a poporului american, cât și a celui rusesc, spunându-i-se fiecăruia dintre acestea că stă în fruntea civilizației și că are conducerea politicii mondiale? Lucrul este absurd. Absurd, întrucât concepția democratică ar fi în mod sincer aplicată. Două săbii într-o teacă nu pot să intre. Din fericire, concepția democratică nu este niciunde sincer aplicată. În loc de a se conduce pe sine, poporul se lasă cu ușurință totdeauna să fie condus de așa-zișii lui reprezentanți. Mulțumită acestei veșnice mistificări, concepția democrației trăiește și va mai trăi încă.

20 iunie. Eu n-am avut mulți prieteni, deși m-am bucurat de o viață destul de lungă, fiindcă n-am avut mlădierea de a fi pe placul acelor a cui veneam în contact. M-am ținut prea în rezervă, am fost chiar, după

vorba românului, prea bășos. Rareori am făcut complimente cuiva, nici chiar complimente cerute de uzanțele politetii. Am nesocotit, deși psiholog de profesie, una din slăbiciunile sufletești inerente omului, slăbiciunea de a fi lingușit sau măcar măgulit și care întreține nevoia de a avea prieteni.

N-am avut darul de a linguși și, ceva mai mult, n-am suportat să fiu nici eu lingușit. Când cineva mi-a adus laude, am devenit față de el totdeauna bănuitor și rece. Această nesocotință a slăbiciunii omenești mi-a cauzat multe neplăceri și neajunsuri în viață. Ei datorez, între altele, înstrăinarea de Titu Maiorescu, profesorul meu pe care-l admiram, dar căruia nu izbuteam să-i fiu pe plac, întrucât dănsul ținea să fie lingușit, iar eu nu reușeam să-i dau această satisfacție.

Din aceeași cauză, după moarte, numele meu nu va fi amintit cu prea multă simpatie de generațiile viitoare. N-am știut să-mi lingușesc neamul. Nu l-am împodobil îndeeajuns cu înșușiri alese, dimpotrivă, adesea l-am arătat așa precum credeam sincer că este adevărul. Un scriitor oportunist, adică mlădios la suflet, ar fi făcut cu totul altfel.

23 iunie. Cum în Evul Mediu, mulți intelectuali erau reținuți de a primi adevărurile științei, întrucât ei nu puteau pune aceste adevăruri în acord cu Aristotel, tot așa conducătorii Rusiei resping orice propunere care nu se poate pune în acord cu Karl Marx. Iată, bunăoară, propunerea făcută de ministrul Statelor Unite, G. Marshall. Toată lumea europeană a înțeles-o ca pe o soluție practică la înlăturarea greutăților în care se zbate întregul continent european. Numai guvernatorii din Moscova au luat propunerea

Marshall drept o cursă intensă Europei, și în special Rusiei, de capitaliști americani.

Bărbații de stat, economiști specialiști în afacerile de comerț din Anglia, Franța, Italia, Belgia, Olanda etc., au primit din primul moment soluția americană, numai conducătorii din Kremlinul Moscovei stau să mediteze și să discute dacă soluția intră sau nu în ideologia lui Marx! Fanatismul pentru Karl Marx este încă puternic la ei, decât orice sentiment de iubire a adevărului. Până ce guvernării din Moscova să se convingă de adevăratul înțeles al propunerii lui Marshall, vor trece zile. Au trecut deja două săptămâni și poate vor mai trece. Nenorocirea pentru noi românii este că avem la guvern nici măcar marxiști fanatici, ci niște papagali ai ideologiei marxiste. Și papagalii sunt mai greu de adus să-și iasă din cele ce au învățat pe comandă!

La sfârșitul scrierii acestor rânduri, aflui prin Radio New York că Rusia și-a dat consimțământul la propunerea Marshall și că în consecință d. Molotov va veni la conferința miniștrilor de externe englez, și francez la Paris, pentru ziua de 27 iunie. Dacă va avea aceeași publicitate noua conferință anunțată la Paris cu aceeași tinută anul trecut pentru încheierea păcii cu așa-zisele state satelite, atunci nu mă îndoiesc că ministrul de externe rus va profita de ocazie să facă din nou și de această dată propagandă contra imperialismului capitalist.

25 iunie. Vecinul meu de moșie, Petru Șerbulescu, care-mi este și nepot, cu două zile în urmă m-a încunoștiințat că se găsește într-o situație financiară disperată, din cauza măsurii luate de Ministerul agriculturii de a bloca lemnele de foc ce se găsesc depozitate prin grările C.F.R. în scopul, bineînțeles, de a le avea pentru economate. Neprevăzând o asemenea măsură, el a făcut cheltuieli de 40 milioane cu transportul lemnului din pădurea sa proprie și acum se vede amenințat să piardă prețul convenit; în plus, chiar să plătească despăgubiri negustorului cu care contractase vânzarea mai multor vagoane de lemne.

După două zile, îl văd astăzi radios. L-am întrebat: „Ce s-a întâmplat? A retras Ministerul măsura luată?” „Nu, am dat un șperț de 10 milioane și afacerea s-a aranjat”.

Așa se petrece peste tot. Nimic nu se rulează fără șperț. Toți inspectorii ministerelor, inclusiv cei de la Ministerul educației, cer șperțuri pe față, fără nici o jenă. Iar cetățenii plătesc fără împotrivire. Așa sunt timpurile, își zice fiecare.

Aceasta îmi aduce aminte de vorba poetului Ion Minulescu: „Suntem niște ticăloși, domnule

Brătianu!” Iată cum s-a făcut de a spus Ion Minulescu aceste vorbe.

Dânsul, adică Minulescu, se da drept liberal din partidul d-lui I. I. C. Brătianu. La iași, pe vremea războiului din 1916-1918, obișnuia să se ducă pe la șeful său de partid și să-i ceară adeseori sprijin, aceea ce dl. Brătianu acorda totdeauna. Se pare că acest sprijin nu era îndestulător, așa că I. Minulescu s-a văzut silit să apeleze și la Al. Marghiloman, șeful Partidului Conservator, și dușman personal al d-lui Brătianu.

Într-o zi de strămtoare financiară pentru Minulescu, dl. I. C. Brătianu îl zărește pe Minulescu ieșind de la locuința d-lui Marghiloman. Se oprește din drum și se uită bine, dacă nu cumva s-a înșelat asupra persoanei. Minulescu, văzând ezitarea lui Brătianu, se apropie de acesta și îi spune cu umilință: „Suntem niște ticăloși, domnule Brătianu!”

Mulți alți români au spus aceste vorbe înainte de Minulescu și le vor mai spune încă și de aici înainte, după Minulescu. Țară bogată în caractere slabe, adică anume pregătită să fie cucerită de ruși.

26 iunie. S-a făcut oarecare zgomot în timpul din urmă în jurul unui memoriu prezentat de dl. G. Tătărescu, ministru de externe, M.S. regelui Mihai I. și despre care a luat cunoștință și presa americană [Magazin istoric, nr. 5/1997]. În acest memoriu, d. Tătărescu arată greșelile comise de guvernul din

I.V. Stalin și generalul G. Marshall; desen din Fapta

care face parte, între care greșeli erau și măsurile de arestare a diferiților bărbați politici din partidele de opoziție. Memorii era cât pe aci să fie urmat de izgonirea d-lui Tătărescu din minister. De altfel, comuniștii urmăresc de mult să facă ei singuri guvernul. Dar Tătărescu și amicii săi au explicat redactarea memoriului ca pe un fapt fără multă însemnătate și în chipul acestuia lucrurile păreau că reintră în cursul de mai-nainte.

Iată însă că guvernul Statelor Unite din America, înștiințat de reprezentanții săi din București despre ilegalitatea arestărilor făcute în ultimul timp de către agenții puși de Vișinski la cârma statului român, trimite o notă de protestare. Tătărescu, ca ministru de externe, va trebui să răspundă și va răspunde așa după cum vor ordona comuniștii din Moscova. Ca să-și păstreze portofoliul de ministru, ce nu este în stare să execute Tătărescu?

Și are să răspundă, desigur, că nota Statelor Unite constituie o imixtiune în afacerile interne ale României; o știrbire în suveranitatea statului român. Căci aceasta este lozinca pe care a impus-o Moscova statelor sale satelite, în România, Bulgaria, Ungaria și Iugoslavia. De câte ori protestează guvernele din Washington și Londra, agenții comuniști din guvernele acestor țări supuse Rusiei trebuie să răspundă invocând suveranitatea statelor lor! Nenorocita de suveranitate a României, apărată de Rusia în contra Angliei și a Statelor Unite din America. Și să nu-ți mai fie rușine a te numi cetățean român?!

Orele 21 $\frac{1}{2}$, aceeași zi. Radio Londra anunță în emisiunea sa de seară că cenzura din București a oprit vânzarea câtorva ziare engleze, printre care și *Times*, pentru că ele publică

articole nefavorabile privitoare la Rusia, nu la România, și anume în chestiunea Coreei, Japoniei și alte chestiuni, în care România n-are nici un amestec. Și se mai vorbește de suveranitatea României!

4 iulie. Conferința de la Paris, convocată în scopul de a organiza ajutorarea Europei în opera de reconstrucție economică, prin mijloacele de care dispun Statele Unite ale Americii, s-a încheiat marțea trecută [1 iulie] fără rezultat. Reprezentantul Sovietelor rusești, dl. Molotov, s-a opus propunerilor făcute de G. Marshall, în numele Statelor Unite, pe motivul că prin aceste propuneri Statele Unite urmăresc o dominație asupra țărilor europene. Dl. Molotov n-are încredere în capitalismul american. Credincios doctrinei lui Karl Marx, după care orice capital este provenit din furt și ca atare nu poate decât să continue a spolia pe muncitori în orice țară s-ar extinde, dânsul a respins categoric soluțiile propuse de Anglia și Franța prin miniștrii lor de externe.

Molotov s-a înapoiat a doua zi la Moscova, iar miniștrii de externe ai Angliei și Franței au hotărât să meargă singuri mai departe cu planul de organizare a Europei în scopul unei redresări economice. Ei au și trimis invitația tuturor statelor europene, 22 la număr (în afară de Spania, câtă vreme aceasta va avea regimul Franco) ca să-și expună nevoile și modul cum fiecare dintre ele înțelege să coopereze la redresarea economică a Europei întregi.

Cum vor răspunde la această invitație cele 22 de state europene? Statele satelite Rusiei, în care guvernează agenții impuși de Vișinski, vor refuza desigur invitația. Astfel vor face România, Bulgaria, Iugoslavia,

Albania, Ungaria, Polonia și poate Cehoslovacia. Europa se va despărți în două. Rusia cu sateliții ei de o parte, restul Europei de cealaltă parte. Aceea ce înseamnă luare de poziție în vederea unui nou război.

11 iulie. Sunt convins că guvernul actual din România a luat această măsură de prudență (neaderarea la Planul Marshall) nu dintr-un spirit de multă prevedere sau din sentiment patriotic, ci numai din dorința de a fi pe placul stăpânilor săi din Moscova. S-a întâmplat însă că fără voia lui a făcut un serviciu țării. Prin refuzul său de a participa la Conferința de la Paris, el a amânât poate cu câțiva ani reconstrucția economică a României, în schimb a ferit România de un pericol iminent. A doua zi după ce guvernul ar fi anunțat participarea la conferință, comuniștii, începând chiar cu acei din sânul guvernului, ar fi început manifestări de stradă contra capitalismului străin, provocând dezordinea pe care Moscova o întreține de mai bine de un an în Grecia.

Printr-un fel de instinct de slugă șireată, căci altfel nu putem zice, guvernul român a fost de astă dată cuminte. Căci, de! nu se știe dacă cu începerea războiului civil Moscova nu și-ar fi schimbat compoziția agenturii sale din București, trimițând la plimbare pe Groza, Tătărescu și pe mulți alții.

În tot cazul, rău este că am rămas în Europa de Răsărit pentru că astfel vom fi jefuiți de Rusia și ne vom întoarce ca civilizație cu două secole înapoi, dar mai rău ar fi fost să fim contra Rusiei, care de a doua zi ar fi stărnit războiul civil, pentru a ne ocupa definitiv. ■

Prezentare și selecție
Ioan LĂCUSTĂ

AUGUSTIN BUNEA – LUPTĂTOR PENTRU LIMBĂ ȘI CREDINȚĂ

GABRIEL ȘTREMPEL,
membru de onoare al Academiei Române

Cu puțină vreme în urmă, am avut la îndemână câteva zeci de scrisori ce formează corespondența dintre Ioan Bianu, Nicolae Iorga, pe de o parte, și dr. Augustin Bunea de la Blaj, pe de altă parte. M-a surprins grija, manifestată de Bunea mai ales, ca să nu fie încredințate hârtiei decât precizări ascunse, pe marginea unor stări de lucruri dinainte stabilite, verbal, pe care nimeni nu le-ar fi putut pricepe, dacă s-ar fi întâmplat să cadă scrisorile în mâini streine. Acele mâini streine, la care

Bunea se referea, de altfel, fără teamă, nu erau altele decât cele ale „blajinei” Siguranțe ungurești din Ardeal, care urmărea cu obstinație și ură mișcările românilor de peste munți și legăturile pe multe planuri cu frații din România. Este epoca memorandistă și postmemorandistă de pregătire spirituală a Marii Uniri, este epoca acerbă de lupte politice pentru stoparea tendințelor de maghiarizare forțată a românilor, de înlăturare a învătămintului în limbile naționale ale popoarelor nemaghiare de sub coroana Sfântului Ștefan, de îngenunchere politică prin anularea puținelor drepturi obținute după mariajul austro-ungar din 1867, nășit de Deák și Eötvös.

Toate acțiunile ce urmau să fie întreprinse erau stabilite numai prin viu grai, fie la București, unde venea Bunea, fie la Blaj, unde mergeau Bianu și Iorga, fie la mijloc de drum, de obicei Brașovul, care convenea lui Iorga, unde avea legături familiale.

Dar cine este acest personaj, prieten intim al lui Iorga, preot Glăjan – și nu numai – despre care s-a spus la moartea lui fulgerătoare, din toamna lui 1909, că a fost cea mai mare figură de luptător de la Bărnuțiu încoace?

A fost un mare patriot, un mare orator, un mare învățat, un istoric critic al Transilvaniei și, deasupra tuturor, un om înzestrat cu o intuiție politică excepțională.

Dr. Augustin Bunea

Era născut la 4 august 1857 în comuna grănicerească Vad, din districtul Făgărașului, ca fiu al preotului Arsenie Bunea, acesta originar din Mărginime (după unele date din Tilișca, după altele din Săliște). Mamă-sa era nepoata colonelului baron David Urs, celebrul luptător de la Lissa

din Italia din 1866, în fruntea unui regiment de români, din care unii au înființat, în comitatul Făgărașului, comuna Lissa, în amintirea acelei eroice lupte.

A învățat carte la liceul românesc din Brașov, până în clasa a VI-a, fiind socotit cel mai capabil elev. Apoi se mută la

liceul din Blaj, în primăvara anului 1877, unde se remarcă prin seriozitate, minte ageră și vădită înclinație spre studii. Observat ca atare de metropolitul Ioan Vancea, acesta îl trimite la studii la Roma, la celebrul institut „De Propaganda Fide”, pentru filosofie și teologie. După cinci ani de studii,

în 1882 este declarat doctor; cu un an înainte, în decembrie 1881, fusese consacrat preot în biserica grecească a Sfântului Atanasie din Roma. Se întoarce îndată la Blaj și, până la moarte, și-a închinat viața neamului său. A trecut prin treptele eclesiastice până la aceea de canonic și a fost, rând pe rând, profesor de dogmatică la seminar, secretar consistorial, inspector școlar arhiepiscopesc. A îndeplinit alte funcții de mare răspundere, dar și de mare ardere spirituală. Nici una n-a fost neglijată.

Pe lângă toate a găsit resurse ne bănuite să dezvolte și înclinațiile sale de totdeauna pentru studiile de istorie. Acestea l-au apropiat și mai mult de N. Iorga, cu care schimba păreri în jurul unor subiecte istorice nu suficient elucidate, mai ales din istoria Transilvaniei.

„Cea mai bună carte de istorie“

Sfârșitul sec. XIX coincide cu o vastă campanie a istoricilor unguri îndreptată împotriva trecutului istoric al românilor din Ardeal. După părerile acestora, în afara afirmațiilor cu privire la așezarea românilor în Ardeal, târziu, după ocuparea țării de către ei, însuși procesul de trezire națională s-ar fi efectuat datorită principiilor ardeleni calvini, care au imprimat pentru români cele dintâi cărți bisericești în secolul al XVII-lea. Istoriografia marilor vizionari și luptători ai școlii ardelenice, care au subliniat originea noastră latină, viața statocratică pe pământul vechii Dacii de-a

lungul a două milenii, precum și rolul de apărători ai civilizației apusene și ai creștinătății pe care l-au avut românii, s-a născut și ea în umbra celei ungurești, din secolul XVIII.

Augustin Bunea a combătut aceste elucubrații, într-o serie de lucrări și articole fundamentale, scrise numai pe bază de documente, în spirit critic, dezbrăcate de orice iz romantic, apreciate în

„cea mai bună carte de istorie ce a ieșit de multă vreme în Ardeal“, în *Ierarhia românilor din Ardeal și Ungaria* (Blaj, 1904), în *Stăpânii Țării Oltului* (București, 1912), discursul său de recepție la Academie, pe care n-a apucat însă să-l rostească, și în scrierea postumă *Încercare de istoria românilor până la 1382* (București, 1912) a fulgerat împotriva celor ce încercau să

nege drepturile noastre asupra pământului moșilor și strămoșilor.

În anul 1900 publică la Blaj o carte închinată luptătorului pentru drepturi naționale *Episcopul Ioan Inocențiu Klein*, scrisă după cercetări minuțioase întreprinse în arhive și după utilizarea tuturor documentelor publicate.

Acest mare învins, care a luptat singur, ca un leu, în Dieta maghiară

Trei prieteni și colaboratori în lupta pentru idealuri naționale: Andrei Bărbănteanu, Nicolaie Iorga și Augustin Bunea

cel mai înalt grad de prietenul său de la Vălenii de Munte. Bunea a dovedit unitatea de organizare religioasă și politică a românilor de pe amândouă versantele Carpaților, legăturile neîntrerupte sub raport economic, religios și cultural și faptul că viața spirituală din Transilvania n-a încetat niciodată, nici în momentele de mare opresiune a stăpânitorilor. Toate manifestările culturale și religioase ale românilor din Ardeal și ale celor din Țara Românească și Moldova – zice el – sunt unitare, constituie un bun comun al întregii nații. În cărți ca: *Vechile episcopii românești a Vadului, Geoaieiului, Silvașului și Bălgradului* (Blaj, 1902), socotită de N. Iorga într-o scrisoare din 4 martie 1902

pentru drepturile promise românilor de împărații Carol VI și Leopold și niciodată respectate, l-a fascinat pe Augustin Bunea și paginile consacrate acestei legendare figuri, mort în mare amărăciune și dizgrație la Roma, l-au întărit pe istoricul blăjan în încheștarea în care se afla el însuși cu guvernânții de la Budapesta pentru obținerea drepturilor de viață politică în Ardeal.

Îmbărbătore pentru idealuri

Augustin Bunea îl urmărește în drumurile sale la Viena, cerșind de la împărăteasa Maria Tereza – cum ceruse și tatălui acesteia, Carol VI – drepturi egale pentru neamul său

cu cele trei națiuni. Canonicele blâjan-l-a luat de model și, asemeni lui Klein, a rămas neclintit și neademenit de ispite la porțile de apărare ale românilor ardeleni. Va bate și el drumurile Romei pentru a arăta nedreptățile ce se aduceau zilnic de guvernării de la Buda, dar, asemeni lui Klein, ajutorul nu i-a venit de acolo. Fiind la Roma, face memorii în martie 1906 despre starea poporului român, așa cum îl înștiințează pe Ioan Bianu, și le înmânează cardinalului Yves i Tuts, cunoscut al lui Dimitrie Sturdza. Zadarnice toate. I se plânge lui Bianu că situația românilor din Ardeal este puțin cunoscută, „dar trebuie să ne îmbărbătam pentru idealurile noastre, dacă vrem să nu pierim“.

De altfel în acest an, 1906, se dezlănțuie furia oficialităților pentru îngrâdirea românilor ardeleni, a căror tragedie nu este pe deplin cunoscută nici la București. Căci iată, spune el într-o scrisoare de la 1 decembrie 1906, adresată aceluiași Bianu, Iuliu Maniu (Ghiuluca, îi zice Augustin Bunea), plecat la București pentru demersuri în vederea susținerii luptei antimaghiare, „n-a venit prea încântat de la București, unde politica de partid sugrumă orice punere nobilă pentru interesele comune ale neamului“.

Ce se întâmpla, de fapt, și care au fost motivele de nelinește ale luptătorilor români din Transilvania? Acestea au fost numeroase și deosebit de amenințătoare după anul 1870. A fost

mai întâi maghiarizarea forțată, proclamată politică de stat începând cu anul 1879. În acest an, a fost emisă o lege, cunoscută sub numele de legea Trefort, care introducea învățământul obligatoriu în limba maghiară în toate școlile primare. Legea va fi reluată în 1904, când era Berzeviczy ministru al învățământului, și, deosebit de brutal în 1907, în vremea ministeriatului lui Adalbert Apponyi, care impune folosirea limbii maghiare în toate școlile românești, inclusiv în cele 5-6 licee și școli pregătitoare de învățători. Cât privește învățământul superior, acesta era redus la cele câteva institute de teologie ortodoxă și unită. N-au fost admise decât cadre de limbă română la Viena, Budapesta și Cluj.

În urma acestor legi, sute de școli românești au fost obligate să-și închidă porțile, ele nemaifiind subvenționate de stat. Sprijinul bisericilor și cel al României va fi masiv, dar totuși nu suficient pentru menținerea învățământului la nivelul nevoilor naționale.

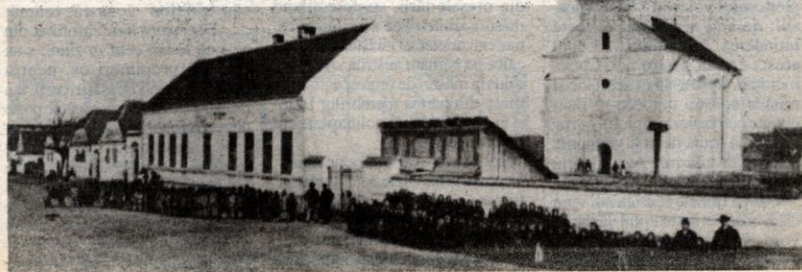
O altă măsură luată de guvernul de la Budapesta a fost maghiarizarea numelor de localități, înlocuirea matricolelor bisericești cu cele civile, unde numele românești erau înregistrate ungurește, interzicerea manifestărilor culturale la sate și multe altele.

Față de această situație gravă, mitropoliții Ioan Vancea și Miron Romanul au protestat la Viena printr-un apel adresat împă-

ratului, rămas fără rezultat. Între 12 și 14 mai 1881 s-au adunat la Sibiu 153 delegați și au pus bazele Partidului Național Român, care și-a înscris în program, printre altele: autonomia Transilvaniei; folosirea limbii române în școli, administrație; justiție românească în regiunile locuite de români; luptă contra tendințelor de maghiarizare forțată; revizuirea legii electorale; redactarea unui Memorandum către împărat. Între timp, guvernul lui Tisza s-a opinat, în 1885, pentru crearea unui organism cultural maghiar din Transilvania, celebrul EMKE, care să contracareze activitatea ASTREI, ca și măsurile preconizate de partidul înființat la Sibiu.

Memorandumul a fost înaintat împăratului, în martie 1892, de o delegație de 300 de persoane, dar acesta n-a vrut să-l primească, ci l-a trimis guvernului de la Pesta. Aceasta însemna înmormântarea lui. Între timp la București luase ființă, la 1890, *Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor*, al cărei sufluet va deveni Nicolae Iorga. Memorandiștilor li s-a intentat un proces politic de

Școala și biserică din Vad, comuna natală a lui A. Bunea

răsunet, care s-a desfășurat la Cluj între 7 și 25 mai 1894. Printre marii apărători ai celor înprocesuați s-a aflat și Augustin Bunea. Atunci, mai ales, a dat el măsura elocinței sale, care îl impune ca pe unul din cei mai mari oratori români ai tuturor timpurilor.

Templul libertății naționale

Guvernul a hotărât să dizolve Partidul Național Român, dar în 1895 s-a reunit un Congres la Budapesta cu reprezentanți ai românilor, sârbilor și slovacilor, pentru o luptă comună în vederea obținerii drepturilor naționale. Apoi măsurile fătife de înăbușire a sentimentelor naționale românești s-au înmulțit cu fiecare an. Augustin Bunea va participa la numeroasele întruniri de luptă ce se vor ține în toate marile orașe din Ardeal, iar cuvântul său înflăcărat va fi ovaționat de fiecare dată când s-a adresat românilor. Un fragment dintr-o cuvântare ținută la Alba Iulia ne dă o mostră de forță patriotică ce țâșnea din inima acestui neînfăcat tribun: „Am venit să dăm tributul nostru artei românești în acest oraș care trebuie să fie pentru fiecare român un loc sfânt. E mai mult ca falnica cetate de odinioară, Sarmizegetusa, căci aici a fost leagănul neamului românesc de astăzi. Aici s-au plămădit cele dintâi condiții de viață ale strămoșilor noștri... Pe aici s-au scurs cele mai frumoase vremuri pentru neamul nostru și s-au descărcat și vijeliile grele ce au căzut asupra noastră... Aici a fost reședința gloriosului voievod Mihai Viteazul; de aici a stăpânit el toată întinderea Ardealului... Locul acesta e sfânt pentru noi. Cutremurați ne oprim azi în acest loc și mintea noastră purcede să dezgroape comorile de amintiri ce zac aici. S-au scurs demult vremurile noastre de mărire. Azi situația noastră în acest loc e zdrobită.

Dar pe ruinele acestora noi vom clădi odată iarăși templul dărmat, vom ridica templul libertății noastre politice naționale. Noi

vom sfârși cu izbândă războiul mare ce-l purtăm pentru ființa noastră națională. Nu trebuie să ne tot căinăm, căci suntem un popor de putere și de viață. Dacă am fost veacuri întregi zidul de pază al civilizației din Apus împotriva cotoptorilor barbari, dacă am putut ridica regatul mândru românesc, e dovada cea mai vie de puterea și trăinicia noastră. Vom stinge pe toți păcătoșii cu puterea noastră de viață și vom lupta în rânduri tot mai încheigate, prin mii de furtuni ce cearcă să ne risipească. *Să cadă chiar cerul asupra noastră, noi nu ne vom însălmănta în lupta ce o purtăm pentru limbă și credință.* Le vom apăra până la cel din urmă ostaș cinstit, cu îndârjire neînfăntă.”

În martie-mai 1906, Augustin Bunea se afla la Roma pentru intervenții pe lângă Vatican pentru atenuarea amenințărilor de deznaționalizare, inclusiv pentru combaterea planurilor de înființare a episcopiei greco-catolice de limbă liturgică ungurească de la Hajdu Dorog, care ar fi dus la maghiarizarea forțată a populației românești din părțile vestice ale Transilvaniei. Este vremea când N. Iorga preia conducerea Ligii pentru unitate culturală a tuturor românilor, creată pentru menținerea conștiinței de solidaritate a neamului. În realitate în centrul preocupărilor Ligii a stat ideea unirii Transilvaniei cu România.

Această tendință și sprijinul foarte larg material acordat mișcării de rezistență din Ardeal, precum și prezența entuziaștă a lui N. Iorga la toate manifestările Ligii din cele 60 de filiale din orașele țării, au determinat măsura arbitrară de a se interzice marelui prieten al lui Bunea să mai calce pe pământ austriac. Aceasta a dus la măsuri de protest anti-austriace din partea membrilor Ligii și la manifestări de solidaritate cu Nicolae Iorga.

În vara lui 1909, survine manifestarea de naivitate a lui Augustin Bunea, care era aceea a multor patrioți ardeleni, credința că moștenitorul tronului habsburgic, Franz Ferdinand, odată ajuns în-

părat, va da drepturi românilor din Transilvania, federalizând țara. Este adevărat că acesta nu nutrea nici o simpatie pentru unguri, că între el și curtea lui Franz Iosif era o teribilă tensiune, că de sfetnicul său, Aurel C. Popovici, autorul celebrei lucrări *Die Vereinigten Staaten von Gross-Österreich* (Statele unite ale Austriei Mari), apărută la Leipzig în 1906, era informat despre abuzurile ungurești și încercările de distrugere ale poporului român, că arhiducele voia să dea drepturi egale și slavilor din imperiu (sofia sa era cehoaică de naștere), dar nu-i mai puțin adevărat că pe românii de o parte și de alta a Carpaților îi interesa nu mila împărătească, ci unirea cea mare și veșnică peste capul casei de Habsburg, indiferent cine ar fi ocupat tronul Mariei Tereza.

O primire frumoasă

Augustin Bunea ar fi dorit și el acest lucru, dar nu îndrăznea să viseze la el, i se părea prea mare minunea. Și, atunci, realist, cum s-a manifestat toată viața, a crezut mai mult în măsurile moștenitorului la tron, care nu păreau nici prea îndepărtate în timp, căci împăratul, foarte bătrân, putea să dispară în orice clipă.

S-a întâmplat că tocmai în această vreme să fie așteptată vizita arhiducelui la Sinaia și Bunea era cuprins de teama ca nu cumva manifestările pro-Iorga și anti-maghiare din România să lezeze în vreun fel Casa de Habsburg. Într-o scrisoare caldă de solidaritate trimisă lui Iorga la 13 iunie 1909, el îi împărtășește marelui său prieten această teamă: „... Dacă sunt bine informat din cele ce le-am cetit în ziare, s-au făcut și propuneri ca, pentru răzbuinarea nedreptății ce ți s-a făcut ție, să se primească cât se poate de rece principiile moștenitor austriac, când acesta va merge în România. Dacă acest curent ar ieși biruitor, s-ar face una dintre cele mai mari greșeli politice, care ar putea să aibă urmări fatale pentru viitorul românilor din monarhia habsburgică... Trebuie să aveți în vedere

un lucru, pre care eu îl știu cu certitudine absolută, că arhiducele nutrește cele mai bune simpatii pentru poporul românesc și că este convins că românii din monarhie suferă multe pre nedreptul și el este hotărât ca atunci când soarta popoarelor va atârna de la el să facă tuturor și mai ales românilor deplină dreptate. Când voi avea prilej să vorbim amândoi îți voi arăta și dovezile cuvintelor mele.

De aceea este un act de prudență politică ca arhiducelui să i se facă cea mai caldăroasă, cea mai strălucită primire pre pământul României, așa cum nu s-a făcut nimănui până acum. Deci te rog, cu toată dragostea ce o am pentru tine și pentru neamul românesc să pui în cumpană toată autoritatea ta și să împiedici ca mișcarea frumoasă de simpatie pentru tine să nu se amestece cu chestia primirii arhiducelui, ci fiecare să se desfășoare independent una de alta, precum pretind demnitatea și interesul poporului românesc. Sunt convins că și tu vei aproba punctul acesta de vedere, cu atât mai vârtos că tu înșul ai îndemnat oamenii în *Neamul Românesc* să facă arhiducele un primire frumoasă și demnă..."

Iorga voia să publice scrișoarea lui Bunea, în ideea lămuririi tuturor românilor de ce este necesară o entuziastă primire făcută arhiducelui, dar canonicul blăjan îl oprește printr-o altă scrisoare trimisă trei zile mai târziu: "...Tot ce faceți și veți face la voi cu privire la primire nu trebuie să apară ca pus la cale de

la noi. Trebuie să apară totul ca pornit de acolo și nu de aici. Numai așa are efectul dorit..."

Jalea tuturor

Arhiducele a fost bine primit și s-a întors la Viena cu simpatii mărite pentru români. Dar nu i-a fost dat să realizeze federalizarea Austriei, căci a murit la Saraievo, dezlanțuind marea război, ce a rezolvat altfel drepturile românilor din Ardeal.

A fost ultima acțiune majoră a intransigentului dr. Augustin Bunea. În primăvară fusese ales membru titular al Academiei Române și își pregătea discursul de recepție. Dar în amiaza zilei de 30 noiembrie 1909 a căzut trăznit de apoplexie, în plină activitate. Vestea morții s-a răspândit ca fulgerul în întregul Ardeal și dincoace de munți. Spunea Buanu într-un articol publicat în *Convorbiri literare* că numai două momente au mai unit la fel jalea tuturor românilor: dispariția lui Alecsandri și aceea a lui I.C. Brătianu.

Bunea fusese un om robust, voinic, nu bolise niciodată și nimeni nu se putea gândi la un sfârșit atât de tragic și de neașteptat la numai 52 de ani. Din toate părțile monarhiei, din Ardeal, de peste munți, au început să sosească sute și sute de mesaje, de la prieteni și de la vrăjmași, toate recunoscând în Augustin Bunea pe luptătorul loial, pe patriotul neîntrecut, pe oratorul înflăcărat, pe marile istoric al bisericilor românești.

Câteva nume reținute la întâmplare: N. Iorga și, separat, Ecaterina Iorga, Nicolae Filipescu, Mihail Pherekide, Al. Lapedatu, mitropolitul Meșianu, Ioan Buanu, Aurel C. Popovici, D.A. Sturdza, general Budișteanu, Gh. Pop de Băsești, Ioan Pușcariu, Sever Bocu etc. Peste 2 000 de oameni, veniți din toată românimea, au participat la înmormântare. Academia Română a fost reprezentată de Ioan Buanu și de C.I. Istrati care a rostit un cuvânt funebru. Au mai ținut cuvinte panegirice opt reprezentanți a diverse instituții, printre alții Octavian Goga în numele ASTREI, Ioan Lupăș în numele Mărginenilor și, cel mai impresionant dintre toate, acela al lui Vasile Goldiș, în numele Comitetului Național Român. Apoi mormântul s-a închis peste trupul său.

Blăjenii au editat un an mai târziu un *Album în amintirea canonicului Augustin Bunea*, de 220 de pagini, în care au inclus toate textele de condoleanțe și discursurile ținute la îngropăciune, în afara numeroaselor articole din presa ardeleană, cea din România și a mai multor ziare ungurești și germane.

Ar fi meritat Augustin Bunea să vadă cu ochii realizarea Marii Uniri, dar nici el și nici Aurel C. Popovici n-au fost miluiți de Dumnezeu cu acest dar. El rămâne în istoria noastră ca simbol al luptei fără preget și poate fi așezat în Panteonul neamului alături de Klein, de Petru Maior, Gheorghe Șincai și Cipariu. ■

VEȘMÂNT ORIENTAL (Criptografie: 6, 5, 2, 6)

S (F T) RA U RA U

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția jocurilor din numărul trecut - p. 36:
CEAUȘ (CE-AU-S)

Soluția integralei *Arme*:
C - S - S - S - CATAPULTA -
REVOLVER - RAPA - I - AC -
BINETE - H - PI - TRASEE -
NEAM - TUB - TAR - ER - RU -
U - ACT - ROZ - NO - RISIPA -
BRICI - E - LUA - ALIAT - ZID -
ICNI - TEAVA - IAR

FRANZ IOSIF SAU ANACRONISMUL UNUI MONARH

Împărat în afara vremii sale, fiu obedient și soț iubitor, ultimul suveran habsburg s-a aflat sub influența frumoasei și voluntarei sale soții, Sissy. Partenera lui i-a influențat într-atât modul de viață și voința, încât atunci când a considerat necesar pentru propria-i libertate i-a găsit și o amantă augustului soț. În trei, imperiul și Casa de Habsburg au alunecat parcă mai lin spre colaps.

ION BULEI

La 18 august 1830, clopotele bisericilor din Viena anunțau nașterea primului copil în familia arhiducelui Franz Karl, mezinul împăratului Ferdinand I și prezumtivul moștenitor al tronului. Copilul era un băiat și avea să fie botezat Francisc (Franz), în onoarea bunicului său Franz I, și Iosif, în amintirea străbunicului său, Iosif II. Această modă, a folosirii unor nume de înaintași, care se distinseseră prin faptele lor, era foarte frecventă în familia domnitoare habsburgică. Evocarea strămoșilor putea atrage auspicii favorabile asupra pruncului botezat.

Franz Iosif vine la tron într-un moment deosebit pentru imperiu: în timpul revoluției de la 1848. De fapt, adus de această revoluție. Pentru că monarhia habsburgică e pusă în fața unei situații dificile: să schimbe ceva în starea de lucruri de până atunci, în relația ei cu imperiul, dar să rămână ea însăși. Împăratul Franz Karl era un om modest ca intelect. „Mă plictisește îngrozitor“, declara Caroline de Bavaria.

În schimb, soția lui, Sofia, cu care se căsătorise în 1824 și care îl adusese pe lume, în 1830, pe Franz, era foarte inteligentă. Sofia de Wittelsbach, din ramura domnitoare a familiei regale bavareze, nu avea decât 19 ani când sosise la Viena. Era interesată cu adevărat de politică și avea și înzestrarea necesară, reușind să țină piept cu succes lui Metternich, cel cu veleități de suveran absolut.

În cercurile politice vieneze Sofia declara că Metternich „dorea un lucru imposibil, să conducă monarhia fără un împărat, folosindu-se de diverse persoane ca reprezentanți ai Coroanei“. La început arhiducesa Sofia i s-a împotrivit instinctiv, din dorința de a-și păstra poziția cu care fusese obișnuită ca membră a casei regale, apoi pentru a împiedica autoritarismul acestuia, Sofia are ideea aducerii pe tron în 1848 a lui Franz, care în august acel an împlinea 18 ani. Pentru imperiu era soluția cea mai bună. Tot ea își convinge soțul la renunțarea la tron în favoarea lui Franz. Soluția era necesară în acele vremuri de tulburări sociale și politice, în care se simțea nevoia unor schimbări în interesul monarhiei.

În imagini: fotografiile oficiale ale cuplului imperial – Elisabeta (Sissy) și Franz Iosif.

Mama hotărăște, nu fiul

Proclamarea lui Franz Iosif împărat, la Olmutz (Olomouc), demonstrează că monarhia de Habsburg avea încă resurse de acomodare. Franz e un personaj carismatic: înalt, bine legat, nas drept, gura generoasă, foarte simpatic, la prima vedere; bun călăreț, bun dansator. Nu are defectul familiei: proeminența maxilarului inferior. Este milităros ceea ce „dădea” bine la un Habsburg. Avea uniformă de la cinci ani. „Armata îmi place cel mai mult”, spunea în tinerețe. Participă la bătălia de la Custoza, la 25 iulie 1848, unde are prilejul să cunoască un bătrân și valoros general austriac, pe von Radetzki, și o armată austriacă capabilă încă de succese. Nu întâmplător melodia lui preferată va fi *Marșul lui Radetzki*, creație a lui Johann Strauss-tatăl, la intrarea în Viena a generalului victorios asupra mișcărilor revoluționare din nordul Italiei.

Arhiducesa Sofia a îndrumat cu fermitate primii pași ai tânărului suveran. Mai târziu avea să-i scrie nepotului ei, Karl Theodor, duce de Bavaria, că „de la urcarea pe tron a fiului meu, am crezut că nu trebuie să mă amestec în afacerile de stat; credeam că nu e dreptul meu, știam că pentru prima dată după 13 ani poporul era în mâini bune. Sunt bucurătoare acum din toată inima că, după teribilul an 1848, pot să observ liniștită și plină de încredere cursul evenimentelor”.

Ea acționează însă cu totul altfel. Duritatea față de revoluționari (în Ungaria au fost 500 de condamnări la moarte, dintre care 100 executate), abrogarea Constituției, strânsa legătură între stat și biserică, culminând cu concordatul din 1855, au fost privite de toată lumea ca hotărâri ale mamei, nu ale fiului.

La data urcării pe tron a lui Franz Iosif, Imperiul habsburgic

era al doilea stat ca întindere din Europa, după Rusia (40 de milioane de locuitori) și asemenea acesteia, un imperiu multinațional.

Titlul complet al împăratului vorbește de la sine: „Prin grația lui Dumnezeu, Împărat al Austriei, Rege al Ungariei și Boemiei; Rege al Lombardiei și Venetiei, al Dalmației, Croației, Slavoniei, Galiției, Lodomeriei și Iliriei; Rege al Ierusalimului etc. Arhiduce de Austria, Mare Duce de Toscana și Cracovia; Duce de Lorena, de Salzburg, Carinthia, Carniola și Bucovina; Mare Duce de Transilvania, margraf de Moravia; Duce de Silesia Superioară și Inferioară, de Modena, Parma, Piacenza și Gustalla, de Auschwitz și Zator, de Teschen, Friuli, Ragusa și

Doi fervenți apărători ai statului dualist austro-ungar: Ferenc Deák și Gyula Andrássy

Zara; Conte cu rang princiar de Habsburg și Tyrol, de Kyburg, Gorizia și Gradiska; Principe de Trento și Bressanone; margraf al Lusatiei Superioare și Inferioare și în Istria; Comite de Hohenems, Feldkirch, Bregenz, Sonnenberg etc.; stăpân peste Trieste, Cattaro și marca Venetiei; Mare Voievod al Voievodărilor Serbiei, etc., etc.”.

Franz Iosif are două ambiții: să afirme supremația monarhiei habsburgice în lumea germană și să restaureze puterea absolută și centralizată a Vienei în imperiu. Prin *Decretul de Anul Nou*, din 31 decembrie 1851, el preia conducerea deplină și exclusivă

a treburilor statului. Cu ajutorul primului său ministru, von Schwarzenberg, în trei ani restaurează totul (după moartea lui Schwarzenberg, în aprilie 1852, își asumă și funcțiile acestuia). Începe de acum să fie supremul birocraat, cel care transformă scaunul biroului său în adevăratul tron. O astfel de politică nu-i atrage simpatii.

Sissy – un coup de foudre

Noroc cu atentatul nereușit al ungurului Libenyi Janos (îl atacă cu pumnul și cu strigătul de „Trăiască Kossuth!”, răbindu-l, tocmai când era îmbrăcat în uniformă de husar!), care îi aduce puțină popularitate. Câștigă simpatii prin căsătoria cu frumoasa Elisabeta, Sissy, cum o alina familia, fiica mai mică a ducesei Helene de Wittelsbach de Bavaria. Căsătorie romantică, ce aprinde imaginația contemporanilor. Întâlnirea lor are loc la Bad Ischl, în august 1853, când ea împlinea 20 de ani.

Sissy vine cu sora ei, candida oficială. *Un coup de foudre* pentru tânărul împărat („când împăratul a zărit-o pe Sissy, a fost clar, după expresia feței sale, că aceasta era aleasa”, i-a spus fratele mai mic mamei lui). Răspunsul tinerei fete la întrebarea dacă îi place de împărat este: „Cum ar putea cineva să nu-l iubească pe acest om?”. Locuitorii Vienei au fost deosebit de încântați de alegerea împăratului, nu însă și înalta societate, pentru că aleasa nu aparține nici uneia dintre casele domnitoare importante din Europa.

Căsătoria cu o odraslă a unei familii germane (se avusese în vedere chiar mariajul cu sora regelui Friedrich Wilhelm IV al Prusiei) fusese premeditată. Mai ales Sofia, mama împăratului, urmărise să întărească legăturile germane ale familiei de Habsburg.

Dar frumusețea Elisabetei va fermeca multă lume. Sissy va fi rugată să participe la numeroase evenimente pentru a crea o imagine favorabilă familiei domnitoare.

Lunga domnie a lui Franz Iosif va fi o succesiune de înfrângeri. Mai întâi războiul cu Piemontul și Franța, în 1859. Relațiile cu provinciile din nordul Italiei erau de mai multă vreme încordate. Turneul italian al lui Franz Iosif și al Elisabetei în iarna lui 1856-1857 a fost un adevărat fiasco. În aproape toate orașele vizitate populația nu i-a aclamat pe suverani, iar membrii înaltei societăți au refuzat să participe la recepțiile în cinstea lor. La numai câteva luni după această vizită, cuplul imperial va face o altă, în Ungaria. Primirea va fi deosebită și o va impresiona pe Elisabeta, care de atunci înainte va sprijini cu orice prilej cauza maghiară. O altă călătorie, în Boemia, la Praga, se va desfășura însă în atmosfera ostilă din nordul Italiei.

Războiul cu Italia a fost prost pregătit, și diplomatic și militar. La 19 aprilie 1859 Franz Iosif trimite un ultimatum Piemontului. Mare greșală. Atât aștepta Casa de Savoia, care se înțelesese cu Franța, în fruntea armatei este numit contele Gyulai, care îl înlocuiește pe Radetzki. Diferență enormă. Înlocuitorul este incapabil, excentric și stupid. Tactic, el pierde bătălia de la Solferino înainte să o înceapă. În loc să atace primul, înainte de venirea armatelor franceze, el așteaptă atacul acestora. Pierde 22 000 de oameni (contra 12 000 francezi și 5 500 piemontezi).

De pe front, de la Verona, îi scria lui Sissy: „Știu ce poate să însemne pentru un general o înfrângere. Și gravele consecințe ale acestei înfrângeri încă n-au venit”. Ele vin cu armistițiul de la Villafranca, din 12 iulie, și pacea de la Zürich, din 10 noiembrie. Austria nu mai rămâne în Italia decât cu Veneto, Venezia Giulia și Trentino. Restul posesiunilor se vor uni cu Regatul

Sardiniei. La 12 septembrie 1859, când Franz Iosif se întoarce la Viena, numeroși vienezi nu-și mai ridică pălăria la trecerea lui. Înfrângerile se plătesc.

În octombrie 1860 împăratul renunță la unele dintre prerogativele sale, în favoarea unor forțe conservatoare reprezentate în Diete. Nu satisface pe nimeni. În februarie 1862 revine cu o nouă Ordonanță, prin care introduce un sistem bicameral. Unele națiuni, ca românii din Transilvania, sunt bucuroase că pot în sfârșit și ele să fie recunoscute politic. Dar ungerii găsesc în formula parlamentului bicameral o piedică în calea separatismului și boicotează inițiativa.

În război cu un om inteligent

Anul 1866 este crucial pentru destinul Austriei. Diplomatic și militar, ea pierde un alt război: cu Prusia, pentru stăpânirea spațiului german. Diplomatic, Bismarck încheie o alianță defensivă cu Italia, la 18 aprilie, iar la 12 iunie își asigură neutralitatea Franței, izolând astfel Austria. La 3 iulie, prusacii înfrâng armata austriacă la Königgratz (Sadova). Ei au în dotare o pușcă de cinci ori mai rapidă decât cea austriacă. Circa 43 000 de oameni rămân pe câmpul de la Sadova.

Visul unei Austrii mari se prăbușește. Mai mult, se spulberă și posesiunile italiene. Veneto se unește cu Italia, chiar dacă trupele italiene ies înfrânte din război. Tratatul de la Praga, din 23 august 1866, coboară Austria din rândul influențelor puteri europene. De acum înainte va fi o mare putere de rangul doi, iar austrieicii trebuie să înfrunte problema identității lor: erau germani, dar excluși din lumea germană (casa domnitoare și întreg sistemul său de valori se defineau într-un mod deosebit față de puterea germană. Austrieicii fac totdeauna referire la monarhie ca sistem, ocolind termenul de Reich, considerat a

fi mai apropiat de situația statelor centralizate deja în sfera de influență prusacă).

Care urma a fi soarta lor, într-o Europă care se organiza etnic, a lor, care aveau în stăpânire 11 națiuni mănate de aceeași idee națională ce îi rostua pe toți în Europa și în lume? Dar care mai era rolul monarhiei habsburgice?

Conștientă de intrarea într-o altă fază, monarhia se reorganizează. Tratatивele cu aristocrația maghiară, care trenaseră în anii anteriori, sunt reluate. Franz Iosif nu este un vizionar. Alege soluțiile la îndemână, cu efecte imediate, nu pe acelea cu bătaie lungă. Nu transformă monarhia într-o federație, ci într-un dualism. Nu este de neglijat în realizarea acestei alianțe nici rolul catalizator, deosebit de important, pe care l-a jucat Elisabeta, care a sprijinit partidul național maghiar (învățase ungereste, participa întotdeauna la Budapesta la sărbătoarea națională, Sf. Ștefan, avea relații extrem de apropiate cu mulți dintre membrii aristocrației maghiare, doamnele sale de onoare erau unguroaice, avea relații foarte apropiate cu primul ministru și ministrul de externe Andrassy Gyula – gurile rele șopteau chiar că între cei doi ar fi fost o altfel de relație și că Marie Valerie, cea mai mică dintre fiicele Elisabetei, ar fi fost fructul acestei iubiri).

S-ar fi putut crea oare Austro-Ungaria-Boemia sau, treptat, Statele unite ale Austriei? Franz Iosif nu păsea pe un astfel de drum, pentru că ungerii nu l-ar fi acceptat și, deci, n-ar fi putut să conteze pe ei. Semne de răzvrătit se făceau simțite deja în rândurile lor. În timpul războiului cu Prusia, o legiune maghiară luptă în rândul prusacilor. Deak și Andrassy țin însă situația în mână. Au și istețimea de a nu pretinde Austriei mai mult decât o făcuseră înaintea războiului cu Prusia. Dar și așa era destul. Imperiul se rupea practic în două: Cisleithania – cu pământurile austriece ereditare, cu Boemia,

Moravia, partea austriacă a Sileziei, Galiția, Bucovina – și Transleithania – cu Ungaria, Croația, Voivodina, Transilvania, Slovacia.

Pentru Franz Iosif a concede ungarilor jurisdicția exclusivă asupra afacerilor interne ungurești însemna sfârșitul visului habsburgic al unui regat centralizat. După cum însemna că era de acord și cu un regim parlamentar în toată monarhia. Era imposibil să lase Ungaria să se bucure la Budapesta de un parlament și de un guvern cu responsabilități ministeriale, fără a concede și Vienei aceleași drepturi.

Tratatul este lung și dificil. Franz Iosif nu luptă numai cu cereșile ungurești, ci și cu sine însuși. În plus el este în război și cu un om politic inteligent și tenace, în persoana lui Andrassy, pe care – ironia soartei – 18 ani mai înainte, îl condamnase la moarte. Inițial, Franz Iosif este susținut de unul dintre consilierii săi, Belcredi, care visa un federalism aristocratic și care, în timp ce se purtau convorbiri cu ungurii, îi încuraja pe cehi, polonezi, pe croați să ceară și ei autonomii interne. Totul pentru a pune bețe în roate cererilor ungurești. Belcredi, mult prea aristocratic, nu merge până acolo încât să invoce naționalismul popular al acestor națiuni.

Dualismul – o capcană

Dualismul va fi așa cum l-au dorit ungurii. Austria era o dată în sfârșit terminată. Franz Iosif nu simțea așa. La fel cum nu și dăduse seama nici după Solferino că se terminase cu Italia austriacă, cum nu observase nici după Königgratz că Austria nu mai avea nici un amestec în treburile germane. Dualismul a fost reînnoit în 1878, în 1887, în pericol de a nu mai putea fi reluat în 1897 (un compromis încheiat abia în 1899, reluat în 1902, ține până în 1907).

Ungaria caută de fiecare dată să diminueze sarcinile comune și să crească propria-i indepen-

Artilerie austriacă în campania din nordul Italiei (1866)

dență. Dorința de separare a ungarilor este din ce în ce mai mare (cei mai mulți dintre unguri nu și-au dat seama cât de valoros era pentru ei acest dualism decât după ce acesta n-a mai fost).

Sub dualism Ungaria a cunoscut o spectaculoasă dezvoltare, poate cea mai relevantă din întreaga ei istorie. Franz Iosif va fi împărat și rege (celelalte titluri nu au aceeași valoare), dar nu va mai fi același suveran. În Ungaria el era receptat numai ca rege, în Austria și celelalte provincii din Cisleithania numai ca împărat.

Legătura dintre Austria și Ungaria este puternic marcată de un eveniment fastuos, la 8 iunie 1867, în catedrala Szent Istvan de pe Gellert. Franz Iosif este încoronat cu coroana istorică a regilor maghiari, primită de Stefan I, care fusese ascunsă de Kossuth în timpul revoluției de la 1848 și regăsită ulterior.

Imperiul nu va mai fi unitar. Diferențele dintre Cisleithania și Transleithania se accentuează. S-a spus despre Imperiul austro-ungar că a fost un *Volkerkerker* (închisoare a popoarelor). Afirmația este valabilă numai pentru

Intrarea împăratului și a soției sale în Pesta, în iunie 1867

partea lui orientală, Transleithania, unde o politică de maghiarizare tot mai forțată, condusă de oameni politici șovini, precum Tisza Kolomon, va crea tensiuni etnice și probleme interne serioase. Orice individ care învăța bine maghiara și îmbrățișa cauza maghiară era bine primit și era absorbit de masa maghiarilor (uneori devenea mai maghiar decât maghiarii, vezi slovacii Kossuth sau Petőfi). Rase inferioare nu puteau cultiva conștiința națională, o viață națională. Un croat, un român puteau să fie foarte buni maghiari. Le era interzis însă să fie buni croați sau buni români.

Ceea ce n-a luat în calcul elita politică maghiară a fost că dezvoltarea naționalismului nu putea fi îngrădită doar la o națiune, în cazul de față, la națiunea dominantă, care era cea maghiară.

Ideea națională lucra asupra tuturor, un naționalism determinându-l pe altul, într-o fatală interdependență. Faptul a fost mult mai bine înțeles în cealaltă parte, austriacă, a imperiului, care nu va înceta să se liberalizeze.

Andrássy junior declara în 1897 că, spre deosebire de Austria, un mozaic de naționalități, fără o unitate intimă, Ungaria era un stat unificat de mare tradiție. Dar fiului lui Andrássy îi scăpa faptul că Ungaria era „un stat unificat” prin refuzarea drepturilor celorlalte națiuni. Pentru monarhia habsburgică dualismul a reprezentat o capcană, din care nu a mai putut ieși.

În 1871 cehii au încercat și ei să obțină aceleași privilegii cu ungurii. Au cerut o dietă, un guvern, limba cehă limbă oficială în zonele locuite de cehi, încoro-

narea lui Franz Iosif ca rege al Boemiei. Dar cehii nu au coeziunea ungurilor. În regiunea Boemiei, germanii protestează. Polonezii cer și ei aceleași drepturi. Bismarck, gândindu-se la germani, nu este nici el de acord. În schimb, împărtășește ideea lui Andrássy că trebuia cu orice preț blocată orice expansiune slavă.

Aceasta și va fi ideea centrală a politicii externe a imperiului, în fapt politica externă influențată de unguri și de permanenta raportare a acestora la Germania. Alături de ea va fi susținerea unei Europe monarhice. Așa se ajunge la alianța celor trei împărați. La sfârșitul anului 1873, un prinț din familia imperială austriacă scria unui prieten: „Noi nu vom uita niciodată Sadova, dar nu e momentul tergiversărilor”.

(Va urma)

SIDA ÎNAINTEA INTERNET

Viteza cu care se succed evenimentele istorice în secolul nostru este, în mod evident, mult accelerată față de epocile anterioare. Suntem capabili să le receptăm și analizăm cu aceeași rapiditate? Percepem corect importanța lor, cât și rolul principalilor actori?

Iată o serie de întrebări la care și-au propus să răspundă autorii unui sondaj realizat în Franța, cu ocazia lansării noii ediții a lucrării lui Michel Mourre, *Dictionnaire encyclopédique d'histoire* (Dicționar enciclopedic de istorie). Sondajul a fost comandat de casa editorială Bords.

Răspunsurile primite au fost, uneori, neașteptate. Astfel, la întrebarea „Care dintre evenimentele următoare ar trebui neapărat să figureze într-un viitor dicționar enciclopedic?”, pe primul loc s-a situat descoperirea virusului SIDA, cu 70,9%, urmat de căderea zidului Berlinului, cu 61,1%, în vreme ce aselenizarea a întrunit doar 31,7% procente, iar constituirea rețelei Internet 10,7%.

François Mitterrand deține în continuare un loc privilegiat în memoria francezilor, 69,1% dintre ei considerând că el va fi, peste 30 ani, personalitatea despre care istoricii vor spune că a contribuit cel mai mult la constituirea noii Europe. Robert Schuman și Jean Monnet (vezi

Magazin istoric, nr. 7-12/1992, 1/1993) au acumulat doar 13,6%, respectiv 11,7%. În schimb, la întrebarea „Cine a influențat cel mai mult istoria lumii?”, generalul de Gaulle se află pe primul loc, cu 55,4% din vocile exprimate, urmat de Isus Cristos (50,7%) și Hitler (49,9%). Stalin nu a adunat decât 17,4%.

Și concluziile celor care au analizat sondajul sunt interesante. Istoria politizată, cu o cronologie clară, și perceperea înlănțuirilor cauzale par a fi apanajul bărbăților și celor instruiți. Perceperea adevăratei temporalități istorice, realizarea unui recul față de timpul mediatizat nu se pot realiza decât pe baza unei solide educații. În schimb, pentru cei cu un deficit cultural, apare evidentă încrederea în manualele școlare. O dovedește și răspunsul la întrebarea „La ce servește istoria?”. Pentru cei mai mulți, ea folosește la înțelegerea trecutului.

În general, istoria rămâne în mare măsură un mijloc de distracție, cu tentă paseistă. Cu excepția celor pentru care școala și scrisul hrănesc ideea că ea nu este închisă în trecut, ci este un vector privilegiat de transmisie culturală și un mijloc excelent de a înțelege societatea în care trăim.

D.M.

În cadrul anchetei internaționale pe care am inițiat-o printre istorici, cu prilejul împlinirii a 30 ani de la apariția revistei Magazin istoric (nr. 4, 5/1997), ne-a răspuns și savantul polon Jerzy Topolski. Este un nume cunoscut cititorului român, care i-a putut citi, în versiunea publicată la Editura științifică și enciclopedică, din 1987, lucrarea fundamentală Metodologia istoriei. În prefața pentru ediția română, Jerzy Topolski aducea un omagiu istoriografiei române: „Este suficient să amintesc de savanți ca A.D. Xenopol (1847-1920) și N. Iorga (1871-1940) pentru a ne da seama cât de bogat este terenul intelectual pe care ajunge cartea mea. Aceasta obligă, dar și onorează”.

Reproducem articolul trimis revistei noastre.

VIITORUL ISTORIOGRAFIEI

Problema viitorului istoriografiei este privită din cel puțin două puncte de vedere. Ne putem întreba pur și simplu cum va evolua istoriografia în viitorul mai-mulț sau mai puțin definit sau să zăbovim asupra întrebării cum ar trebui să se dezvolte istoriografia. În privința celei dintâi, au fost formulate deja o serie de profeții. Potrivit uneia dintre ele, forma ce vine a istoriografiei este, înainte de toate, microistoria sau stilul istoric antropologic.

Două cutii separate

În cele ce urmează, nu mă voi ocupa de viitorul istoriografiei într-o asemenea interpretare. Se poate spune că, într-adevăr, istoriografia antropologică – reprezentată de E. Le Roy Ladurie, Ph. Ariès, N.Z. Davis sau C. Ginsburg – este o ramură foarte promițătoare a scrierii istorice, ce oferă noi perspective, dar gândirea mea nu este atât de radicală. Eu cred că istoriografia antropologică doar va îmbogăți stilurile istorice existente, fără a elimina vreunul. Și nici nu sunt convins că critica lyotardiană a metanarațiunii va provoca schimbări semnificative în actuala practică a istoriografiei. Istoricii vor folosi noțiuni generale, precum structură socială, cultură,

JERZY TOPOLSKI

luptă pentru independență, democrație sau stat totalitar pentru că este imposibil să organizezi narațiunea istorică doar la un nivel foarte jos, ocupându-te de fapte individuale. Spre exemplu, cineva își poate pune întrebarea care au fost cauzele fiecăreia dintre cele trei împărțiri ale Poloniei, adică să descrie fazele succesive ale procesului ce a dus la fiecare împărțire, care nu este echivalent cu întrebarea

referitoare la împărțirile Poloniei în general.

Acum, problema mea este, așa cum am subliniat, diferită. Să examinăm cum să îmbunătățim – sau cum am putea îmbunătăți – scrierea istoriei în lumina noilor tendințe din filosofia istoriei.

Îmbunătățirea istoriografiei constă, în opinia mea, în sporierea forței ei argumentative. De ce? Datorită schimbării filosofice în înțelegerea adevărului istoric și a esenței activității istoricului. În actuala filosofie a istoriei, conceptul corespondent al adevărului nu mai este susținut. Este

caracterizat drept „metafizic”, „naiv” sau, cum am propus eu, concept „egoist” al adevărului.

Relația dintre „lume” și narațiunea istoricului este, în lumina noii filosofii a istoriei, mult mai complexă decât a putut apărea în cadrul abordării pozitivistice față de cercetarea istorică. Istoricii nu au nici un fel de acces la realitatea trecutului. Istoricii nu oglindesc trecutul în narațiunea lor pentru că izvoarele nu asigură un asemenea acces. De obicei, istoricii sunt convinși de un statut epistemologic special al surselor istorice. Ei privesc sursele istorice precum un „container” care păstrează adevărul, pe care istoricii mai mult sau mai puțin experimentați îl pot extrage și

transpune, cu mai mult sau mai puțin succes, în narațiuni istorice.

Istoricii sunt, în mod predominant, siguri – deși nu o exprimă, de obicei, în mod explicit – că

pot crea o bază solidă, pe care pot construi un edificiu la fel de solid al textelor lor ce „reconstruiesc” realitatea istorică. O asemenea convingere ce atribuie surselor istorice un statut epistemologic

În exclusivitate pentru Magazin istoric

special îi plasează pe ei și narațiunea istorică, adică textele istoricului, în două cutii separate. Sursele istorice indirecte – cele care au propriul lor autor (sau informator) – sunt și ele narațiuni istorice și (precum obiectele materiale studiate de arheologie) trebuie să fie transformate în narațiuni înainte de a fi utilizate. Dacă suntem de acord cu o asemenea opinie, trebuie de asemenea să spunem că istoricii redescriser un soi de narațiune istorică într-altul.

Este evident că nu este posibilă vreo formă de istorie fără studiul izvoarelor, dar asta nu înseamnă că izvoarele istorice ne asigură accesul către trecut. Metaforic, putem spune că pentru istoric ele asigură într-adevăr singura legătură cu trecutul, cu rezerva că totuși această legătură este extrem de slabă. Eu numesc aceasta un alibi realist al narațiunii istorice.

Această legătură slabă este asigurată doar printr-o mică parte a informațiilor conținute de izvor. Sunt informații directe despre evenimente individuale, precum cele conținute în anale sau informații luate din registre publice (de naștere, căsătorie sau moarte). Asemenea informații au o încărcătură de interpretare relativ săracă. Ele constituie, potrivit terminologiei mele, informațiile istorice de bază. Informațiile de bază pot îndeplini rolul de mecanism de verificare. Doar acest mecanism de verificare creează baza realistă a narațiunii istorice.

Luând în considerare aceste teze, ajungem la concluzia că narațiunile istorice nu sunt – pentru că nu pot fi – reconstrucții ale trecutului. Nici măcar nu pot fi privite ca încercări de a

„înșfăca” trecutul, când acesta este înțeles drept ceva gata să fie reflectat de o manieră narativă.

Știm – lată marea diferență

Concluzia care este importantă pentru remarcile mele viitoare are două fațete interconectate. Prima este următoarea: este posibil să crezi multe narațiuni, practic un număr nelimitat, să construiești multe interpretări, multe imagini ale trecutului, utilizând același set de informații de bază. În al doilea rând, în narațiunile istorice avem de a face cu o situație pe care o numesc paradoxul adevărului istoric. Contrar regulilor calculului logic al propozițiilor în narațiunile istorice, îmbinarea logică a propozițiilor adevărate nu dă în mod obligatoriu succesiunea de fraze care este – cel puțin pentru unii dintre istorici sau dintre cititorii narațiunilor istorice – de asemenea adevărată. Rezultă că, potrivit acestui paradox, unele propoziții false nu subminează în mod obligatoriu adevărul presupus al întregului narațiunii.

Dacă acceptăm consecințele acestui raționament, trebuie, de asemenea, să ajungem la concluzia că principala problemă a istoriografiei este acum alegerea între diferite narațiuni pentru a o găsi pe cea mai bună. Nu se poate lua o altă decizie după abandonarea concepției egoiste a adevărului. S-ar putea spune că și mai devreme această problemă era foarte importantă, dacă nu principala. Da, dar acum, în lumina noii filosofii, știm aceasta și putem acționa în mod conștient, nu spontan. Este o mare diferență.

Dacă știm că trebuie să decidem care narațiune este cea mai bună pentru a fi acceptată și că

de deciziile noastre depinde viitoarea formă a istoriografiei, trebuie să identificăm anumite criterii ale unei narațiuni istorice „bune”. Înainte puteam spune că cea mai bună istoriografie este cea adevărată. Acum, aș spune că cel mai bun stil istoric este cel al narațiunii istorice cel mai bine argumentate. Ceea ce înseamnă că o asemenea narațiune a primit cel mai larg acord al istoricilor profesioniști, aparținând unor școli istoriografice diferite.

Trebuie să știm ce înseamnă „să argumentezi cu succes”. Nu este vorba despre argumentarea logică în contextul raționalului deductiv, ca parte a „contextului de justificare”, ci de procesul de acumulare a argumentelor, astfel îmbunătățindu-se narațiunea istorică.

Este evident că procesul perfecționării narațiunii istorice poate fi înțeles în maniere diferite. Dar mai întâi dați-mi voie să spun câteva cuvinte despre structura narațiunii istorice. Eu disting trei paliere sau aspecte ale acestora: 1) aspectul (palierul) de suprafață, logic și gramatical; 2) cel retoric sau persuasiv – comunicational; 3) cel teoretic și ideologic (de asemenea, metaforic).

Îmbunătățirea narațiunii istorice constă – în opinia mea – în ridicarea nivelului palierului de control, care conține și „punctul de vedere” al istoricului. „Punctul de vedere” reprezintă întruchiparea „viziunii despre oameni și lume” a istoricului. Franklin Ankersmit scrie că „punctele de vedere” nu reprezintă ceea ce există într-adevăr, ci care dintre aspecte trebuie luate în considerare sau subliniate pentru o înțelegere optimă a trecutului. Și tot el scrie: „Punctul de

vedere» al unei narațiuni este comparabil cu o belvedere: orizontul «punctului de vedere» la care căpătăm acces după ce am urcat toate treptele ce duc la vârful scării către belvedere; din vârf, putem îmbrățișa întregul peisaj».

Ankersmit introduce ca însoțitor noțiunea de orizont a narațiunii. „Cu cât este mai larg orizontul, cu cât depășește înțelesul descriptiv al formulărilor narrative, cu atât mai reușită este o narațiune, din perspectiva naratorului. De aceea, este înțe-

lept să ceri istoricului să extindă la maxim orizontul povestirii sale».

Sunt pe deplin de acord cu Franklin Ankersmit. Problema istoriografiei actuale este să își lărgască orizontul. Și aceasta înseamnă, în opinia mea, dezvoltarea unei istoriografii compara-

tive. Chris Lorenz scrie că istoricii nu „produc tipul de istoriografie cel mai necesar în filosofie, adică o istoriografie comparativă... Istoriografia ar trebui să fie comparativă prin excelență și faptul că cea mai mare parte este studiată în cadrul unei culturi – de obicei, statul național – constituie un imens handicap atât pentru istorici, cât și pentru filosofi».

Poate că este banală concluzia, dar problema era să expui argumentele pentru ea. ■

Versiune românească
Dorin MATEI

● CONCURSUL MAGAZIN ISTORIC 30 ●

2 000 000 LEI PREMII

Câștigătorii

Înainte de a prezenta numele celor cărora sorții le-au fost favorabili la actuala ediție a concursului nostru, dedicat celei de-a 30-a aniversări a apariției primului număr, în aprilie 1967, să parcurgem câteva dintre multele scrisori ale concurenților care, odată cu buletinele de participare, au ținut să ne încredințeze și gândurile lor despre concurs. Iată fragmente din aceste corespondențe.

ELENA MIU, din Pitești: „Am colecția completă a revistei și întreaga mea familie este pasionată de istorie. Deși a fost de un mare grad de dificultate, concursul a fost foarte atractiv, cu întrebări bine alese, directe, care nu lasă loc la interpretări”. ● **ION IRIMIA, inginer, din Onești:** „Îmi face mare plăcere să caut răspunsurile și am o mare satisfacție la aflarea fiecărui răspuns”. ● **ARMIN SCHEIN, pensionar, din București:** „Concursul prezintă un interes general. Ne menține atenția, curiozitatea și puterea de gândire”. ● **VASILE UNGUREANU, elev, din Iași:** „Vă felicit pentru concursul organizat, la care particip și eu cu interes”. ● **IOV CĂRĂBAȘ, din Deva:** „Vă rugăm să mai organizați asemenea concursuri care ne vor da prilejul să revedem ce s-a scris în decursul anilor pe felurite teme”. ● **Col. (r) CELESTIN MOROȘAN, din Târgu Neamț:** „Adresez

câteva cuvinte din inimă pentru interesantul concurs organizat și felicit redacția **Magazin istoric** cu prilejul celor trei decenii de existență a revistei”.

Mulțumim tuturor celor care ne-au scris pentru frumoasele lor gânduri exprimate și-i felicităm pe toți participanții pentru strădanile de a afla cele 30 de răspunsuri.

Mulțumim călduros pentru generoasa sponsorizare a acestei ediții a concursului firmei S.C. Algernon S.R.L., director dl. DAN-SOCRATE CALOIAN.

Și acum iată câștigătorii concursului, desemnați în urma tragerii la sorți efectuată, ca și la edițiile precedente, în redacție, în ziua de 30 mai 1997.

PREMIUL I – 1 000 000 lei: ALINA DAVID, elevă, Clubul copiilor și elevilor din Găești

PREMIUL II – 500 000 lei: ELENA ILIE, subingineră, din Reșița

PREMIUL III – 300 000 lei: GHEORGHE DULCIU, din București

MENȚIUNE – 100 000 lei: MARIAN GAVRIL SOPON, inginer, din Cluj Napoca

MENTIUNE – 100 000 lei: MATEI SUSANU, pensionar, din București

ÎN MISIUNE LA BUCUREȘTI

Poet și diplomat iugoslav, Iovan Ducici a fost ambasador la Roma (1908, 1912, 1933-1937), Sofia (1911), Atena (1917), Geneva (1925), Cairo (1930-1931), Budapesta (1932), București (1937-1939, în acest ultim an devenind și membru de onoare al Societății scriitorilor români), Madrid (1940-1941).

Atent la psihologia și mentalitățile popoarelor cu care a venit în contact în timpul misiunilor sale diplomatice, Ducici și-a adunat experiențele trăite în aceste țări în cartea sa de memorii *Diplomatski Spisi (Însemnări diplomatice)*, apărută la Belgrad, în 1991 (466 pagini).

Redăm câteva rapoarte ale diplomatului iugoslav din anii când a fost în misiune la București. Ele sunt adresate fie lui Milan Stojadinovici, prim-ministru iugoslav (iunie 1935-februarie 1939), fie Ministerului de externe de la Belgrad.

IOVAN DUCICI

„Către Ministerul afacerilor externe, Belgrad

Strict secret nr. 83

Cazul dl. Ostrovski și relațiile Rusiei cu România în acest moment

București, 25.01.1938

Secția politică

Aflu din sursă sigură că dl. Ostrovski, fostul bun prieten al d-lui Titulescu, părăsește azi sau mâine România, precum și funcția de împuternicit al Sovietelor, întorcându-se la Moscova. Afirmă că se întoarce acolo la dorința sa, deși face parte dintr-un grup de colegi ai săi,

care au afirmat că întâi sunt retrași la Moscova apoi împușcați.

Excepție face doar fostul ministru de la Ankara, un diplomat cu reputație, care a reușit să fugă în Franța.

După cum am aflat, cazul Ostrovski este de un dramatism special. El este chemat pentru a fi judecat, la fel ca ceilalți, dar nu are posibilitatea să evite întoarcerea în Rusia, căci dacă ar face-o, i-ar fi împușcată familia, rămasă acolo ca zălog...

Dl. Ostrovski a fost aici în relații personale proaste cu trimisul Franței [Adrien] Thierry,

care este de dreapta. Este ginerele lui Rothschild și, după opinia sa, un om de o extrem de limitată inteligență.

Totuși, sunt două ambasade prietene, care au rămas în relații oficiale bune prin primul secretar al Ambasadei franceze Jean [Paul] Boncour. Cum ieri a fost la mine baronul [Gustave] Guillaume, ambasadorul belgian, am fost martorul unei convorbiri telefonice cu Boncour, acum consilier. Acesta îl înștiința pe Guillaume că l-a chemat dl. Ostrovski la o întâlnire particulară. De fapt, să-i înmâneze testamentul său, despre care-l

informase anterior. Imediat după această întâlnire, dl. Ostrovski urmează să părăsească România, căci a fost înștiințat oficial că la Pesta îl aștepta un om special din Moscova, care-i va da itinerarul și-i va preciza punctul prin care va trece granița rusească.

Conform unor informații ale mele, în Rusia se pregătește o cotitură importantă sau o lovitură politică și de stat.

Deja se dau afară străinii, se închid consulatele pe tot teritoriul Rusiei. Va fi ordonat de-a lungul întregii granițe europene un coridor de carantină, în așa fel încât nici un străin nu-l va putea trece fără să plătească cu viața. Toți noii diplomați sovietici din Europa vor trebui să fie oameni ai noilor idei.

Se vorbește despre un pogrom al evreilor și despre faptul că nici Litvinov nu mai este în siguranță. Conform unei știri, se lucrează la înnoirea Rusiei, ceea ce va însemna ceva nou față de ceea ce până ieri se credea că este cel mai nou. Se presupune că ar fi doar o mișcare spre dreapta, pentru că nu se poate merge mai mult la stânga, doar se trăiește de 20 ani la limita stângii.

Voi încerca să aflu cât sunt de exacte cele ce se vehiculează în cercurile apropiate d-lui Ostrovski. În București se vorbește despre animozitatea fățișă a puterii sovietice față de noua conducere a României, concretizată prin explozii repetate în presa sovietică, unde se pledează chiar pentru eliberarea Basarabiei rusești. Există în sfârșit și versiunea că Sovietele intenționează să transfere o parte a armatei la granița Basarabiei, în țară să se protesteze împotriva guvernului d-lui Goga și să se încerce provocarea de dezordine în România.

Am cerut să-l văd pe dl. Goga, pentru a avea posibilitatea să verific aceste știri, în lumina noilor relații cu Rusia și, când voi afla ceva concret, vă voi informa

în legătură cu cele relatate acum sub rezerva de rigoare.

Ambasador¹

Într-un raport anterior, din 7 ianuarie 1938, la scurt timp după ce Goga fusese numit prim-ministru (28 decembrie 1937), Ducici relata o altă întâlnire cu acesta.

„Ieri, cu ocazia unei vizite prelungite la el, Goga mi-a vorbit despre planul său sau, mai bine zis, despre orientarea sa. «Am venit să restabilesc cinstea României, căci ea suferă din cauza paraziților interni și a refugiaților străini. Eu cred că poporul român a ieșit din copilărie și vrea ca el să-și demonstreze tinerețea și bărbăția. Nu merită să fie condus din străinătate, pentru că și-a plătit totul cu sudoare și sânge.

„N-am venit la putere nici pentru glorie, nici ca să mă îmbogățesc, dar cum vremurile sunt dinamice, cred că este perioada ce corespunde caracterului meu dinamic, mai ales în compania gânditorilor noștri reci».”

„Domnului Dr. Milan Stojadinovici

Președintele Consiliului de Miniștri,

Ministru al afacerilor externe, Belgrad

12.02.1938

Domnule Președinte,

Vă informez în mod cu totul confidențial că ultima notă rusească în legătură cu dispariția lui Teodor Butenko¹, șef al Amba-

sadei sovietice la București, suna astfel:

«Guvernul sovietic privește dispariția... t. Butenko ca un eveniment politic.

Guvernul sovietic cere guvernului României o anchetă rapidă corespunzătoare, precum și pedeapsa cea mai aspră în cazul vinovăției cuiva.

Guvernul sovietic consideră aceste măsuri în interesul legăturilor dintre cele două țări.

Moscova 10.02.1938

Nota a provocat aici mai degrabă mirare decât teamă, pentru că, de fapt, nimeni nu știe că-i cu Butenko.

Am o informație că guvernul român este înștiințat de prezența lui T.B. la Budapesta și o alta că agenți sovietici l-au înhățat la Viena.

Se spune că poziția guvernului sovietic față de misterul Butenko ar fi unul din numeroasele motive pentru care a căzut guvernul Goga [la 10 februarie 1938].

Vă rog să primiți, domnule ministru, și cu această ocazie respectele mele adânci.”

Notă I.D. Butenko, care a fost trimis de la Moscova la București în funcția de însărcinat cu afaceri, după retragerea lui Ostrovski, s-a adresat la câteva zile de la dispariție Ambasadei sale din București, de la Budapesta și Roma cu un interviu, în care afirma că în Rusia familia i-a fost arestată și, de teamă, a fugit în Italia. La București se credea că este în slujba italienilor. ■

Prezentare și selecție de
Marian CLENCIU

¹ Însărcinatul cu afaceri al Uniunii Sovietice la București, Teodor Butenko, a dispărut pe data de 6 februarie. Într-o notă către guvernul român, Uniunea Sovietică a protestat împotriva modului nesatisfăcător în care erau duse cercetările. Într-un articol din *Pravda*, se afirma că Butenko căzuse victimă fasciștilor români, ajutați de puteri străine, guvernul Goga fiind arătat ca un agent german. Când Butenko a reapărut la Roma, în calitate de refugiat politic, presa sovietică l-a declarat un „escroc alb” (Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, 1988).

România a fost gazdă ospitaliei pentru cei atinși de urgia celui de-al doilea război mondial. Aici și-au găsit adăpost și sprijin refugiații polonezi în 1939, precum și locuitorii evrei din partea de Nord-Vest a Transilvaniei, ocupată de horthysti, în urma dictatului de la Viena din 30 august 1940.

În anii războiului au fost organizate comitete de salvare a evreilor din Ardealul ocupat, coordonate de un comitet din București (*Magazin istoric*, nr. 1/1997).

Refugiaților li se asigurau acte de identitate, aprovizionare și găzduire, precum și posibilitatea de a pleca în Palestina (Ereț Israel). Colaborau în aceste acțiuni atât instituțiile evreiești din România, cât și soli parașutați din Ereț Israel (*Magazin istoric*, nr. 5/1996).

Alegerea României pentru acest tranzit al evreilor din Ungaria, Polonia, Slovacia s-a făcut avându-se în vedere faptul că țara dispunea de un mare port la Marea Neagră (Constanța), de unde se putea pleca în Palestina. De asemenea, se putea conta pe sprijinul și înțelegerea autorităților românești.

După 23 august 1944, operațiunile de salvare s-au desfășurat cu mai mare intensitate, fiind ajutați să-și găsească libertatea evreii din ținuturile aflate încă sub dominație fascistă. De asemenea, cei eliberați din lagărele de concentrare erau îndrumați spre localitățile lor de origine sau ajutați să imigreze în Palestina.

La București funcționa Centrul emigrației ilegale pe uscat „Briha” (în traducere literală, fuga). Înțelegerea între „Mosad l'alha beit” (instituția de imigrație ilegală evrească) și Crucea Roșie din România a contribuit la înlesnirea emigrației ilegale a evreilor refugiați în România. Acțiunile au continuat până la finele lui 1947, culminând cu marea emigrare a „panilor” (după numele celor două mari nave, „Pan York” și „Pan Crescent”,

care au transportat peste 15 000 emigranți din România).

De asemenea, în organizarea tranzitului evreilor refugiați prin România o contribuție importantă a avut și Jointul, instituția evrească americană, care a fost foarte activă la București, asigurând refugiaților o asistență consistentă.

ÎN ROMÂNIA – SPRIJIN PENTRU SUPRAVIEȚUITORII HOLOCAUSTULUI

Dintre astfel de acțiuni de salvare a evreilor supraviețuitori din lagărele de concentrare naziste, amintim pe cele de la finele lui 1944. Atunci o delegație a organizațiilor tineretului sionist din România, condusă de solul parașutat din Ereț Israel, B. Kamin (originar din Cetatea Albă), a ajuns în nordul Ardealului, eliberat de sub ocupația străină, și, apoi, până la Debrețin. La Oradea, delegația a întâlnit câțiva supraviețuitori reînforși din lagăre. De la ei a aflat că în Polonia se află un lagăr mare cu evrei originari din Transilvania și că mulți supraviețuitori își caută rudele din Slovacia și Polonia.

Pentru ajutorarea acestora, a fost trimisă o altă delegație în Slovacia. Aici au fost găsiți și alți supraviețuitori care au primit actele și banii necesari spre a-și continua drumul spre Ereț Israel. Ajunsă la Ujhorod, delegația a fost însă reținută de autoritățile militare sovietice.

Au fost ajutați, de asemenea, de instituțiile iudaice din România și evreii supraviețuitori din Lublin. Din Ardealul de Nord, din zona controlată de armata roșie, au fost transferați 6 000 de supraviețuitori.

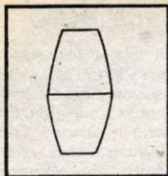
După 23 august 1944, guvernul român s-a arătat dispus să schimbe germani cu cetățeni români originari din nordul Transilvaniei. Autoritățile au dispus ca C.F.R.-ul să pună la dispoziție trenurile necesare pentru întoarcerea la casele lor a 50 000 de deportați. Prof. Bauer sublinia în cartea sa, *Aspecte istorice* (Tel Aviv, 1982), că germanii au menținut evrei în viață pentru a-i putea schimba cu cei de „sânge german”.

Pentru salvarea supraviețuitorilor, la Oradea a luat ființă un Comitet pentru ajutoarea deportaților din Ardealul de Nord (DEFAB). Un tren al Crucii Roșii internaționale, echipat la București, a pornit din Oradea la 11 aprilie 1945 pentru a transporta supraviețuitorii aflați în fostele lagăre naziste din Slovacia și Polonia. Comandant al trenului era un tânăr sionist, Smetterer, membru al Comitetului DEFAB, care vorbea română, maghiara, ceha, polona și ebraica. El menținea legături cu dr. E. Marton și Leon Ițcar din Comitetul de salvare de la București.

Acest prim tren – din cele trei organizate – a ajuns, prin Humen (Slovacia) la Sanok, în Polonia, și a adus de aici în România 202 refugiați. Patru zile după aceea, a plecat din Oradea un alt tren, cu 13 vagoane, dotat cu bucătărie și paturi de spital.

La Cracovia, delegații care însoțeau trenul s-au împărțit în două grupe. Una, în frunte cu Smetterer și dr. Schönfeld, s-a îndreptat spre Auschwitz, de unde au preluat 300 de supra-

(Continuare în p. 87)

TREBUIA DEZASAMBLATĂ COLOANA FĂRĂ SFÂRȘIT?

Punctul de vedere al cercetătorilor români și străini asupra necesității dezasamblării *Coloanei* în vederea restaurării era categoric: fără dezasamblare nu putea fi studiată structura centrală, despre care se putea presupune că este în pericol grav. Raportul INCERC (Institutul de Cercetări în Construcții și Economia Construcțiilor), din 6 septembrie 1996 era cât se poate de clar: „Sunt necesare intervenții pentru toate componentele *Coloanei* (module, stâlp, fundație) operații care pot fi efectuate numai după dezasamblarea modulelor“. Raportul ICEM (Institutul de Cercetări Metalurgice) ajunge la aceeași concluzie: „Dezasamblarea modulelor și inspectarea directă a stâlpului apar ca singurele măsuri posibile din punct de vedere tehnic și de stringentă actualitate“. Prof. dr. Viorel Micloși, de la Politehnica din București: „Structura de rezistență poate ceda oricând, ducând la avariarea *Coloanei fără Sfârșit*, eventual chiar la accidentarea vizitatorilor“. În fine, dr. David A. Scott, șeful Cercetării Științifice la Getty Conservation Institute din Los Angeles: „Va fi necesară dezasamblarea, curățirea și restaurarea structurilor existente“. De asemenea, dr. Vladimir Kucera, de la Swedish Corrosion Institute din Stockholm, președintele Comisiei Europene pentru Coroziune a Națiunilor Unite, declara la rândul său: „*Coloana* trebuie dezasamblată pentru a îngădui inginerilor români să stabilească cu precizie gradul de corodare și măsura în care aceasta pune în pericol *Coloana fără Sfârșit*“.

Dezasamblarea totală a *Coloanei* a revelat numeroase fisuri și defecțiuni de turnare din 1938 care, supuse unor examinări defectologice sofisticate, vor putea fi remediate cu grijă, premegător noii metalizări, prin tehnologiile existente la ora actuală.

Dar rezultatul principal al dezasamblării rămâne posibilitatea apărută pentru prima oară de a examina structura centrală de rezistență, care s-a dovedit a fi în medie cu 30% sub normele admise pentru construcțiile de metal existente în România.

Raportul din 10 octombrie 1996, după vizita la Târgu Jiu a doi specialiști de la World Monuments Fund, din New York, conține că:

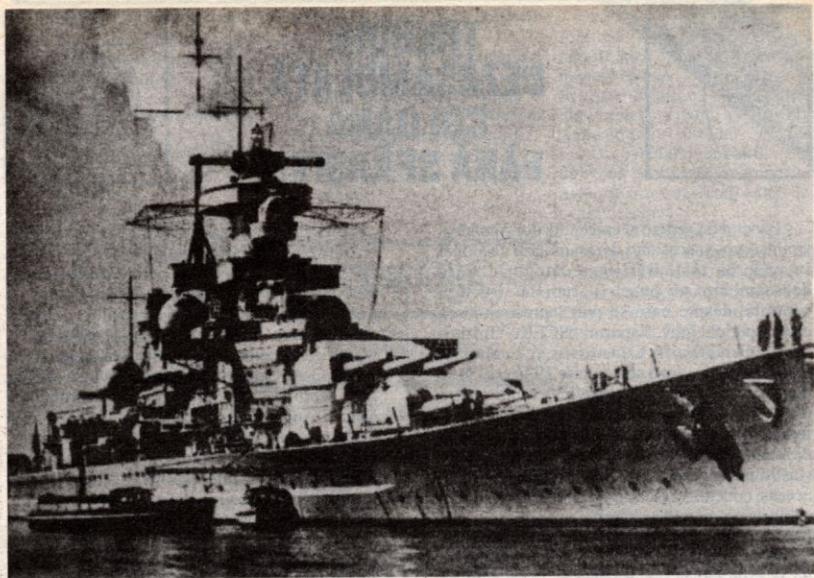
„Proiectul de dezasamblare, restaurare și reasamblare a *Coloanei fără Sfârșit* este o operațiune vastă, în care și cel mai mic detaliu a fost orchestrat la perfecțiune. Nu există nici un dubiu asupra faptului că cei mai calificați experți din România și din lume au fost angrenați în identificarea celor mai apropiate soluții tehnice“.

Iar Getty Conservation Institute avea să declare, la 25 februarie 1997, prin vocea directorului său, Miguel Angel Corzo: „Fără aceste eforturi, una dintre cele mai importante opere de Brâncuși ar fi putut rămâne necunoscută generațiilor viitoare“.

Comunitatea internațională a restauratorilor și conservatorilor de opere de artă, întemeindu-se pe o vastă experiență, a reacționat cu promptitudine, colegialitate și simpatie la operațiunile de cercetare și restaurare de la Târgu Jiu, întreprinse de Fundațiile Internaționale Constantin Brâncuși. Thomas Krens, directorul Muzeului Guggenheim din New York: „Restaurarea *Coloanei fără Sfârșit* e o contribuție majoră la preservarea moștenirii lui Brâncuși“. Nicholas Serota, director la Tate Gallery din Londra: „Operațiunile de restaurare începute la Târgu Jiu de Fundațiile Internaționale Constantin Brâncuși sunt de importanță mondială“. Prof. Mordechai Omer, de la Universitatea din Tel Aviv, directorul Muzeului din Tel Aviv: „Acest Ansamblu, care n-a fost conservat în epoca comunistă, este fără de preț și, datorită luptei încununate de succes susținută de dr. Radu Varia, el va continua să existe pentru generațiile viitoare“.

Presa internațională nu a rămas nici ea străină de eveniment. *International Herald Tribune*, care apare concomitent pe cinci continente, titrează la 18 septembrie 1996: „*Coloana* lui Brâncuși va străluci din nou“. Săptămânalul *Paris Match*, din 12 decembrie 1996, scrie la rândul său: „Brâncuși ar fi dansat de bucurie în atelierul său parizian dacă ar fi știut de restaurarea *Coloanei fără Sfârșit*“. Iar *Journal de Genève*, într-un amplu articol, conține: „Proiectul Fundațiilor Internaționale Constantin Brâncuși e o poartă deschisă pentru reintegrarea europeană a României, prin splendidul exemplu de colaborare științifică și culturală pe care-l oferă“.

(Va urma)

DECEMBRIE 1943.

AGONIA LUI „SCHARNHORST“

Probabil că hitleriștii aflaseră de prezența aceluși convoi aliat ce înainta spre Murmansk, ocolind țărmurile nordice ale Norvegiei. Sau poate că „Scharnhorst“ fusese trimis în noaptea arctică cu speranța să dea întâmplător peste vreun transport. Cert este că nava germană a ieșit din fiordul norvegian unde stătuse ascunsă, purtând pe vârful catargului însemnele contraamiralului Bey.

Pentru îndeplinirea obiectivelor acestui raid, crucișătorul de bătaie, cu un deplasament de 26 000 tone, întrunea toate calitățile. Prevăzut să dezvolte o viteză de 29 noduri, era mai rapid decât orice cuirasat britanic. Tunurile sale de 280 mm îl făceau mai puternic decât orice crucișător englez. Iar puternicul său ar-

mament îi dădea siguranța că, odată pătruns în mijlocul unui convoi, îi putea scufunda imediat navele.

Crucișătorul de bătaie a părăsit baza în după-amiaza zilei de 25 decembrie 1943 și echipajul a văzut convoiul exact la momentul potrivit, când primele raze ale dimineții începuseră să lumineze suprafața mohorâtă a mării. Era un convoi mare, de aproape jumătate de milion de tone. În ora următoare, „Scharnhorst“ putea deci produce Aliaților tot atâtea pagube cât întreaga flotă germană de submarine, în șase luni.

În volumul II al lucrării *Secrets and Stories of the War*, apărută la Londra, C.S. Forester ne relatează odiseea crucișătorului german.

O bătălie inegală

Convoitul britanic înainta spre est, cam la 150 mile nord de Capul Nord. Îi asigura protecția împotriva submarinelor o escortă de nave mici, corvete și distrugătoare. Pentru lupta împotriva navelor de suprafață, amiralul Robert Burnett dispunea de trei crucișătoare, „Belfast”, „Norfolk” și „Sheffield”. Își plasase escadra la sud-est de convoi. Tocmai din această direcție se apropia acum amiralul Bey.

„Scharnhorst” și escorta britanică au stabilit contactul vizual la o distanță de șase mile [1 milă marină = 1851,85 m]. Radarul instalat la bordul navelor engleze veghea permanent. El dăduse prima alarmă, iar acum raporta poziția navei necunoscute, aproape sigur inamică, și direcția în care se îndrepta ea. Gurile tunurilor se roteau în conformitate cu indicațiile transmise de radar, iar ofițerii de artilerie așteptau momentul să deschidă focul. La ordinul comandantului, convoiul a efectuat o întoarcere de 180 grade, în timp ce crucișătoarele „Norfolk”, „Sheffield” și „Belfast” au tășnit în întâmpinarea inamicului.

O singură salvă a lui „Scharnhorst” avea o putere de distrugere mai mare decât salvele celor trei crucișătoare la un loc. Se putea spune că un crucișător ușor avea noroc dacă supravețuia loviturii unui singur proiectil de 280 mm, în vreme ce blindajul crucișătorului german rezista tirului britanic, cu excepția loviturilor de la foarte mică distanță. După o judecată matematică, bătălia ce avea să urmeze era inegală. Și totuși, cele trei crucișătoare s-au năpustit asupra lui „Scharnhorst”.

În formația britanică a buibuit un tun și o parașută luminoasă a lăsat pe cer o dâră, înaintea de a exploda deasupra crucișătorului de bătălie german, iluminând cerul pe o distanță de o milă în jurul său. Tunurile crucișătoarelor engleze au deschis focul.

Obuzele s-au îndreptat suierând spre țintă, iar observatorul de tir de pe „Norfolk” a văzut prin binoclu, chiar în secunda în care proiectilele

navei sale urmau să cadă în apă, o flăcără verzuie deasupra bordajului negru al crucișătorului german. „Norfolk” avea tunuri de 203 mm, față de tunurile de numai 152 mm ale celorlalte crucișătoare. Există șansa ca „Scharnhorst” să fi fost lovit.

„Scharnhorst” a schimbat brusc direcția, așa că salva următoare și-a greșit ținta. Apoi a ieșit din cercul luminos și s-a pierdut în întuneric. Contraamiralul Bey nu mai trăiește. Nu vom ști niciodată ce anume l-a îndemnat să facă această derobare. Este puțin probabil ca un om care ajunsese amiral în flota militară germană să sovăie în fața angajării în luptă. Probabil că el a acționat conform unui plan pregătit cu mult timp înainte. Obiectivul lui era convoiul. Acum știa unde se află forțele principale ale escorte și putea bănuși unde se aflau navele de transport. Făcea, desigur, un ocol și dispărea în întuneric, pentru a întreprinde apoi un nou atac.

La bordul crucișătorului „Belfast”, amiralul Burnett trebuia să ghicească pasul următor al lui Bey, din ce direcție și când va lovi el convoiul. La viteză sa mare, nava germană putea trece în lungul întregului convoi într-o oră. Din orice direcție ar fi pornit, în numai zece minute, avea să scufunde multe nave de transport. Prin urmare, Burnett nu avea dreptul să facă un calcul greșit acolo, pe puntea de comandă a crucișătorului „Belfast”, care înainta cu viteză maximă.

Răbdare în sfârșit răsplătită

La 12.30, la numai trei ore după prima luare de contact spre sud-est, „Scharnhorst” a reapărut dinspre nord-est. Burnett și crucișătoarele lui i-au ieșit repede în cale. A fost o izbândă extraordinară a lui Burnett. Ce a crezut Bey la ivirea celor trei crucișătoare, când după toate regulile întâmplării ele trebuiau să fie la 20 mile depărtare, se poate deduce din acțiunile pe care le-a întreprins. A avut loc un schimb rapid de salve, în timpul căruia „Norfolk” a fost lovit la pupa.

Bey nu se îndoia deloc că, încă cu trei ore înainte, escorta trimisese mesaje urgente prin radio la Amiralitate și că englezii aveau să facă toate eforturile pentru a trimite în zonă alte nave și avioane care să atace un vas atât de valoros ca „Scharnhorst”.

În realitate, riscurile erau mult mai mari decât cele pe care și le închipuise contraamiralul Bey. La 150 mile sud-vest se afla o formație care naviga acum cu toată viteza ca să-i taie calea și care îl putea transforma cu ușurință în fier vechi. Era vorba de cuirasatul „Duke of York” și crucișătorul său de însoțire „Jamaica”, cu o escortă de patru distrugătoare. La catargul său flutura crucea Sfântului Gheorghe, însemnul amiralului Sir Bruce Fraser, comandantul flotei metropolitane¹.

Puțini știau de câte ori până atunci încercase marina militară britanică să îndină această cursă, de câte ori fuseseră însoțite convoaiele în drum spre Uniunea Sovietică de escorte care includeau un cuirasat urmând un drum paralel cu ele, dar la o distanță considerabilă, cu speranța de a intercepta vreo forță navală germană trimisă din Norvegia. Era prima dată când răbdarea le fusese răsplătită.

„Duke of York” se afla la o depărtare de 150 mile când a sosit primul mesaj din partea lui Burnett. Inamicul avea un avantaj de viteză de câteva noduri. Fraser trebuia să aibă certitudinea că se va putea interpune între „Scharnhorst” și bază; orice cursă de urmărire era sortită eșecului încă înainte de a fi început. S-a îndreptat spre ceea ce a considerat punctul de greutate tactic, cel mai apropiat în linie dreaptă, dintre ultima poziție cunoscută a navei „Scharnhorst” și baza germană.

La următoarea știre transmisă de Burnett, după cea de-a doua apariție a lui „Scharnhorst”, Fraser i-a aflat din nou poziția exactă: tot la 150 mile depărtare. A fost mo-

¹ Sir Bruce Fraser este unul dintre cei care au contrasemnat, din partea Marii Britanii, actul de capitulare a Japoniei, la 2 septembrie 1945, în cadrul ceremoniei de la bordul cuirasatului „Missouri”, din rada portului Tokio.

mentul în care Burnett a procedat foarte înțelept. După ce a lovit o dată crucișătorul „Norfolk”, „Scharnhorst” a schimbat brusc drumul spre sud. Burnett a pornit îndată în urmărire. Era de cea mai mare importanță ca Fraser să fie informat despre drumul crucișătorului de bătlie german. Burnett trebuia, deci, să mențină contactul cu „Scharnhorst”, dar, ținând seama de faptul că acesta avea tunuri de 280 mm, sarcina nu era deloc ușoară. Asemenea tunuri erau în măsură să-și atingă ținta dincolo de linia orizontului.

În tot cursul acelei după-amieze, Fraser nu a întreprins nimic din ceea ce i-ar fi putut trăda poziția. O singură șoaptă pe undele radio ar fi fost suficientă ca „Scharnhorst” să afle de prezența altei formații britanice mai spre sud. Apoi, la ora 16.30, toate îndoilele s-au risipit brusc. „Duke of York” a sput tăcerea undelor, transmitând ordinul lui Fraser către Burnett de „a ilumina inamicul cu o parașută luminoasă”. În momentul acela s-a știut că Fraser se afla foarte aproape. Ofițerii de navigație de pe „Duke of York” își făcuseră bine datoria. Luând în calcul turația elicelor, ținând cont de intensitatea vântului și a curenților și deducând poziția crucișătorului de bătlie german după rapoartele lui Burnett, reușiseră să-și încolțească bine prada.

13 contra 1

Se lăsase întunericul. Fraser avea crucișătorul de bătlie german la babord. „Belfast” se afla la opt mile în urma inamicului. De la unul dintre tunurile de pe „Belfast” a pornit un proiectil alb, care a explodat la mare înălțime, creând un uriaș con de lumină.

Chiar în centrul petei luminoase se afla „Scharnhorst”. Observatorii și ofițerii de artilerie din formația lui Fraser i-au văzut limpede suprastructurile proiectate pe orizont. Cinci tunuri de 356 mm au bubuit înfricoșător, trimițând spre țintă trei tone și jumătate de oțel și material exploziv. Zborul proiectilelor a durat circa 20 secunde.

Apoi au căzut, aruncând în sus jerbe de apă de aproape 70 m înălțime; distanța a fost apreciată cu atâtă precizie, încât prima salvă a prins nava germană „în furculiță”. La următoarea salvă, o jumătate de minut mai târziu, s-a înregistrat o lovitură în plin. Bey a schimbat rapid drumul venind la stânga, căutând cu disperare să scape în întuneric spre est. „Duke of York” a pornit în urmărire. „Scharnhorst” a mai primit două lovituri, însă avariile n-au fost suficiente ca să-i încetinească viteza. Pe la 18.30 a ieșit din bătaia tunurilor; era cuprins de incendii, dar scăpase de tirul cuirasatului „Duke of York”.

Însă, de îndată ce „Duke of York” și-a încetat focul, s-au aprins din nou la orizont flăcările canoadelor. „Scharnhorst” trebuia să se aplece acum de alți dușmani. Cele patru distrugătoare din escorta cuirasatului l-au ajuns din urmă, „Savage” și „Saumarez” dinspre tribord, iar „Scorpion” și „Stord” (ultima navă aparținând flotei norvegiene) dinspre babord. Au atacat fulgerător, câte două din fiecare bord, exact la timp pentru ca Bey să nu scape.

„Scharnhorst” a deschis focul cu toată artileria secundară. Ca spectacol, apărarea crucișătorului luase aspecte dramatice. Toată nava părea cuprinsă de flăcările portocalii ce ieșeau pe gurile de tun. Dar un distrugător care atacă cu o viteză atât de mare este o țintă greu de atins. În plus, „Scharnhorst” fusese lovit în plin, avea aproape sigur avarii la sistemul de transmisuni și de comandă a tunurilor. Tirul său se dovedea acum extrem de ineficace. Numai distrugătorul „Saumarez” fusese lovit. Distrugătoarele și-au împins atacul până la ultima limită. Nu și-au lansat torpilele nici la 9 000 m, nici la 5 500, care este distanța minimă la care poate spera un distrugător să se apropie de o navă bine apărată. Și-au lansat torpilele de la mai puțin de 1 800 m și abia apoi s-au desprins de crucișătorul de bătlie condamnat.

„Scharnhorst” a fost lovit de mai multe torpile, totuși a continuat un

tir susținut, relativ ineficace, dar impresionant. Unul dintre avantajele marinei militare germane s-a vădit limpede cu această ocazie. Fiind o putere navală mai slabă, nu trebuia să-și folosească navele la patulării îndelungate pe mare; se preconizau doar atacuri rapide și surprinzătoare. În consecință, confortul echipajului nu era considerat o necesitate. Cea mai mare parte a timpului, navele se aflau în porturi, iar echipajele în cazărmi pe țărm, așa încât structurile interioare puteau fi compartimentate într-un mod imposibil de imitat pe navele britanice.

„Scharnhorst” mai pierduse din viteză, intrând iar în bătaia tunurilor de pe „Duke of York”, care reîncepuseră să-l sfarme. Crucișătorul din escortă „Jamaica” s-a apropiat la bătaia artileriei. În același timp au sosit la fața locului cele trei crucișătoare și cele patru distrugătoare din escorta convoiului. Într-un întuneric total, opt distrugătoare, patru crucișătoare și un cuirasat se năpusteau acum asupra crucișătorului de bătlie „Scharnhorst”. Era momentul ca o mână de maestru să preia încă o dată controlul operațiilor. Semnalul transmis de comandantul flotei a fost dat direct în engleză, necifrat, ținând seama de caracterul lui de urgență: „Eliberați zona țintei, cu excepția navelor purtătoare de torpile și a unui distrugător cu proiector”.

Toate navele s-au îndepărtat, au rămas numai două. Un distrugător și-a ațintit proiectoarele asupra epavei, iar „Jamaica” s-a pregătit să-i dea lovitura de grație. Venind lateral, a lansat o jerbă de torpile de pe puntea inferioară. Loviturile torpilelor au fost urmate de explozii îngrozitoare. Când s-a mai risipit fumul, „Scharnhorst” s-a arătat pentru ultima oară. Era răsturnat într-un bord, cuprins încă de flăcările ce izbucneau din depozitele de muniție. Apoi fumul l-a învăluit din nou și crucișătorul s-a dus la fund, în timp ce crucișătoarele britanice au pornit în grabă să salveze supraviețuitorii. ■

Adaptare de
Sergiu CELAC

Cine erau spionii spanioli în epoca barocului? La curțile europene toți știau că ambasadorii și spionii se identificau. Cu o treaptă mai jos, cuvântul făcea aluzie la delegați, militari, însărcinați cu afaceri în serviciul unui guvern străin. În al treilea rând, numele de spion se aplica și sferelor mai puțin calificate ale diplomației secrete – dar la fel de importante –, cum ar fi informatorii și denunțătorii plătiți. Dacă aceștia din urmă erau o masă anonimă, în schimb primii își vânturau numele și titlurile prin saloanele curților regale, acționând în numele regelui Spaniei.

Chei secrete și mesaje ascunse prin intermediul negustorilor...

Să vedem acum, în mod concret, care erau mecanismele spionajului spaniol în secolul XVII. În timpul domniei lui Filip III și Filip IV (1598-1665) Consiliul de Stat, rector al politicii internaționale, a primit o mare cantitate de informații secrete de la ambasadorii și agenții lui. Paralel cu acest organ de guvernare, începând din 1605, s-a desemnat un *spion major* și *superintendent al corespondenței secrete*. Acest funcționar avea misiunea de a-i relata direct regelui, prin intermediul secretarilor săi de stat, despre activitățile serviciului de informații. În Spania, Andrés Velázquez, marchiz de Chavala, și don Gaspar

Bonifaz s-au succedat la îndeplinirea acestei sarcini până la căderea ducelui Olivares, favoritul lui Filip IV. În 1651, în fața dezastruoasei situații a războiului din Portugalia, unde spaniolii fuseseră învinși, Consiliul de Stat a cerut regelui reînființarea postului de spion major, pentru care a fost desemnat don Juan de Valencia. La funcțiile anterioare s-au adăugat paza reședințelor ambasadorilor acreditați la Curte și inspectarea frontierelor. În sfârșit, când vorbim despre această organizare a spionajului, nu trebuie să uităm rolul jucat de traducători, care au descifrat chei secrete și mesaje ascunse. Printre aceștia s-a evidențiat don Leonardo de Ecus, care era capabil să răspundă și să traducă scrisori în toate limbile, fapt pentru care i s-au trimis mai ales hârtiile interceptate de la ambasadorii francezi la Madrid și Lisabona.

Știrile pe care le-a procurat diplomația secretă au determinat

A fi spion în Spania veacului XVII

ANA VĂDEANU

în multe cazuri strategia ce trebuia urmată pentru tratatele de pace sau în nesfârșitele războaie împotriva Olandei și Franței, cele mai serioase rivale ale monarhiei spaniole în secolul XVII. Această rețea de informații a fost formată, în primul rând, din agenți: sacerdoți, comercianți, ofițeri, care au acționat în secret în serviciul intereselor hispane.

În Europa Epocii moderne, numeroase companii comerciale cu structură familială mențineau o serie de corespondenți și delegați în principalele cetăți și porturi ale continentului. Datorită lor, negustorii și banchierii cunoșteau o mulțime de detalii de ordin economic și politic, în vederea obținerii unei mai mari rentabilități în contractele și investițiile lor. Serviciul diplomatic spaniol era la curent cu existența acestor rețele de informații și, de aceea, a încercat să capteze cel mai mare număr posibil de oameni de afaceri. Desigur, comercianții obțineau în schimb o contrapartidă din partea statului: contracte pentru apro-

vizionarea cu hrană și arme a trupelor, ce luptau în Flandra sau Italia, sume de bani, avantaje fiscale, tarifarare sau financiare. Dacă vreo companie se împotriva, ambasadorul oferea directorilor ei ceva greu de refuzat: un titlu de noblete, adică, trecerea pe o treaptă socială superioară.

Familia Sueyro a fost una dintre familiile de negustori care au activat cel mai eficace ca spioni. Diego López Sueyro și fiul său Manuel aveau magazin și casă în orașul Escalda și, în plus, posedau o amplă rețea de corespondenți în Franța, Spania, Țările de Jos și Portugalia. Au furnizat atâtea informații despre situația economică și politică din Olanda, începând din 1605 până în 1629, încât – în ciuda condiției lor de evrei portughezi – Filip IV le-a acordat un titlu nobiliar. Au fost, de asemenea, excelenți poștași secreți. Diplomatul Francisco de Galaterra semna într-un raport din 1643 că scrisorile trimise la Bruxelles ajungeau prin intermediul negustorilor care se ofereau să le transporte din Peninsula Iberică. Aceștia constituiau, după părerea sa, „drumul cel mai scurt și cel mai sigur”.

... sacerdoților...

Împreună cu negustorii, membrii Bisericii au fost grupul social cel mai numeros de agenți infiltrați pe teritoriul dușman. Formația lor intelectuală, puterile lor convingeri catolice, cunoașterea temeinică a limbilor și sagacitatea de oratori au făcut din ei niște excelenți informatori. Iezuitul Antonio Colazo și benedictinul Martin del Espiritu Santo au avut sarcina de a afla care era viitorul economic al Companiei Olandeze a Indiilor Orientale, fondată în 1602. Acest tip de misiuni urmărea distrugerea bazelor economice ale puterii dușmane, fiind la fel sau chiar mai importante decât obiectivele politice.

Un alt faimos sacerdot a fost capucinin Felipe de Bruxelles, care folosea numele secret de Jean-Baptiste Stercq. În afara misiunilor de ordin informativ, a fost autor al unui triplu proiect, ce cuprindea un plan de construcții navale și îmbunătățirea unor porturi flamande, crearea unei companii comerciale și o schiță de atac al fortărețelor olandeze.

Obiectivul său a fost acela de a îmbunătăți pozițiile spaniole în

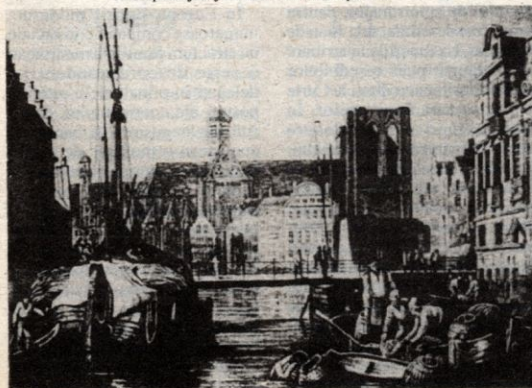
Țările de Jos. Totuși, contribuția lui nu a fost numai teoretică. În 1632 o conspirație a nobilimii din Bruxelles a amenințat în mod serios autoritatea infantei Isabel, sora regelui Spaniei. Părintele Felipe a descoperit numele liderilor conjurației – Anne de Croy și Philippe d'Arsohot – datorită prieteniei pe care s-a prefăcut că le-o purta. I-a corupt cu 20 000 de escudos pe prietenii săi și pe servitorii, de la care a primit numeroase confidențe, ce au dezarticulat conspirația. Activitatea sa ca spion i-a adus un inegalabil prestigiu, determinând guvernul spaniol să încerce a-l elibera de obligațiile sale religioase. S-a cerut și s-a obținut o licență de la Papă, dar numai pentru o anumită perioadă de timp, căci numeroși preoți capucini nu vedeau cu ochi buni folosirea călugărilor din congregația lor în misiuni secrete, fără nici o legătură cu spiritul ordinului lor.

La un nivel mai înalt al diplomației și-a desfășurat activitatea abatele Alessandro Scaglia di Verrua, ambasador al ducelui de Savoia. Cariera sa ca spion a început în momentul în care a devenit dublu agent, după atragerea sa de către contele-ducele Olivares, în 1629. Scaglia a ajuns să conducă ambasadele din Londra și Paris, trimițând, din privilegiata sa poziție, numeroase știri la Madrid despre situația în Europa septentrională în timpul Războiului de treizeci de ani.

Prezența ecleziaștilor în serviciile diplomatice a cunoscut și câțiva detractori, printre care don Francisco de Quevedo. După părerea acestuia, Consiliul de Stat nu trebuia să admită ca persoane dedicate cu trup și suflet lui Dumnezeu să se amestece în probleme efemere de acest fel. De aceea, Quevedo a insistat în ale sale *Anale de cincisprezece zile* ca acești sacerdoți să fie trimiși la mănăstirile și parohiile de unde fuseseră luați.

În p. 79: don Francisco de Quevedo y Villegas, mare scriitor spaniol și colaborator al serviciului de informații francez

În perioada realizării independenței Țărilor de Jos, mulți negustori au făcut spionaj în favoarea Coroanei spaniole

... ofițerilor...

Contribuția ofițerilor infiltrați în liniile dușmane a fost mai în acord cu profesiunea lor. Ei au trimis date despre capacitatea armatelor franceze sau suedeze, despre mișcările flotei engleze ori despre situația sistemelor de apărare ale orașelor etc. Importanța pe care acești militari o acordau războiului pe mare, în fața încăpățănării Consiliului de Stat de a concentra eforturi în infanterie, a modificat sistemele de apărare spaniole începând din 1635.

În trupele de uscat evidențiate în Flandra a existat o categorie specială de soldați, „întreținută”, care primeau un salariu lunar, în afară de soldă, conform ordinelor Consiliului. Majoritatea lor erau legați de serviciile de informații, ceea ce îi favoriza față de restul tovarășilor lor de arme, dar îi și separa de ei, căci nu se bucurau de încrederea lor.

La întrebarea dacă au existat și femei care au lucrat în serviciile de informații, răspunsul este afirmativ. Olandeza Bertholde van Swieten, văduva lui Florent T'Serclaes, a acționat ca intermediară între curțile din Madrid și Haga, în 1621. Totuși, condiția

sa de informatoare n-a mai fost solicitată de infanta Isabel, guvernatoarea Țărilor de Jos, din cauza irezistibilei tendințe a informatoarei de a divulga secrete de stat și de a se lăuda cu rolul de mediatore.

Ana de Austria, soția lui Ludovic XIII al Franței, a trimis o serie de scrisori neoficiale fratelui său Felipe IV, care se mai păstrează încă în Arhiva de Istorie Națională a Spaniei. Ele au fost imediat descoperite de serviciile secrete ale cardinalului Richelieu care, începând de atunci, au controlat corespondența reginei. Cea mai faimoasă spioană franceză a epocii a fost Madame de Longeville. Împreună cu părințele Berthold, această doamnă i-a furnizat cardinalului Mazarin planurile de insurecție din Bordeaux ale prințului Condé, aliat secret al Spaniei în timpul Frondei (1648-1653).

... pamfletistilor...

Viața informatorilor de rangul doi a avut mai puține aspecte de aventură. În general, aceștia proveneau din straturile mai sărace de la orașe sau sate. Situația lor socială îi îndemna să alterneze ocupațiile zilnice cu

denunțarea unor persoane particulare, cu observarea contingentelor militare, urmărirea vreunui personaj, în multe cazuri în mod voluntar. În 1632, Juan Antonio Vincart a scris din proprie inițiativă autorităților spaniole din Gand, cu scopul de a obține ceva bani.

Dacă erau prinși, nici unul nu scăpa: erau condamnați la cele mai grele pedepse, inclusiv la pedeapsa capitală. Dacă reușeau să subziste fără încurcături și necazuri, nu erau prea apreciați de marii ambasadori, persoana lor fiind practic lipsită de considerație în fața guvernului, care de multe ori întârzia plata serviciilor aduse. Plin de datorii, un spion bătrân se vedea obligat să cerșească pentru a putea trăi. Când cădeau prizonieri, nu își mai amintea nimeni de ei, deoarece constituiau un material ușor de înlocuit, căci nu li se încredințau decât sarcini secundare. Așa a fost cazul lui Juan Bayeta, agent capturat de olandezi, care a murit în închisoare, sperând să fie schimbat pe un marinăr protestant.

De remarcat și rolul câtorva tipografi care, prin intermediul pamfletelor, gazetelor și caietelor, încercau să creeze un climat de opinie favorabil intere-

Și în negocierile franco-spaniole ce au premers Tratatului din Pirinei (1659), spionii au avut un cuvânt greu de spus

selor spaniole în principalele orașe din nordul Europei. Împreună cu cleveitorii și intriganții ei au realizat o importantă activitate de război psihologic.

... și corespondenților voluntari

În timp ce agentul era un specialist, corespondenții au fost voluntari ce își propuseseră informarea ambasadorului spaniol despre tot ce ar fi fost demn de interes pentru țara sau orașul său. Agentul avea un salariu fix dat de Administrație, în timp ce corespondentul cheltuia puțin, deoarece acționa în alte interese.

În Franța, motive religioase și politice au determinat pe mulți francezi să acționeze în beneficiul diplomației hispanice la începutul secolului XVII. Admirau Spania pentru apărarea catolicismului ei, spre deosebire de regele lor Henric IV, care se dovedise a fi foarte tolerant cu comunitățile protestante franceze, hughenotii. Mai târziu, anumite sectoare sociale și-au arătat indignarea față de alianța militară și diplomatică pe care cardinalul Richelieu a încheiat-o cu puteri protestante – Danemarca, Olanda și Suedia –, în timpul Războiului de treizeci de ani. Aceste circumstanțe au favorizat apariția a numeroși corespondenți în Paris și în orașele cele mai importante ale regatului. Câțiva dintre ei, în afara faptului că trimiteau informații private despre activitatea unor importante personaje sau că denunțau secrete lui Richelieu, se ofereau să activeze dintr-o răzvrătire sinceră. Monsieur de Hesperiey s-a oferit în 1633 să conducă o rebeliune a nobililor și catolicilor din Bearne, în apropierea frontierei Pirineilor, în care ar fi recunoscut ca suveran

pe Filip IV. În 1642, ducele de Guise și ducele de Vendôme s-au oferit, de asemenea, să ia puterea în Paris și să formeze un guvern favorabil unei alianțe cu Spania.

În Anglia, Tudorii și Stuarzii au dus religia catolică în clandestinitate, căci au decretat că anglicanismul era unica religie oficială a regatului. În Scoția și Țara Galilor a triumfat, de asemenea, biserica reformată. Această situație i-a determinat pe catolicii englezi să devină corespondenți ai ambasadorului spaniol la Londra, cu speranța că, în schimbul activității lor, guvernul contelui-duce Olivares va încuraja o atitudine mai tolerantă a Cabinetului britanic față de ei.

În statele italiene jocul intereselor între diferitele familii nobiliare, care controlau puterea, a făcut ca, în funcție de moment, să existe mai mulți sau mai puțini corespondenți în favoarea lui Filip IV sau Ludovic XIII. Numeroși ecleziaști trimiși la Roma au activat ca spioni în serviciul diferitelor guverne europene, cărora le-au furnizat date importante despre hotărârile Papei, finanțele bisericii, manevrele diplomației Vaticanului.

Și guvernele europene au încercat să obțină colaboratori spanioli. Consiliul de Stat a bănuț, de pildă, o posibilă complicitate a lui don Francisco de Quevedo y Villegas cu serviciul de informații francez. Anii în care stătuse la Veneția, Nisa, Savoia și Neapole l-au familiarizat pe acesta cu diplomația secretă și l-au pus în contact cu un mare număr de spioni străini. Don Francisco de Quevedo y Villegas (1580-1645) a fost unul dintre cei mai mari scriitori spanioli ai secolului XVII, considerat umanistul baroc al contrastelor. Lucrările cele mai elevate ale istoricului și moralistului stau

lângă satirele cele mai josnice și grosolane; poezia cea mai nobilă și rafinată, lângă snoave și bancuri fruste. Quevedo a fost, în Italia, consilier al ducelui de Osuna, pe care poetul l-a cântat cu noblețe, deși acesta, la nevoie, i-a întors spatele.

În Spania, el a suferit diverse persecuții politice, fiind surghiunit la Torre de Juan Abad, după căderea de la putere a ducelui de Lerma. Dar momentul cel mai dureros din viața marelui om – în timpul domniei lui Filip IV – s-a datorat neînțelegerilor sale cu contele-duce. Într-o zi de decembrie a anului 1639, regele, așezându-se la masă, a găsit sub șervețel un memoriu, în care se descria mizeria țărânului și disperarea tuturor. I se cerea „leacul” care să vindece starea de fapte.

Cine putea fi autorul memoriului? Contele-duce nu s-a îndoit că acesta era Quevedo. În acea vreme, poetul, deși avea casă la Madrid, locuia în castelul ducelui de Medinaceli. În noaptea de 7 decembrie, Quevedo a fost scos în mod brutal din casa ducelui, sumar îmbrăcat pe un ger cumplit, fiind închis în mănăstirea San Marcos din León. La căderea lui Olivares, regele a acordat o largă amnistie, care însă a exclus numele celebrului scriitor. Un decret a reafirmat incompatibilitatea lui cu iertarea regală, căci „închiderea lui don Francisco a fost pentru cauze grave”. A ieșit din închisoare după patru ani, în 1643, retrăgându-se la Torre de Juan Abad. A murit la Villanueva de los Infantes, în 1645.

Diplomații, agenții și corespondenți serviciilor de informații au fost întotdeauna supuși tipului de suspiciuni care l-au condus pe Quevedo la închisoare. ■

IUBIRILE SECRETE ALE REGINEI VICTORIA

Personificare a valorilor morale ale epocii ce-i poartă numele, regina Victoria nu s-ar putea regăsi între scandalurile ce agită de câțiva ani Coroana britanică. Maiorul Hewitt, iubitul lui Lady Di, sau Camilla Parker-Bowles, compania prințului Charles, ar fi murdărit cu aventurile lor epoca victoriană. În vremea aceea regina nu glumea cu principiile. Ar fi pus ordine în aventurile descendenților săi și în sex-scandalurile miniștrilor. Divorțul, urmat de recăsătoria prințesei Ann, despărțirea lui Andrew de Sarah, apoi divorțul lui Charles de Diana nu rimează deloc cu spiritul victorian, care prevala în secolul trecut.

Regina și îndeosebi soțul ei și-au marcat epoca. Ei au instaurat domnia virtuții.

Dar să nu ne lăsăm înșelați. Rigoarea morală afișată în public nu este neapărat sinonimă cu atrofierea sentimentelor. Credincioasa soție a lui Albert de Coburg este departe de imaginea lăsată posterității. Ea s-a amoretat de mulți alți bărbați, între care un tânăr slujitor musulman, pe care și l-a făcut confident.

Disraeli – preferat

Dacă regina nu a cunoscut decât o singură iubire carnală, ea s-a lăsat pradă emoțiilor de-a lungul lungii sale domnii. Totul a început odată cu urcarea ei pe tron, în 1837. La vremea aceea Victoria era novice în dragoste. Avea numai 18 ani. Mult timp captivă în colivia sa aurită, la moartea tatălui său tânăra era avidă să cunoască oameni. Avea nevoie pe atunci mai degrabă de un tată decât de un soț. Ea a hotărât să se înconjure de bărbați distinși și seducători, în posturi de miniștri și înalți funcționari. S-a amoretat mai întâi de primul său ministru, Lordul Melbourne (1837-1841) și, a petrecut cu el mai mult timp decât cu oricine altcineva. La început, Melbourne a sperat că o va converti la frivolitate, dar tânăra regină a dovedit o voință tenace, ce mergea până la încăpățănare, remarcă André Maurois în *Istoria Angliei*.

Idilele platonice ale Victoriei cu miniștrii nu s-au oprit aici. Derutată de obsesiile sexuale ale lui William Gladstone, cel care i-a fost de patru ori prim-ministru, și de aventurile lui cu prostituate, Victoria i l-a preferat

acestuia pe Benjamin Disraeli, în postul de șef al Cabinetului. Ridurile și barbișonul, curtoazia și farmecul lui vor aureola existența reginei cu o ambianță romantică. Va scrie: „E poet, romantic și cavalier. Când a îngemănă ca să-mi sărute mâna, pe care a luat-o într-ale sale, a spus: „Cu toată dragostea lealității și credinței mele““. De mai mult nici nu era nevoie pentru a înmuia inima reginei. Ba da! În 1876, Disraeli i-a conferit titlul de împărăteasă a Indiilor.

Dar singura dragoste adevărată a Victoriei va fi tandrul ei soț, prințul Albert de Saxa-Coburg-Gotha. O uniune, încheiată la 10 februarie 1840, care n-are nimic dintr-o căsătorie din rațiune. Este o dragoste la prima vedere. Principalul atu al viitorului „soț al soției sale“ este fizicul său. Tânăra regină este subjugată de frumusețea lui izbitoră. În jurnalul intim, Victoria notează: „Albert este absolut cuceritor și foarte frumos. Are niște ochi albaștri minunați, un nas impecabil și o gură încântătoare, sub o mustață delicată, încadrată de favoriți abia perceptibili. Este superb construit, are umerii largi

și talia bine tăiată: inima-mi este prizoniera lui“.

Această uniune între dinastiile engleză și germană s-a făcut deci la început pe baza unei comuniuni fizice.

De îndată ce s-a căsătorit cu Albert, Victoria a învățat de la acesta meseria de suverană și virtuțile de familie, care vor salva mai târziu monarhia engleză. Într-un regat în care trebuiau apărute instituțiile împotriva ideilor republicane și adaptate la gustul burgheziei industriale, regii din dinastia Stuart, monarhi absolutiști,

La patru ani de la căsătoria lor, regina Victoria și soțul ei, în salonul trenului ce îi conduce spre Ludovic Filip

În p. 83: regina Victoria și prințul Albert de Saxa-Coburg-Gotha: dragoste la prima vedere

sau regii din Hanovra, prinți decăzuți, n-ar fi putut păstra coroana, scrie același Maurois. În Anglia, ca și în Belgia, grație familiei Coburg, monarhia a fost din nou respectată. Odată cu regina Victoria, englezii și-au luat obiceiul de a considera viața de familie a suveranului ca o parte din viața familială și personală a supușilor. Influența rigidității morale a prințului Albert și a severității Curții asupra moravurilor engleze a fost extrem de profundă.

Elisabeth Barrett, vizitând atelierul lui John Lucas, portretist și gravor căruia îi va poza Albert, este frapată de contrastul fizic al cuplului. Ea îl găsește pe prinț „foarte frumos” și pe regină „lipsită de farmec, cu excepția unui aer agreeabil și a prospețimii conferite de tinerețe”. Oricum ar fi, cei doi vor deveni inseparabili. La moartea tatălui său, Albert pleacă pentru câteva zile în Germania. Victoria este îngrozită de ideea de a dormi singură în „patul mare și gol”. „N-am fost niciodată despărțită de el, nici măcar pentru o noapte, și doar ideea unei atare despărțiri mi se pare groaznică”.

Armăsarul scoțian

Foarte curând plăcerile conjugale rimează pentru regină cu maternitatea. Spre marea sa disperare. După botezul celui de-al nouălea și ultimul copil, prințesa Beatrice, la 14 aprilie 1857, regina, în vârstă de 38 de ani, hotărăște să evite să-și mai „rotunjească” cercul familiei. Medicul îi prescrie abstenența. La care Victoria, înclădată, îi replică: „O, doctore, deci n-am să mă mai distrez...”.

Moartea lui „Albert cel Drept”, în 1861, este o lovitură teribilă pentru regină, văduvă neconsolată. „De ce nu mă înghețe pământul? Doamne, nu pot îndura singură această mare durere”. Urmează doliul Victoriei la Curte, unde mișună mica siluetă în negru, acest cot de femeie de 1,50 m. Regina se consolează cu poetul Alfred Tennyson, autorul lui *In Memoriam*, o culegere de elegii creștine, dar și cu bărbații din casă. Disprețuind eticheta, ea caută simplitatea.

După moartea prințului consort, Victoria se plânge de lipsa conversației cu oameni de rangul

ei. În vremea aceea se tolera servitorilor o anume familiaritate. Există o cohortă de exemple. John Brenton, de exemplu, servitorul lordului Malmesbury, era cunoscut pentru impertinența lui. Pe când pescuia într-un lac scoțian, lordul a afirmat că i-ar plăcea să posede acel lac pe proprietatea sa de la Heron Court. John Brenton i-a replicat: „Ba nu! Pentru că mizerabila dvs. proprietate s-ar scufunda în el, ca și jumătate din câmpia din jur”.

John Block, la rândul lui, era nemulțumit de socotelile domeniilor stăpânei sale, lady Airlic, constatând disperat că „hotărât lucru, femeile nu înțeleg nimic din afaceri”.

Protejatul Victoriei este John Brown, cel care are grijă ca ea să nu fie rănită grav, într-o noapte când vizitiul o trăneste într-un șanț. Imediat el devine servitorul particular al reginei. Și nu o părăsește nici o clipă, până în fața ușii dormitorului. „Este o adevărată comoară, spune regina. De ce n-am eu o cameristă de valoare lui?”

Dar zvonurile care circulă începând din iunie 1865 sunt de cu totul altă natură decât cele întreținute de relația cu o cameristă. Portretul reginei pe cal, realizat de Edwin Landseer, avea să pună paie pe foc. Lângă armăsar se vede robustul scoțian, cu buclele în vânt și fustița lui, ținând animalul de căpăstru. Nimeni n-a mai lipsit pentru a se atribui reginei coapte o aventură scandalosă cu acest copil al munților.

Catherine Walters, o curtezană a vremii, celebră pentru a fi primit în patul ei o bună parte din elita Londrei, certifică pe baza experienței proprii că John Brown era „armăsarul reginei”. Poetul Swinburne așterne pe hârtie această dragoste, într-o piesă în limba franceză, al cărei prim act se întitulează *Moartea regelui* și în care descrie fericirea celor doi porumbei după moartea prințului.

Ce să fi fost, în realitate? Din lectura corespondenței și jurna-

lului reginei Victoria este greu să-ți imaginezi o relație carnală între suverană și valetul ei. Legătura lor se rezumă mai degrabă la cea dintre o mamă plină de tandrețe și fiul ei. Rolul lui se mărginește la supravegherea afectuoasă a unei femei slăbite de sarcini și de durerea doliului. Cu trecerea anilor, fotoliul rulant devine element permanent al existenței reginei, așa încât brațele puternice ale valetului îi vor servi pentru a urca și coborî scările.

Cu ochii la tinerii călugări

Cum în timp farmecele Victoriei se estompează, iar ea devine tot mai conștientă de această realitate, se vorbește mult în epocă despre faptul că John Brown i-ar fi permis să comunice cu defunctul ei soț. Secretul lui John Brown, scrie un contemporan, constă în aceea că era un medium puternic, prin care spiritul prințului Albert comunica perfect cu regina. Astfel se explică lungile ore petrecute de cei doi singuri. În orice caz ar fi o ipocrizie să reducem „idila” lor la o relație romantică mamă-fiu sau la o comunicare telepatică.

Manierele fruste ale lui Brown par a fi corespuns feminității refulate a reginei, după dispariția lui Albert. La moartea lui Brown, 29 martie 1893, ea va aduce un vibrant omagiu devoțiunii „prietenui” său. Și totuși, devotatul Brown nu reușește să o facă să-l uite pe Albert. Până la sfârșitul vieții se va plânge de solitudine și de lipsa dragostei.

La 70 de ani inima reginei se va redeștepta. Obiectul tandrei sale afecțiuni este, de data aceasta, un tânăr musulman, Abdul Karim, însărcinat cu servitul mesei. Tânărul urcă repede în grad și devine profesor privat al reginei, căreia îi predă lecții de urdu și hindu. Ea îl copleșește cu binefaceri și gesturi generoase, îi permite să citească scrisorile confidentiale și îi cere

să ia masa cu ea. În fața anturajului, scandalizat de această nouă ignorare a etichetei, Victoria explodează de furie și aruncă totul de pe masă, într-un gest de violență. O undă de extatism plutește atunci deasupra Curții de la Windsor.

Fidelă deci soțului ei, regina nu a fost mai puțin sensibilă la farmecele altor bărbați. Chiar și în timpul căsătoriei, ochii îi erau atrași de aceștia. La 26 iulie 1854, de pildă, a fost șocată de „frumusețea frapantă” a unui tânăr maharajah sikh, „Duleep Singh, alungat de pe tron la vârsta de 16 ani. Tulburată în „instinctele sale materne”, ea își propune să îl căsătorească pe tânăr cu o prințesă indiană.

Sau: mai bine de 30 de ani mai târziu, în munți, ea nu își poate disimula interesul „pur estetic” pentru tinerii călugări. Își notează în jurnal că a fost impresionată de „tenul delicat și expresia superbă, extaziată” a unuia dintre ei. În sfârșit, regina este mare amatoare de nuduri pictate, corupătoare pe plan moral – se spune – și își decorează abundent cu ele palatul. În subconștientul acestei femei, atât de atașată datoriilor sale, atât de grijulie cu conveniențele, atât de pătrunsă de

măreția ei, există un ungher sensibil la strălucire, la frumusețe.

Iubirile platonice ale acestei regine sunt o ciudățenie pentru noi, cei de azi. La timpul ei, se întâmpla des ca *nobility* să se abată de la virtute și bun gust. Altea regală, fiica reginei, a fost metresa șambelanului ei, contele Seckendorff. Mătușa Victoriei, regina Adelaide, a comis același păcat tot cu șambelanul ei, lord Howe. În ce-l privește pe succesorul Victoriei, Eduard VII, el a devenit celebru prin iubirile sale în afara legii.

Epoca victoriană pare a fi deci mai puțin puritană decât s-ar putea crede. Monarhia britanică actuală, mult mai permisivă, nu a inventat nimic. Dar Victoria era conștientă de rangul ei. Pentru ea a întina memoria lui Albert ar fi fost sinonim cu „a se declasa”. „Prin iubirile sale platonice la prima vedere, prin paternalismul ei eminamente victorian – scrie Frédéric Chouraki, specialist în relația stăpâni-valeți în Anglia victoriană, într-un articol din revista *Historia* –, regina rămâne exponenta unei perioade revoluate”. ■

Florentina DOLGHIN

Regina, înconjurată de numeroasa sa familie (1894)

MODA HILDEGARD DIN BINGEN

Colocvii internaționale – la Wiesbaden, în 1994, și la Londra, în 1995, congrese anuale la Kalamazoo, în Michigan, S.U.A., organizate de „International Society for Hildegard of Bingen Studies” (societate fondată în urmă cu peste 10 ani); lucrări precum Hildegard Medizin Praxis (Manualul de medicină al lui Hildegard) sau Kochen mit der heiligen Hildegard (Să gătim cu Sfânta Hildegard), apărute în Germania; tot acolo, Federația uniunilor de farmaciști a creat o medalie Hildegard care recompensează activitățile meritorii în domeniul igienei și al educației sanitare; în Elveția, „Basler Hildegard Gesellschaft” (Societatea Hildegard din Basel) publică un buletin de informare ce poartă numele sfintei și vinde produse confecționate după rețetele ei.

De fapt, cine a fost Hildegard din Bingen?

O călugăriță benedictină germană care s-a născut în 1098 și a murit în 1170. Deși nu a fost vreodată canonizată, a rămas pentru posteritate drept un profet inspirat. În ciuda unei sănătăți precare, în lunga sa viață – după standardele Evului Mediu – Hildegard din Bingen a desfășurat o activitate intensă. A

redactat singurul tratat medical datorat unei femei în Occidentul secolului XII. A avut curajul de a predica în public și de a exorciza, domenii rezervate până atunci doar bărbaților.

Dar toate aceste elemente biografice nu pot explica singure moda Hildegard din Bingen la aproape 900 ani de la nașterea ei.

O primă explicație poate veni din nevoile omului de la sfârșitul secolului XX. Se citează o lungă

listă, începând cu penicilina, trecând prin frigider și mașină de spălat, televizor și calculator, mașină și avion, pentru a argumenta progresul speciei umane. Din când în când, într-o clipă de luciditate, se recunoaște că, de fapt, supuși unui bombardament informațional și al imaginii (care este pe punctul de a pune capăt civilizației cărții), timpul pe care îl acordăm sufletului este din ce în ce mai redus. În orice caz, este

În imagine: miniatură dintr-un manuscris din 1230, reprezentând o viziune a Sfintei Hildegard.

sigur că în vremea lui Hildegard din Bingen, acestei părți a personalității umane, imposibil de localizat anatomic, dar de unde încep și unde se sfârșesc toate, i se acorda o atenție mult mai mare. De aceea și recursul la istorie, care, în forma de masă, poate merge de la un curent, o modă, până la isterie.

Din acest punct de vedere Hildegard din Bingen prezintă toate avantajele. Activitatea ei multiformă se adresează unor straturi diferite ale societății. Pentru mulți oameni, magia își păstrează încă forța de atracție. Pentru alții, tratamentele naturiste reprezintă singura soluție de supraviețuire într-o societate asaltată de poluare și alergii. O întreprindere creată în 1992, numită „Grădinile lui Hildegard”, oferă o listă de peste 450 produse de „igienă alimentară la Sfânta Hildegard”.

Mulți practicieni își manifestă entuziasmul de a fi găsit în opera

sa arme pentru a lupta contra infarctului sau a cancerului. Dar succesul ei nu se limitează la acest domeniu. A abordat cu același succes muzica sau poezia. În 1996, grupul Sequentia a obținut un Disc de aur interpretând muzica ei.

Nu trebuie să ignorăm nici faptul – semnalat și de autorul unei note consacrate mocii Sfintei Hildegard din Bingen, apărută în revista franceză *L'Histoire* – că trăim într-o epocă în care istoricii se apleacă cu multă atenție asupra istoriei femeii. Hildegard poate fi considerată o feministă, judecând-o după corespondența pe care a purtat-o. A încercat mereu să le aducă alinare suratorilor sale și remedii pentru tulburările psihice specifice. A abordat și probleme legate de sexualitate. Afirmărilor că fiicele Evei aveau o natură „rece” – menite mai curând să le stăvilească apetitul – ea le-a răspuns că o asemenea natură le permitea un mai mare autocontrol.

Inițiat în Germania, curentul de redescoperire a cuprins, așa cum am văzut, și spațiul american. Cum era firesc, studiile ce i-au fost consacrate au început în cadrul abației ce-i poartă numele, de la Rudesheim-Eibingen. Pornind de la manuscrisele păstrate acolo, cercetători din diferite țări pregătesc o ediție critică a operei sale.

Prin utilizarea care i se dă astăzi, Sfânta Hildegard din Bingen este pe cale să devină una dintre mitologiile moderne, caracterizate astfel de Roland Barthes: „Orice lucru din lume poate trece de la o existență închisă în sine, mută, la o stare orală, deschisă însușirii de către societate... Mitul este un cuvânt furat și înapoiat. Doar că acel cuvânt care este înapoiat nu mai este același cu cel furat; adus înapoi, el nu este repus exact în același loc”. ■

D. M.

ÎN ROMÂNIA – SPRIJIN PENTRU SUPRAVIEȚUITORII HOLOCAUSTULUI

(Urmare din p. 74)

viețuitori. La rândul său, cealaltă grupă a preluat, din alte locuri, alte câteva sute de persoane, încât trenul respectiv a adus în România 700-800 de supraviețuitori.

Starea celor de la Auschwitz era zguduitoare: tineri și vârstnici bolnavi, fără puterea de a se deplasa, copii rămași fără părinți etc. Aducerea în România a însemnat salvarea vieților lor.

Al treilea tren, care a plecat la 1 mai 1945 pe traseul Polonia (Cracovia), Slovacia, Germania, a avut parte de multe peripecii. El transporta 360 de supraviețuitori. La un moment dat, în Cracovia a fost oprit de a-și mai continua drumul de către comandanta sovietică locală. Numai după ce a fost convinsă că destinația trenului este, de fapt, Cernăuți, deci în teritoriul sovietic, și-a dat aprobarea ca trenul să-și continue drumul. Dintre cei aflați în el, 20 de persoane au coborât în Slovacia, 140 în Ungaria (la Debrețin), iar ceilalți au fost aduși în România.

În urma unor calomnii și denunțuri cum că respectivele

trenuri ar fi fost folosite, de fapt, pentru comerțul ilicit, sovieticii i-au arestat pe delegați și acțiunea n-a mai continuat. Mai așteptau încă 1 500 de supraviețuitori care să fie aduși în România.

Au fost folosite și alte căi pentru salvarea acestora, România rămânând aceeași țară ospitalieră pentru cei aflați în suferință. La peste cinci decenii de la acele tragice pagini de istorie, amintirea ajutorului și sprijinului primit pe pământul românesc rămâne neștersă în memoria celor ce și-au salvat astfel viețile. ■

Dr. Șlomo LEIBOVICI-LAIS,
președintele ACMEOR –
Tel Aviv

IULIE

1947

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

ÎN BUCUREȘTI,

ACUM 50 ANI

Cronică mărunță

● Omul mijlociu este titlul unui articol publicat de ziarul londonez Daily Mail și din care Dreptatea din 1 iulie reproduce următorul fragment: „Clasele mijlocii au trăit timpuri destul de aspre de la 1939. Impozitele lor au sporit, veniturile lor au scăzut și ele sunt rău hrănite. În vreme ce lumea avută poate trăi din belșug și muncitorii au cantinele lor, diviziile așezați între acestea trebuie, în general, să trăiască din rațiile lor subțiri. În timp ce muncitorilor li s-au dat salarii mai mari, ore de lucru mai puține, accesul la diferite instituții, clasele mijlocii nu primesc nimic, ci numai injoncțiuni nesfârșite“.

● La sala Dalles, în prezența ministrului artelor, Ion Pas, și a reprezentantului politic al Marii Britanii la București, A. Hollman, se deschide „Expoziția cărții engleze“. Sunt expuse lucrări de literatură, politică, artă, muzică, medicină, economie etc.

● Tuberculoza face ravagii: șaptezeci la sută din elevii școlilor primare, scrie Timpul, sunt infectați de bacilul Koch.

● Este pusă în circulație o bancnotă de 5 000 000 lei, tipărită pe hârtie de culoare albă cu fibre colorate în roșu și albastru.

● În Editura Fundațiilor Regale Mihai I, Ion Caraion și

Putem spune că una dintre preocupările majore ale bucureștenului – și nu numai ale lui – în această lună iulie din urmă cu cinci decenii este legată de iminenta reformă monetară.

Sub titlul *Omul de pe stradă vrea să știe...*, Adevărul din 1 iulie încearcă să dea răspuns întrebării pe care și-o pun toți: „Dacă vine stabilizarea monetară, cu ce e bine să te găsească ea: cu aur, cu marfă sau cu numerar?“

Oameni care s-au mărginit să muncească spre a produce, fie respectând întocmai legile probității, fie derogând adeseori de la cele ale moralei, oameni care au reușit să facă chiag și să acumuleze deci substanță, oameni cărora nu le lipsește experiența vieții și a afacerilor se transformă deodată în teoreticieni economico-financieri de circumstanță. Ei sunt gata să-ți explice, cu mare bogăție de amănunte și argumente, nu atât pentru lămurirea ta, cât mai ales pentru potolirea și pentru descărcarea lor de năduful care-i apasă, de ce e mai bine ca momentul stabilizării să te afle cu marfă în loc de lei, sau cu aur în loc de marfă“.

Reușita stabilizării – continuă ziarul citat – constă în aceea ca „legiutorul să păstreze cel mai desăvârșit secret asupra mijloacelor pe care înțelege să le utilizeze în scopul acesta și asupra datei când este hotărât să declanșeze stabilizarea“.

Comentând cererea guvernului dr. Petru Groza ca România să fie admisă la O.N.U. și aderarea ei la Charta de la San Francisco (*Magazin istoric*, nr. 12/1995), *Liberalul* din 13 iulie notează: „Astăzi nici una dintre țările lumii – și România mai puțin ca oricare alta – nu se poate izola de celelalte țări, nu se poate ține departe de spiritul de colaborare și de principiile de libertate, justiție și democrație care stau la fundamentul acestei înalte instituții internaționale. Iar misiunea O.N.U. este de a păstra și de a consolida pacea care, potrivit unei concepții noi și fecunde, este socotită astăzi indivizibilă.“

Opinia publică românească – continuă *Liberalul* – trebuie să-și dea seama că adeziunea unui stat la O.N.U. nu este o simplă formalitate diplomatică. Această adeziune implică o transformare structurală a concepțiilor interne ca și a concepțiilor internaționale, în sensul realizării climatului politic al libertății și al cooperării internaționale“.

S-e împlinesc 20 de ani de la încetarea din viață a regelui Ferdinand I.

„Antrenat de serioase preocupări politice și economice de care depinde însăși bunăstarea sa viitoare, poporul român – scrie *Timpul*

Un surâs
în plin...
cuptor

Reverii
caniculare

din 21 iulie – găsește totuși o clipă de răgaz sufleteș pentru a închina un gând pios acestui brav întregitor de țară“.

„Despre regele Ferdinand – notează *Ultima oră* din 22 iulie – se poate spune că a fost unul dintre precursorii democrației românești, fiind acela care a luat parte la cele două mari reforme democratice; exproprierea și votul universal“.

Academia Română este ținta unor atacuri în *Contemporanul* din 25 iulie, semnate Mihai Șova. I se reproșează Academiei faptul că „mulți dintre membrii ei suferă de lipsuri profunde, atât în ce privește activitatea și nivelul lor științific, cât și în concepțiile lor sociale și etice“.

Sunt amintite numele unor academicieni care au avut funcții publice în timpul lui Carol II sau I. Antonescu, cum sunt: Silviu Dragomir, Ioan Petrovici, Radu R. Rosetti, Alex. Lapedatu, I. Nistor, Th. Capidan, N. Vasilescu-Karpen, Șt. Ciobanu, D. Caracostea, Victor Slăvescu, Gh. Brătianu, G. Fotino, Em. Hațieganu.

„Putem – se întreabă autorul articolului – să înșănătoșim viața noastră spirituală, păstrând în același timp în cea mai mare parte vechea compoziție a membrilor din forul cel mai înalt al științei și culturii? E admisibil ca oameni care până mai ieri au fost partizanii cei mai fanatici ai regimului legionaro-fascist să reprezinte și astăzi știința și cultura românească în fața poporului nostru și a străinătății? E posibil aceasta?“

Se împlinesc, la 4 iulie, 171 ani de la proclamarea independenței Statelor Unite ale Americii.

Scanteia, din 5 iulie, publică articolul *Independence Day*, de Silviu Brucan, unde sunt reproduse și aceste cuvinte ale lui Abraham Lincoln „care însușește mișcarea progresistă americană și îmbogățește tezaurul spiritual și politic al întregii omeniri înaintate“.

„Nu ne-a fost dat să ne bucurăm – spune Lincoln – și nici nu ne vom bucura de vreun lucru bun, fără ca el să fi necesitat mai întâi muncă. Și în măsura în care majoritatea lucrurilor bune sunt produsul muncii, urmează că ele toate aparțin de drept aceluia prin a căror muncă au fost făurite. Dar în toate epocile omenirii s-a întâmplat astfel încât unii au muncit și alții – fără a munci – au avut parte de roade. Acest lucru nu e drept și ar trebui să înceteze. Este un scop nobil al oricărui guvern bun acela de a asigura fiecărui muncitor produsul întreg – sau în măsura posibilului, cât de complet – al muncii sale“.

În Capitală, ziua națională a S.U.A. este sărbătorită printr-o festivitate la Ateneul Român, organizată de Societatea Amicii Statelor

Cronică mărunță

Virgil Ierunca publică *Agora*, primul volum din colecția internațională de artă Sisiph. Semnează: T. Arghezi, Ion Barbu, Lucian Blaga, André Breton, P. Comarnescu, H. Michaux, Rainer Maria Rilke, Karl Sandburg, D. Stelaru ș.a. „*Agora* – scrie Liberalul – reprezintă în cercarea lăudabilă de a menține, pe deasupra unor contingente defavorabile și în ciuda priorității actuale a economicului și politicului, un contact strâns între păturile intelectuale din toate țările europene, prin comunicarea și confruntarea pe plan internațional a realizărilor literare și artistice de prim ordin. Prin însăși apariția sa, *Agora* constituie o profesiune de credință pentru valoarea universală a fenomenelor de cultură și pentru integralitatea umanitară a culturii“.

● În vârstă de 54 ani, Nicolae Vlădoianu, directorul teatrului Alhambra, își pune capăt zilelor printr-un foc de revolver. „Se crede – consemnează *Timbul* – că el s-a sinucis din cauza jenei financiare în care se găsea, după turneul făcut cu compania de operetă Alhambra în Egipt. După cum se știe, acest turneu s-a soldat cu pierderi foarte mari. Recuzita, costumele și decorurile cu care au plecat au rămas la Haifa. Dator, fără utilajele necesare,

IULIE
1947

De la stânga
la dreapta:
arhitectii
Le Corbusier (Franta),
N.D. Bassov (U.R.S.S.),
H. Robertson (Marea Britanie),
W.K. Harrison (S.U.A.),
studiind
machele
viitorului palat
al O.N.U.

Cronică mărunță

N. Vlădoianu s-a găsit în imposibilitate să-și achite creditorii“.

● Succes de public la grădina Boema: comedia muzicală Sunt o cârpă în amor, cu Virginica Romanovschi, Gabi Rădulescu, Gică Petrescu, Bimbo Mărculescu, Emil Popescu, Colea Răutu și Maria Wauvrina.

● Între 20 februarie și 26 iunie 1947, România a importat din U.R.S.S. următoarele mărfuri: 9 500 tone fontă, 1 800 tone semifabricate de oțel, 2 700 tone ferolaie, 3 000 tone mine-reuri de fier, 18 500 tone coacș, 850 tone sulf, 3 500 tone bumbac, 55 tone electrozi, 15 000 tone cărbuni, 4 500 bucăți camere și anvelope de automobil. Valoarea totală a importurilor, în cele 4 luni, este de 5,6 milioane dolari.

● Se deschid următoarele „centre recreative pentru tineretul școlar care rămâne în București în lunile de vacanță“. Străndul Tineretului (înot, gimnastică, jocuri); Tennis Club Român (tenis, baschet, volei); Stadionul Tineretului (atletism, jocuri sportive).

● În urma demersurilor Ministerului artelor, Ministerul de finanțe aprobă scutirea de impozit pe cifra de afaceri a pictorilor, sculptorilor și gravurilor, „întrucât ei

Unite, la care participă membrii guvernului și reprezentanții misiunilor diplomatice. Iau cuvântul Dimitrie Gusti, președintele Societății, și colonelul Culp, din partea misiunii americane. Orchestra Filarmonicii, dirijată de Alfred Alessandrescu, prezintă un program de muzică românească și americană.

Sub titlul *Acuz Bucureștiul!*, N. Scărlătescu publică în *Ultima oră* din 12 iulie un virulent rechizitoriu la adresa... Capitalei. „Bucureștiul nu e un oraș frumos. Era și imposibil să facem din el un oraș frumos, deși intenții laudabile n-au lipsit. Bucureștiul, s-o spunem pe șleau, e un oraș urât, dezagreabil. Nu se poate circula bine printrînsul, nu i se poate da un plan arhitectonic și de sistematizare, nu poate fi decât cârpiț, ca anteriorul lui Arvinte.

În ciuda congestiei de circulație și locuințe din centru, el continuă să se lăbărțeze spre margini. Aspectele de dezechilibru, edilitare, arhitectonice, sociale abundă, izbesc supărător ochiul și morala“.

I se reproșează primului oraș al țării că nu are o viață culturală de anvergură. „Cele câteva expoziții, concerte, manifestații artistice sunt de fațadă, obligatorii pentru o mare capitală. Majoritatea lor se mențin la o linie minoră. Nu se simte marea suflă, nu se proiectează acea vigoare creatoare năvalnică, aceea care ar trebui să ne caracterizeze și al cărei sediu aici ar trebui să se afle“.

La 10 iulie, regele și regina Angliei anunță „logodna scumpei și iubitei fiice, principesa Elisabeth, cu locotenentul Philip Mountbatten, din Marina Regală, fiul decedatului principe Andrei al Greciei și al principesei Alice de Battenberg“.

Prezentând evenimentul, *Timbul* din 28 iulie consemnează: „Principesa, acum în vârstă de 21 ani, și principele Philip, în vârstă de 26 ani, s-au întâlnit de copii, dar au vorbit mai mult în 1937, la serbările încoronării. Atunci a început idila între fetița de 11 ani și adolescentul de 16 ani“.

Principesa, relatează același ziar, „are o statură înaltă și frumos proporționată; nu este slabă, emanând sănătate și voie bună. Are un chip viu, inteligent, surzător, dar în ochii adânci păstrează o îngândurare, sau conștiința marii ei răspunderi“.

Ne despărțim, în cronica noastră, de *Dreptatea*, organul Partidului Național-Țărănesc (I. Maniu). Poartă numărul 401, anul XXII (seria a III-a) și este datată joi 17 iulie/vineri 18 iulie 1947. Cu creionul, pe prima pagină, în dreapta sus, cineva (probabil unul dintre deponitarii Bibliotecii Academiei Române din urmă cu 50 ani) a scris: „Cu acest număr se termină cu Partidul Național-Țărănesc. Să dizolvă“.

Premieră
cinematografică
estivală

Reproducere
după
Chicago Daily News

Într-adevăr, în urma înscenării de la Tămădău (*Magazin istoric*, nr. 2/1994), fruntașii P.N.Ț. au fost arestați și încarcerați, partidul dizolvat, iar *Dreptatea* suprimată. Va reapărea abia după 22 decembrie 1989, odată cu prăbușirea regimului comunist din România.

Reținem din acest ultim număr al *Dreptății*, din însemnările lui Emil Anton despre *Justiția socială*: „Politica de stat trebuie să urmărească, în primul rând, un scop apropiat de echitate și nu crearea de inechități în slujba unui ideal care de cele mai multe ori poate fi utopic. Sacrificarea generațiilor nu intră în nici un principiu de morală și, când această sacrificare este făcută arbitrar și inutil, ea apare mai grozavă decât orice crimă. Idealul social nu ar mai fi idealul dacă ar trebui să includă în el milioane de sacrifice. Un stat nu poate să aibă niciodată ca deviză scopul scuză mijloacele”.

Să mai reținem și aceste consemnări din presa bucureșteană din urmă cu cinci decenii. ● *Ajutoare* din America. În portul Constanța sunt așteptate să sosească 15 000 tone făină de grâu, 15 000 tone porumb sămânță, 13 500 tone orz și ovăz, 17 000 tone porumb. ● *Orașul ciupercă*. „Aducem la cunoștință – notează *Ultima oră* – faptul existenței unui oraș-ciupercă, oraș care crește în fiecare zi, ca un brâu de pecingină în jurul Capitalei. Cei care se pripășesc prin orașul acesta, fie în căutare de lucru, fie negustorind pe străzi, simplifică problema locuinței în felul următor: din câteva lăzi stricate, tinichele și vechituri pornesc să construiască un fel de cocioabă, căreia cu timpul i se adaugă în fugă încă o despărțitură, acareturi etc. Totul este așezat la marginea orașului, acolo unde nici măcar posturile de jandarmi nu există. Peste puțină vreme alături se ridică o nouă cocioabă, apoi o alta ajunge să formeze un fel de stradă de mizerie, cu praf și lături aruncate în drum. Și iată gata un nou cartier.” ● *Jacques Thibaud*, se află din nou la București pentru a concerta (prima dată a fost în 1899). Într-un interviu acordat lui Radu Cioculescu, în *Jurnalul de dimineață*, marele violonist francez îl evocă pe George Enescu, pe care-l consideră „ca pe un frate”. „Suntem – spune Thibaud – mi se pare de aceeași vârstă, dar el nu e numai un artist ca mine, ci și un mare creator. Ce plăcere pentru mine când ne-am întâlnit, acum câteva luni, la New York, când m-am pomenit față în față cu el, după un concert al meu. Era să cântăm împreună dublul concert pentru orchestră și vioară de Bach, la Strasbourg, dar din pricina nedelicatetei organizatorilor am renunțat la acest concert, cu toată părerea de rău de a nu apărea în public alături de Enescu”. ■

Rubrică de Ioan LĂCUSTĂ

Cronică mărunță

nu realizează, ca în alte ramuri de activitate, beneficii prin vânzări cantitative de materiale”.

● Vizitează România scriitorii francezi Louis Aragon și soția sa, Elsa Triolet.

● Populația – scria Adevărul – a fost înștiințată triumfător că de mâine i se dă zahăr și a fost poftită la entuziasm. Lucru la care ar fi fost, desigur, dispusă, dacă n-ar fi observat că e vorba de cota pe o lună, adică numai pe mai.

Oricine va recunoaște, desigur, într-un fel te entuziasmezi pentru 250 gr. și într-alt fel dacă s-ar fi dat 3 rații, adică 750 gr. În orice caz, publicul e foarte surprins că, în loc ca lucrurile să meargă înainte, merg înapoi”.

● Același ziar relatează: „Statisticile sunt buclucașe. Puse față în față, cifrele relevă de multe ori situații paradoxale, susceptibile de concluzii descurajante.

Iată o recentă statistică americană arată că pentru liqueruri, yancheii cheltuiesc anual o sumă de șapte miliarde dolari, în timp ce pentru educație suma corespunzătoare se ridică la numai trei miliarde. Între cultură și băutura preferențele americanilor s-au oprit la cea de-a doua. Nu cumva pentru că ar fi reținut de cea dintâi principii în vino veritas?”

VLAD ȚEPEȘ

ORIZONTAL: 1) Poreclă sub care este cunoscut eroul național al Albaniei, nobilul George Castriotul din Kruja, pe care Vlad Țepeș l-a cunoscut și cu care s-a împrietenit în copilărie, la Egrigöz, pe când se afla în captivitate la turci (c. 1405-1468). 2) Regizor român care în anul 1978 a realizat filmul „Vlad Țepeș” (Doru) – Doru Enescu. 3) A brăzda pământul – Mitropolit al Ungrovlahiei, care, în 1747, într-o călătorie prin țară, a cules legenda referitoare la ridicarea cetății Poenari de către Vlad Țepeș. 4) Aflate în lagăre! – Fără miez – În cort! 5) Vrednic de ură, foarte rău, așa cum îl prezintă, unele povestiri pe Vlad Țepeș – Vulcan în insula Sicilia. 6) Vasile Jianu – Siglă pentru „Radioteleviziunea Română” – În miere! 7) Nu au nici un Dumnezeu – 1436 este cel în care Vlad Țepeș a devenit domn al Țării Românești, fiind recunoscut de boieri, de regalitatea maghiară și de Sublima Poartă. 8) Radu Stroie – Totalitatea vaselor otomane care au participat, în iunie 1462, la campania lui Mehmed al II-lea împotriva lui Vlad Țepeș, și care, ca și armata de uscat, a suferit o umilitoare înfrângere, nereușind să cucerească cetatea Chilia. 9) Poreclă sub care apare Vlad Țepeș în *Povestirile germane* și sub care este astăzi cunoscut domnitorul Țării Românești în Occident – În vest! 10) Persoane din rândul sașilor din ținutul Brașovului și Sibiului, care se ocupau cu negoțul, acuzate de Vlad Țepeș de lăcomie și obligate să-și vândă mărfurile numai în târgurile de margine: Câmpulung, Târgșor și Târgoviște.

VERTICAL: 1) Mânăstire ridicată în veacul al XIV-lea, probabil de Vladislav Vlaicu, dar refăcută, mărită și întărită de Vlad Țepeș, fapt pentru care este socotit primul și singurul ctitor al acestui frumos așezământ monastic, care adăpostește azi, sub o lespede, rămășițele pământești ale viteazului domn – Adunare (abr. milit.). 2) Istoric român, editor de izvoare istorice, autorul lucrării *Incunabilele povestind despre cruzimile lui Vlad Țepeș*, apărută la Cluj, în anul 1931 (Constantin I.; 1889-1950) – În tren! 3) În acest mod – Localitate în provincia pakistaneză Punjab. 4) Nicolae Titulescu – Cunoscut scriitor român care, în piesa *Răceala*, prezentată pe scena

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

teatrului Bulandra, a reînviat în fața spectatorilor, atmosfera de la curtea lui Vlad Țepeș (Marin; 1936-1996). 5) Familie de boieri care s-a opus venirii la domnie a lui Vlad Țepeș, fiind într-un permanent conflict cu rudele acestuia, boierii Drăculești – În Susa! 6) Nereușită – Flotilă (abr. milit.). 7) Arbore din insula Madagascar – Localitate în S.U.A. 8) Istoric român care în lucrarea *Istoria generală a Daciei*, apărută în 1859, a confundat faptele lui Vlad Țepeș cu celea ale lui Laiotă Basarab, vorbind chiar de un singur voievod în anii de domnie ai celor doi, pe care l-a numit Vlad Laiotă Basarab (Dionisie; 1769-1821). 9) Localitate pe malul Măriței, fostul Adrianopol bizantin, unde Vlad Țepeș a stat captiv, în urma tentativei nereușite de a ocupa tronul Țării Românești din octombrie-noiembrie 1448 – Arbore de ceai. 10) Strămoșul nostru – Instituție boierească înființată de Vlad Țepeș pentru a duce la îndeplinire hotărârile judecătorești, a păzi temnițele și a-i executa pe cei vinovați.

Dicționar: RTR, ADN, TRAG, REO, ALAO.

Prof. Gheorghe BRAȘOVEANU,
București

SFIDÂND INTERDICȚIA SECȚIEI DE PROPAGANDĂ

Am avut bucuria – dar și privilegiul – de a mă număra printre colaboratorii revistei *Magazin istoric* încă din primii ei ani de apariție. Preluând titlul program al celui dintâi periodic de specialitate din țara noastră, întemeiat de Nicolae Bălcescu acum mai bine de un veac și jumătate, *Magazin istoric* – ca demn urmaș spiritual – a constituit vreme de 30 de ani o tribună de largă audiență pentru slujitorii Muzei Clio, delectând dar totodată și instruindu-și cititorii. Și acest lucru nu a fost ușor. Până în 1989, redactorii revistei au avut de înfruntat rigorile apăsătorului regim totalitar comunist, strecurându-se cu abilitate printre restricțiile – adeseori absurde – impuse de cenzură sau de aberațiile cultului personalității, pentru ca după aceea – în condițiile unei depline libertăți – ei să se străduiască să ridice mereu nivelul calitativ al publicației și să-i îmbunătățească forma exterioară, spre a se prezenta astăzi ca o revistă modernă, elegantă, comparabilă cu orice publicație similară pe plan internațional. După 1989 au fost abordate, cu mare probitate personală, subiecte considerate până atunci *tabu*, legate de monarhie, Basarabia și Bucovina sau de figura tragică a mareșalului Antonescu, ori de căderea României sub jugul sovietic, ca

rezultat dureros al încheierii celui de-al doilea război mondial.

Personal sunt profund legat de *Magazin istoric*, care mi-a adăpostit în coloanele sale – timp de 28 de ani – aproape 60 de contribuții proprii, abordând subiectele cele mai variate din domeniul istoriei naționale și universale, în special din perioada medievală și zorile epocii moderne. Iar majoritatea materialelor publicate a fost inedită, depistată în special în arhivele străine, constituind o *premieră* pe plan istoriografic. Nu pot uita totodată încrederea și prietenia acordate mie de-a lungul anilor de dr. Cristian Popișteanu și de redactorul – adeseori colaboratorul meu – Marian Ștefan. Iar într-o perioadă de încercări pentru mine, între 1987-1989, când mi s-a luat dreptul de semnătură la aproape toate revistele de specialitate ce apăreau în limba română, echipa redacțională a *Magazinului istoric* n-a renunțat la colaborarea mea și am fost menținut printre autori, în pofida interdicției decretate de secția de propagandă a fostului C.C. al P.C.R. și a neplăcerilor pe care le-a avut de suferit. De aceea, atunci când în 1990 s-au ivit nori trecători pentru *Magazin istoric* n-am pregetat o clipă de a susține revista, de a-mi continua și amplifica colaborarea, de a fi solidar cu redactorii ei, plătindu-mi, în mod firesc, o datorie de recunoștință pentru loialitatea ce mi-au arătat-o în vremuri de restriște.

Odată cu înființarea în 1991 a Fundației Culturale *Magazin Istoric* – între ai cărei membri de onoare am avut cinstea de a fi cooptat în ședința festivă de la 15 aprilie a.c. –

s-a lărgit acțiunea de stimulare a activității istorice în țara noastră prin acordarea de premii pentru cărțile cele mai reușite în materie, precum și de numeroase burse pentru studenții și elevii de liceu meritorii.

Una din cărțile mele despre *Basarabia. Drama unei provincii istorice românești în context politic internațional (1806-1920)* (București, Ed. Albatros) s-a bucurat de aprecierea Fundației, care a premiat-o în 1993.

În sfârșit țin să-mi mărturisesc profunda emoție resimțită atunci când în numărul din februarie curent *Magazin istoric* a avut deosebita eleganță și delicatețe de a mă omagia la împlinirea vârstei de 70 de ani. *Noblesse oblige...* Legătura mea cu *Magazin istoric* este de suflet, fiind revista în care am publicat cu cea mai mare plăcere cele mai bune dintre materialele mele, popularizate într-o formă accesibilă marului public, dar fără a face vreodată rabat la calitatea științifică.

La împlinirea a 30 de ani de existență meritorie, onorând disciplina căreia i s-a devotat, nădăjduiesc ca *Magazin istoric* să aibă o viață lungă de acum înainte, tot atât de benefică și prosperă, și-i urez o pătrundere cât mai largă în toate părțile societății noastre. Felicit totodată călduros și din toată inima pe dinamicul și neobositul ei Cristian Popișteanu, ca și întreaga echipă redacțională.

La Mulți Ani!

Dr. Paul CERNOVODEANU

DIALOG CU CITITORII

MULTĂ BUCURIE A SUFLETULUI

La trei decenii de existență, Magazin istoric se prezintă ca o publicație cu o largă răspândire și audiență nu numai în rândurile cititorilor din țară, ci și în ale celor care trăiesc în afara granițelor ei.

Este un mesager al istoriei noastre, așteptat cu interes și citit cu multă bucurie a sufletului.

Aflându-mă, din voia Domnului, între frații noștri răspândiți în Apusul continentului european, pot aprecia că o publicație precum Magazin istoric are o importantă contribuție la menținerea legăturilor sufletești cu Țara și la mai buna cunoaștere a vieții și istoriei comunităților noastre.

Am remarcat, mai ales în paginile noii serii a revistei, multe semnături ale unor cunoscuți istorici și oameni de cultură români stabiliți în străinătate, care au dat prețioase contribuții la cultura neamului, la popularizarea valorilor sale în spiritualitatea lumii. Dacă ar fi să-i amintim doar pe Emil Turdeanu, Eugenio Coseriu, C. Vișoianu, Grigore Gafencu, S. Lambrino, P.S. Năsturel, Dinu Adameșteanu, Alexandru Ciorănescu, Pavel Chihaia, George Uscătescu, Gr. Nandriș, Al. Busuiocanu, Em. Panaiteșcu și avem o imagine cuprinzătoare a sferei largi de cuprindere a Magazinului istoric.

Legăturile revistei cu românii din străinătate sunt semnificativ ilustrate și prin mesaje primite în mod statornic de la simpli cititori, nu numai din Europa, ci din întreaga lume. Răzbată din ele și dorul de ținuturile strămoșești, și dragostea de istorie, dar și dorința de a participa la îmbogățirea conținutului revistei cu contribuții venite de la mari depărtări.

Urmărim cu deosebit interes acele pagini închinată vieții noastre bisericești, comunității spirituale, strădaniilor românilor de peste granițe de a păstra și cinși memoria faptelor trecutului. Între altele, amintesc pioșenia cu care frații noștri din localități din Germania sau Franța îngrijesc mormintele eroilor români căzuți pe aceste pământuri. Magazin istoric a scris în repetate rânduri despre aceste pilduitoare fapte.

Acum, când Magazin istoric a intrat în al patrulea deceniu al existenței sale, îi dorim viață lungă într-un multă ani!

SERAFIM, Mitropolitul românilor din
Germania și Europa Centrală

ÎMPREUNĂ ÎN DECENIUL PATRU

Ecourile aniversării Magazinului istoric din aprilie încă nu s-au stins.

Am primit și primim de atunci alte și alte dovezi ale locului deosebit pe care Magazin istoric îl ocupă în sufletele și casele românești sau ale prietenilor noștri de pretutindeni. Ale prețuirii de care se bucură în cercurile științifice, culturale, în rândul diplomaților, militarilor, oamenilor politici, al slujitorilor cultelor, al celor mai diverse categorii de cititori, de profesioniști și vârste felurite.

Am fost impresionată de colegialitatea cu care aniversarea noastră a fost prezentată de mass-media: nemărate consemnări de presă, emisiuni de radio și televiziune, mesaje de felicitare.

Tuturor celor care au fost alături de noi, care ne-au onorat cu dovezile prețuirii și încrederei lor le mulțumim și credem

că există toate motivele să rămânem împreună.

Împreună în deceniul patru al Magazinului istoric, atât de îndrăgît de noi, cei care i-am închinat viețile.

SATISFACȚII INTELECTUALE

Pentru dl. farmacist pensionar DUMITRU VASILESCU, din Ploiești, Magazin istoric este nu numai un mesager al Muzei Clio, ci și un apropiat prieten în grele momente de viață.

La începutul lunii decembrie 1996 – scrie d-sa – o sfâșietoare durere sufletească, cauzată de pierderea, după 45 de ani, a iubitei partener de viață, m-a determinat să vă trimit aceste rânduri, citind articolul **Cititori de la primul număr**, printre care mă aflu și eu.

În anul 1967, după cumpăna cea mai importantă a existenței mele, mă aflam în convalescență la domiciliu, imobilizat la pat ca urmare a unui grav

accident de circulație, cu piciorul și mâna în ghips, după șase luni de suferință.

Când unul din membrii familiei, dacă nu mă înșel chiar dispăruta mea soție, mi-a adus primul număr al revistei, viața mea a luat de atunci o nouă întorsătură schimbându-mi complet starea sufletească în care mă aflam.

Procurându-mi lunar, prin abonament, fiecare număr, pe care-l așteptam cu nerăbdare, pot spune că, pe parcursul celor 30 de ani de existență a revistei, fabulosul ei material enciclopedic și documentar, un adevărat document istorico-cultural, mi-a adus nenumărate satisfacții intelectuale, sufletești și morale, plăcut de binevenite după o intensă activitate profesională.

ISTORIA M-A ACAPARAT

Un tânăr cititor din Bacău: Mă numesc IULIAN HISOM, am 18 ani și sunt un bun prieten al istoriei și al revistei **Magazin istoric**.

DIALOG CU CITITORII

Pasiunea pentru istorie mi-am descoperit-o în gimnaziu, iar datorită profesorului de istorie din liceu această știință m-a acaparat cu totul.

Am un mare respect pentru revista **Magazin istoric** și pentru cei care formează colectivul redacției. Dețin majoritatea numerelor revistei din 1990. Apreciez diversitatea articolelor și concursurile, la care am și participat.

Vă doresc mult succes și vă mulțumesc pentru ce faceți pentru istorie.

AM FĂCUT UNELE PROPUNERI...

Prof. TEODOR SĂRAC, din Arad: Prima întâlnire cu **Magazin istoric** am avut-o în luna aprilie 1967 la București, fiind la un curs de două săptămâni. După ce împreună cu alți colegi așteptam apariția revistei anunțată, am reușit cu mare greutate să prind unul dintre primele numere apărute și ardeam de nerăbdare să-l citesc. De atunci **Magazin istoric** este un priel de hrană spirituală de care nu mă pot lipsi. Pe parcursul anilor, pe lângă faptul că am recomandat mai multor prieteni să-și facă abonament la această minunată revistă, am făcut și unele propuneri pentru îmbogățirea aspectului ei de care s-a ținut cont. Aș dori să dau un singur exemplu. La început, cu ocazia unor concursuri, taloanele de participare erau tipărite pe o singură pagină și când se tăia talonul se tăia și o parte din articolul scris pe pagina din spatele talonului. Doresc să mulțumesc și cu această ocazie că s-a ținut cont de propunerea mea, astfel că nu se mai cuntesc articole prin tăierea taloanelor pentru concurs.

MOȘTENIRE NEPOTULUI

Iată cum s-a întâlnit cu revista și dl. dr. JEAN VLAD, medic primar pediatrie, din București: Am cunoscut **Magazin istoric** încă de la primul număr, leșind de la vizita saloanelor din spitalul unde lucram, am întâlnit pe culoar pe colegul de la laboratorul medical cu revista în mână. Vorbindu-mi entuziasmat despre **Memoriile** lui C. Argetoianu, ca

despre ceva senzațional, la solicitare mi-a împrumutat spre lectură noua publicație. Următorul trimestru eram deja abonat. Și an de am păstrat abonamentul. Azi am întreaga colecție, pe care am s-o las moștenire nepotului, elev în clasa a VI-a.

MESAJUL DE SUFLET

ANDREI NICOLAE, profesor de istorie-geografie, la Școala generală Bănia, jud. Caraș-Severin: Cine trăiește și simte româneste nu poate fi cu inima și sufletul în altă parte atunci când revista **Magazin istoric** își sărbătorește 30 de ani de existență. Această revistă a purtat și poartă mesajul de suflet al unui neam. Pentru toți care citeșc și vor citi această revistă, ea va rămâne o pagină de istorie adevărată. Prin modul său atractiv, prin tematica diversă și, nu în ultimul rând, prin puterea sa de a convinge, **Magazin istoric** este și va rămâne una dintre cele mai citite reviste. Ea poartă spre sufletele oamenilor din cele mai îndepărtate colțuri ale țării mesajul adevărului istoric. Noi, românii, am știut dintotdeauna, și acum știm mai bine, locul nostru între popoarele lumii. **Magazin istoric** ne-a făcut de multe ori să ne mândrim că suntem români.

CERCUL DE ISTORIE COLUMNA

Frumoase cuvinte de felicitare primim din partea **CERCIULUI DE ISTORIE COLUMNA**, de pe lângă S.C. Mecon S.A. Brașov.

Mulțumim și, la rândul nostru, îi felicităm pe cei peste 200 de membri ai Columnei, la împlinirea a 10 ani, la 15 mai a.c., de la fondarea cercului de istorie.

Activitatea cercului este condusă de domnia Toma I. Stoicescu (președinte fondator), Traian Anghel (președinte de onoare) și Ioan Mailat (președinte executiv).

Reamintim cititorilor noștri că, în nr. 4/1987, **Magazin istoric** consuma intenția pasionaților de istorie din Brașov de a înființa un cerc de istorie.

La cei 10 ani ai săi, urăm Columnei viață lungă și membrilor ei succese în activitate.

UN TEZAUZ

Sub semnătura d-lui colonel (r) **CONSTANTIN BUCOS**, președinte, și locotenent-colonel (r) **VASILE VASILIU**, prim din partea Filialei „Ștefan cel Mare și Sfânt” din județul Iași a Asociației Naționale a Veteranilor de Război: Vă trimitem această scrisoare nu numai pentru a vă confirma primirea coletului poștal cu cele 25 de numere (disparate) din revista **Magazin istoric** pe care le-am comandat, ci mai ales pentru a vă mulțumi pentru amabilitatea cu care ați răspuns solicitării noastre.

Veteranii noștri de război – ei înșiși participanți la făurirea istoriei – se mândresc că, datorită înțelegerii de care ați dat dovadă, au în biblioteca Filialei o colecție completă din această valoroasă publicație, pe care, pe drept cuvânt, o considerăm un tezaur.

ISTORIC

Întâlnind în nr. 12/1996, printre bursierii Școlii Române de la Roma și numele istoricului D. Bodin (1904-1978), dl. ION PETRESCU, din București, solicită câteva informații biografice despre acesta.

D. Bodin, născut la Strehaia, doctor în istorie în 1942, a fost secretar de redacție și redactor la Revista istorică română (1931-1948) și director grant al Institutului de istorie națională din București (1942-1945). A fost, de asemenea, asistent, conferențiar și profesor suplinitor la catedra de istorie a românilor a Facultății de istorie din București (1937-1948), apoi profesor secundar (1949-1968).

Specialist în istorie modernă, a dat studii despre Tudor Vladimirescu, relațiile țărilor române cu regatul sard s.a.

Dintre lucrările sale: *Drubeta și Severinul* (1939), *Documente privitoare la legăturile economice dintre Principatele române și Regatul Sardiniei* (1941).

CONTENTS (Romanian History) G. Vălsan The Power of National Awareness • Patriarch Teoctist The Museum of the Romanian Orthodox Spirituality • C. Popișteanu In Florence, the Biggest Exhibition about Dacians • G. Arbore Popescu The Celts in Transylvania • V. Sandru The Future of Romania between Stalin and Churchill • C. Cristescu 1963. The State of Soviet Union in the Debate of the Political Bureau • L. Betea Who financed the Romanian Communists? • P. Otu The Romanian Army and the Iron Guard (II) • A. Silvan-Ionescu, E. Brătianu 1926. Queen Mary visits America • C. Rădulescu-Motru 1947. Recollections (IV) • G. Ștrempele The Transylvanian Priest Alexandru Bunea • I. Ducici Mission in Bucharest (1938) • Ș. Leibovici-Lăis Help for the Survivors of Holocaust • I. Lăcustă In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) G. Vălsan La force de la conscience nationale • Le Patriarche Teoctist Le Musée de la spiritualité de l'orthodoxie roumaine • C. Popișteanu La plus grande exposition sur les Daces à Florence • G. Arbore Popescu Les celtes en Transylvanie • V. Sandru L'avenir de la Roumanie entre Stalin et Churchill • C. Cristescu 1963. Le Bureau Politique débata la situation de l'U.R.S.S. • L. Betea Qui a financé les communistes roumains? • P. Otu L'armée roumaine et la Garde de Fer (II) • A. Silvan-Ionescu, E. Brătianu 1926. La reine Marie visite l'Amérique • C. Rădulescu-Motru 1947. Mémoires (IV) • G. Ștrempele Le prêtre Alexandru Bunea de Transylvanie • I. Ducici Mission à Bucarest (1938) • Ș. Leibovici-Lăis A l'aide des survivants de l'Holocauste • I. Lăcustă A Bucarest, il y a 50 ans

Содержание (Румынская история) Г. Вăлсан Сила национального сознания • Патриарх Теохист Музей Румынской Православной Духовности • К. Попишту В Флоренции самая большая выставка о даках • Г. Арборе-Попеску Кельты в Трансильвании • В. Шандру Будущее Румынии между Сталиным и Черчиллем • К. Кристеску 1963. Политбюро РКП о положении в СССР • Л. Бетя Кто финансировал румынских коммунистов? • П. Оту Румынская армия и Железная гвардия (II) • А. Силван-Ионеску, Е. Брăтиану 1926. Королева Мария посещает Америку • К. Рăдулеску-Мотру 1947. Мемуары (IV) • Г. Штремпель Трансильванский священник Александру Буня • И. Дучичи Посольство в Бухаресте (1938) • Ш. Лейбовичи-Лăйс Поддержка выживающих Холокоста • И. Лăкустă В Бухаресте 50 лет назад

INHALT (Rûmânische Geschichte) G. Vălsan Die Kraft des nationalen Bewusstsein • Der Patriarch Teoctist Das Museum der rumänischen Orthodoxen Geistigkeit • C. Popișteanu Florenz – die grösste Ausstellung über die Dazier • G. Arbore Popescu Die Kelten in Transylvanien • V. Sandru Rumâniens Schicksal zwischen Churchill und Stalin • C. Cristescu 1963. Das Politbüro erörtert die Lage der U.R.S.S.R. • L. Betea Wer hat finanziert die rumänischen Kommunisten? • P. Otu Die rumänische Armee und die Eisener Garde (II) • A. Silvan-Ionescu, E. Brătianu 1926. Königin Maria besucht Amerika • C. Rădulescu-Motru 1947. Memoiren (IV) • G. Ștrempele Der Siebenbürgische Priester Alexandru Bunea • I. Ducici Mission in Bukarest (1938) • Ș. Leibovici-Lăis Hilfe für die Überlebenden des Holocaust • I. Lăcustă In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) G. Vălsan La fuerza de la conciencia nacional • El Patriarca Teoctist El Museo de la Espiritualidad de la Ortodoxia Rumana • C. Popișteanu En Florencia la major Exposición sobre los Dacios • G. Arbore Popescu Los Celtas en Transilvania • V. Sandru El futuro de Rumania entre Stalin y Churchill • C. Cristescu 1963. El Buró Politico debate la situación de la U.R.S.S. • L. Betea ¿ Quién ha financiado a los comunistas rumanos? • P. Otu El Ejército Rumano y la Guardia de Hierro (II) • A. Silvan-Ionescu, E. Brătianu 1926. La Reina María visita Norteamérica • C. Rădulescu-Motru 1947. Memorias (IV) • G. Ștrempele El cura transilvano Alexandru Bunea • I. Ducici Misión en Bucarest (1938) • Ș. Leibovici-Lăis Apoyo para a los sobrevivientes del Holocaust • I. Lăcustă En Bucarest, hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștale de la orașe și de la sate; difuzare redacție, Constantin Mușat, telefon: 615.09.91

ABONNEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39

telex: 11995 – Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A.

Revista Magazin istoric poate fi găsită pe INTERNET la

<http://www.itc.ro/history/magazin.htm>

E-mail adress: anuntul@matco.kappa.ro

Tiparul executat la R.A.I. – Imprimeria „Coresi” – București

203/38

